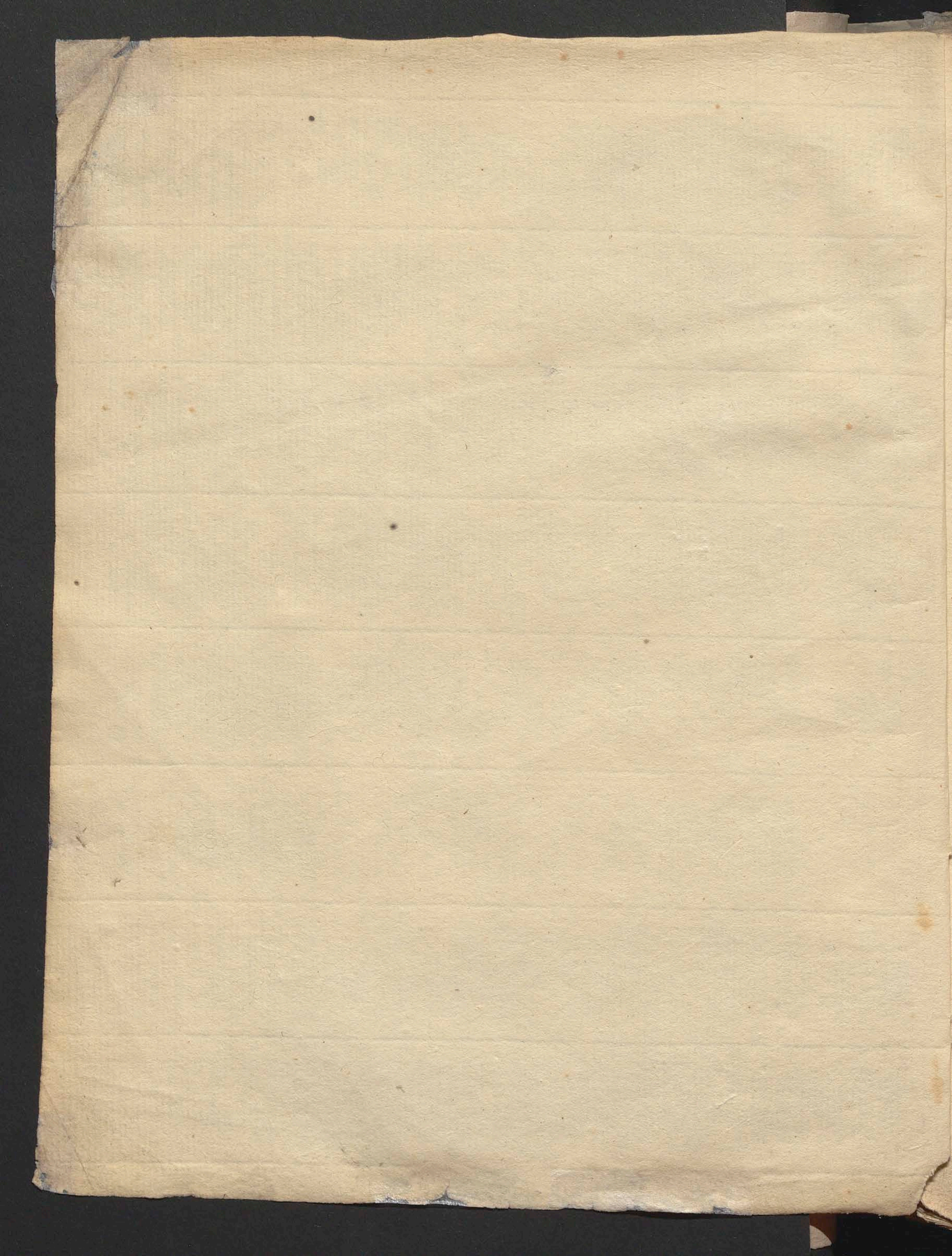

† Jest więc dom rzeczą podzielną i niepodzielną. Jest podzielną, uważając dom co do szczególnych części; w tem przypadku będzie tyle domów, w jednym domu, ile jest familij w nim mieszkających. Jest niepodzielną rzeczą, uważając go w całkowitości, ponieważ dwóch panów mieć nie może.

†† znaczym dwóch mniejszych [illegible] fructus [illegible]

† Fructus dzielą się I, na Naturalne, czyli odradzające się w pożytku z rzeczy, n.p. owoce z drzewa II, skomplikowane (civiles) które indirecte z rzeczy pochodzą n.p. procenta z lichwy, nagroda czyli zapłata za niewolnika wypuszczonego w najem.

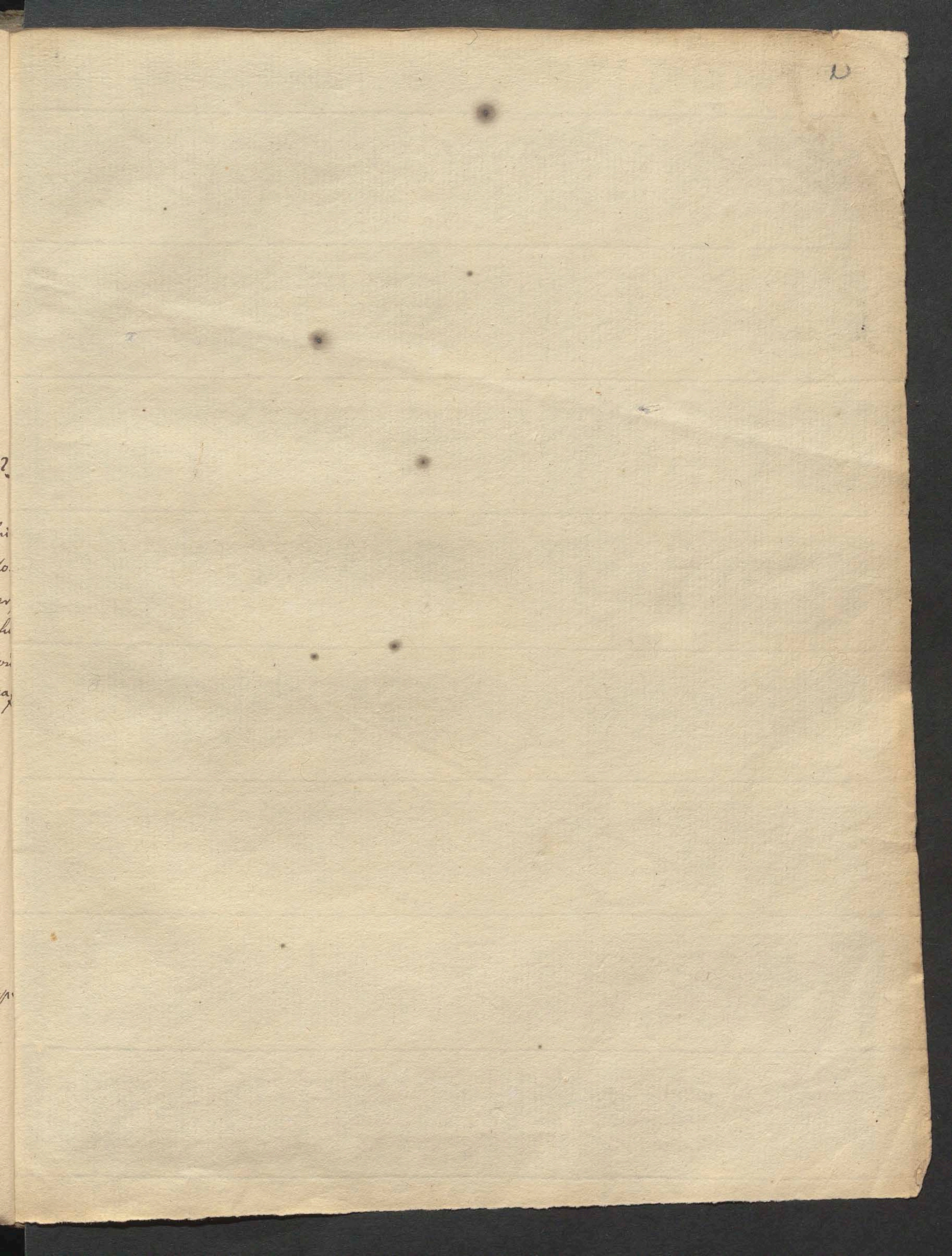
‡ Porównayży iednakże §. 37. Inst. II. 1. czy młode zwierzęta należą do accessio?

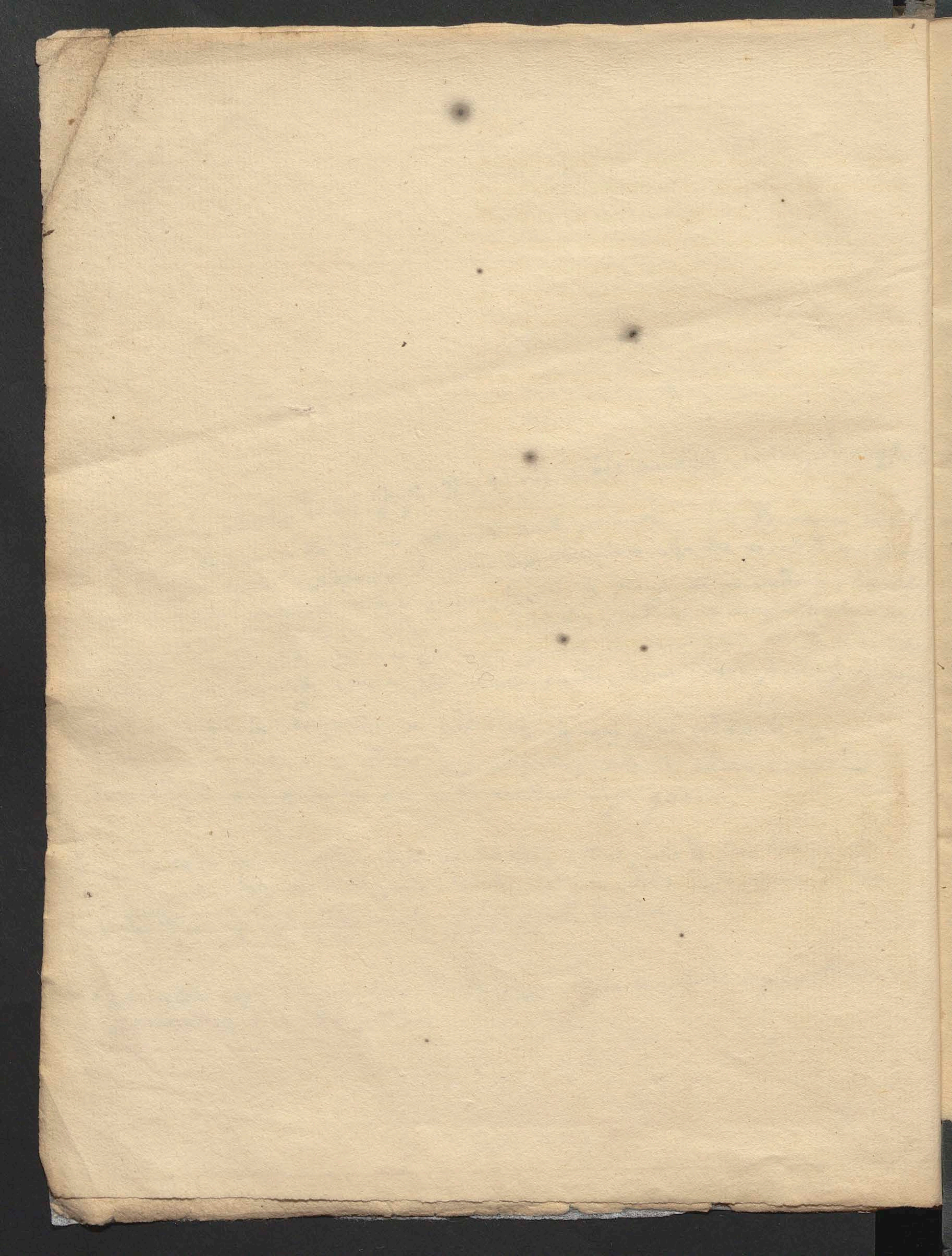
Meister utrzymuie: że dla tego nie nazywali fruct. ponieważ prawo Rz. uważa niewolni-
ka za rzecz tylko w stosunku do pana iego. Niewolnica więc iest res, ale to w so-
bie, możnaby powiedzieć że iest niczem; dopiero się stanie res po urodzeniu, lub liber,
iał pan zatem. Sofistyczne tłomaczenie! Wszakże sprzedaiąc ciężarną niewolnicę, rachu-
ie sobie i za iey płód, więc to co iest w niey sprzedaie za res. — Zdaie mi się że delikatnoś-
ć ięzyka nie pozwalała nazywać płód niewoln. fructus; równie i teraz śmianoby się z oyca,

‡ Mówi w tem mieyscu Pomponius, że poddzielaią się rzeczy 1, na całkowite n.p.
homo, lignum, lapis. 2, na złożone, n.p. aedificium, navis. 3, złożone z części nie
różnorodnych co do gatunku, lecz co do wartości n.p. grex.

‡ n.p. sprzedaiąc dom, może ten bydź res immobilis natura, iako sam dom; zatło,
n.p. zewnętrzne ozdoby na domie; imis intellectu, ieżeli też ozdoby iakie wstawia na do-
mie: gdyby wartości iego ubliżyłyby nieiako gdyby wstały odiętemi.

‡ lub matki gdyby nazywali swoie dziecko owoc. Tylko to uchodzi w pompat. mowie n.p.
pacierzu. (Thibaut C. Abh. §. 35.)

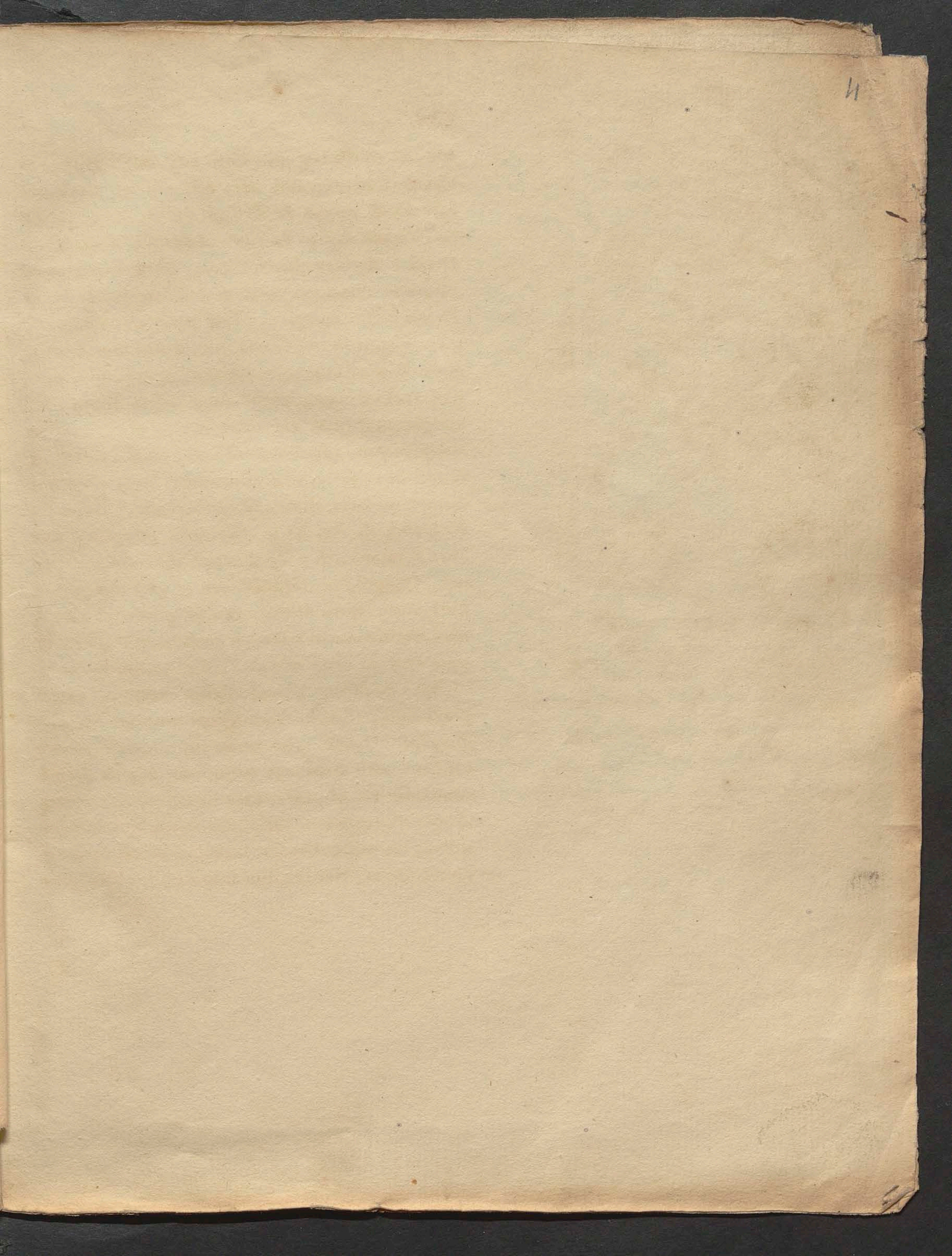
et in: *separatos*, jam decerptos, qui usui cujusdam personae cessuri sunt. Hos iterum in *perceptos* et *percipiendos*, de quibus ambigitur, num aliquis percepturus eos sit. Perceptos iterum nonnulli dividunt in *exstantes* et *consumptos*. Supra diximus omnia illa fructibus adnumerari, quae ex re nostra percipiamus. Cum autem supra dixerimus servos non personam sed rem in Jure Romano putari, quaeri potest, num partus ancillae in fructu sit? Praeclassimi JCti Romani quales Scaevola, Manilius, et Brutus fuere (Cicero de Finib. I. 4.) de hac re disceptarunt, sed praevaluit sententia Bruti, qui partum ancillae in fructu esse non posse dixit, cum non semper ancillae ideo compararentur ut pariant (*fr*. 68. *D. de Usufr.* et *fr*. 27. *D.* ~~de pet. heredit.~~) de heredit. petit.

Praeter supra enumeratos fructus sunt adhuc *fructus civiles*, quos ex foenore exercendo, vel operis servorum locatis, vel quacunque locatione percipimus.

V. *Corporales* et *Incorporales*; res corporales substantiae corporeae sunt, quarum tria genera in *fr*. 30. *D. de Usurpat.* nominantur. Dividuntur in res mobiles et immobiles, quae iterum triplicis generis sunt: natura, facto, vel juris intellectu (*fr*. 17. §. 7. *D. de act. empt.*). Res incorporales sunt accidentia et jura mente comprehensa, quae re vera non sunt, sed animo intelligun-

tur, ut ait Cicero (in Top. Cap. 5.). Huc pertinent jura, quantitates, actiones et servitutes (*fr.* 66. §. *penult. D. de Leg. II. fr.* 13. *fr.* 14. *D. de damno inf.*). Seneca (Lib. VI. Cap. 5. de Benef.) deridet Jurisperitos, quod hereditatem jus, sive rem incorporalem definiant (ut in *fr.* 50 *D. de petit. heredit.*). Sed haec ejus nimis arguta distinctio, reicienda est. Fatendum tamen, distinctionem in res corporales et incorporales minus rectam esse; cum enim supra fructus et obligationes, quae res incorporales sunt, quartae classi rerum adnumeraverimus, corporales vero in tribus superioribus posuerimus, cur nova innovata sit haec divisio non videmus (Hugo R. R. Gesch. §. 84. 85.). Derivatur tamen ex ipso Jure Romano, v. c. *ex Institut. de rebus incorporal.* Quapropter nihil de hac re proferre possumus nisi ipsos JCtos argutiis philosophicis ad eam distinctionem seductos fuisse, qui inter res *quae sunt et quae non sunt*, distinguere solent.

VI. Sequitur ultima divisio rerum, eaque gravissima, divisio rerum in *mancipi* et nec *mancipi*. Quam priusquam expediamus observandum est, Romanos antiquitus duplici forma dominium rei adipisci solitos fuisse, *mancipatione*, id est: abalienatione juris sui coram quinque testibus, et sexto libram tenente; et *cessione* in jure suae rei, sive coram magistratu. Res quae

Appellatione rerum ~~nomina~~ tantum corpora significari, apertissimum esse videtur; sed JCti Romani de incorporalibus quoque rebus loquuntur, quamvis melius fecissent, si istam rerum divisionem in corporales et incorporales non recepissent, cum maxime notionum confusioni ansam praebeat. Neque tamen errare nobis videtur, qui hanc rerum divisionem in excolendis singulis iuris Romani partibus multum valuisse censeat. Cum enim generalis rei notio et corporalia et incorporalia complecteretur, factum est, ut JCti rebus incorporalibus corporalium quasi naturam tribuerent, easque ad harum rationem componerent. Gaupp. p. 11. 20.

f Jak w zacytowanym fragm. mówi Papinian, ieżeli mi kto kupuie rzecz cudzą, że w tenczas nie tako rzecz samą, iako wartość rzeczy, kupować się zdaie, która tako iako rzecz sama nazywa się res.

Ƶ Mówi tenże Papinian w fr. cytowanym, że nawet ten zostawia sukcessyą, który żadney wcale maiętności nie zostawia po sobie. Rozumie pod tym wyrazem prawa, które kiedyś na sukcessora iego spaść mogą w iego imieniu.

I dodać trzeba fructus civiles.

f Ulp. XIX. 11.

f Moim iest zdaniem że podział rzeczy osobny na corporales incorporal. iest nie filozoficzny; lecz że iest bardzo filozoficzny ten podział uważaiąc go w ogóle do całego prawa (Hugo Civilist. M. IV. 43). ~~lecz że~~ wspomnione wyżey wszystkie podziały bardziey są przykładami teoryi podziałów rzeczy, niż teoryą właściwą. W ogólności albowiem nie robi podziałów prawo Rz. między rzeczami, podciągaiąc wszystkie pod klassę rzeczy incorporales; nazywa bowiem hereditas res incorporalis, lubo ta składa się z rzeczy moralnych i fizycznych. Nad tém zastanawiali się iuż Hume, Gibbon, a po nich Hugo §. 85. nota 2.

‡ powinny byty bydź sprzedane, ieżeli kto chciał mieć większą pewność. Filii fam. rerum numero, nullo
modo adcenseri possunt, ut putat Heineccius cum aliis‡, neque et mancipatio probat res esse
mancipi: namque et mancipio dari possunt res nec mancipi. — Summa discriminis in eo versatur,
ut rerum mancipi dominium Quiritarium nudâ traditione transferri non posset, sed manci-
pationis sollemnitate ad illius transitum (praesentem) opus esset, hac vero deficiente, res mancipi
tantum in bonis eius, cui traditae fuerant, esse intelligerentur: quum e contrario rerum nec
mancipi nuda traditio sufficeret ad earundem dominium ex jure Quiritium adquirendum,
dummodo non essent eiusmodi, quae nullatenus in dominio Quiritario esse possent, quales fue-
runt fundi provinciales. Haubold in Epicrisi ad Heinecc. II. 1. §. 17–19. — Discrimen quod inter
mancipi res et nec mancipi est aetati aliquantum recentiori deberi verosimile non est, cum ~~ipsum~~ non modo
ipsum nomen summam antiquitatem redolere videatur, sed et Gaius II. 47. hoc discrimen ad ipsas XII. Tab.
leges re-
ferat.

‡ liber homo mancipari non potuit, nisi viginti annis maior ad pretium participandum
venumdari se passus esset. Thierbach p. 11.

hisce duobus modis abalienari debebant, appellabantur res *mancipi.* Quaeritur, quae illae res sint, si spectamus genus earum? ~~Varias de hac re opiniones recenset Gustavus Hugo (*R. R. Gesch.* §. 203, 204, 205. *ed. l.*).~~ Ulpianus (in fragm. tit. XIX. §. 1.) ait: „Omnes res aut mancipi sunt, „aut nec mancipi. Mancipi res praedia in Itali- „co solo, tam rustica, qualis est fundus, quam „urbana, qualis domus. Item jura praediorum „rusticorum: velut via, iter, actus et aquaedu- „ctus. Item servi et quadrupedes, quae dorso „collove domantur, velut boves, muli, equi, „asini; caeterae res nec mancipi sunt: Elephanti „et cameli quamvis collo dorsove domentur, „nec mancipi sunt, quoniam bestiarum numero „sunt." cf. Gaius in Comment. I. 120. II. 15. nota 4. Addit. Gaius (l. c. 16.) nec mancipi sunt, velut ursi, leones, item ea animalia, quae ferarum bestiarum numero velut elephantes et cameli, et ideo, quamvis ea animalia etiam collo dorsove domentur, non mancipi sunt. Uberrime de hac re disputat *Schulting* ad c. l. Ulpiani. Nos autem si omnia recte perpendere volumus, plurimas difficultates inveniemus. Primum itaque ignorantiam nostram fatemur, nos nescire quid sibi velit Ulpianus cum dicat „omnes res aut mancipi aut nec mancipi esse," cum pateat ex contextu, verbum *velut* appositive dictum esse, idemque signi-

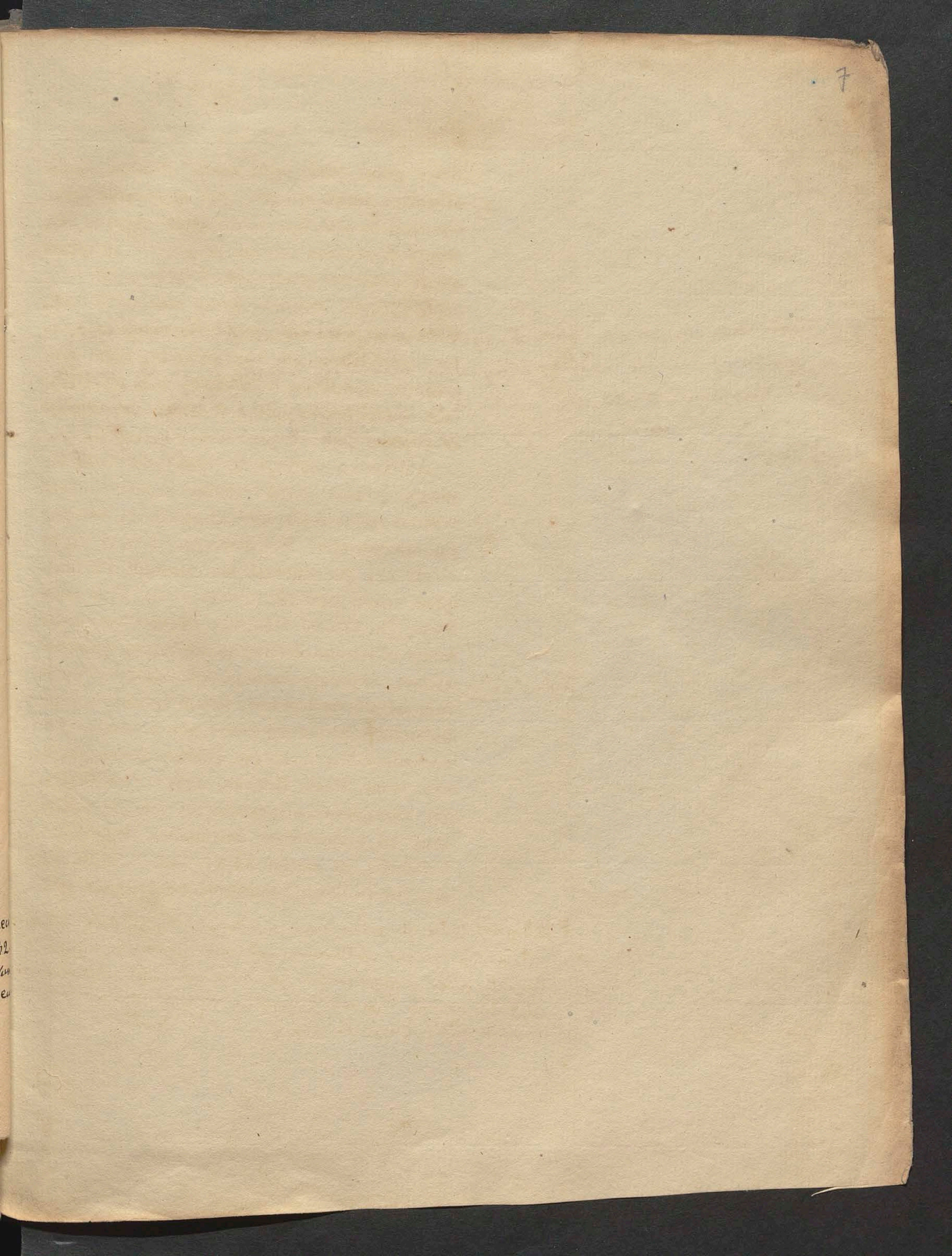
ficare posse quod *verbi causa*. Nollem itaque affirmare solum eas res, quas enumeravit mancipi esse, eo praecipue cum verbum *caeterae res*, tam ad praecedens „omnes res„ quam ad subsequens „caeterae quadrupedes" trahi possit. ‡

Quapropter nonnulli dicere non dubitarunt, mancipi res esse, eas, quae bello manu caperentur; quod falsum est, cum sciamus, aedes nunquam in urbe Roma bello captas esse, nisi Gallicum tumultum excipias, et tamen res mancipi ab Ulpiano dici. [illegible]

Alii eas res mancipi dixerunt quae facile distingui possint; quod minime probatur, cum sciamus vestes, arma, aliasque praetiosas res mancipi res non esse. Nec minus parum recta opinio eorum est, qui omne id rem mancipi dixerunt, quod censui censendo aptum esset. Cum enim Festus (p. 410. ed. Godofr.) affirmet omnia dominos in censum deferre solitos fuisse, etiam aes rudum, idque res mancipi appellatum apud nullum scriptorem legamus, falsam opinionem illam putamus. ‡ Quapropter facere non possumus quin doctissimo Meermano (in Dissert. de reb. manc. nec manc. Lugd. Batavor. 1741) adsentiamus, qui monstravit: omnes eas res mancipi dictas, quae ad agriculturam pertinerent. Probat hoc Columella in praefat. ad VI. libr. R. Rust. qui ait: rem rusticam pessimo cuique servorum velut

Festus s. v. rudus

‡ Illud quaero, sintne ipsa praedia censui censendo: habeantne jus civile: sint, nec sint, mancipi: subsignari apud aerarium, apud censorem possint? Cicero Flacc. 32. Censualis quidem professio domino praeiudicare non solet. Sed si in censum velut sua mancipia deferenti privigno tuo, consensisti, donationem in eum contulisse videris. Diocl. et Maxim. c. 7. C. de donat.

†) Jego zdaniem zdaie się sprzyiać Gaius I. 192. że res pretiosiores są res mancipi; lubo Hugo rozmayte nadaie cechy rebus mancipi, iednakże da się pogodzić zdanie Meermana, ieżeli res pretiosiores nazwiemy takie, które iako związek maiące z rolnictwem były nayszacownieysze Rzymianom (Gaius l. c. § 231.)

‡ die vor Justinians Zeiten erobert und weggenommen ward, hieß die Beute manceps oder mancipium, mit der Hand genommen; und so oft sie verkauft oder veräußert wurde, foderte der Käufer einige Versicherung, daß sie das Eigenthum eines Feindes und nicht eines Mitbürgers gewesen sei (Gibbon p. 193.).

‡ Co wypada również przez res mancipi a co przez res nec mancipi, rozmaite zdania przytacza Hugo §. 203–205. Podług zdania Hugona, są te rzeczy mancipi, które są kosztowne, łatwe do rozpoznania od drugich i w dawnych czasach znane Rzymianom. — Jest to zdanie za nadto ogólne; któreż to są te rzeczy, tak się kwalifikujące? — Bynkershoek nazywa rzeczy kosztowne mancipi; ale aurum argentum, jako wiadomo, są nec mancipi.‡ — Brickerius Columbus nazywa rzeczy wyleczne, łatwo się konserwujące i które w ręku wziąć można (quae manu tractari possunt, jak mówi Izydor) wyjąwszy grunta. — Gibbon zdobyte rzeczy na woynie. — Homel, do woyny wyleczne.

‡ Savigny in Abh. a. J. 1814.–1815. p. 49. Rozumi się że te rzeczy musiały być in Italico solo, lub tam do rolnictwa wpisano; grunta więc na prowincyach były nec mancipi.

† Przeciwko temu zdaniu powstaie Hugo §. 204. n. 3. utrzymuiąc, 1, że takie i domy w Rzymie były manicipi, tabo do gospodarstwa wieyskiego nie należały. 2, że niewolnicy i niewolnice używane w mieście takie były manicipi, 3, na koniec że: kiedy słonie, woły i powozy były mancipi. 4, że zasiewy, czyli zboże do zasiewu nie było mancipi. — Na to odpowiadam 1, że co do domów wieyskich stosuje analogia praw domów wieyskich. 2, że się toż samo rozumieć ma o niewolnicach i koniach 3, co się tyczy zasiewu nie o to idzie tu kwestya czy każdy przedmiot na gruncie był rzeczą mancipi; lecz, bez czego szczególniey nie można się było obeyść. A za tym mniey się pytano czem iest to co ktoś sadzi lub sieie, lecz tem bardziey się pytano na iakim to gruncie sieie. Tak więc winnica była mancipi, lecz zebrane wino nie mancipi. Tako i grunt mancipi, lecz zboże lub rzepa zasiana nie mancipi. — Hugona iest zdaniem że rzeczą mancipi były te wszystkie, które ~~takowo~~ wyjmowai które wyłączne, kosztowne, i dawno zbyt... ~~można było i jeżeli więc ktoś sprzedał rzecz takową, a za zwrotem kupuiącego dostała się w cudze ręce~~, utrzymuie Hugo że w lenciów wołano świadków, których takowo rzecz tę wyjmowai mogący, powiadomili: że iest rzecz kupiona. — Jest to zdanie bardzo słabe. Jest bowiem nie masz koni zupełnie sobie podobnych?

† Wyraziliśmy też różnicę praw do rzeczy we wstępie, czyli części Ogólney; ieżeli nabędę rzeczy prawem, mam w ten czas do tey rzeczy prawo in re (jus ad rem); ieżeli mi ktoś ustąpi prawa do swey rzeczy nam się obligat n. p.

† Cocceius Madihn we Wrocławiu taką daie definicyą: iest to prawo do rzeczy, które wykonywaiącemu nikt mówić nie może: hey, w tam zoliż ...

Dominus omnia facere potest, quae ex dominii jure nascuntur, nulla habita ratione, num exercitium sui juris alteri noceat. Nec pati tenetur alterum in re sua aliquid facere vel utilitatem percipere, etiamsi deterior ita non fiat ejus conditio.

Pars II. de Jure Rerum Inst. II. 1.–IX. Gajus II. §. 1.–96. Ulp. lib. XIX.

Notiones summae de rer. divisionibus variis.

Sectio prima de juribus, quae vulgo jura ad rem dicuntur.

Caput 1. de dominio et possessione

Sectio secunda, de juribus quae in re dicuntur.

Caput 2. de servitutibus

Caput 3. de agro vectigal. Emphyt. et superfic.

Caput 4. de hypotheca et pignore

carnifici noxae dedimus, quam majorum suorum optimus quisque et optime tractaverit. Nec minus Cicero in fragmentis de Republ. libr. II. quae Nonius adservavit.

CAPUT IV.

Dominium et possesio rei quid sint et quo modo adquirantur?

Expositis variis rerum divisionibus agendum nobis est, quid fiat cum rem adquisierimus.

Res a nobis adquisita vel in *dominio* vel in *possessione* nostra est. Dominium autem vocatur *plena in rem potestas* (§. 4. Inst. de Usufr.) sive *jus de re pro arbitrio suo statuendi* (c. 21. C. Mandat,) vel denique *facultas pro lubitu rem suam tractandi excluso quocumque alio.* Jus enim singulorum versatur vel circa ipsas res vel circa personas ad rem praestandam obligatas. Illud vulgo jus *in re*, hoc *jus ad rem* vocatur.

Jus autem *in re est facultas quae in ipsam rem nobis devinctam competit, sine respectu ad certam personam.* Ejus juris species sunt quatuor: Dominium, Servitus, Pignus, Hereditas; de quibus singulatim videamus.

Possessio non est jus in re, quia *facti est*, et injusta possessio possessio est. (*fr.* 19. *D. Ex*

Inst. II. 8. 9. — Inst. II. 1. §. 11. – 48. Gajus II. §. 20 – 96. Ulpianus XIX. §. 2 – 21.

Historia Dominii et Possessionis a quibus dominium adquiri potest p. 237 – 252.

vel ut apud Ulp. jus, quod facultas et commodum est. vel ut apud Cicer. Agrar. III. 2.

Commercium et testamenti factio est idem Ulp. III. 4. a. §. 7. Ulp. XX. 13.

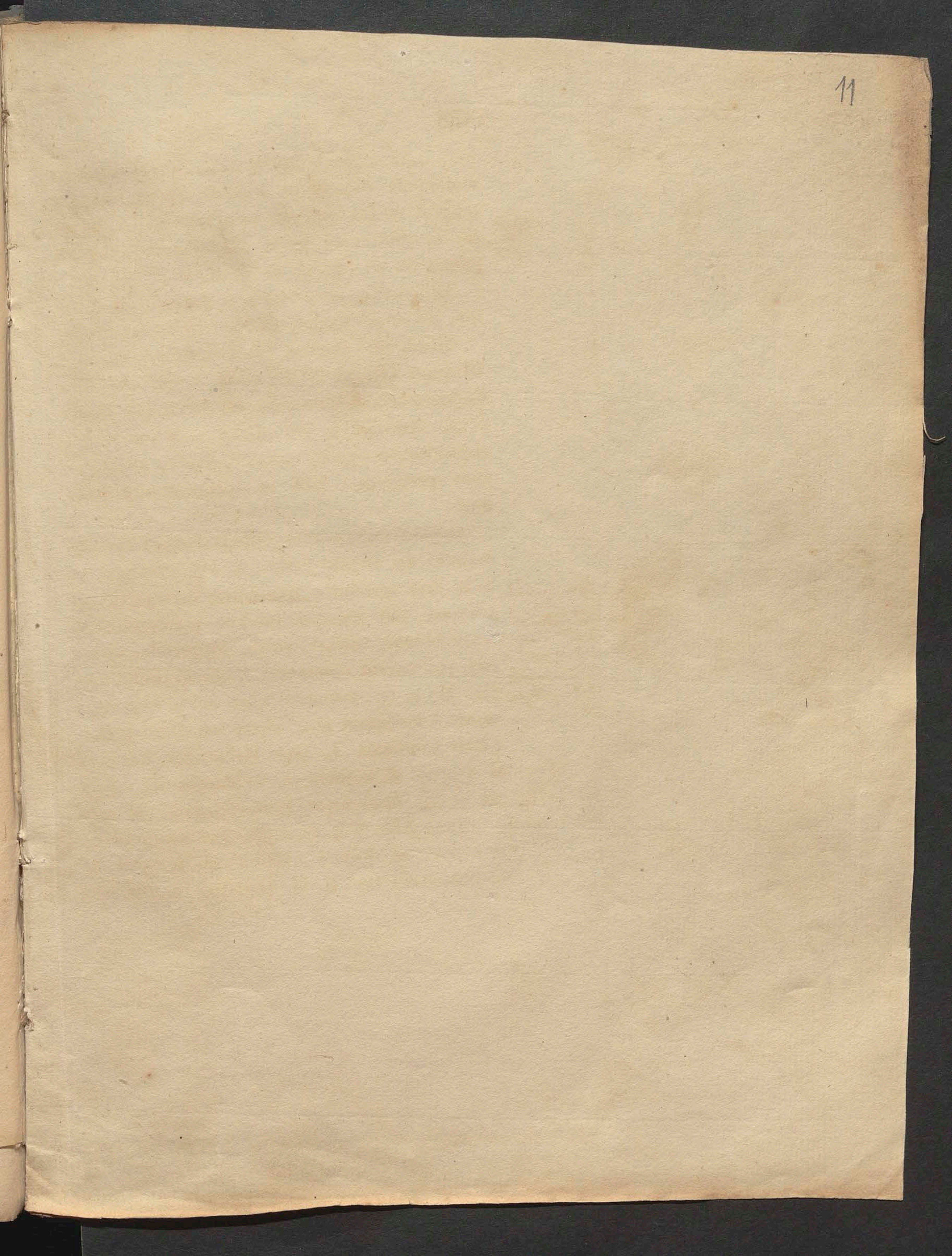
§. 8. de pactis pignori adjectis p. 300 – 301.
§. 9. de fructibus pignoris, et si plures creditores de pignore distrahendo agunt p. 301.
§. 10. privilegio hypothecae qui gaudeant p. 301 – 302.
§. 11. jus pignoris quomodo persequi possimus p. 303.
§. 12. jus pignoris quomodo amittatur p. 304 – 305.

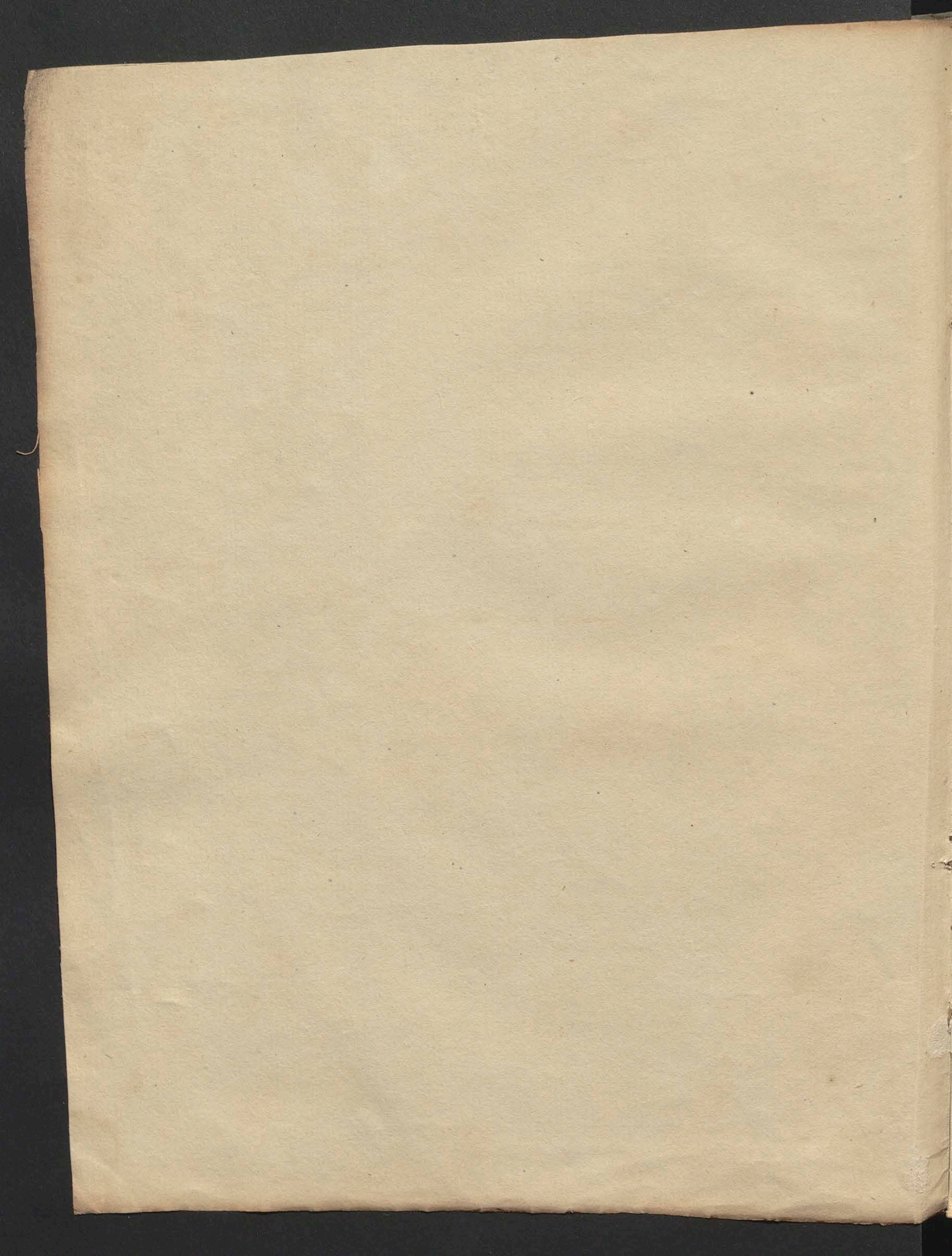
~~quib. caus. major.~~) differt ~~itaque~~ quam maxime a dominio cum id ut diximus species juris sit, seu ipsum jus quo res corporalis nostra putatur et quidem ad usum plenissimum; vel proprietas rei sit (fr. 13. de A. R. D.).

Differentia possessionis et dominii ita exposita, utrumque institutum historice illustrabimus.

Historiam dominii luculentissime exposuit Ulpianus (fragm. XIX) quem locum uberrimo Commentario Schultingius adornavit (in Jurisprud. Antejust. p. 618) digno ut a quovis Jurisprudentiae operam navante, iterum atque iterum perlegatur. Sed ad ipsam rem accedamus.

Duplici ratione antiquissimis temporibus dominium rei adquiri potuit: 1. Mancipatione, et 2. in jure cessione. *Mancipatio* erat actus legitimus, quo quinque testibus praesentibus et sexto libram tenente vulgo libripende dicto, (de quo novam opinionem Hugo Civilist. Magaz. II. p. 69. proposuit quae nobis admodum placet,) jus suum alter alteri transferre potuit. (Gaii Comment. I. 119. Heineccius Antiquit. II. 17. 19. Brissonius s. v. Mancipatio). Cessio in jure item actus legitimus erat, de quo Ulpianus XIX. §. 9. 10. agit. Boëthius in Commentario ad Topica Ciceroniana ita eum ex Commentariis Gaii II. 24. describit: In jure ces-

ǂ Mówi tu Papinian: possessio plurimum facti habet.

ǂ Dominium nabywać nie można było, tylko podług pewnych formalności prawnych; possessya nabywała się przez proste wydanie rzeczy (traditio). Trafnie więc Pompon. fr. 3. D. de Act. Empt. nazywa tradycyą datio possessionis.

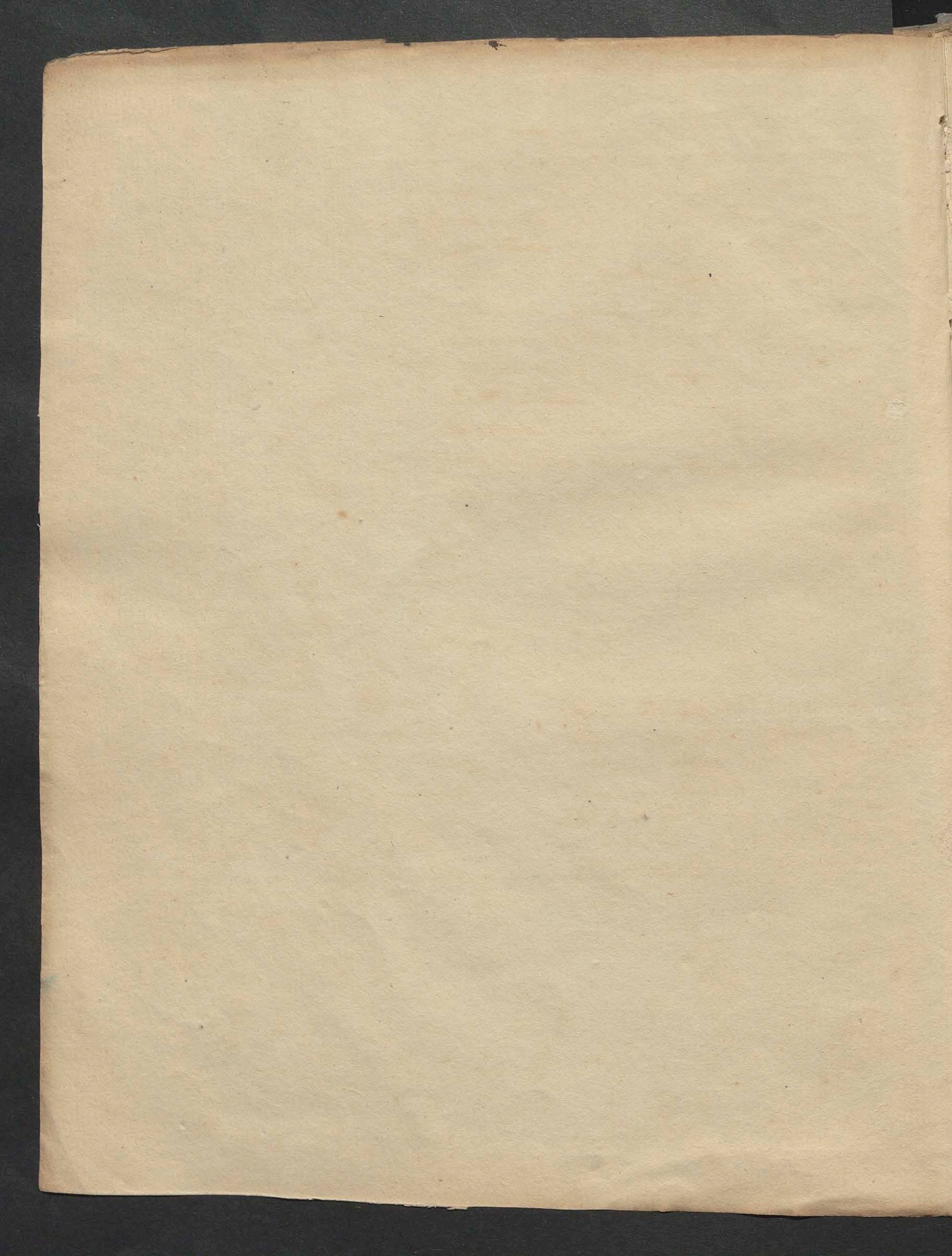
~~ǂ Trzymanie wagi było niejako symbolem zapłaty za rzecz, ponieważ dawniej nie używali tłe. pieniędzy bitych.~~

ǂ Wielu sądziło że ten szósty ~~świadek~~, trzymający wagę, był gatunkiem osoby Rządowej n.p. jako u nas Notaryusz, spisujący przy świadkach czynności jakieś. Wystawić sobie nie można, ażeby w zaczątku mniejszej cywilizacyi Rzymu, miało to być praktykowaném. — W dawnych czasach nie używano w Rzymie pieniędzy bitych lecz tylko massy metalowej. Ile więc razy zachodziło Kupno potrzeba było takiego, któryby różnicę między srebrem złotem i miedzią dostatecznie umiał rozróżnić. Stąd pochodziło iż gdy do zatwierdzenia czynu używano świadków 5. czy to patr. czy plebeius. do oznaczenia ceny zaś patrycyusz koniecznie używanym być musiał, ~~na~~ umiejący się dokładniej obchodzić z metalami dorzeczniej niż plebeiusz. Stąd także i osobne nazwisko dla niego t. i. ~~testis~~ libripens. Ale tu dodać potrzeba, że libripens wcale nie świadczył, ponieważ wyraźnie mówi Ulpian XX. 6. że co innego testis, co innego libripens.

I to wszystko działo się z umowy. /

Wszystko zależało od potwierdzenia Seymu, od Lex, które stanowił Seym. Ale iakże, kiedy libripens nie znaczył świadka, któż w świadectwie tém zastępował 6tej klassy ludu Rz. Mało w dbali Rzymianie o tę klassę, dla tego zapewne tylko 5. pierwszych tud reprezentowały. De numero quinque testium quibus in mancipatione opus esset, alii alia hariolati sunt. Liceat et mihi conjecturae indulgere. Mancipatio per complicationem manuum (2.) perfecta est. Manus habet quinque digitos; hinc illi quinque testes. Ne rideas: de populis barbaris sermo est. (Zachariae l. c. p. 33.).

Piąta klassa można powiedzieć stanowiła zakres
podziału obywateli, dla tego też rzadko wspomi-
naią autorowie o klassie piątey. Oprócz tego
co powiedział Niebuhr I. p. 267. n. 36. można
tu porównać Cicero Quaest. Acad. IV. 23. a szcze-
gólniey Livius III. 30. który mówi: decem creati
sunt tribuni plebis bini <u>ex singulis</u> <u>classibus</u>

Omnes res aut mancipi esse aut nec
mancipi Ulpianus (XIX. §. 1.) dixerat: quare
opera pretium videtur nosse quales nam illæ
fuerint res quæ olim ~~in~~ dominium ~~jura antiquis~~
tantam vim exercebant. Discrimen quod est
inter has res ætati aliquantum recentiori
deberi verosimile non est, cum non modo
ipsum nomen summam antiquitatem
redolere videatur, sed et Gaius (II. 47.) hoc
discrimen ad ipsas XII. Tab. leges referat.
Summa discriminis in eo versatur, ut re-
rum mancipi dominium Quiritarium
nuda traditione transferri non posset,
sed mancipationis solemnitate ad illius
transitum (præsentem) opus esset, hoc vero
deficiente, res mancipi tantum in bonis
eius, cui traditæ fuerant, esse intelligeretur:
cum e contrario rerum nec mancipi nu-
da traditio sufficeret ad earundem domi-
nium ex jure Quiritium adquirendum, dum-
modo non essent ejus modi, quæ nullatenus
in dominio Quiritario esse possent, quales
fuerant fundi provinciales. ~~Sed quæritur~~
~~quænam res appellatæ sint mancipi?~~ ~~Longe~~
~~fuit~~ Nulla alia res est, in qua plures magisque
pugnantes sententiæ reperiantur, atque hæc tracta-
tio de rerum mancipi notione ~~ipsa~~ et origine.
Quanta sententiarum pugna? quid credas? quid
non credas? (v. autores quos laudaverat M.
Manhayn in diatribe ueber den Ursprung

und die Bedeutung de res mancipi und nec mancipi Zeitschr. a. Mayer 1823.) Nec mancipi enumeraverat Ulpianus (l. l.) ~~hic~~ et quidem his ~~verbis~~: "mancipi res sunt predia in Italico solo * tam rustica, qualis est fundus, quam urbana, qualis domus: item jura prediorum rusticorum, velut via, iter, actus, aqueductus: item servi et quadrupedes, quae dorso collove domantur, velut boves, muli, equi, asini; ceterae res nec mancipi sunt; elephanti et cameli, quamvis collo dorsove domentur, nec mancipi sunt, quoniam bestiarum numero sunt." Ex ipsis verbis satis superque patet: personas non esse res mancipi, quoniam filii fam. rerum numero nullo modo adcenseri possunt, liber enim homo mancipari non potuit in servitutem nisi viginti annis maior ad pretium participandum venum dari se passus esset, neque et mancipatio probat res esse mancipi: nam et mancipio dari possunt res nec mancipi; patet id quoque, res esse solummodo * quae mancipi ~~d~~ vocentur tam ~~corporales quam~~ incorporales, quo in numero habentur via ~~ceteraeque~~ aliaeque servitutes, nam id significare Ulpianum "velut" probat Gaius I. 120.; quam corporales quo in numero ~~habentur~~ quae quadrupedes habeantur JCtus dixerat, ~~fuit~~ admonendo ceteras, cum propter nimiam feritatem domari non possunt, res mancipi non esse. Jam vero cum autores qui de ipsis loquuntur rebus, ~~semper eas ad modus adquirendi sic dictos derivativos~~

* easque humani juris

non posse illas acquiri nisi modo, ut nunc loquimur, derivativo, sibi persuasit. Manhayu illarum rerum quas ex hostibus cepissent quaeque essent pretiosiores, ut quadrupedes quae collo dorsove domantur, mancipi dixisse Romanos; illas vero nec mancipi appellasse utpote viliores cuique capere atque sibi habere liceret. Quod vero mancipi res appellatae sint, causam esse ait, quod captae ex hoste res illae corona vendi deberent, quo pecunia inde redacta posset inter patres plebemque dividi facillime, quarum rerum emtores cum appellarentur mancipes, id est a populo rem ementes, ipsas res ipsas mancipi sive mancipii obtinuisse nomen. Res tales, pergit opinionis huius autor, si quis erat venditurus, quoniam a populo ad privatos actu legitimo pervenissent, itidem id est per mancipationem, quae ab ipsis istis rebus nomen sortita sit, ut eas venderet cogi ab emptore potuisse et debuisse, ut interrogatus eorum possessor quo iure res possideat quae populi olim fuerant, se legitimum esse dominum probare posset. Servitutes impropie dici res mancipi, quippe quae sero demum rebus istis accessissent." Dissentire autorem huius sententiae ab Mermanno, putantis, illa fuisse Romanis res mancipi quae agriculturae proprie inservirent, et proinde tanquam maioris momenti res mancipatione alienari possent, dissentire eum ab aliis quoque, quorum nomina apud ipsum videsis, in aperto est: sed equidem

non video quo pacto possit origo ~~rerum~~ rerum mancipi ita ut ille fecerat deduci, cum in Italico solo et ipsa staret Roma, cuius tamen praedia urbana non dixerim eo modo facta esse mancipi quo ~~auctor~~ noster dixerat: nisi ~~confugiamus~~ ad opinionem Niebuhrii de urbis Romae primordiis confugiamus. At sit, ut certo est, vera Niebuhrii opinio, ~~nemo~~ haud facile tamen quem adstipulaturum puto ~~credentis~~ auctori, omnia quae cum praediis ~~cohaeserint~~ cohaereant esse res mancipi credenti (p. 20.), nam, ut ~~supra~~ monuimus, et mancipio dari possunt res nec mancipi.

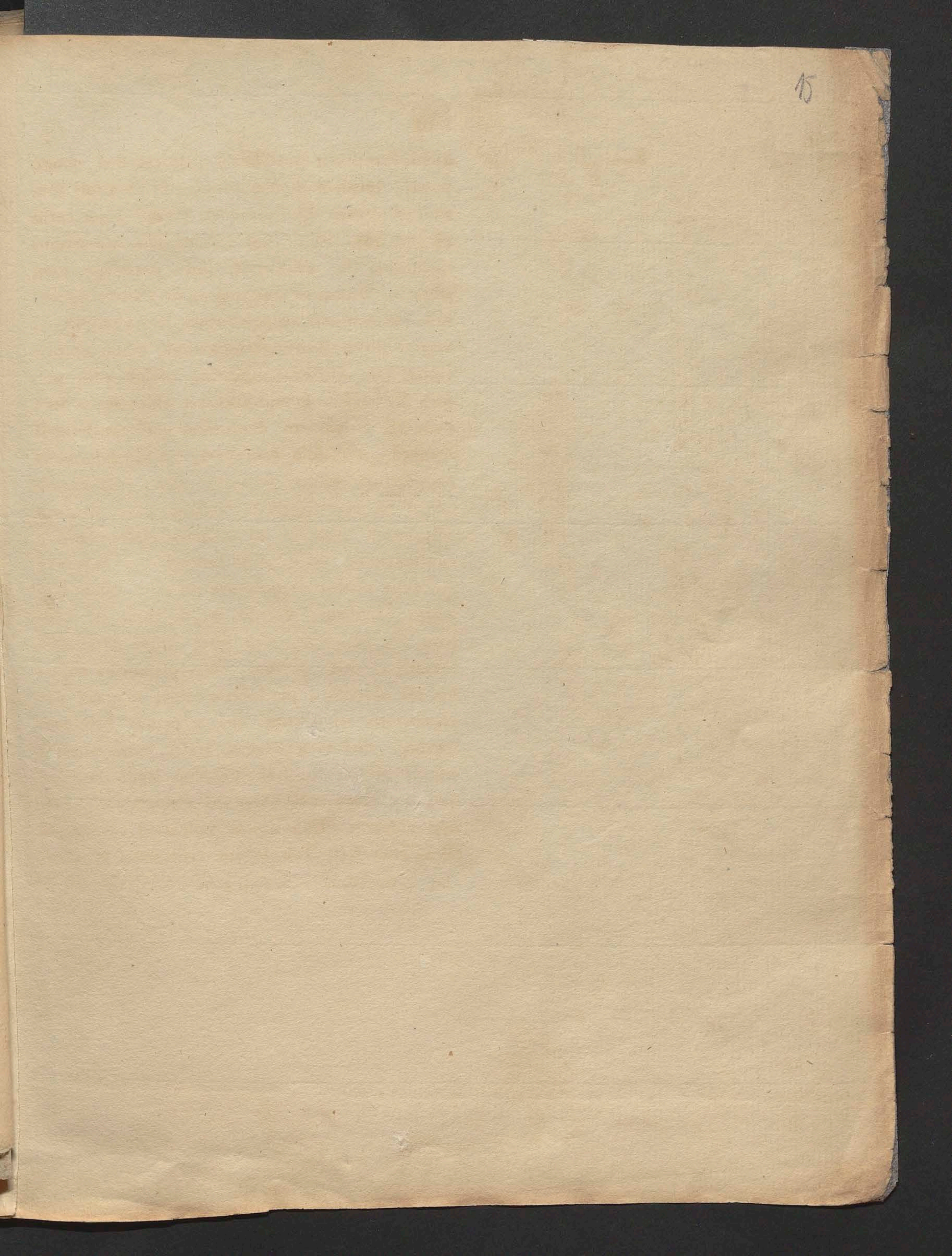
sio fit hoc modo. Apud magistratum populi Romani vel apud Praetorem, vel apud praesidem provinciae, is, cui res in jure ceditur rem tenens ita vindicat: „Hunc ego hominem ex „Jure Quiritium meum esse aio” Deinde postquam hic vindicaverit, Praetor interrogat eum qui cedit, an contra vindicet: quo negante aut tacente tunc ei qui vindicaverit, eam rem addicit, idque legis actio vocatur. Uberrime hanc rem tractavit Schulting l. c. p. 84. sqq. Nec minus Brissonius l. c. s. v. cessio, Heineccius in Antiquit. et Hugo l. c. §. 97.

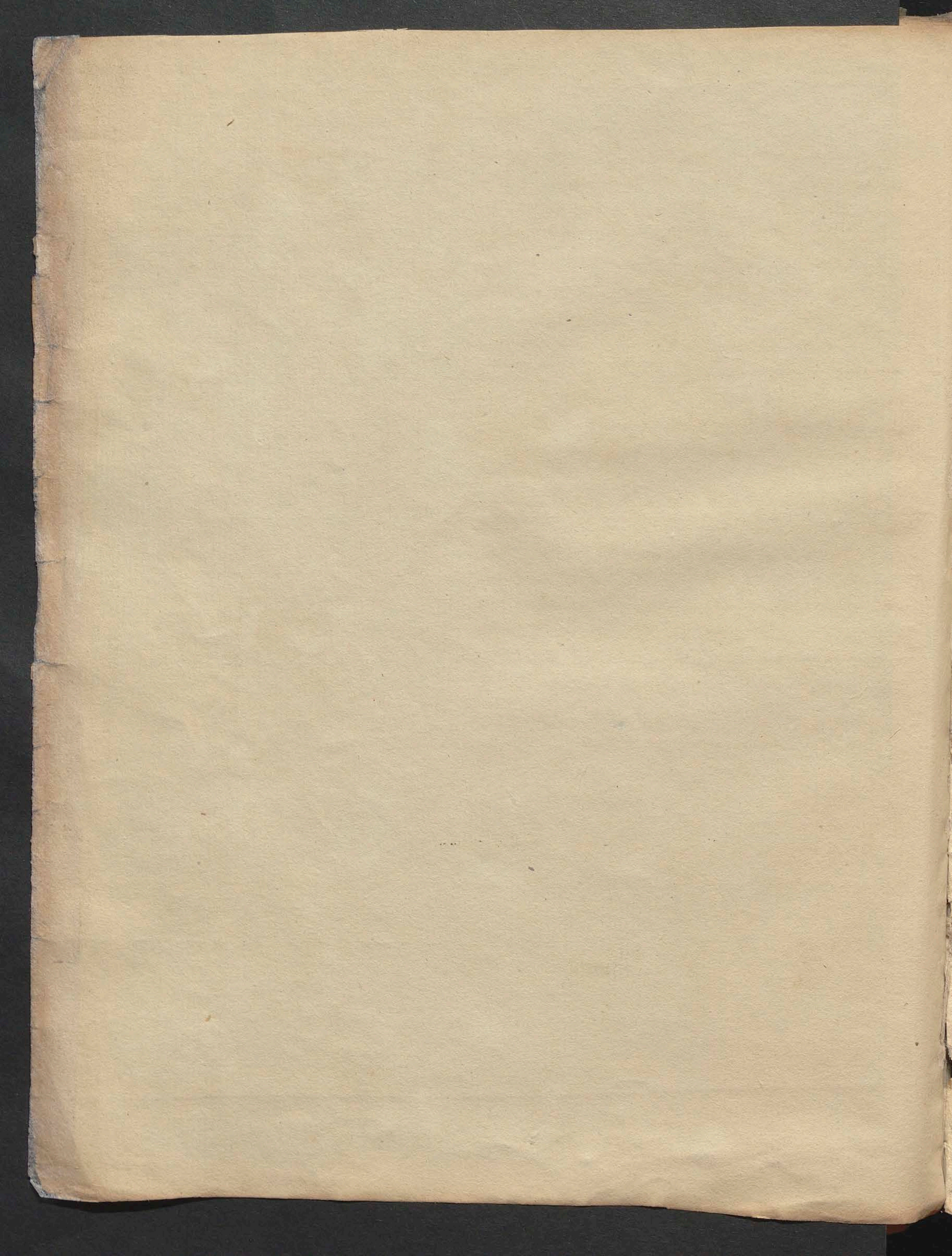
Quorsum tales ambages in adquirenda re apud Romanos fuerint, sunt forsan qui interrogent. In promptu est responsio. Quinquae testes et sextus libripens in actu legitimo illo, seu mancipatione, sex classes, in quas populus Romanus distributus fuit, repraesentabant, quo, nisi praesente, nullum actum legitimum fieri olim potuisse, Gellius testis est (N. A. V. 19.).

His itaque solum duobus modis antiquissimis temporibus dominium rei adquiri potuit. Saepius tamen utebantur homines mancipatione quam in jure cessione, nam ut ait Gajus (in Comment. II. 25): quod ipsi per nos praesentibus amicis agere possumus, hoc non est necesse cum maiore difficultate apud Praetorem, aut

apud Praesidem provinciae quaerere Sed quaeri potest, quisnam modus adquirendi dominii fuerit priusquam hi introducti erant? Nam certo aliquis esse debuit qui deficientibus his actibus dominium rei adquisivit, tunc praecipue cum populus Romanus nondum in 6. Classes divisus fuit. Si novissimam opinionem Niebuhrii 4.) de origine gentis Romanae sequemur, omne jus privatum esse Latinum a quibus major pars populi Romani originem traxerat affirmantis, tertium etiam modum dominium rei transferendi Romanos a vicinis usurpasse, ut concederemus necessarium esset. Attamen non necessarium est ut ad investigandum tertium hunc modum adquirendi dominii ad systema Niebuhrianum confugiamus. Sunt multi recentiorum JCtorum qui duos modos adquirendae rei olim fuisse Romanis affirment, alterum *originarium* ut barbare illi loquntur, sive eum cujus primordia investigari non possunt, cum; primordia cujusvis rei obscura atque incerta sint; alterum *derivativum*, sive eum qui a primo originem traxerit. Sed cum sciamus tertii modi dominii adquirendi jam in XII. Tabular. legib. mentionem occurrere, cui bono illi excogitaverint hoc, non videmus. Cum autem vulgarem opinionem de origine XII. Tab. legum reiiciamus, et affirme-

4) cf. cap. III. Historiae. Juris p. 21.

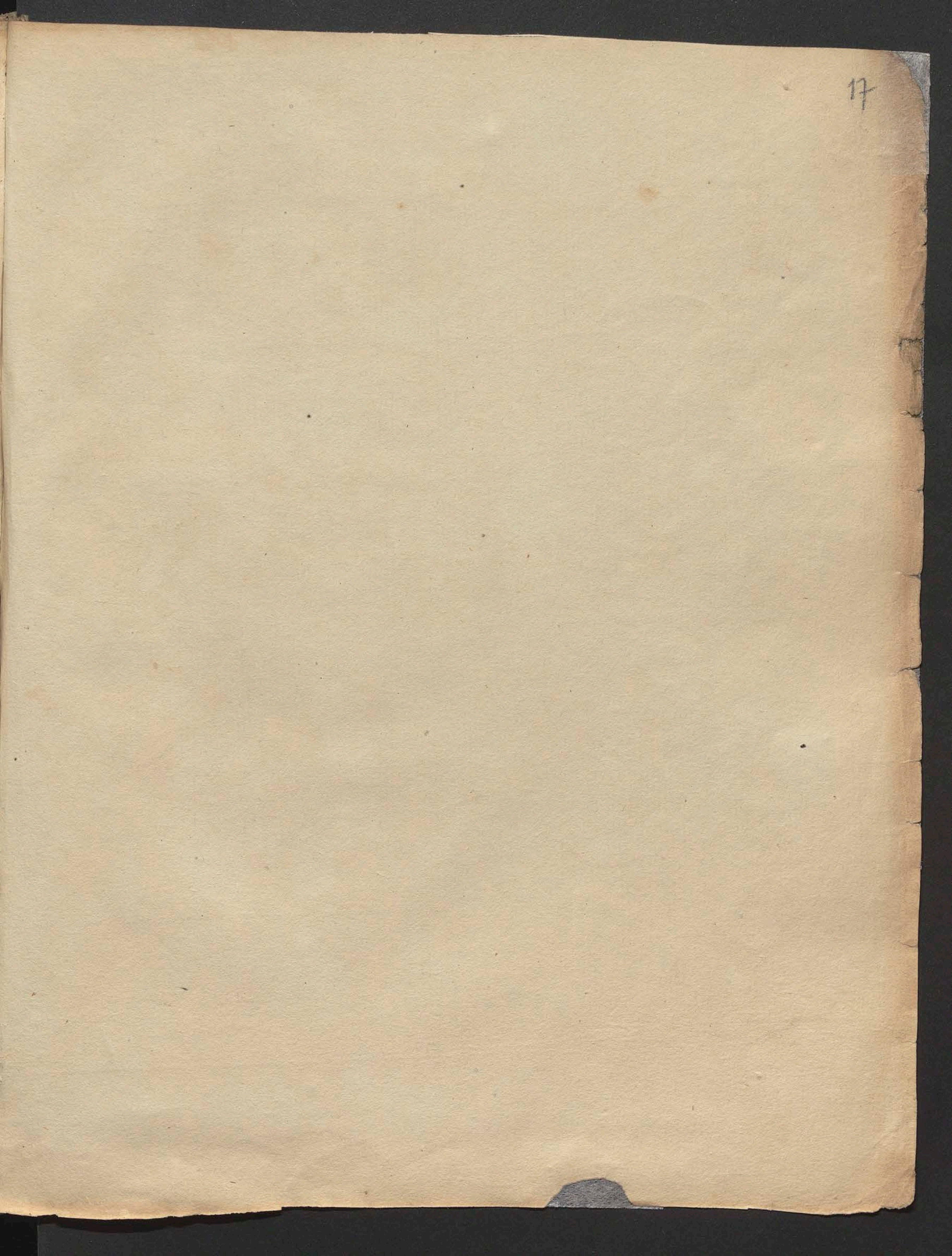

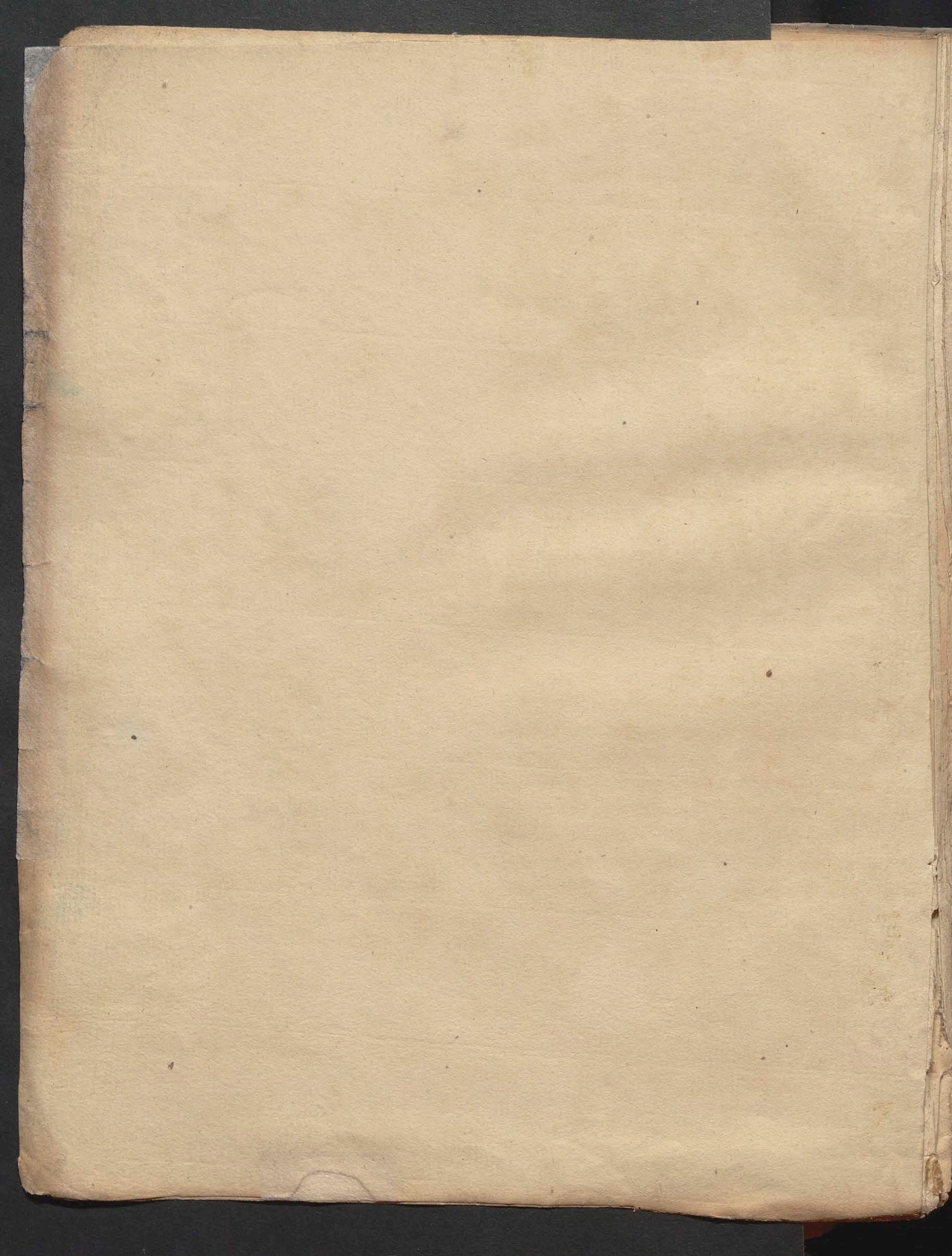

† Albowiem ten podział, dopiero pochodzi od Serwiusza Tull.

‡ ~~[illegible] J.X. Ciampi sobie wyprawę [illegible] mię.~~

F są niebrakie n.p. nabywanie dóbr po dziedzu
przez adopt.

memus esse illas jus antiquum quo Romani gaudebant jure nondum scripto utentes, crediderim illum quoque tertium modum dominii adquirendi, notum Romanis fuisse, priusquam XII. Tabular. leges conditas habuerint. Is modus vocabatur *Usucapio*, quo quilibet, dum modo ab initio bona fide rem immobilem per duos annos, rem mobilem vero per unum, possedisset, dominus rei putabatur. Quod Institutum populum adeo bellicosum, qualis Romani fuerunt, a primordiis reipublicae usurpasse, ex ipsa natura rei adparet, cum nullo modo res bello captas tranquille possidere quisque potuisset, nisi hoc jure usus fuisset.

De aliis modis adquirendi dominii infra locuturi sumus, Jus personarum persequentes. Nunc exponendum est quomodo hanc doctrinam antiqui scriptores tractent.

Tria celeberrima loca sunt, quae ad modum antiquum rei adquirendae adludunt (Hugo R. R. Gesch. §. 93. 100). Primus occurrit apud *Varronem* de Re Rust. (II. 10.) qui cum de pecudibus rem agrestem cuilibet exercenti admodum necessariis loquutus esset, quomodo eae adquirantur, et quidem legitime, disserit. Trium autem actuum legitimorum meminit, rem enim nostram esse, et quidem legitime, ait: si in jure

In emtionibus (servi) dominium legitimum sex fere res perficiunt: 1, si hereditatem justam adiit. 2, si, ut debuit, mancipio ab eo accepit, a quo jure civili potuit. 3, si in jure cessit, cui (qui) potuit cedere, et id ubi oportuit, aut 4, si usu cepit, aut 5, si e praeda sub corona emit, tumve 6, cum in bonis sectioneve cujus publice venit. cf. Bernhardi Grundzüge p. 51.

I. Mancip. II. in jure cess. III. Usuc.
mancip. hered. usuc.
abalienat. cess.
tradit. s. e praed.
sect.
nex
adjud. lege

Cicero Top. 5. in f. Abalienatio, est ejus rei, quae mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in jure cessio, inter quos ea jure civili fieri possunt. Boëthius ad h. l. Omnes vero res, quae abalienari possunt, id est quae a nostro ad alterius transpositae dominium possunt, mancipi dicta sunt.

cessione, si sub corona, et in sectione bonorum rem venditam adquisimus. ǂ

Non dubitamus affirmare, Varronem librum hunc componentem ex opere cujusdam veteris JCti Romani v. c. Galli Aquilii id exscripsisse. Totidem enim legitimos modos adquirendi rei dominii esse, infra ostèndemus.

Secundum locum apud Boëthium (in Commentariorum libro III. ad Topica Ciceroniana) deprehendimus, ubi abalienationis, actus legitimi mentio occurrit, quem Varro omisisse videtur.

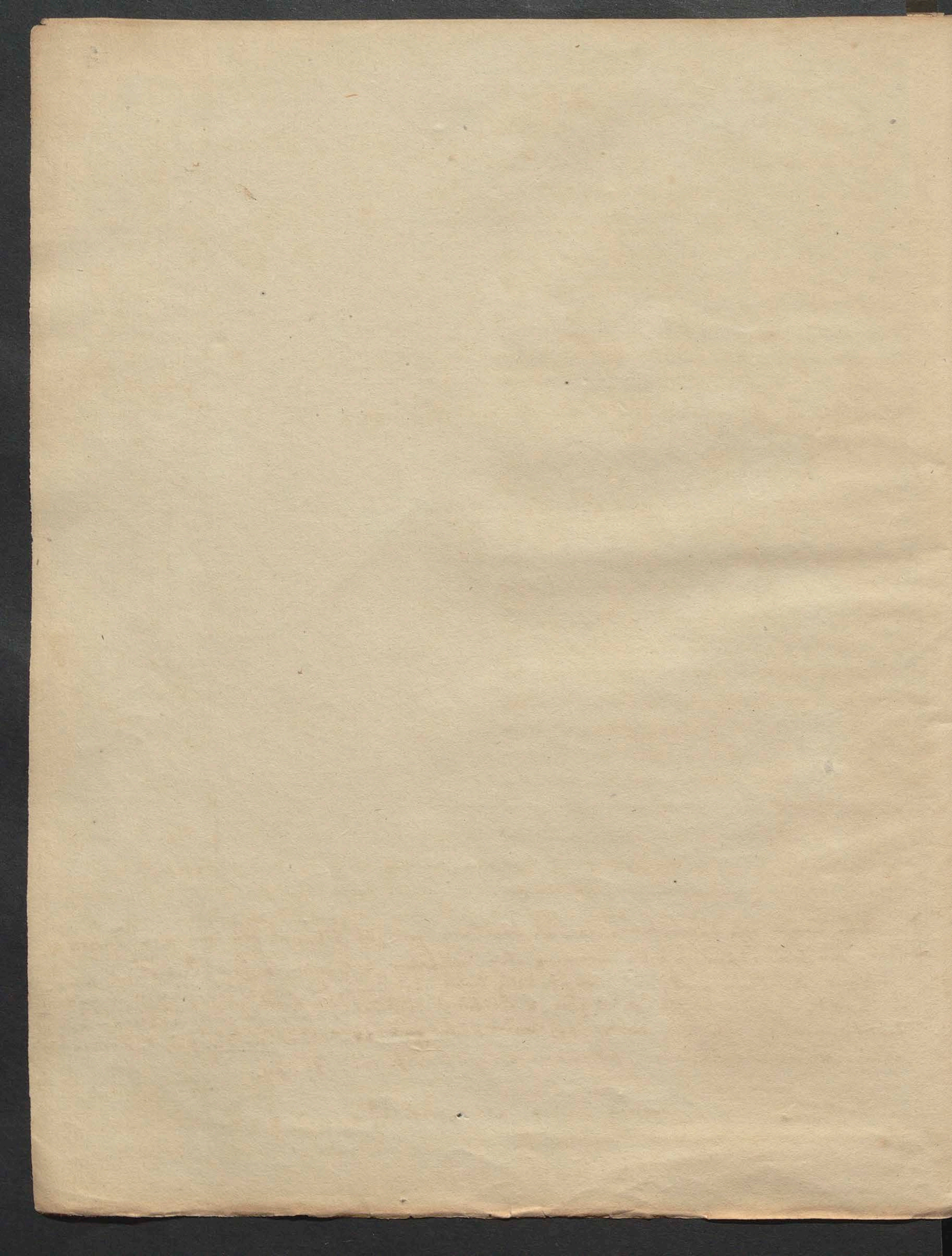
Tertius locus Ulpiani est XIX. §. 2. qui ait singularum rerum dominia nobis adquiri, mancipatione, traditione, usucapione, in jure cessione, adjudicatione, lege.

Varios modos adquirendi rei dominii Varronianae sententiae diversos hic proponi, nemo est qui neget. Inprimis observandum est Ulpianum hoc loco traditionis meminisse, quae actus legitimus non est ut infra observabimus. Cum autem mancipatione solum dominium rei seu actu legitimo, adquiri posse supra dixerimus, merito contradictionem hic inesse dixeris, nisi loco citato, Ulpianum de re necmancipi loqui ex contextu non adparuerit. ǂ Addit ille adjudicationem, quae nihil aliud est nisi in ju-

Zgadzać z Ulpianem. Ale dawniejsi Prawnicy nie nazywali posiadania prawnego podług prawa Kwirytów, jak tylko ex J. Q. Cicero Verr. III. 5. używa tego wyrazu (x Ernesti Clavis (v. Dom.) lecz ten wyraz jest wątpliwy jak mówią krytycy, a przynajmniej nie techniczny. Ulpian XXIV. 7. mówiąc o windykowaniu rzeczy używa wyrazów: hanc rem ex J. Q. Tu trzeba dodadzące zdanie Gaia (II. 40.) Sequitur ut admoneamus apud peregrinos X

ǂ Sam Ulpian fr. 15. L. A. D. quod vi aut clam, nazywa jura in re wyrazem dominium

I quidem unum esse dominium, ita, ut dominus quisque sit, aut dominus non intellegatur. Quo jure etiam populus Romanus olim utebatur, aut enim ex jure Quiritium unusquisque dominus erat, aut non intelligebatur dominus, sed postea divisionem accepit dominium, ut alius possit esse ex jure Quiritium dominus, alius in jure habere. — Co do traditio, [illegible] Gaius II. 66. Nec ~~quae~~ tamen ea tantum traditione nostra fiunt, naturali nobis ratione adquiruntur, sed etiam occupando. cf. ibid 70. 79.

F Wymienia w prawdzie Warro jedne trzy sposoby, tak iż wszystkie iest trzy do nabywania maiątku, lecz te opuścił być, dla tego że się zgadzaią z innemi przepisami prawa. Są zaś 1, si hereditatem justam adiit 2, si mancipio acce-pit, 3, si usucepit — Wymienia więc Warro sposobów trzy nabywania własności, lecz po między temi znaydują się trzy, zdawaiące się na pierwszy rzut oka być rownemi od tych iakie wylicza Ulpian. Co iest in jure cessio? co sub cor. vend.? co sect. bonor.? — Sub corona iest albo w przytomn. zgromadz. ludu (corona); albo, że sprzedaw. n. p. niewoln. ktadziono na głowę korone, ażeby tem lepiey rozpoznać można było który się sprzedaie Gellius VII. 4. Emptio-nis venditionis sub corona occurrunt exempla apud Livium III. 4.

F XIX. 7. Ulp. traditio propria est alienatio rerum nec mancipi. Sed ♃. §. ℞. XIX. Ulp. et I. 16. 19.] Wyraznie mówi Ulpian I. 16. in bonis tantum alicuius servus est, velut hoc modo, si civis Romanus a cive Romano servum emerit, isque traditus ei sit, neque tamen mancipatus ei, neque in jure cessus, neque ab ipso anno possessus sit; — Można więc sądzić 1, że Ulpian rozumie przez traditio nabywanie własności w rzeczach nonsposob, a nie w tych, gdzie tylko manc. in jure cess. usucap. dawały domin. 2, że rozumie tu dominium także iak Gaius fr. 9. §. 3. D. de A. R. D. Hae quoque res quae traditione nostrae fiunt, iure gentium nobis adquiruntur: nihil enim tam conveniens est naturali aequitati, quam voluntatem domini, volentis rem suam in alium transferre, ratam haberi. — Gaius żył przed Ulpianem, oczemużby Ulpian koniecznie miał mówić o nabywaniu własności w pierwszych czasach wolney RP. 2.] Varro II. 3. 7. 8. mówi że owce dosyć iest nabydź ♃ stipulatio, i że tak mancipi iak nec mancipi dosyć także nabydź ♃ traditio. Jak zaiste ponieważ Gaius I. ~~47~~ 54. tak ex J. 2. iak in bonis, nazywa dominium, w czem zdaie się F

Hugo Civilist. M. I. 195. II. N. Gesch. §. 92.

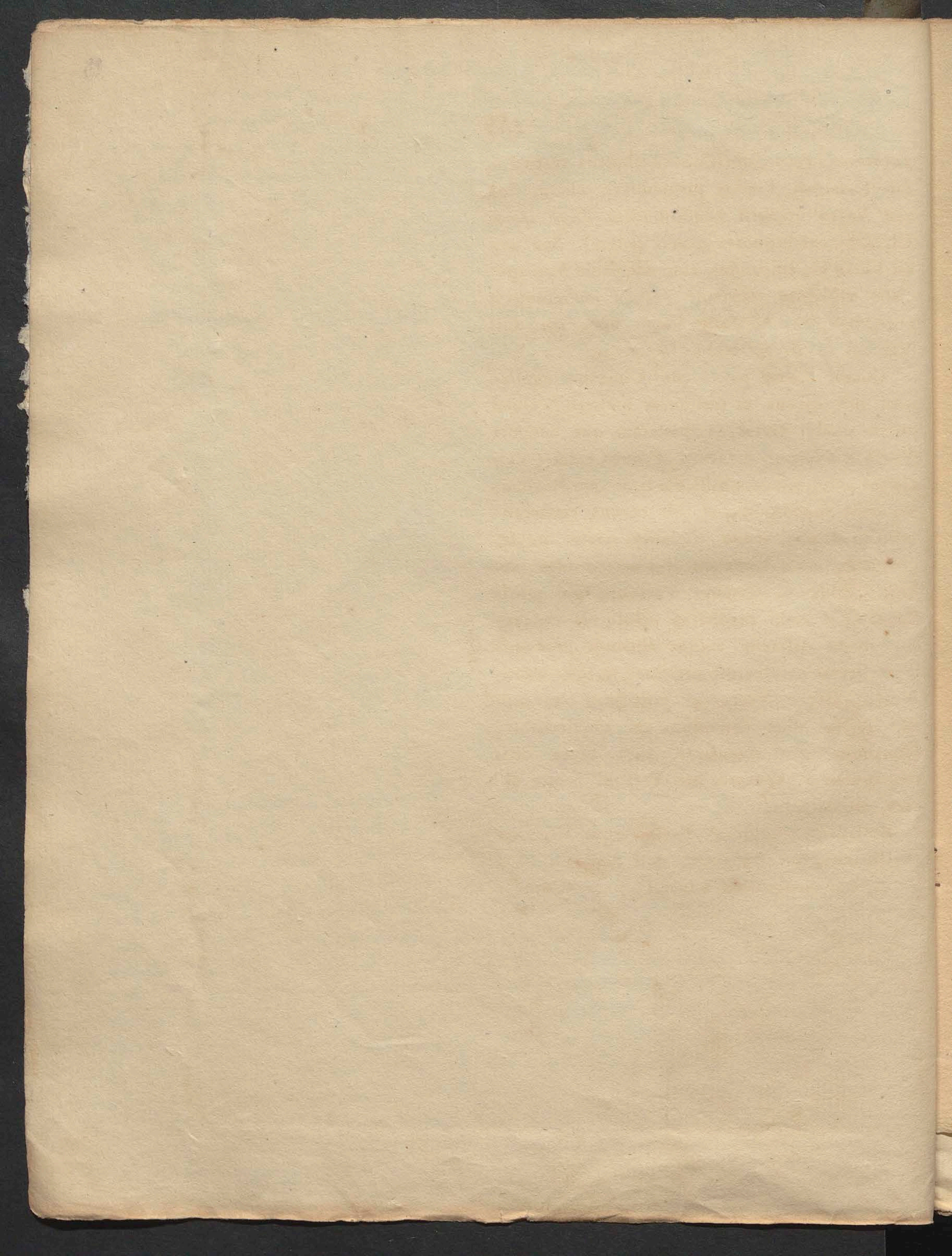
‡ wspomina Livius VIII. 19. o pewnym obywatelu z miasta Fundi, że miał dom własny w Rzymie. Toż samo o mieszkańcach Ariminium wspomina Cicero pro Caecin. 35. — Najdokładniey Ulpian Fragm. XIX. 4. Mancipatio locum habet inter cives Romanos, et Latinos colonarios, Latinosque Junianos, eosque peregrinos, quibus commercium datum est. W tym zawieraią się także i te nabycia które się gruntuią albo na XII. Tabl. albo na ustawach poprzedzaiących n. p. Caducum. cf. Ulp. XIX. §. 17.

~~‡ To trwało i w II. Epoce. Wspomina Liwiusz, iż tedy wszystkie konie musz przedawały kosztem Cenzorze w Rzymie, musieli się dopiero~~ ~~na Seymie ... im dzieci wolno było zakupić.~~

‡ na p. 310.

‡ Całe więc pytanie, redukuie się na to: że trzema szczególniey sposobami nabyć można było własność ex J. Q. lubo prócz tego były iescze sposoby inne, mniey więcey do tych trzech sposobów podobne. Szczególnie wyliczonych nie znaydujemy ani w Waronie, ani w Cyceronie, ani w Ulpianie; możemy atoli twierdzić, że każdy nabycie opieraiące się na działaniu urzędnika lub ustawy, dawało własność ex J. Q. Heineccyusz (Antiq. II. 1. 22.) starał się ie wyliczyć: 1, hereditas 2, mancipatio, 3, in iure cessio, 4, usucapio. 5, sub corona emptio 6, auctio (sectio), 7, traditio 8, adiudicatio, 9, lex, 10, arrogatio, 11, donatio 12, modus adquirendi ex Sto Claud. ‡ Okazałem wyżey że traditio lubo dawała dominium, iednakże nie tyle znaczyła co ex J. Q. wyiąwszy kiedy do niey usucap. przystąpiła. Sposób 10 i sposób 12, poddaiący osobę iedną pod władzę drugiey osoby, poddawał i rzeczy; lecz tu nabywanie władzy nad osobą iest pryncypalnem, akcessoryiną zaś iest rzecz; a za tem od przypadku zależy, czyli nabędę rzeczy przez takową osobę lub nie. — Donatio, do tey rubryki nie należy (Hugo Civil. Mag. III. 187.); bo chociaż się wspierała na lex Cincia, atoli ta ustawa wymagała mancypacyi. — Czytamy wprawdzie §. 40. J. de R. divis. si quidem ex causa donationis aut dotis aut qualibet alia causa tradantur, sine dubio transferuntur; lecz wyżey iuż wspomniałem tak się rozumi domin. przez tradit. nabyte. I sam Justynian §. 11. J. t. t. mówi: quarundam rerum dominium nanciscimur iure naturali.

‡ a gdzie dos ?

re cessionis genus, ubi tria haec solemnia verba *Do*, *Dico*, *Addico*, Praetor pronuntiare solebat. Sed cur Varro omiserit adquisitionem *Lege* quam Ulpiānns commemorat quaeri potest? Sed non est Varro hic culpandus, cum adquisitio haec specialis sit, quae adnuente populo nonnunquam peregrinis concedebatur. Itaque opus non fuit Varroni ut de specialibus loqueretur.

Quaeri tamen potest cur Ulpianus emptionem sub corona et sectionem omiserit? Quod etiam resolvi potest, si spectamns quo tempore Varro et Ulpianus vixerint. Primus enim (Varronem puto), tempore bellicoso vixit, quo plurimae res bello capiebantur, et sub corona vendebantur; quod alio modo Ulpianea aetate accidit. Neque sectiones bonorum ejus aetatis adeo crebrae fuerunt ut tempore Varronis quo pluris licitanti, si multi creditores erant, res cedebatur, modo debitum, aesque alienum quod creditor fecerat exsolvere promisisset, ut infra ostendemus. Itaque Varronem *praecipuos* tres modos quibus olim dominium rei adquirebatur, Ulpianum vero *singulares*, quos supra dicti tres continent explicare, nec Varroni contra dicere, ostendimus.

Restat ut opinionem Boëthii cum Ulpianea conciliemus, qui traditionis non meminit. Sed neque hic contradictio adparet; nam si tradi-

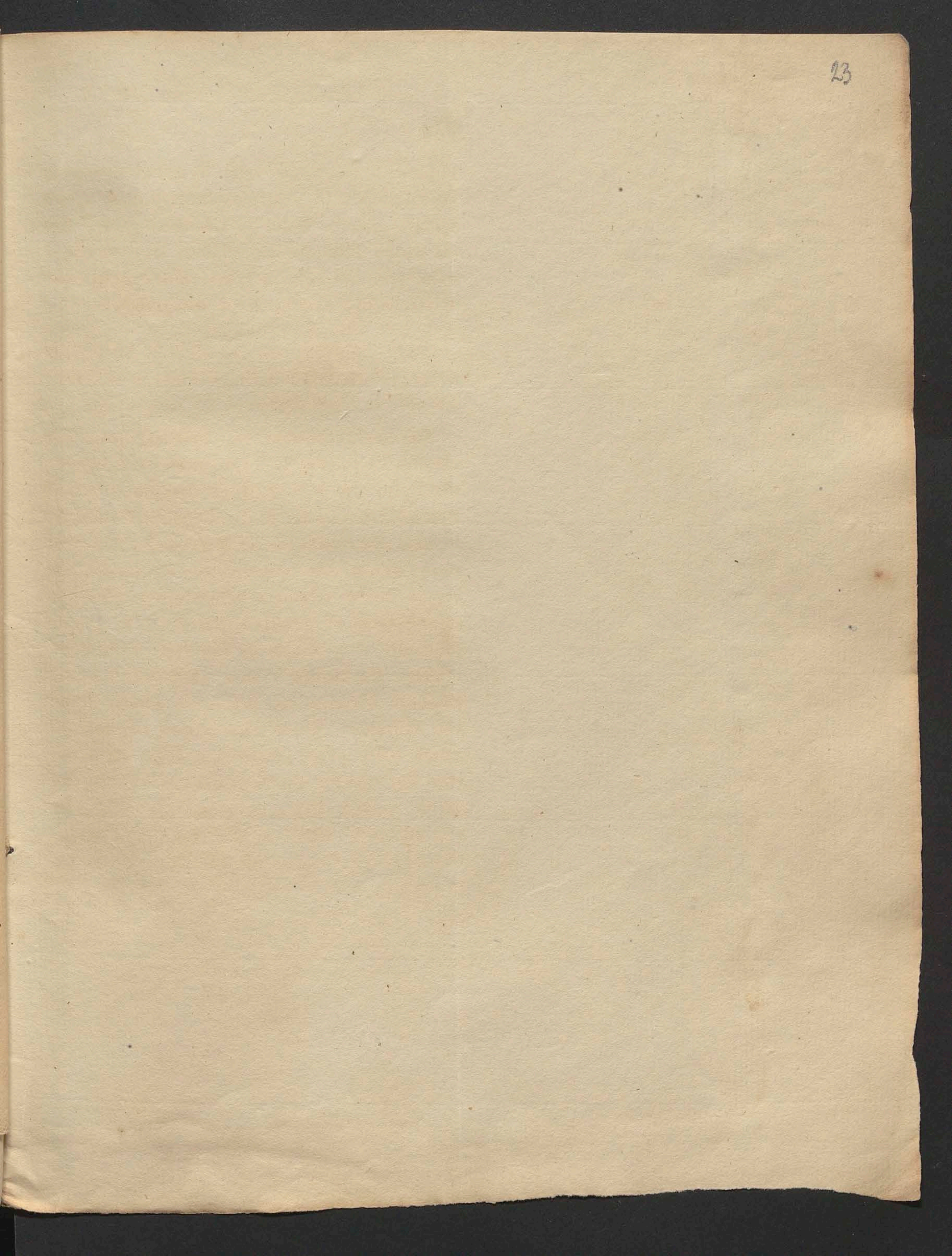
Gaius II. 41–44. III. 80. Ulp. XIX. 8.

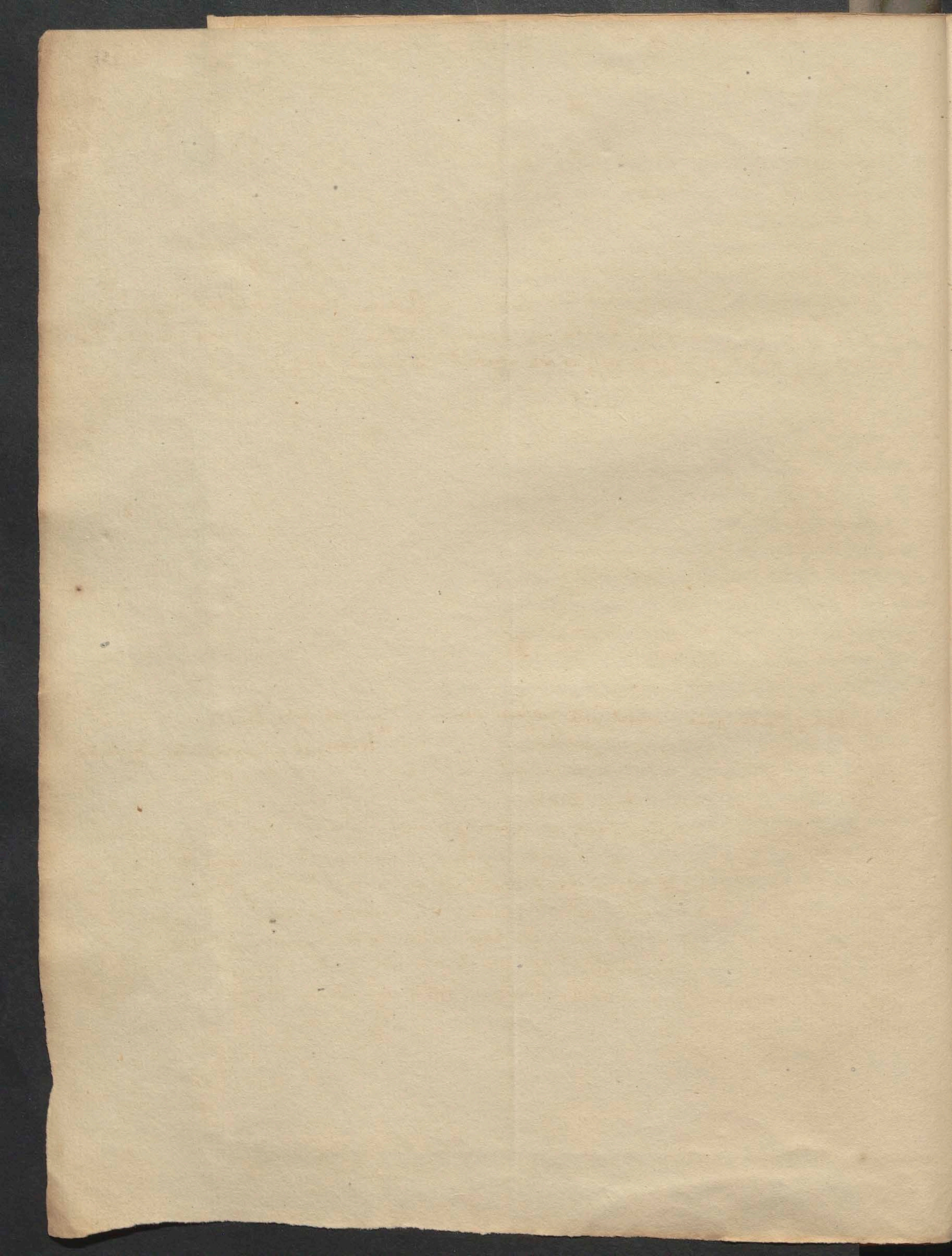
tione actu illegitimo civis Romanus dominium rei adquisivit, id usucapione in legitimum actum mutare potuit. Gaius in Comment II. 41. Recte itaque Böethius abalienatione sive *traditione* dominium rei nos adipisci dicit, quod ipse Ulpianus in fragment. I. 16. comprobat.

Expositis modis quibus antiquis temporibus dominium rei Romani adquirebant, nonnulla adhuc de ea re proferam.

Mancipabantur tam res mobiles quam immobiles, ut patet ex Gaii Comment. I. 121. Ciceronis Epist. 50. libri XIII. ad Atticum, (v. Gaii Comment I. 119. cf. §. 120 ibique citati auctores) nummo olim *rauduscula* (cf. Meermann l. c. p. 175) dicto, postea vero *sestertio nummo* vocato; nec minus verba solemnia adhibebantur. De ipsa mancipatione cf. potest Ulpianus XIX. §. 3. 6. Nonnulli v. c. Zachariae (in Inst. Juris Rom. idiomate Germanico Vratisl. 1814 editis) *septem* testes ~~personas~~ mancipationi praesentes adesse debuisse adfirmant. Quod falso dictum est, cum septimi testis quem *Antestatum* fuisse idem auctor ex turbatis fontibus exhaurire vult, ne verbo quidem Ulpianus meminerit cf. Schulting ad Instit. Gaii I. 6. §: 6. (p. 58. ed Schulting). Hugo Civilist. Magaz. Tom. II. p. 69. in notis.

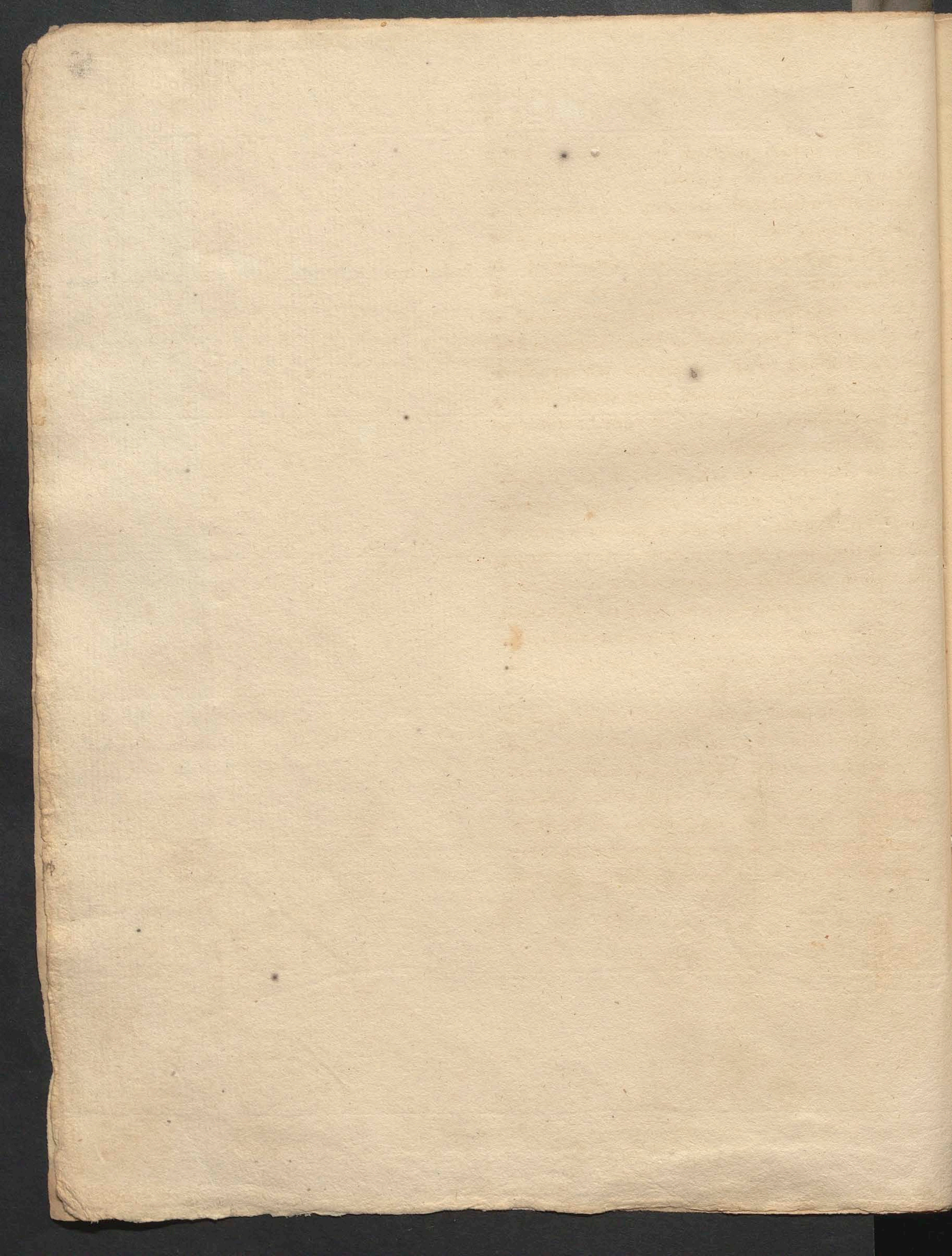
aes Raudus dictum: ex eo in veteribus mancipiis scriptum, Raudusculo libram ferito (Varro p. 27. v. 20.)

ǂ Mówi Ulpian że nabytego niewolnika nie przez mancypacyą lecz przez tradycyą po skończonym roku nabywa ex J. Quirit. Opuszcza Varro abalienatio, ponieważ mówi o nabywaniu niewolnika iako res mancipi; dodaie iż licero, z zastrzeżeniem, że powinna się odbydź p in jure cessi; co iuż wyraził Varo pod Nro 3.

† Gaius J. I. 6. 3. Emancipatio – solebat ante praesidem fieri – ubi quinque testes Romani in praesenti erant, et pro illo, qui libripens appellatur, id est stateram tenens, et qui antestatus appellatur, alii duo, ut septem testium numerus impleatur. – Godném iest uwagi, że o tém porządku antestatus nie wspomina tylko Gaius Gotycki. Wieleby można naliczyć innych mieysc, gdzie iest wzmianka o siedmiu osobach przy mancypacyi (n. p. przy testam. p mancip.), a iednakże tylko 5. iest wymienionych iako świadków, szósty nazywa się libripens, a siódmy familiae emptor. ale iakże kupuiący miał świadczyć w swey sprawie? cf. Ulpian XX. 7. 6. – Okazał to Savigny (Zschr. I. p 78 sqq.), dowodząc że świadków siedmiu, dopiero pretor wymagał. Temu przeczy Zacharie p 473, i pyta: skądżeby pretor, w innych razach skracaiąc przepisy prawa cywilnego, w tym tylko przypadku miał ie o dwie osoby powiększać? Ale pretor tu nie powiększył ani skrócił przepisów, chciał tylko przed dwie dodane osoby zastąpić świadectwo woli testatora, złożone na piśmie bez żadnych formalności.

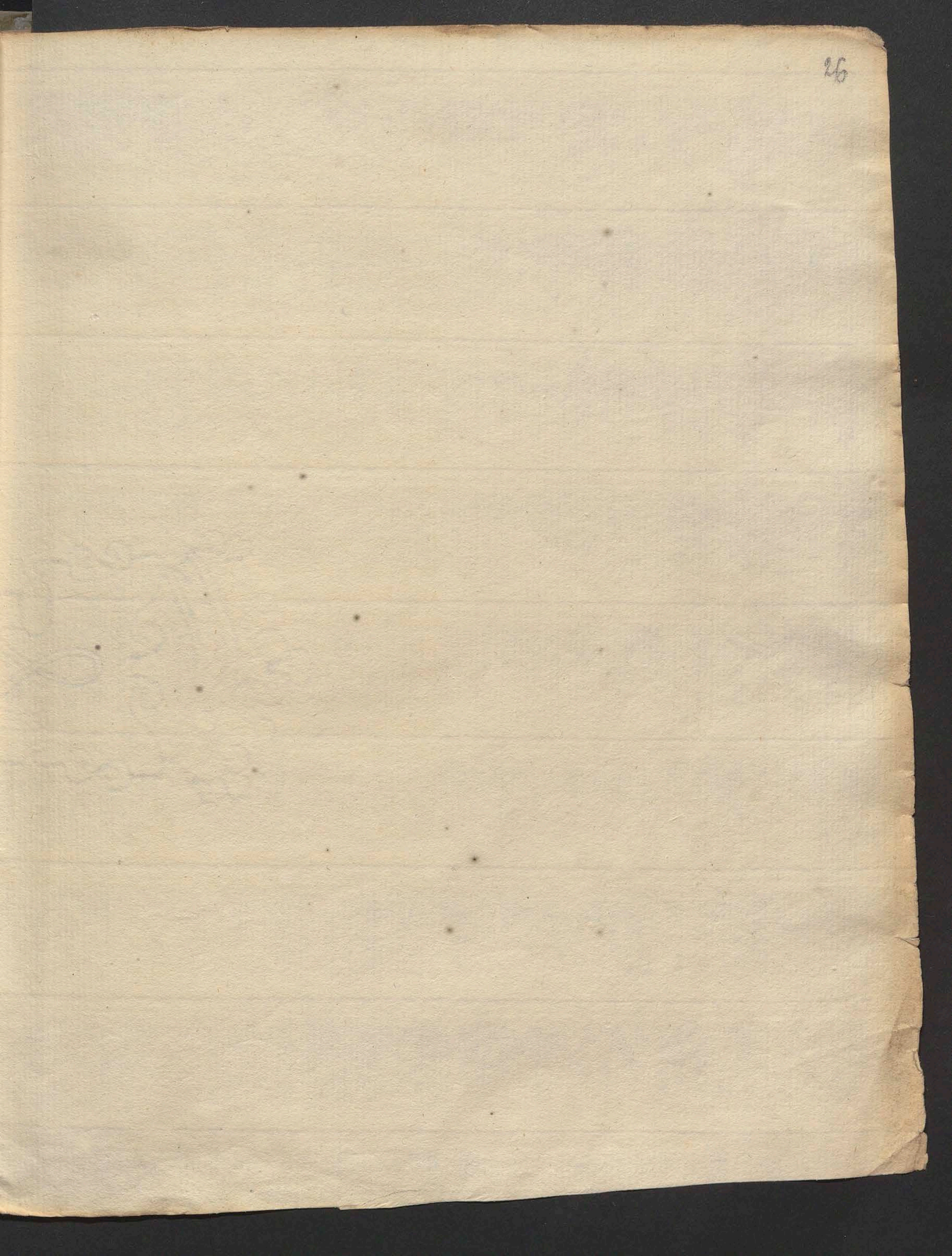
Observandum praeterea est, mancipare a Romanis *debitorem* dici, *creditorem* vero emancipare. Nonnulli *nexum* idem esse ajunt quod mancipatio. Sed id minus recte dictum esse ostendemus infra.

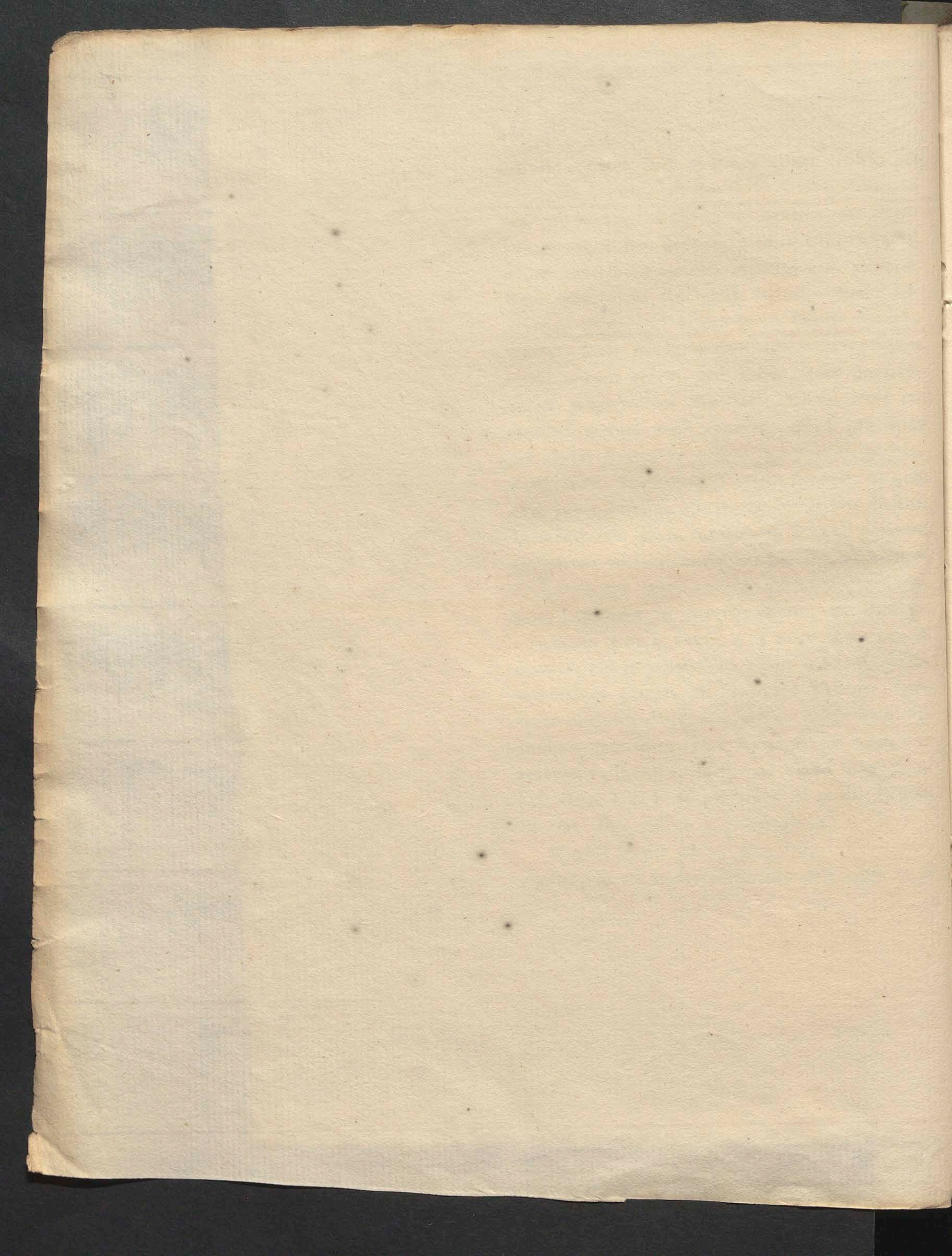
De origine mancipationis nihil certi constat. In legibus XII. Tabular. et quidem in tabula VI. (juxta Godofredianum systema), mentio ejus et nexi occurrit. Tempore Ciceronis, Ulpiani, Gaii et Pauli adhuc valuit, ultimaque ejus mentio fit in constitutione Diocletiani Imperatoris, sive in Codice Hermogeniano (p. 713 apud Schulting.) nec minus in constitutionibus Constantini et Constantis Imperatorum (cf. c. 4. 5. C. Theodos VIII. 2.). Quo tempore itaque in usu esse desierit non constat. Hoc tamen pro certo habetur, aetate Justinianea in desuetudinem abiise. Neque id mirum videri potest, cum ad ineundam mancipationem solemnia verba adhiberi debuerint, et quidem lingua Latina, quae in Imperio Orientali non admodum fovebatur. cf. Savigny in der Zeitschrift Tomo I. p. 89.

Hi itaque modi erant, quibus cives dominia rei adquirebant. Constat Peregrinis jure civili uti Romae vetitum fuisse, quod cum ita sit, eodem jure quo utebantur, nempe Jure Gentium res adquirere eos potuisse, necesse est ut affiirmemus. Cum autem cives et peregrini in eadem urbe simul viverent, et in multis rebus secum col-

liderent, patet, jure gentium etiam civibus res adquirere licuisse. Si itaque v. c. civis Romanus rem nec mancipi a Peregrino nanctus esse adparuit, eousque jure gentium praetor eum tuebatur, donec usucapione in rem mancipi eam mutaret. Rem quam civis Romanus legitimo modo adquisisset dominium dictam fuisse supra observavimus. Cujus modi res cum adquirentis propria esset, mirum videri non debet, eam nonnunquam *proprietatem* appellari. Minus recte tamen id dictum hinc apparet, quod praecipue *jus utendi fruendi re aliena* proprietatis nomine designatur. Jus itaque re aliena fruendi, et quidem jus a dominio abstractum proprietas dicitur. Praeterea non plane constat, an dominii verbum, technicum verbum antiquissimis temporibus fuerit. Primum enim eadem qualitate praeditum apud Ulpianum id deprehendimus, qui distingit *dominium* a *re in bonis*, sive ea re quam non in dominio sed in possessione solum habemus. Observandum quoque est auctores classicos, pro verbo technico dominium, verbo *auctoritatis* uti, antiquissimos vero JCtos Romanos qui aetate Ciceroniana vixerunt, loco ejus verbo *mancipium* (cf. Hugo l. c. §. 86 praecipue in notis, Ernesti in clavi Ciceroniana s. v. *auctoritas*).

Duplex itaque genus proprietatis fuit; mancipium, id est auctoritatem sive *dominium* quod

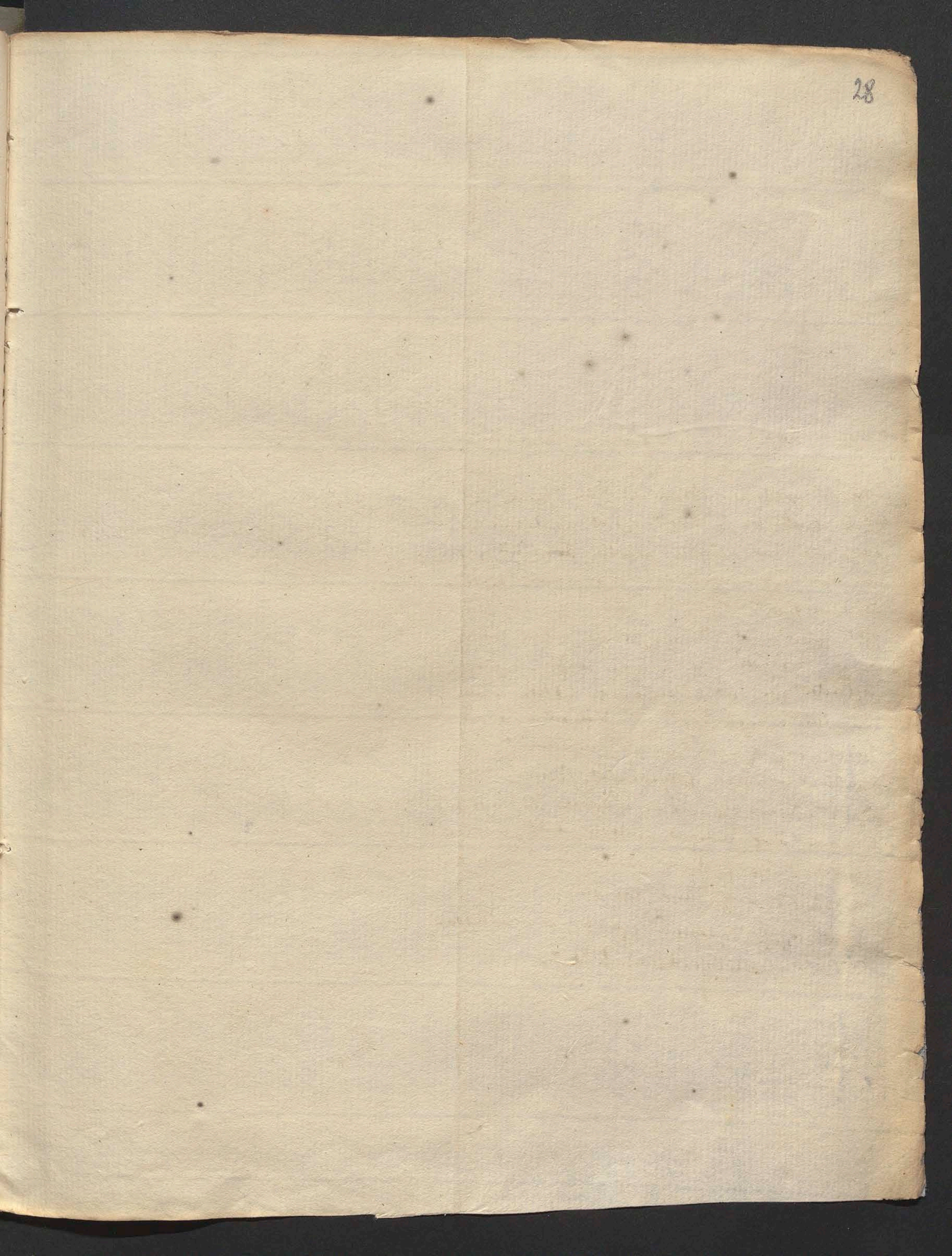
I Pewno iest że Cycero wyrazu dominium używa niewłaściwie, także i w polskim języku nie ieden wyrazu państwo.

w Ulpian XIX. 2.

F Różnica między domin. i in bonis iuż się znayduie w Gaia Coment IV. 91. 92. II. 40. 41. Gai Com. Powstał gatunek processu nazwany formula petitoria, mocą którey domagałem się o rzeczy nie mancypowane mi, stąd nabywałem prawa do rzeczy (a prawa) podobnego mancypacyi ~~nie przez samą tylko mancypacyą~~ Gaius II. 41. 26. Ulp. I. 16. Boëthius c. 3. fr. 23. pr. D. de rei vind. fr. 1. §. 1. fr. 26. pr. eod.

† Wyrazu tego Public. praetor nie masz w Gaiusie, iest tylko mieysce opuszczone które uzupełnił Savigny

† Hugo sądzi że dopiero nastała ta actio r. 685. ponieważ w tym roku że był niejakiś Publicyusz pretorem iest wzmianka. Inni nie przypisują tego instytutu pretorowi, lecz stąd go wyprowadzaią, że się służąca do gruntów prowincyonalnych, (praedia publica), dała powód, do tey skargi.

In locum mancipii, cum paulatim Romani a juris antiqui rigore recederent, iurisque gentium per praetorum edicta et JCtor. studia et scripta autoritas in dies cresceret, paulatim successisse videntur singula negotia ~~dominii~~, uti vocantur, translativa. Ipsa vero solennis traditio in transferendo rerum mancipi dominio locum sibi vindicavit ad novissima usque Romanorum tempora. Ita tamen sensim sensimque restricta est, ut Justinianus sublata rerum mancipi et nec mancipi differentia, traditionem, quae iam antea invaluerat, mancipationi omnino substitueret. Ceterum illud adhuc videtur esse memorandum, rei restitutionem iure antiquo interveniente mancipationem fuisse factam, atque nominatim remancipationem, iure tamen recentiori hanc cessasse, atque negotia in nuda traditione substitisse. Heimbach Ex. I.

ex Jure Quiritium cives Romani possidebant; et res quam in *bonis habere*, peregrini putabantur (cf. Gaius in Comment. II. 40. 41. Hugo R. RGesch. §. 86. 87. 207. 348.). Duplex hoc genus proprietatis nonnunquam *dominium civile* et *naturale* dicitur, vel *dominium Quiritarium* et *Bonitarium*. Distinctiones has profert Theophilus in paraphrasi ad §. 4. Inst. de Libertinis, quas ego explicationes vel circumscriptiones verborum dominii et possessionis, quam verba technica esse, affirmaverim. — In Epoka I. comier

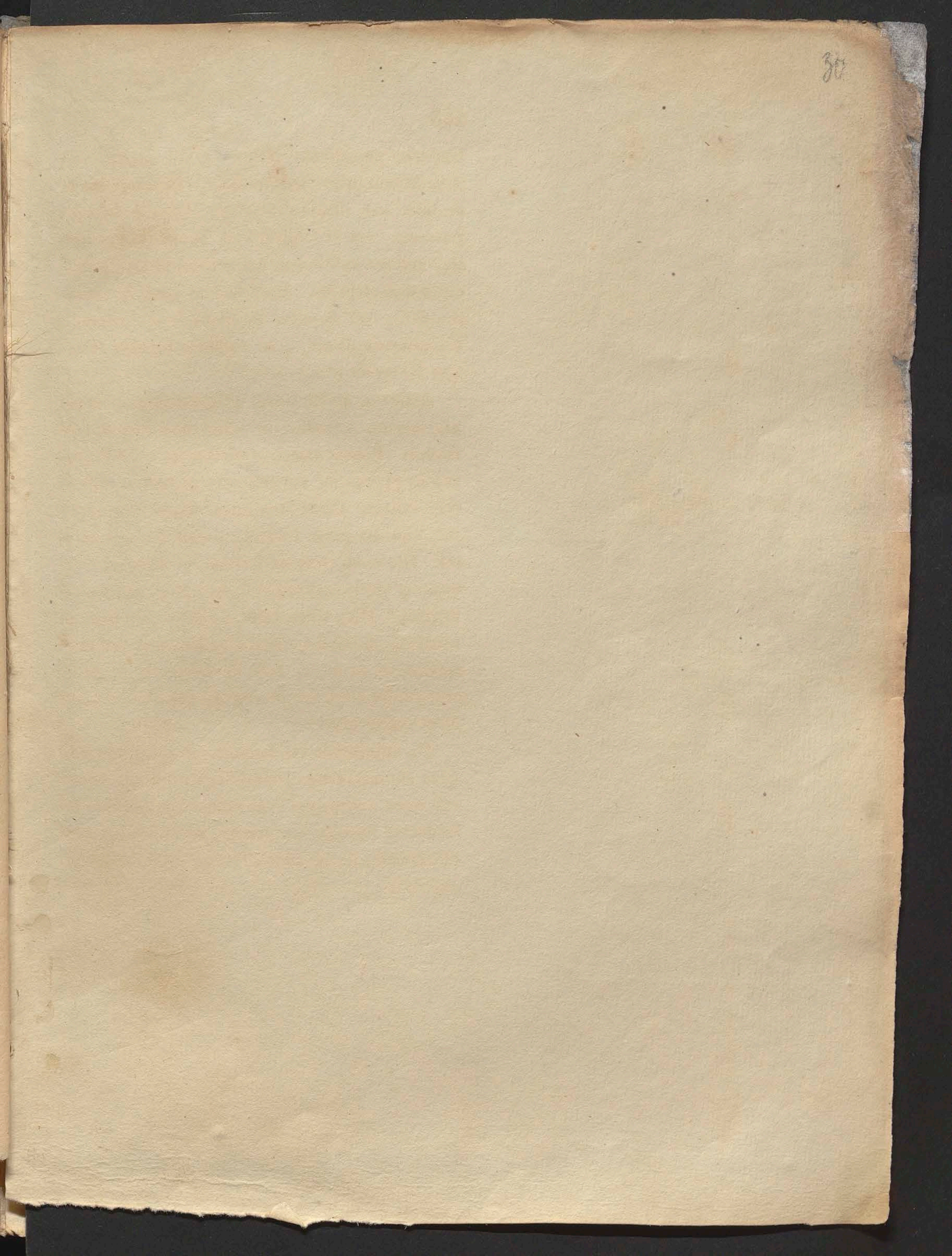
Praetores edicta sua proponentes multa mutaverunt, cum enim olim nisi ille qui mancipatione, in jure cessione et usucapione rem adeptus esset, dominus rei esse diceretur, isque solum jure rem suam persequi posset; ille vero qui licet legitimo modo rem adquissiset, non tamen omnes solemnitates observasset, rem illegitime possidere diceretur, *Publicius Praetor*⌐ constituit, (Gaii Comment. IV. 36.) (quo tempore non constat cf. Hugo R. RGesch. §. 206.) se uniuscujusque jus tueri velle, qui rem, ex quacunque causa, dummodo furtiva ea non esset, possederit. Quo edicto Usucapio admodum adiuta est. Institutum hoc novum *Actio Publiciana* dicebatur; nec tamen cuilibet Praetores eam dabant, id est, non cuilibet usucapienti; sed huic precipue qui usucapiens jus suum ab alio derivabat, sive qui rem

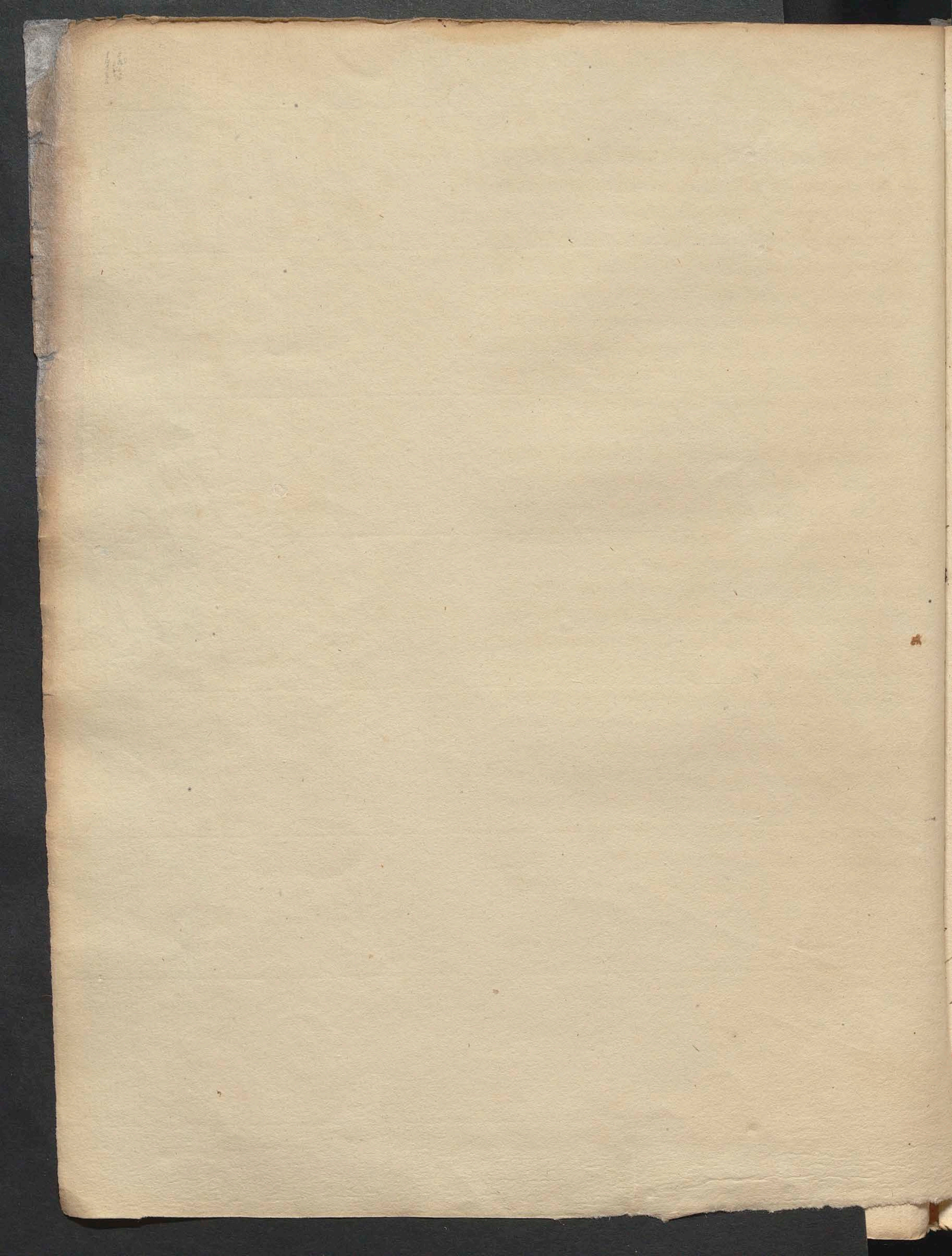
⌐ actio publiciana num forte a publicus? certe Varro (p. 26. v. 20) Clivum Publicius, ab aedilibus plebei Publiceis, qui eum publice aedificaverunt.

traditam possidebat. Neque prohiti fuerunt veri domini rem suam licet traditam vindicare, modo se tales esse demonstravissent. Quaelibet itaque possessio, vel ut Ulpianus ait, bonae fidei possessio, actione publiciana, vel actione in rem publiciana defendebatur. Ita defensam rem, in *dominio ficto*, vel *dominio praetorio* esse, nonnulli recentiorum dicunt, quae vocabula barbara JCtisque Romanis ignota sunt.

Actionem publicianam primum in gratiam peregrinorum introductam fuisse non inepte quis dixerit. Placuit tamen et civibus ea uti concedere, iis praesertim qui rem a se possessam defendere vellent. Quod tunc introductum esse adparet, cum res publ. Romana potestati unius pareret. Jllo enim tempore factum, ut Romani antiquorum institutorum obliti, hac nova actione uti mallent. Hinc etiam factum est ut JCti practici vocabula dominii quiritarii et bonitarii commiscuerint, ut ex §. 11, *Inst. de Divis. rer.* id patet, nam solum Ulpianus invenitur, qui distinctionem illam stricte observat.

De acquirendo rei dominio per actus legitimos quos enumeravimus supra disputatum est. Quaestio nunc oritur, cui bono omnes hae ambages introductae fuerunt, nec minus, an is qui eas non observasset, ex re adquisita non nihil detrimenti ceperit?

7 Mógł n. p. kto utrzymywać że znalazł rzecz, i dla tego iż usukapuie; lecz któż wiedział czy iż nie ukradł? Rzecz więc było wprzód dowodów, a po udzieleniu tych dawał pretor actio.

I. n. p. ukradł mi kto rzecz, i komu innemu wydał, sprzedał.

I Lubo mancypac. etc. wiele pociągało trudności za sobą w wykonaniu, często iednak używali Rzym. chętnie iey: przez to odróżnili od cudzoziemców

L <u>non ad jus</u> <u>sed</u> <u>ad adquis</u>. Równe mam prawo do rzeczy czy nastąpi prosto oddanie iey (traditio), czy ustąpienie aktem urzędowym. Różnica atoli zachodzi ta co do skutków (qualitas) mógł mi bowiem każdy odebrać rzecz tradowaną.

Divisio rerum in mancipi et nec mancipi, observatioque ipsa mancipationis, aliorumque actuum legitimorum, maximi momenti fuit (Gaius in Comment. II. 18. 19.) Res enim mancipi, nisi actu legitimo adquisitae non essent, non in dominio sed in bonis esse dicebantur, teste Ulpiano XIX. §. 3. 7. 8. 9. 16.. 17. Hinc patet actum legitimum ejuscemodi qualis mancipatio est, non ad *jus* ipsum sed potius ad *adquisitionem* referri. Nam licet rem meam non mancipaverim, mea tamen erat, etsi diversae qualitatis ac emancipata, cum non in dominio legitimo sed in bonis rem talem me habere putarer (Gaius in Comment. II. 41. Ulpianus I. 16.). Sunt alii qui putent res nec mancipi in dominio Bonitario, nunquam vero in dominio Quiritario haberi posse. Sed quam maxime errant, cum Ulpianus XXIV. 7. diserte dicat in dominio Quiritario etiam res sic dictas fungibiles haberi posse, quae tamen, ut supra diximus, nec mancipi sunt. Optime id profligaverunt Hugo et Trekell (cf. Hugo's Civilist. Magazin Band. II. p. 57. sqq.).

Ad observationem de rebus mancipi et nec mancipi nonnulla adhuc addenda erunt.

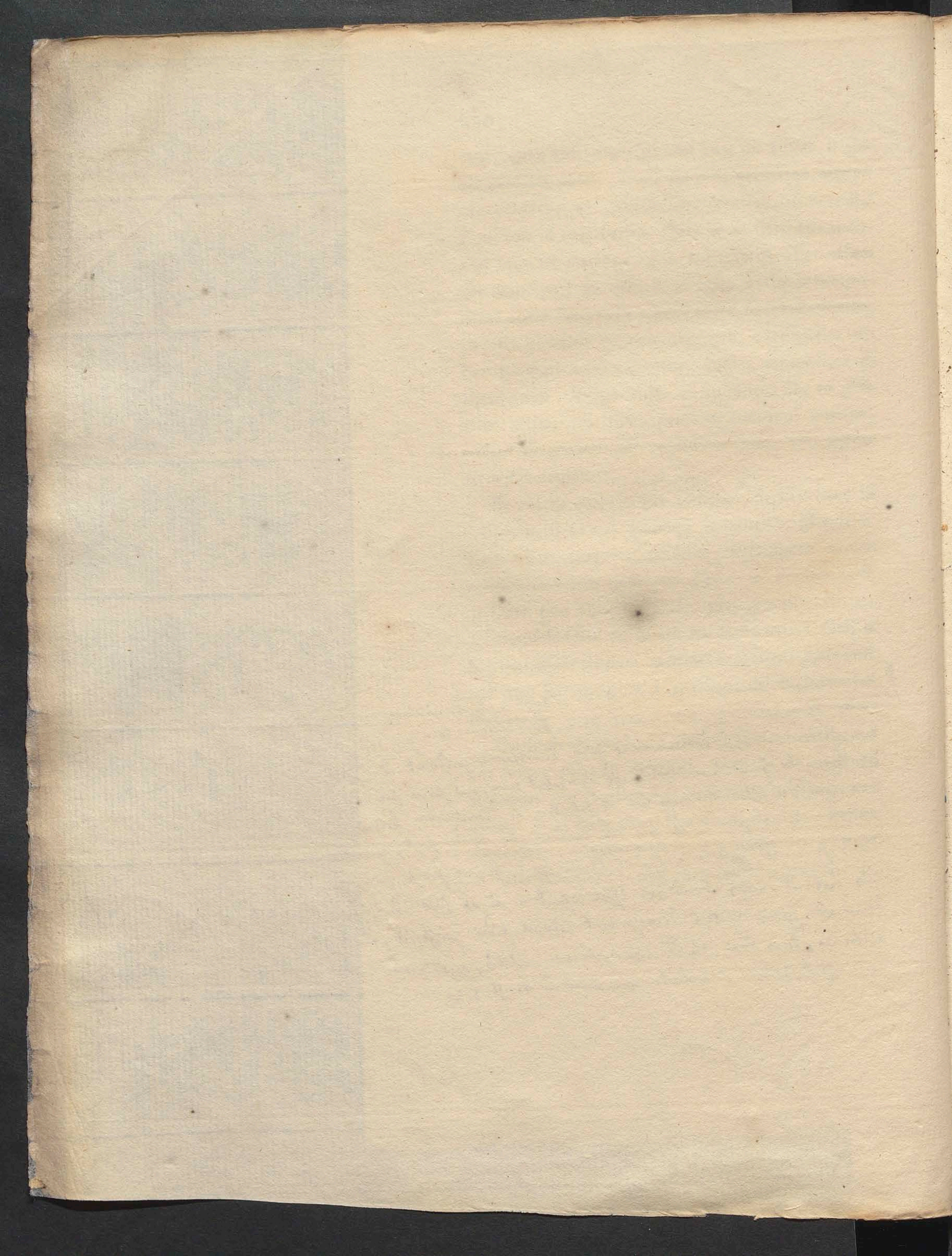
Rem nec mancipi per traditionem adquiri supra diximus. Scriptores tamen classici v. c. Plinius (Hist. Natur. IX. 58.) et Tacitus (Annal. I. 73.) de margaritis et signis emancipatis nar-

rant, quas res mancipi non esse ex supra a nobis prolatis patet. Quid itaque, errorisne auctores classici, an potius negligentiae accusandi? Equidem id negaverim. Cum enim de rebus mancipi loquuti essemus, non negavimus alias etiam res mancipari potuisse v. c. quae antiquis temporibus apud Romanos magni pretii non habebantur, populo nondum luxurie corrupto; auctis vero rebus plurimi aestimabantur, quales margaritae et signa sunt. Vulgo enim et apud nos fit, ut plurimi actus, qui intra parietes componi possint, coram magistratu vel in judicio fiant, quo major securitas rei sit.

Si autem quaeris quo tempore divisio haec in res mancipi et nec mancipi invaluerit, id solum respondere possum, primam mentionem earum apud Ciceronem ocurrere (v. c. in Topicis §. 5. in Orat. pro Flacco cap. 32. pro Murena cap. 2.). Distinguebantur eo modo res temporibus Gaii et Ulpiani, distinctioque haec etiam Boëthio nota fuit, sed ipse fatetur (l. c.) discrimen hoc jam abolevisse.

Duplicis itaque juris antiquissimis temporibus res fuisse, alias in dominio, alias in bonis, satis superque ut putamus, exposuimus. Quaeritur autem si aliquis rem quam in dominio habuit, vendiderit, solemnitatibus non observatis, id est, si eam tradiderit, non vero emancipaverit, qui

‡ Jam vero quae hucusque disputavimus eo redeunt: ut dominium ex jure Quiritium, et, quod recentiores inter-
pretes Theophilum imitati, vocare solent, bonitarium tam pro effectibus, quam pro adquisitione maximo-
pere differret. Solum dominium ex jure Quiritium proderat ad ipsam rei vindicationem instituendam;
dominum ex jure Quiritium esse oportebat eum, qui servo suo libertatem justam concedere volebat;
non quaelibet alienatio efficax habebatur ad dominium Quiritarium transferendum. Secus haec
omnia in eo genere, ex quo res tantum in bonis sunt, quarum nomine etiam prodita est pecu-
liaris formula petitoria (Gaius IV. 91. 199). Hinc fieri poterat, ut eodem tempore alius in bo-
nis haberet, alius dominus esset ejusdem rei ex jure Quiritium (Gaius II. 40. 199). Ab utraque
dominii specie rursus diversa erat bonae fidei possessio, ad Publicianam in primis in rem
actionem, tum vero et ad usucapionem utilis, quanquam uterque effectus etiam circa res, quae in
bonis essent, locum habebat. Haubold ad H. II. 1. 29.

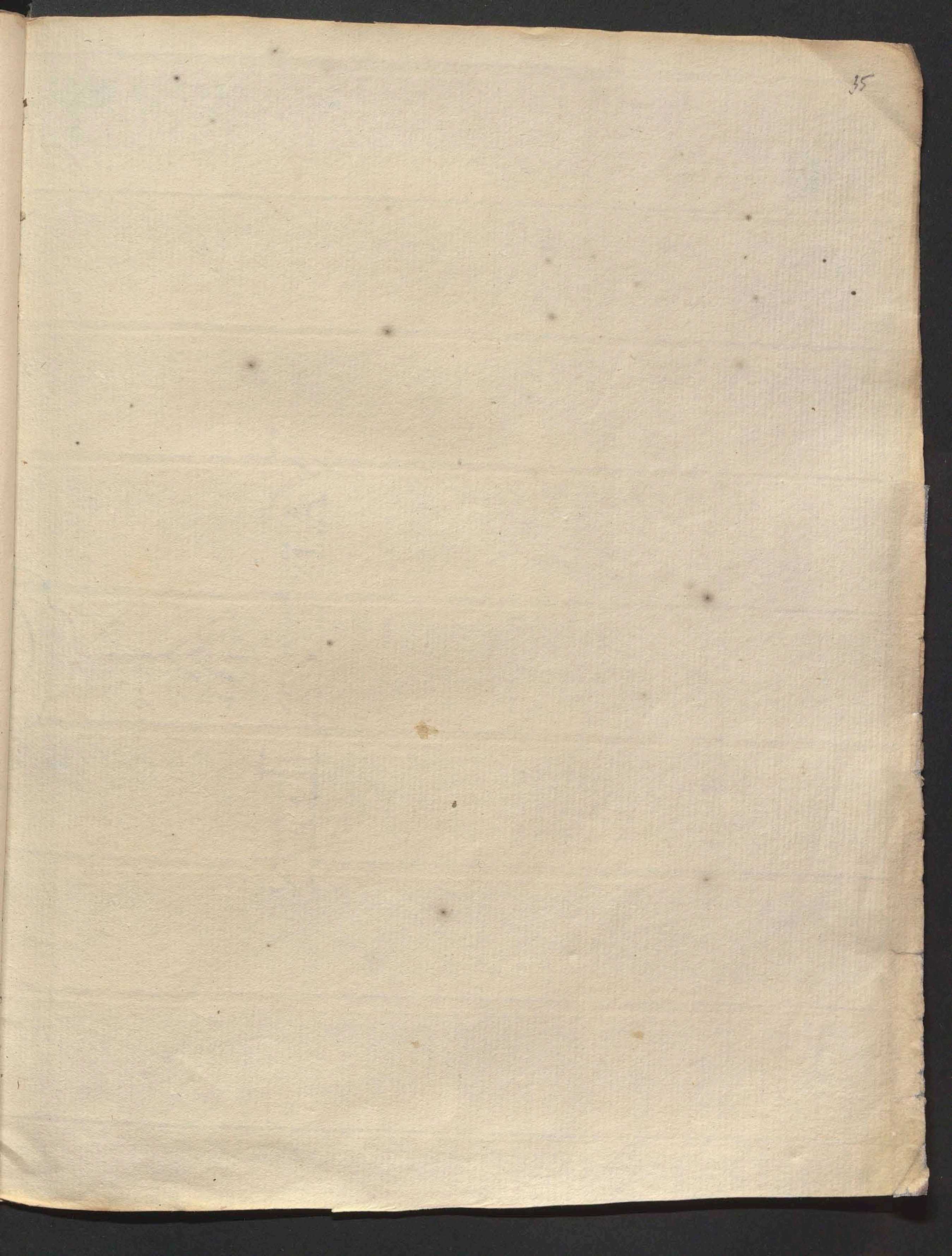

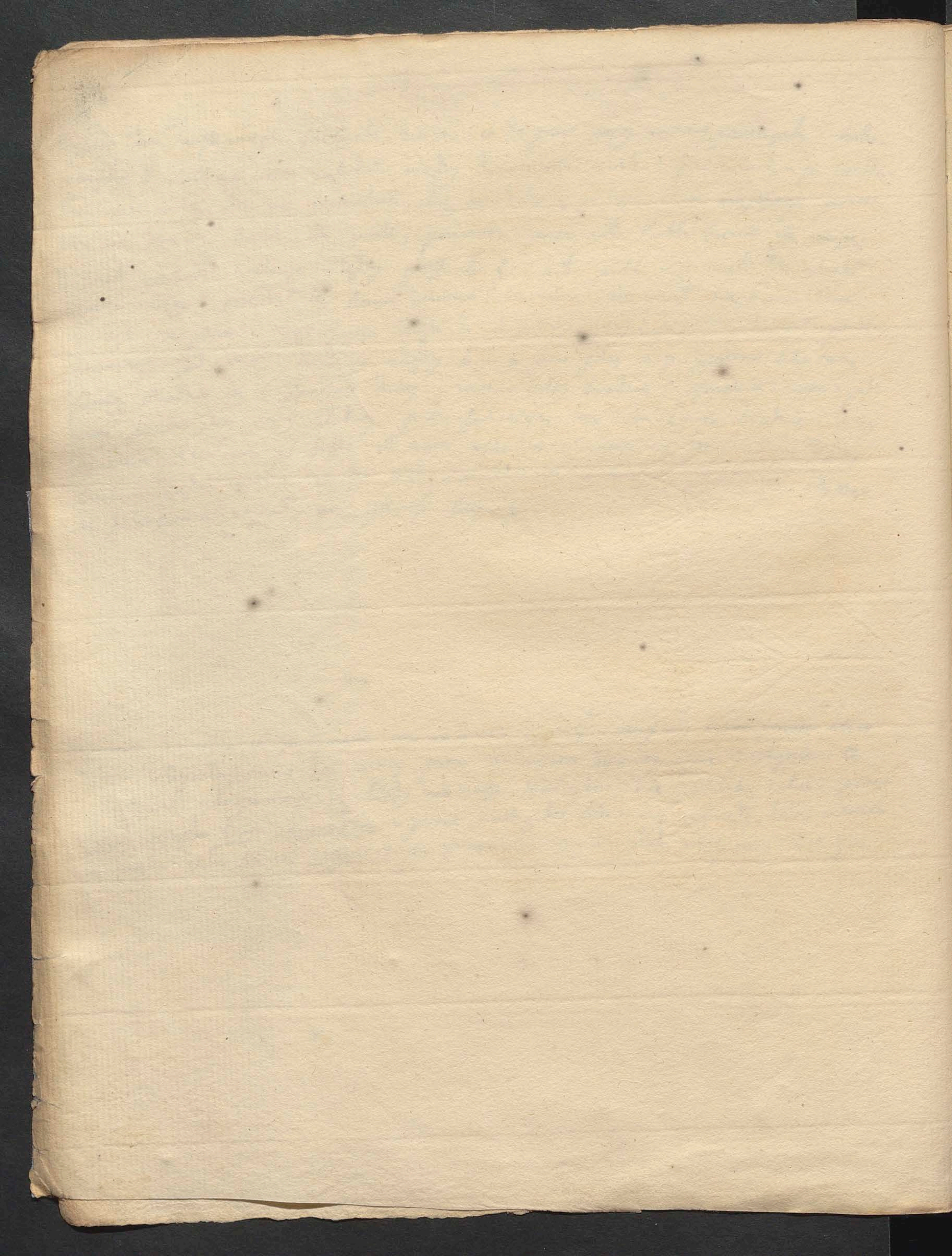
† Italo Gaius I. 192. używa tego wyrazu pretiosiores res, zamiast res mancipi.

~~F Tradycya tyle daie prawa ile ma praw.~~

wypada teraz [na] następuiące stosunki zważać co do praw rzeczy mancypowanych i tradowanych I. Kollizya może zachodzić między dominium civile i bonitarium, n. p. sprzedałem rzecz moią, lecz nie formalnie, chcę ią odebrać; w tym razie większego prawa doznaie domin. bonit. niż civile, ponieważ przez act. Publ. bronić się może; II ieżeli zachodzi kollizya między poss. b. f. i act. publ. n. p. ieżeli kto ukradł rzecz moią i sprzedał ią komu innemu, tamten nie może się bronić tém że iest na stronie iego justa causa do kupioney rzeczy; i ponieważ tu act. publ. przemawia. III, ieżeli kollizya między b. f. a bona fides n. p. sprzedaie kto rzecz swoią kradnie ią i sprzedaie daley i znowu daley kradnie i sprzedaie, zostaie później panem tey rzeczy złodziey przez sukcessyą, lecz i tu często kradnie i daley sprzedaie. W ten raz ex justo et aequo ostatni utrzyma się przy rzeczy. Wszędzie bowiem każdy może że ten był w mniemaniu że rzecz nie skradziona, stykaiąc ze sukcessorem zostać, niż pierwszy kupiący.

† prawo Kwirytów za Justyniana iuż oddawna zaginęły, powstały tylko prawa które sobie przywłaszczano na mocy praw Kwirytów dawniey istn. Justynian to skassował utrzymuiąc: iż kiedy nie masz Kwirytów, nie potrzeba także i praw *istnieiących teraz*, *wywodzić* z praw dawnych które iuż zaginęły, lecz uważać że trzeba iako *nową* *regeneracyą* praw. Savigny in Abh. a. d. J. 1814–1815. § 50.

factum est, ut ab vindicanda ea repelleretur? Observandum erit, talem etsi rem ejus generis vindicare potuisse, tamen semper hoc casu intercedente inferius fuisse jus vindicantis, cum rem quam in domino bonitario habui actione in rem publiciana semper tueri possem. Quid tamen accidit cum rem bona fide possidebam, alius vero actionem publicianam instituit? Tunc bonae fidei possessio ut infirmior actioni publicianae cedebat, quia Praetor Publicius actione sua instituta veros dominos a re sua persequenda non repulit. Quod si multi b. f. possessores erant, de re sua disceptantes, praetor ex aequo et justo jus dabat.

Restat ut de personis quae adquirere poterant disseramus, de quo cum supra uberrime locuti simus (Histor. Cap. XI. p. 54.) dixisse sufficiat, Cives et Latinos res tam mancipi quam nec mancipi adquirere posse, peregrinos vero, nisi concessum sit.

Justinianus haec omnia mutavit, sublata differentia inter res ex Jure Quiritium, et res in bonis, (c. *un. C. de Nudo Jure Quirit. tollendo* ubi potius legere malim *ex Jure Quirit.* non enim ipsum jus Quiritium, sed facultatem *ex* Jure Quirit. adquirendi dominii Justinianus sustulit; quod nonnulli libri MSCti probant, citante Gebauero ~~et Spangenbergio~~). Constitutione hac Justinianea admodum jus quod circa adquirendam rem versa-

tur mutatum est. Ea enim factum 1, ut usucapio ita ut caeteri actus legitimi subferrentur 2, nec minus distinctio in res mancipi et nec mancipi, quod ex c. 31. C. de Usucap. transformand. patet; 3, utque traditione sola res adquirerentur (§. 40. Inst. de divis. rer.).

Culpandusne Justinianus est, quod omnia haec mutaverit, sunt forsan qui quaerant. Equidem eum non accuso. Supra enim diximus, vindicationem per actionem Publicianam sublatam fuisse eoque factum ut distinctio inter dominium et actus legitimos subferretur. Quod cum Justinianus infirmum et sua ipsius natura collapsum vidisset, id quod per se ipsum sublatum quodammodo fuit, sustulit. Praeterea inde Justinianum excusari posse puto, quod cum diversitatem inter homines sustulisset, omnesqne civitate donasset, etiam in Jure circa res versante, distinctionem subferre, eosque actus legitimos ad quos ineundos verba solemnia lingua latina proferenda fuere, debuerit abolere. Accedit, quod tempore Justiniani antiqua illa divisio Imperii Romani in Italiam et Provincias non valuit; ridiculum itaque esset, si adhuc distinctio juris Italiae et provinciarum valeret.

Priusquam de *subjectis* a quibus dominium vel possessio rei adquiri potest disseram, nonnulla praemittenda videntur.

§. 2. re in dominio habita, quo jure simul utebamur, quo modo idem circumscribi poterat, et de rebus quae in comercio erant p. 252–258.

ᶠ Quanquam vetus manipationis ritus in desuetudinem abiisset, ipseque Justinianus inter dominium ex jure Quirit. et in bonis sustulisset, formula tamen illa vetus "sestertio nummo uno" a Tabellionibus adhiberi solebat. Nummus ille jam nummus usualis quod usum consuetum in ritu mancipationis haberet; jam dominicus, quod ad tradendum dominium ex jure Quirit. adhiberetur, vocabatur (Savigny II. p. 178.).

ᶠ Przez jakie kolwiek przechodził język Łaciński co do sądownictwa na Wschodzie, powiedziało się na początku Części IV. Hist. Języka Łacińskiego już od dawna używali jedynie przy negotiis juris civilis; do negotiis juris gentium pozwolono używać języków innych, a mianowicie Greckiego fr. 8 D. de Acceptil. Upadły później legis actiones, a ztąd nie wymagano języka Łacińskiego; zgoła językiem prawnym Urzędowym miał być zawsze i był język Łaciński, ale co do stosunków prawnych osób prywatnych, zaczęto pozwolić swobodniejszego im języka używać. Cujac. Obs. XVII. 16.

7 Działanie podług upodobania z rzeczą, iest dostatecznym charakterem do okazania że posiadam własność rzeczy. Inni utrzymuią że sprzedaż istotniey charakter dominii oznacza.

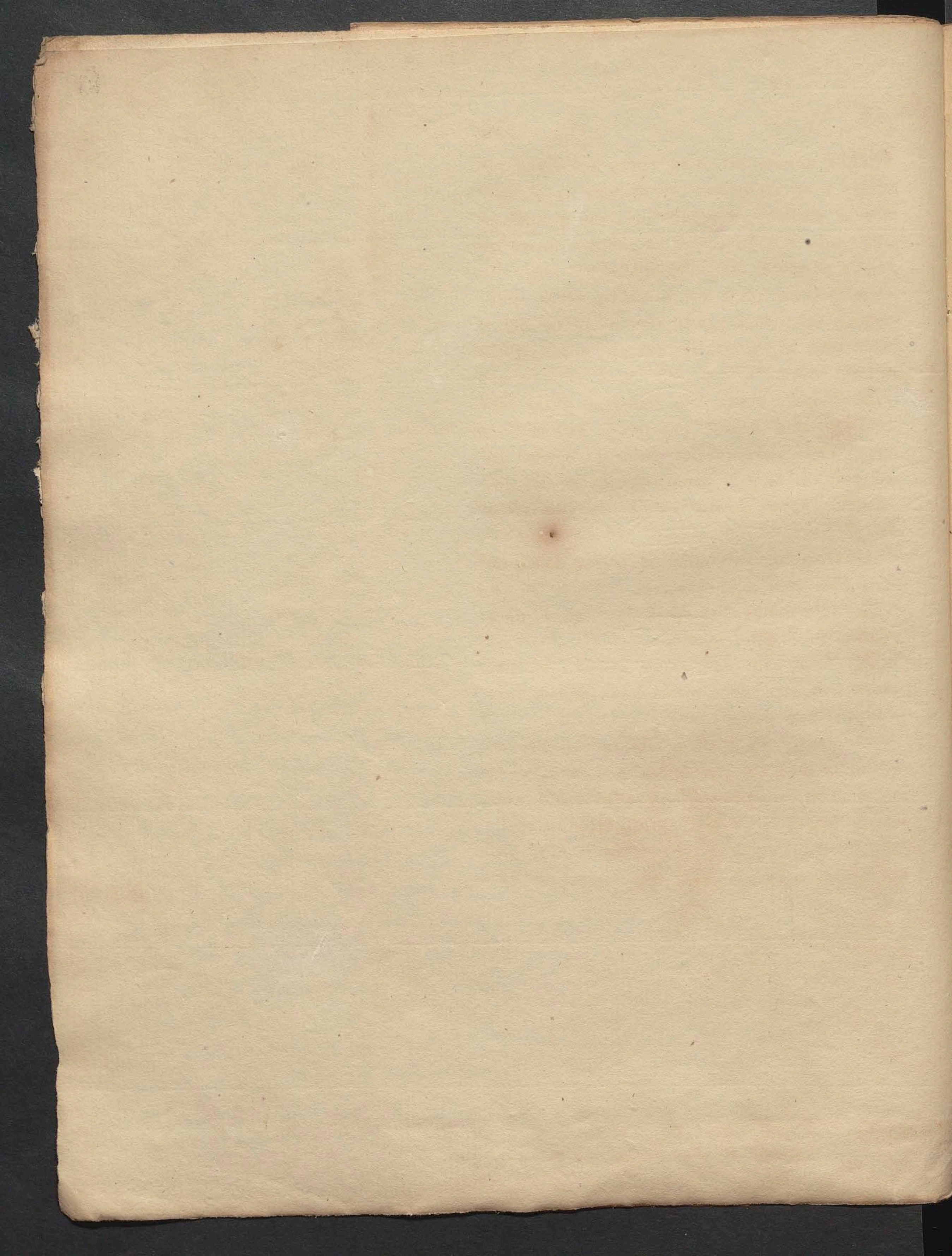
I Kto więc naiął odemnie grunt na wystawienie domu, a stawia wiatrak gwałci moie prawo. Lecz, cóż mi z tego przyidzie czy tam stoi dom czy wiatrak?

Nie mogły być ścieśniane cudze prawa u Rzymian od osób prywatnych pod pretextem że szkoda zagraża sąsiadowi. Owszem wolno było w całey obszerności praw swoich używać, chociażby z tąd i szkoda dla sąsiada wynikła n. p. 1, mogę dom móy iako naywyżey stawiać, chociażbym przez to zupełnie zasłonił okna sąsiada fr. 9. D. de S. Praed. Urb. fr. 26. D. de damno inf. 2, mogę na gruncie swoim kopać studnią, chociażbym przez to i zupełnie osuszył źródło sąsiada fr. 24. §. ult. fr. 26. D. de damn. inf. fr. 1. §. 12. D. de aqua et aqua pluv. 3, może zawrócić źródło na gruncie swoim, z którego czerpał wodę sąsiad fr. 21. D. de aqua et aqua pluv. fr. 2. §. 13. D. ne quid in loco publ. Wszelkie ścieśnienia własności prywatney mogą tylko ze strony Rządu nastąpić, z ~~[illegible]~~ wyższych szczególnych względów

I. z religiynego

1, z postanowienia ażeby się miedza finis znaydowała między ~~(finis) miedza~~ gruntami sąsiedzkiemi, poświęcona Bogu Terminus cf. Dionys. Halicarn. II. 74. Festus s. v. terminus.

2, kto pogrzebał umarłego na cudzym gruncie, nie mógł być ten umarły wykopany fr. 1. §. 2. fr. 7. pr. fr. 8 pr. D. de religiosis fr. 43. D. eod.

Quid dominium rei sit, supra definiimus, hic addere licet, nonnullos recentiorum ita id definire ut dicant: „dominium rei seu proprietatem tunc nos habere si ad lubitum de ea re „agere possimus, ita ut id abalienare nobis li„ceat." Quod nihil nisi superflua verba sunt, cum ex rei natura pateat rem quam secundum voluntatem meam tractare possum, etiam vendere mihi licere.

In dominio nostro tam mobilem quam immobilem rem habere possumus. Immobilium rerum major tamen valor habetur; operae itaque pretium est, ut paulo uberius de iis loquamur. Prima autem regula de illis rebus est.

I. Dominum soli, omnium eorum dominum esse, quae cum solo cohaerent.

II. Nec minus ejus spatii aëris quod supra ~~ejusdem~~ fundum extollitur.

III. Cum dominium ejusce generis rei, uni solum competat, duos in solidum eandem rem possidere non posse.

Fit tamen, quod etiam Romae accidit, ut dominium rei hisce qualitatibus praeditum, nonnunquam circumscribatur. Ab antiquissimis enim temporibus, moribus et longa consuetudine invaluit, ut vicini fundi sive praedia rustica, limite quinque pedum spatii; praedia urbana ve-

ro dimidio ejus spatii, sive sestertio pede ($2\frac{1}{2}$) distarent. Quos si connumeraverimus, idem numerus pedum atque in praediis rusticis, adparebit.

Constitutum praeterea fuit, ne aqua pluvia sive coelestis cadens, a vicinis impediretur, quominus aliter flueret quam natura soleat. ≠ Huc etiam referenda est sublucatio arborum, de qua cf. Dirksen in Savigny's Zeitschrift T. II. p. 405. sqq.

Praeterea potest aliis modis dominium vel possessio rei circumscribi, sed id potius ad Jus obligationum quam theoriam dominii pertinet, cum sive quis voluntarie dominium suum circumscripserit, sive nolente eo circumscriptum ei sit, obligationem contractam habere putetur, ut infra ostendemus.

n. p. [illegible] [illegible] in poss. De damno infect.

Itaque patet dominium rei cum eodem jure
1, nunquam collidere, cum ab uno solum dominium rei haberi posse, regula juris sit. Col-
2, lidere tamen potest dominium cum jure in re, v. c. ~~usufructu~~ servitute; quo casu jus in re potius dominio habetur. Nec minus jus in re cum jure in re collidere potest, quo casu jus tempore prius, potius esse putatur, n. p. między servitus a servitus.

Quaenam autem personae, vel quae subjecta sint, quae dominium rei adquirere possint videamus.

≠ [illegible] (De coercitione arbor etc. Gött. 1820) [illegible] mnie zdanie Hugo: poniewaz ten przepis [illegible] się do drzew granicznych, że norma było 15 stop odcinać, aleby nie [illegible] cienia winnicom. Dobrze! Ten wyz nie [illegible] [illegible] drzew? Przepisy o obcinaniu drzewa są fr. 13. D. X. 1. fr. 1. D. 43. 27. Ostatni ten fr. tak [illegible] Ulpian: Quod ait praetor, et lex XII. Tab. efficere voluit, ut quindecim pedes altius rami arboris circumcidantur

tur: et hoc idcirco effectum est, ne umbra arboris vicino praedio noceret. §. 9. Differentia duorum capitis
Interdicti haec est: Si quidem arbor aedibus impendeat, succidi eam praecipitur: si vero agro impendeat, tan-
tum usque ad quindecim pedes a terra coerceri. Homericus τὸ Basilica libr. 60. tit. 16. §. 13. ἐὰν ὑπερ
δεκαπέντε πόδας ἐστὶν ὑψηλὸν -- ὥστε μὴ τὴν σκιὰν τοῦ δένδρου βλάπτειν τὸν γείτονα.
Hugo ad locum citatum Basilicorum provocans, contendit, verba fr. 1. quindecim pedes a terra altius, non
sublucationem arboris spectare, sed detruncationem superioris partis, ita ut reliqua arboris altitudi-
nem quindecim pedum non excedant; ad quod probandum afferens: secundum fr. ult. Dig. cit. arbores
certo spatio a fundo vicinali serendas fuisse, quo detrimentum inferiorum ramorum valde minue-
retur. —.
Sententia communis mox defensores nacta est. W. C. C. Thibautium System d. Pand. R. §. 582. Civilist.
Abh. I. 2. et Dirksen. Zeitschr. II. 3. Abhl. 16. Uterque studet opinionem Hugonis, utpote agriculturae
contrariam, ita refellere, ut loci Basilicorum, ab hoc citati, nullam rationem habendam esse dicat,
cum compilatores Basilicorum ut non Romanos non satis cum ingenio linguae latinae familiares
fuerint, ad intelligendum et sua lingua exprimendum sensum, saepe concisum edictum, verbis parci. Prae-
terea legem XII. Tab. haud dubie usam esse ea determinatione, ad significandum putationem ramorum,
verbo: sublucare. Notum autem esse hoc verbum tantummodo ad significandum putationem
ramorum inferiorum usurpatum esse, non item superiorum.
Kirstein l. l. p 23. observat: Romanos arbores frugiferas nunquam ita in agris sevisse, ut plerumque
nostris in regionibus fieri solet, sed illas tantum in pomariis plantasse, quae proxime urbes et vicos
erant (Varro I. 16. Cato 8.). Insuper autem egesta (p 26.), spatiis quinque aut sex pedum, circa totum
agrum, ulmi, fraxini, populi et salices plantatae inveniebantur, quae supra decacuminatae sunt.
Ita Columella V. 7. "potest etiam ulmus sic disponi, ut adhuc tenera decacuminetur, ne altitudinem

quindecim pedum excedat. Ponimo tego, temu niewierze; wielki zawsze szkodzi gruntowi, a drzewo im bardziey się z góry obcina tém bardziey wrasta w pień i wielki. Dissertacya lubo w roku 1818. wyszła (ad titul. Digestor. de Arborib. caedendis Jenae autore P. Chr. Gottl. Andreae) a autorowi rozprawy nie znana, toż samo w Thibaut i Dirksen utrzymuie. Tam z Greckich Komarow n. p. Harmenopula, okazat autor że wyraźnie ściągał się ten przepis do ogrodów nie do pól, bo używa wyrazu ὁ κῆπος σύγγενυς. Igitur non agris sed hortis vicinis, iisque solis prospectum esse voluit Auctor, neque vicino fecit potestatem coërcendae arboris, sed dominus eam coërcere noluerit, sed hunc solum iussit arborem coërcere. Nulla igitur dubitatio est, quin Decemviri non arboris partem quindecim pedibus superiorem detruncari, sed ramulos inferiores usque ad quindecim pedes a terra circumcidi iusserint. Basilicorum autores aequaliter constanterque usi sunt verbo κλαδεύειν, quod autore Stephano s. v. significat ramulos teneriores deputare, et pro ea, quae in illis autoribus cernitur, haud vulgari diligentia, verosimile est, si ex mente Praetoris vel decemvirorum decacuminandas esse censuissent arbores, eos fuisse usuros verbo huic rei proprio ἀκρωτηριάζειν (decacuminare). Itaque interpretes Graeci declarant, illam sublucationem in iis arboribus locum habere, quae quindecim pedibus altius creverint.

† Ligni appellatione omne genus materiae, ex qua aedificia constant, significatur fr. 62. D. de V. S.

41

II. ze względu policyjnego

1, dla uniknienia pożarów w mieście, musiały być domy oddalone od siebie na 5. stóp, t. j. sestertius pes z każdey strony; to się nazywało legitimum spatium, lub intercapedo. fr. 14. D. de Serv. P. U. fr. 3. §. 1. D. de mortuo infer.

2, niewolno było wyżey stawiać domy nad 60 stóp fr. 1. §. 17. D. de O. N. N.

3, Lignum aedibus junctum, fr. 1. pr. D. de ligno juncto; ale zato dopłę przest. §. 29. J. de R. Divis.

4, kiedy rząd budował gmachy wolno mu było za wynagrod. brać materyały z cudzego gruntu Brisson. de form. II. 81.

Tak grobli nie może bić niż sąsiad na swoim gruncie dla odparcia płynącego potoku na grunt jego.

5, nie wolno było grzebać umarłych w mieście dwiar i na własnym gruncie fr. 3. §. 5. D. de sepulcro violat. c. 12. C. de religios.

III. dla wzrostu agrykultury

1, przepis de aqua caelesti fr. 1. §. 13. D. de aqua et aqua pluvia

2, lignum junctum: co do wina fr. 1. pr. §. 1. D. de lign. junct.

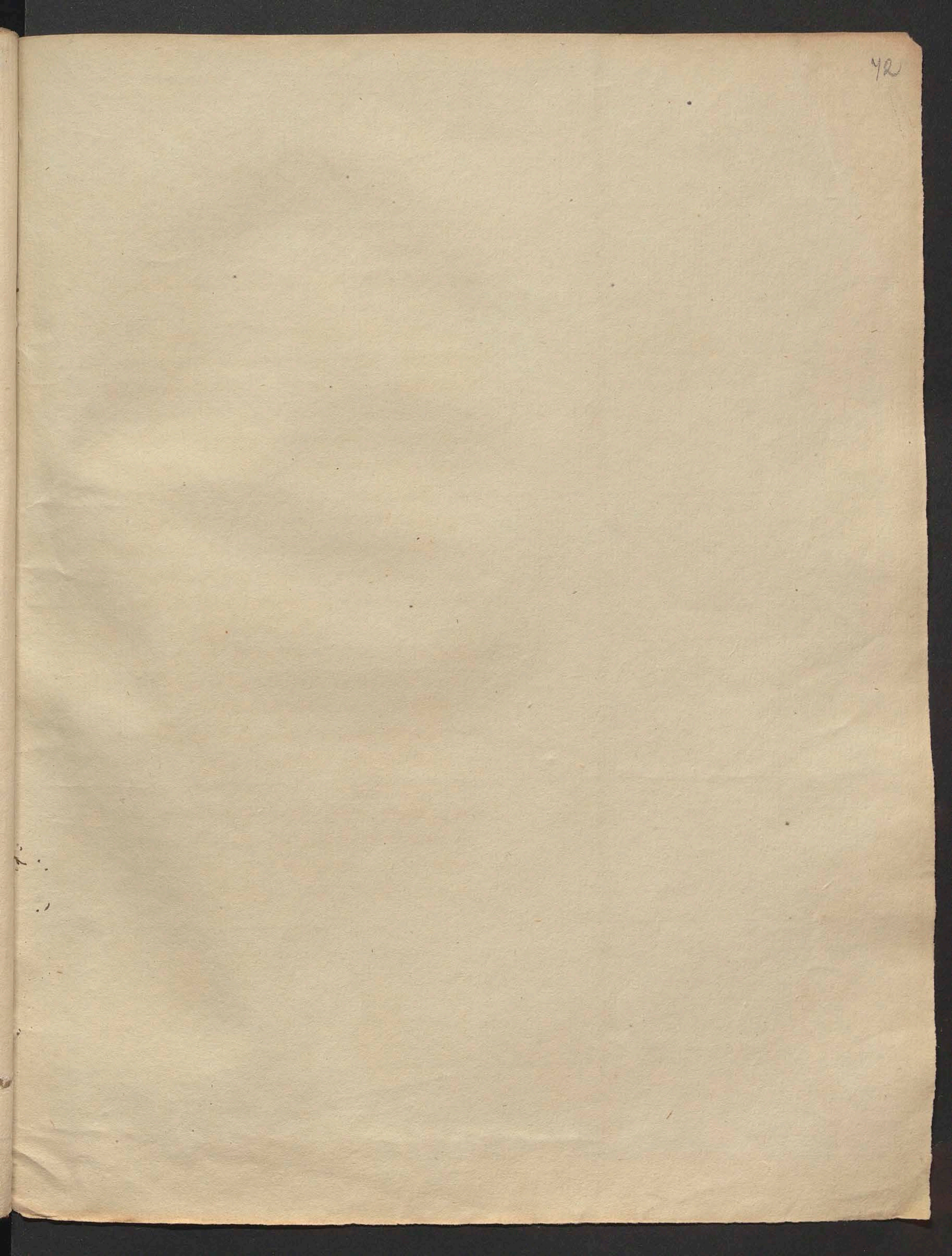
3, de glande legenda (gdzie tertio quoque die) fr. un. pr. D. de glande legend. #

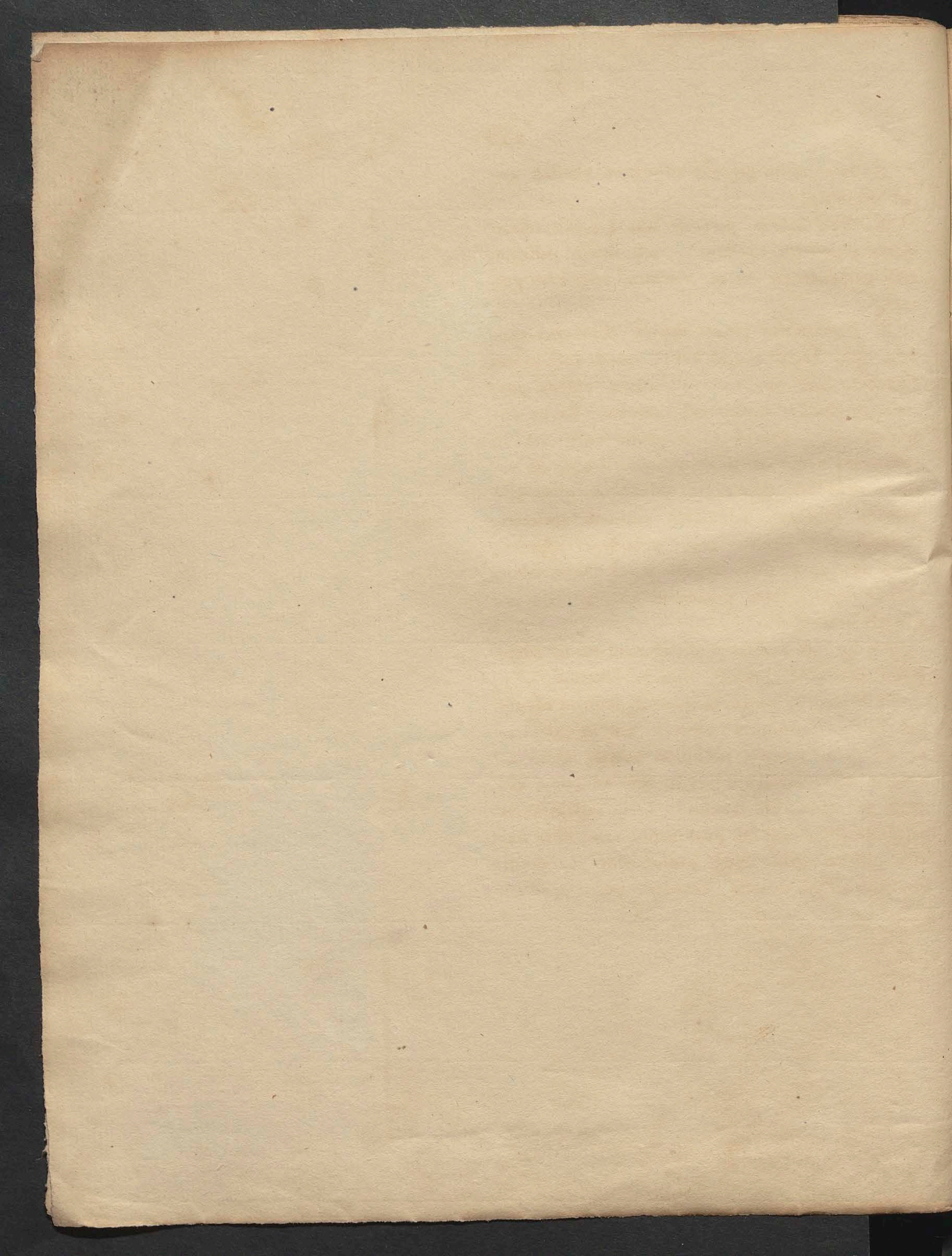
4, sublucatio arbor. różne są zdania o tem. czytamy w prawach XII. Tabl. Si arbor in vicini fundum impendet, quindecim pedes altius eam sublucator. Podług Zepsusa f. v. sublucare, znaczy ten wyraz sublucare, tosamo znaczy co odcinać wierzch latorośle drzewa. — Hugo w Hist. §. 91. nota 2, rozumi ten przepis o odcinaniu gałęzi nad 15 stopy rachuiąc ie od ziemi aż do korony wyżey. Wszystkie bardzo żeby taki przepis XII. Tabl. przypisywać można, bo za takiem odięciem gałęzi uschłoby drzewo, ale mu nic nie będzie gdy go się ochędoży z wilków i niepotrzebnych latorośli. cf. Dirksen. #

widziemy więc zachodzące te same stosunki, co w kolizyi dominium cum re in bonis. W przypadku 1, domin. ~~zpowszechnie~~ w kollidie z domin, iako res ex jure Quirit. z res in bonis; w tym przypadku obydwa tegoż domaią prawa. 2, domin kollidie zarem z jus in re, iako actio Publ. z possessio b. f. tu zachodzi różnica bo już in re nie ustępuie domin. gdy przeciwnie ustępuie b. f. poss. skarże actio Publici. 3, jus in re cum jure in re, iako b. f. poss. c. b. f. poss. tu się rostrzyga ex aequo et justo, raz wstrzyga.

quoque iest ablat od quisque, w 3ci dzień (Thibaut C. Abh. p. 5). Bouchaud rozumi że glans znaczy tu żołądź: avant l'invention de l'agriculture les hommes se nourrirent de gland, et s'estimerent heureux d'en manger, et de boire de l'eau.

7 Jeżeli dwóch się umowi na posiadanie i wspólne noszenie sukni, i gdy zabrania używania tey sukni wspólnikowi swemu gwałci jego prawa. Jeżeli zaś nadużywa posiadaney rzeczy, nosi tę suknię zawsze na deszczu, i ten prawda gwałci jego prawa lecz melior conditio possidentis

1. Dominium rei qui adquirere possint nuper diximus, i. cives, Latini, peregr.

2. Non solum persona una (quam recentiores *physicam* apellant), sed etiam collegia, sive personae sic dictae *morales*, adquirere possunt.

3. Nec minus plures res in communi eandem rem recte possidebunt, quod recentiores *Condominium* apellant. Possidere autem possunt vel partes divisas vel indivisas, ita ut dominium utris competat, possessio vero non in eodem momento ab iis exerceatur. Itaque si societas quaedam dominium rei habet, quae una persona putatur, singulares ejusdem societatis homines pro diviso rem possidere possunt, quod ex supra dicta regula patet. Intercedunt tunc temporis inter personam ejus generis sequentia jura:

a) quilibet sociorum divisionem rei in communi possessam poscere non prohibetur.

b) Donec in societate manent, cuilibet eorum jus in rem possessam competit, nec in exercendo eo socius a socio prohiberi potest. Quid tamen si alter sociorum jus in rem exercens viderit sui ipsius jus laesum? Tunc regula juris est, meliorem causam prohibentis esse; cum socius qui eo ipso quod prohibeatur jus suum laesum videat, societate excedere non impedia-

tur. Ita possessa res distinguenda est a possessa re ab Universitate, sive persona morali sensu strictissimo, cum homines personam talem componentes nisi pro indivisis partibus possidere non possint, cum omnes unam personam efficere credantur.

De *Obiectis dominii* nunc videamus.

Diximus supra quomodo res dividantur. Sed monendum est, esse alias divisiones, quas supra, cum ad rem facere non videretur, omisimus. Itaque repetendae hic sunt (Hugo R. R. Gesch. §. 83. 201.). Dividuntur enim res

1. in eas quae in *Commercio* sunt, atque eas, quae *extra Commercium* esse putantur, sive eas, quae alienari a nemine poterant. Sunt autem

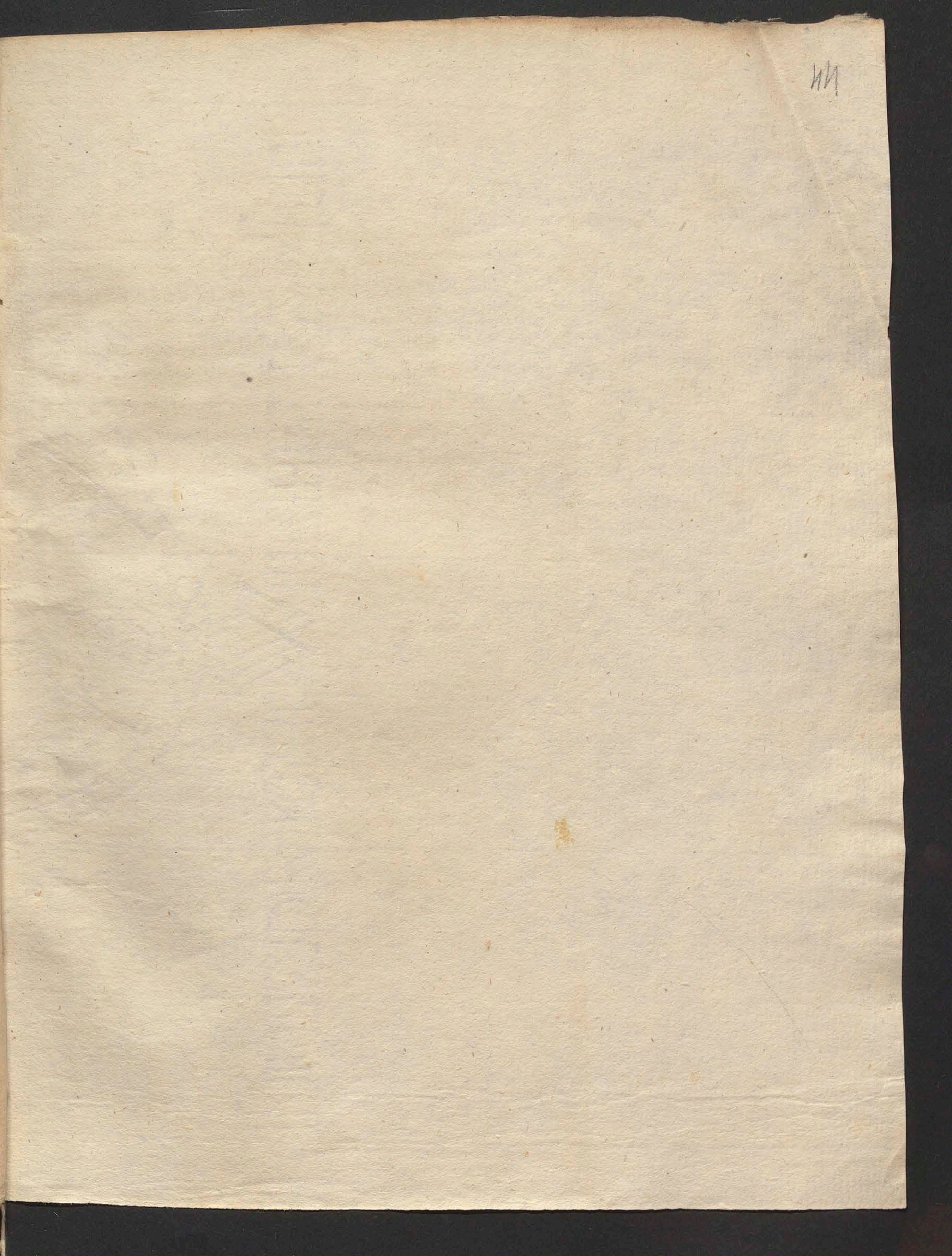
a) communes, ut mare, ripa;

b) res publicae, quales sunt flumina navigabilia cum ripis suis, viae publicae fr. 1. pr. D. de divis. rer.

Quoad significationem verbi *res publica* attinet, id observo: olim nisi patrimonium populi Romani ita appellatum fuisse, postea vero ad res supra dictas restrictum id esse.

c) res universitatis, quae nullo modo alienari possunt, cum ad abalienationem earum, omnium personarum qui universitatem componunt consensum necessarium esse, Romani putarent.

Res-

Z padku, kiedy posiadający kto rzecz z tytułu mniej korzystnego, opuszcza go i przybiera tytuł drugi, o czem Gajus II. 52.—58. „rursus ex contrario accidit, ut qui sciat alienam rem se possidere, usucapiat: vel si rem hereditariam, cujus possessionem heres nondum nactus est, aliquis possederit — — et in tantum haec usucapio concessa est, ut et res, quae solo continentur, anno usucapiantur. — — quare autem omnino tam improba possessio et usucapio concessa sit, illa ratio est, quod voluerunt veteres maturius hereditates adiri, ut essent, qui sacra facerent, quorum illis temporibus summa observatio fuit, et ut creditores haberent, a quo suum consequerentur. — — ex auctoritate Hadriani Sct. factum est, ut tales usucapiones revocarentur.„ Melior igitur profecto erat conditio usucapientis, qui, relicta priori causa, pro herede ~~usu~~ possidere coeperat, quum multo celerius dominium adquireret. Plurima quae huc referas suppeditat diss. Carol. Comitis de Reisach h. titulo, Landishuti 1821.

I Co ieden posiada należy do wszystkich, ponieważ nigdy podział rzeczy między takie osoby nastąpić nie może, co iest przeciwnie w societas. Jeżeli umrze ieden ex sociis, ~~nie~~ upada societas, ~~ani się nie rozpada~~; przeciwnie universitas. Uważać iednak trzeba regułę: nemo sibi causam possessionis mutare potest (Savigny § 56. 199) tyczy się do pry-‡

‡ I Nie wszystkie rzeczy mogą bydź ~~posiadane~~ przez osoby prywatne, zkąd wypada mówić o obiektach Dominii.

‡ Już zapewne w XII. Tabl. dzieliły się rzeczy dwoiako 1, na takie które mogły bydź 2, i które nie mogły bydź posiadane. Były zaś albo humani juris albo divini juris

‡ brzeg iednakże o tyle ~~iest~~ należy do wszystkich, iak daleko woda wylewa mare aestuat Cicero Top. 6.

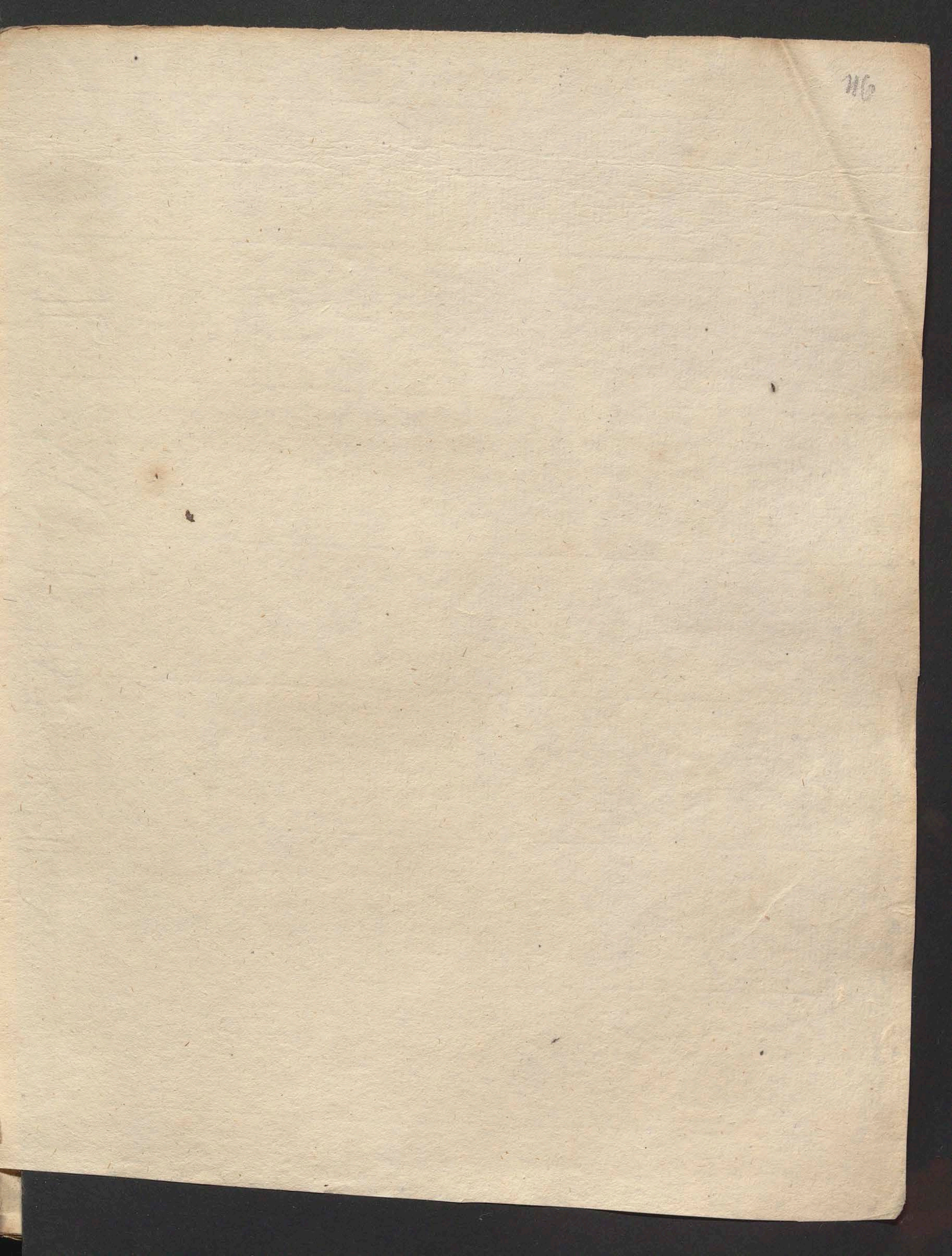
‡ dobra narodowe dla różnicy od prywatnych.

‡ I Nawet i wtenczas kiedyby się wszystkie zgodziły osoby universitat. nie mogłaby nastąpić sprzedaż; iednak bowiem potrzeba ażeby Universit. tym sposobem powstała iako się rozwiązała, t. i. przez upoważnienie Rządu.

† Emptio harum rerum nulla est (fr. 34. D. Empt. vend.) nisi tanquam accessio rei principalis veneant, uti templum cum pago, sepulchrum cum agro (fr. 24. D. eod.).

†† Jakże, czy niewolno było urzędnikom używać kościołów chodzić do nich? Wolno zaiste, bo nikomu nie zabroniono i po Tybrze żeglować, chociaż ten należał do res publ. Lecz wdawać się w administr. kościołów nie mógł tylko obywatel.

‡ Podług prawa wyraźnego wszystkich miast Italickich nie mogły być stawiane miasta jak tylko podług pewnych obrzędów; szczególniey przedmurze i pomurze należało do rzeczy nazwanych sanctae; mniey ścisłemi były bramy ponieważ przez nie wyprowadzone umarłych, i mury miasta które na pospolity i pospieszny użytek w czasie oblegania miasta od nieprzyjaciół musiały być użytemi. O różnicy res sanctae od innych pisze Haubold ich wspomniał ad Heineccium II. 1. 4. 8.

+ Diis manibus relicta sunt. Sacrae esse desinebant exauguratione, quae fiebat per evocationem sacrorum; captae quoque ab hostibus sacrae esse desinebant, liberatae tamen, quasi postliminii iure pristinam recuperabant sanctimoniam Heinec. II. 1. §. 2.

Res publicae, si eas alio sensu spectamus, aliter dividebantur; dicebatur enim omne id rei publicae esse, cujus usus peregrinis interdictus fuit, quales erant

d) res divini juris (Gaii Comment. II. 2. 3.). Quae iterum dividebantur, in *res sacras, sanctas, religiosas.*

Res sacra dicebatur quaevis res a pontificibus Diis consecrata, quales templa fuere (Gaii Comment II. 4.). *Res sancta* a Gaio (Comment II. 8. ~~et compilatoribus Digestorum,~~ murus et portae urbis dicuntur ~~(fr. 1. D. de divis. rer.). Scimus tamen olim pomoerium solum hoc nomine donotatum fuisse (Liv. I. 44. A. Gellius XIII. 14.)~~. Cur autem res ejusce generis Universitatis non diceretur, inde patet, quod apud omnes Italiae populos acceptum olim fuisset ut urbes non conderentur, nisi ritu sacro eoque certo. *Res religiosae* omnia loca dicebantur, ubi mortuus sepultus erat (Gaius Comment II. 6.). Differunt eo a re sacra, quod in commercio sunt, abalienarique possunt, ea tamen condicione ut res religiosae in aeternum maneant (*fr.* 10. *D. de religiosis*). ~~Rerum religiosarum jam XII. Tab. leges mentionem fecerunt, quia omnibus Italicis populis persuasum erat, cuius juris esse debeant.~~ Plerisque teste Gaio (Comment II. 7.) placuit in provin-

fr. 1. pr. D. de Rer. divis. atoli[?] quae latius definiuntur Gaius (l. l.) sacrae sunt, quae Diis superis consecrata sunt, religiosae quae[?]

Plutarchus jus Pontificium ex libris ritualibus secutus, portas non haberi sacras dicit, quod per eas cadavera, aliaque immunda exportentur. JCti ideo portas sanctas aiunt, quia eas ~~non~~ magis quam muros violare fas est.

znawet i niewolnik[?]

ideo dicta religiosa, quia Diis Manibus dedicabantur.

~~nullum~~

Ex illatione mortui in alienum locum locus non efficitur religiosus, non licet tamen domino propria autoritate ossa illata aut corpus tollere; sed actio ei in factum datur, per quam is, qui intulit, aut tollere id, quod intulit, aut loci pretium praestare cogitur. fr. 2. fr. 7. D. de religios. — Impetrata venia a pontificibus cadaverat[?] tolli poterant.

ciali solo religiosum solum non fieri, quia in eo solo dominium populi Romani est, vel Caesaris; nos autem possessionem tantum et usumfructum habere videmur.

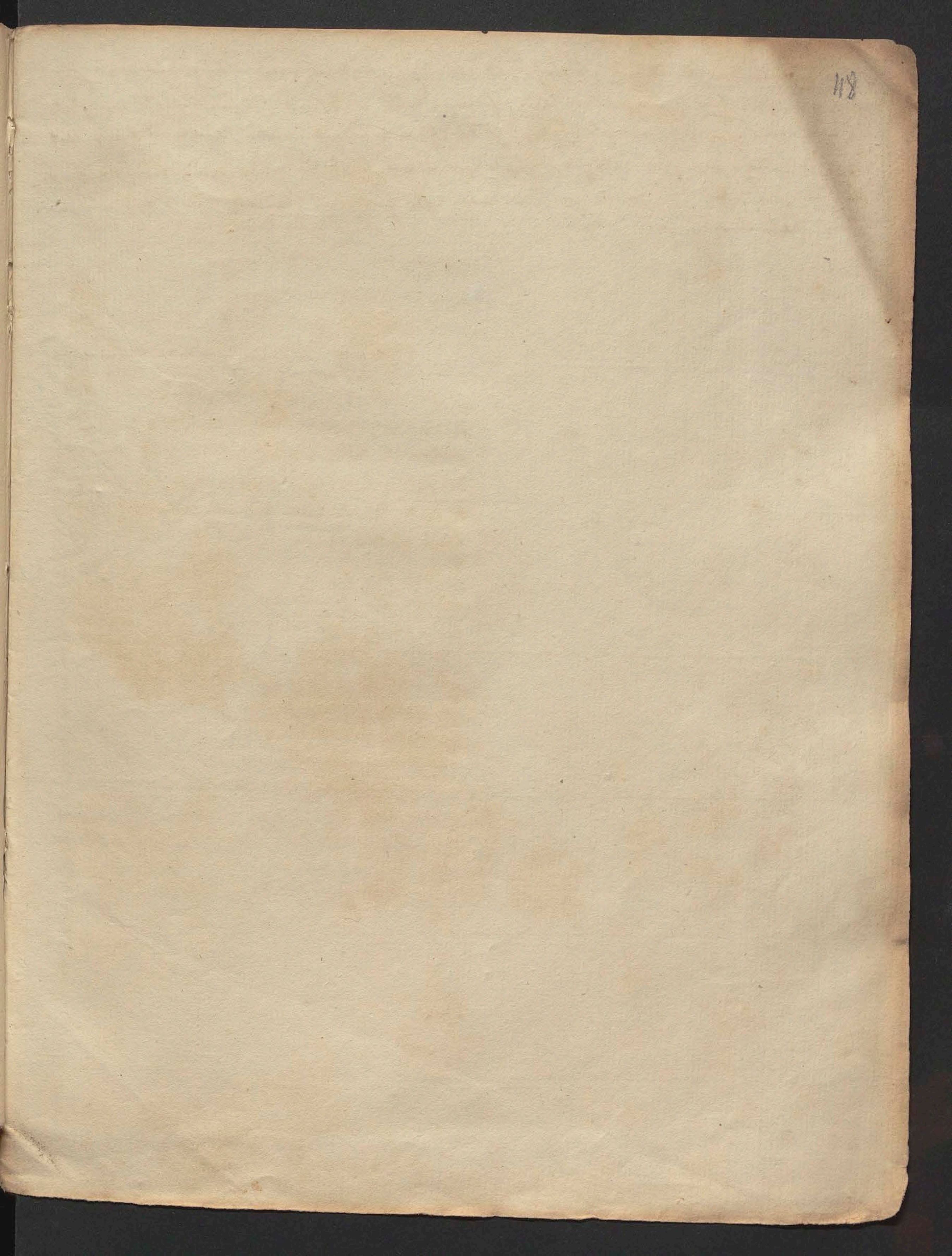
CAPUT V.

Dominium rei quomodo adquiratur?

Diximus supra quae personae adquirere poterant; quibus autem modis id fieret, nunc disputandum est.

Adquirebatur res: 1 vel civili, 2 vel *naturali modo*; id est actu legitimo vel solemnitate omni posthabita.

Nisi actu ipsius personae adquirentis intercedente res adquiri non potuit (cf. Instit. de divis. rer:). Ab antiquissimis tamen temporibus apud Romanos usu receptum fuit, per eos qui potestati nostrae subjecti sunt adquiri nobis posse, adeo quidem ut etiamsi nolentes adquisierint, dummodo res adquisita emolumento nostro sit, adquisitio recte facta putetur. Adquisitio illo modo facta, adquisitio civilis dicebatur; rem vero per quoscunque non subjectos adquisitam, jure naturali adquisitam nobis esse, JCti Romani putabant. Quo tempore ea distinctio invaluerit, certo definiri non potest. In

‡ Z tego mieysca pokazuie się, że lubo co nie iest religiosus, może bydź uważane _pro_ religioso, albo _pro_ sacro, albowiem, formalnie Rz. nie sankcyonowało tego; iak się pokazuie z przytoczonych daley słów Gaia: utique tamen ejusmodi locus licet non sit religiosus pro religioso habetur --- quod in provinciis non ex auctoritate populi Romani consecratum est proprie sacrum non est -- pro sacro habetur.

~~‡ Z tego mieysca nie wykazuie się to, iak gdyby niewolno było grzebać umarłych na każdych gruntach; lecz że nie mogli podług upodobania swego przedawać posiadaiące innym na mieysca pochowania umarłych, lub udzielać dobrowolnie na pogrzeby. W prowincyach znaydowały się także wolne miasta ex Jure Italico. Przypuśćmy że wygraniczone miasto wolne chce ustąpić na cmentarz kawałek gruntu, in provincia Caesaris lub populi.~~ — Od czasów wprowadzenia religii Chrześc. w Rzymie, o innego oznaczano wyrazami któreśmy wymienili, o czém w prawie kanoniczném.

‡ Dotąd podaliśmy zewnętrzną tylko część Historyi domin. Przystępujemy teraz do części wewnętrzney, zbieraiąc wszelkie sposoby nabywania domin. i possessyi.

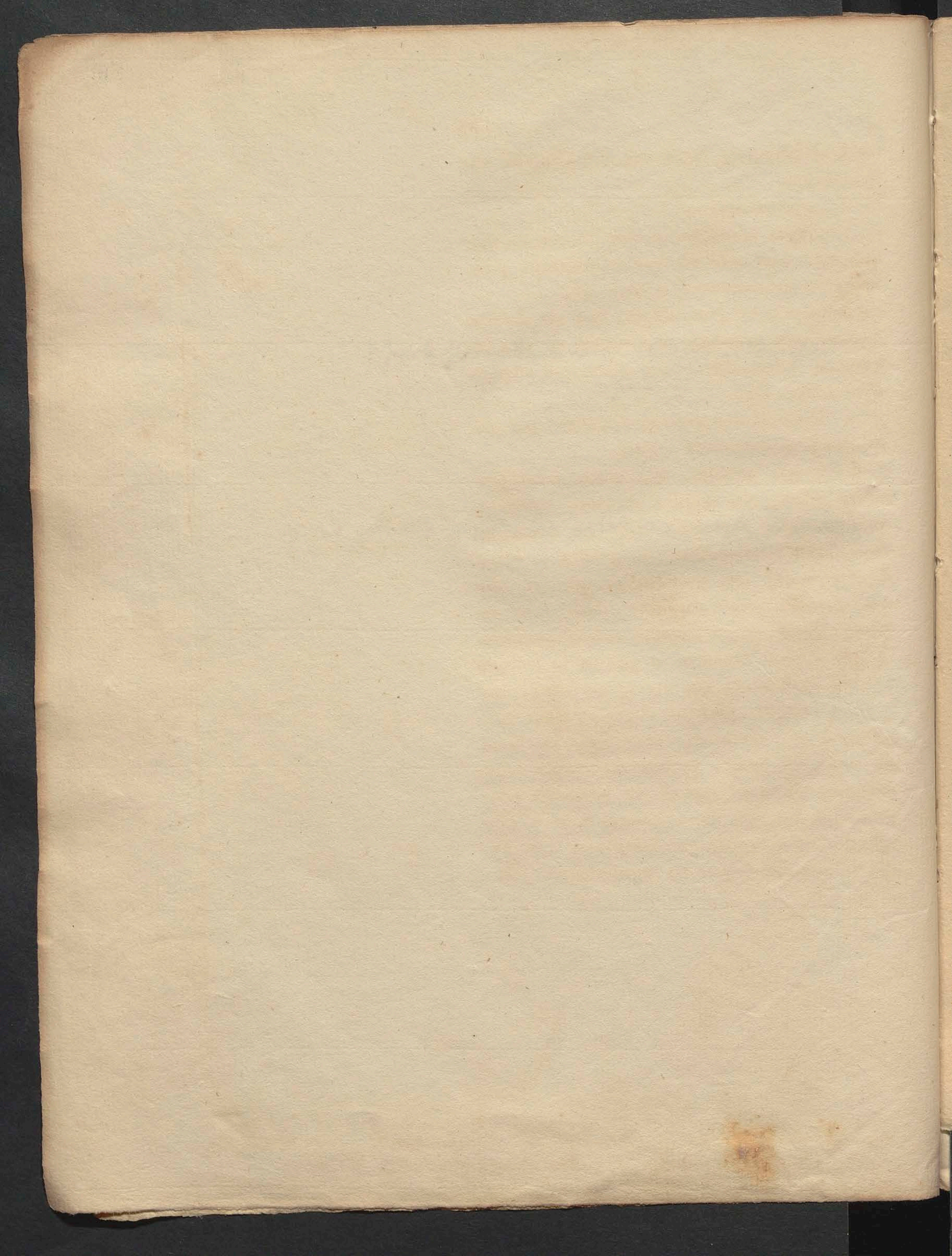
‡ Przymus ten mógł następować ze strony pana, lub ze strony kogo innego.

(Pochodziło to stąd że dawniey nie nabywano rzeczy iak per actum legitimum, Komu więc ustąpiono per actum legit. był właściciel. i znowu ustępować musiał)

~~‡ Dla tego że nikt nie może nabywać iak przez siebie lub swoich podwładnych.~~ Późniey to ustało co do jus rerum, mógł każdy kupować przez siebie albo podwładn, albo też przez wolną osobę. Co do obligacyi ciągle się utrzymywało.

† Jest to stan potworzenia rzeczy, zachodzący między osobą
posiadającą a rzeczą posiadaną

‡ n. p. nie prawowicie posiada, lecz posiadanie nabytą od złodzieia

jure obligationum etiam sub Justiniano id observabatur.

3. jure hereditario.

Res ita adquisita vel in dominio vel in possessione nostra est. De ipsa adquisitione quidnam illa sit, disputandum nunc est.

Adquisitio vel *possessio* rei, ipsa rei *detentio* dicitur, inter personam adquirentem et rem adquisitam intercedens. Jura autem tali adquisitioni adnexa sunt:

a. Possessionem continua detentione per usucapionem in dominium mutari.

nawet i moment jeden nie może być przerwany.

b. Ei qui possidet, quo magis quiete possidere possit, etsi injuste possidere videretur, auxilium ferri oportere, ideo ne promiscue omnia fiant, tranquillitasque publica turbetur. Regula itaque est, *quemque possidentem ideo quod possidet, quiete possidere debere, donec cognitum fuerit, utrum juste an iniuste possideat.*

Z dopóki zupełnie spór wstrzygnięty nie będzie.

Ob eandem rationem is quoque in possessa re non turbabitur, qui nec *vi* nec *clam*, nec *precario* possidet. Quisquis itaque eo modo possidentem in exercenda possessione turbans, quominus id faciat, prohibetur, jusque suum amittit, quod ei ad rem ab alio possessam competit, quia publicam tranquillitatem turbavit. Hujus rei causa *Interdicta* introducta fuere (Inst. IV. 15. de Interdict.) quae ita possessionem tuen-

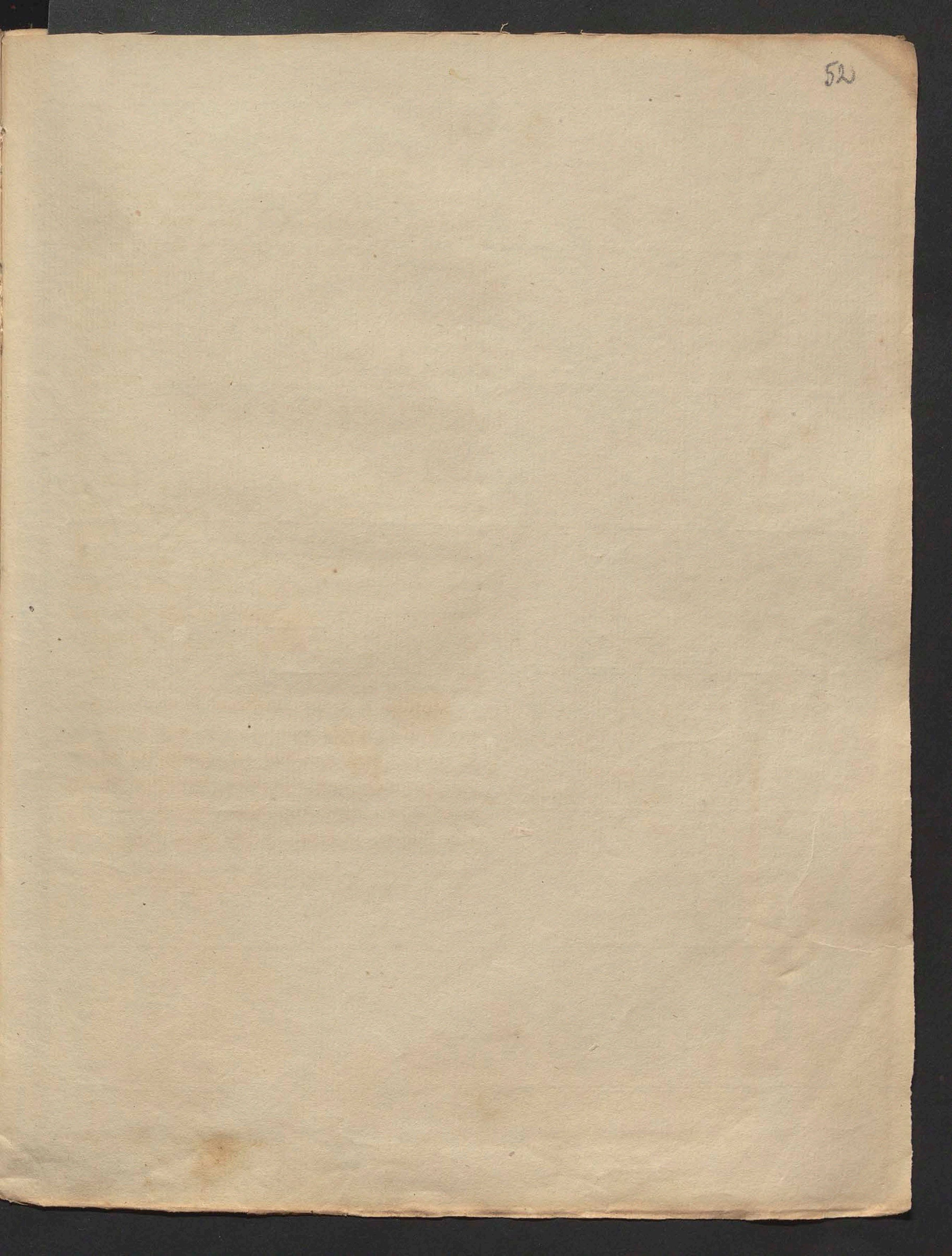
doraźowo, quod preces adhibuit.

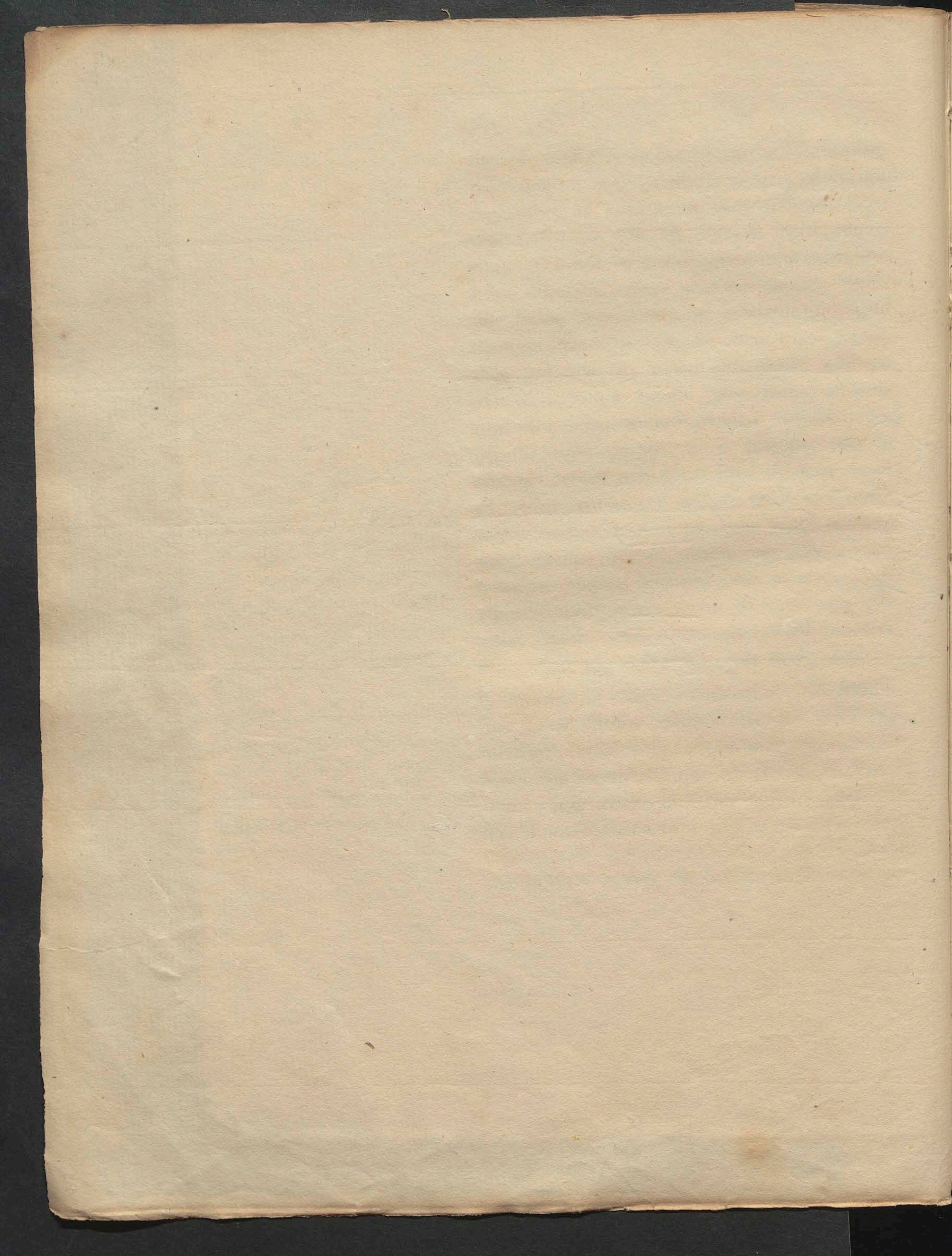
tur, ut eam Usucapio confirmat. Ad tuendam possessionem per Interdicta *animus possidendi* requiritur; ad retinendam vero eam per Usucapionem *bona fides* ab *initio* ut fuerit, requiritur. Possessio eo modo (per usucapionem scilicet) adquisita, *civilis possessio* dicitur. Quilibet itaque qui usucapione possessionem suam tuetur, Interdictis quoque eam tueri potest, cum usucapio sit potior Interdictis; nam ad Interdicta solum animus possessionis, ad usucapionem vero, animus dominii requiritur 5). Mentis itaque expers, v. c. insanus, rem in dominio habere non potest, sed in possessione, ad quam retinendam animus possessionis non requiritur. Adquiritur possessio *facto* et *animo*, quoties itaque alterutrum deest, tunc possessio nullius momenti esse putatur, praecipue si deest animus, cum possessio tunc primum valeat, cum animus possidendi intercessit.

Moribus et longa consuetudine apud Romanos valuit, licere cuilibet, etsi non bona fide id fecerit, rem mobilem vel immobilem adquirere, quam derelictam invenerit. Res ejusmodi *possessio vacua* dicebatur. Quo nomine etiam illam Romani dicebant, a qua adquirenda nemo

fr. 153. D. de R. J. — Ut igitur nulla possessio adquiri, nisi animo et corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum.

5) cf. Dissert. nostra de vita Decii. p. 102 sqq.

F. Kto ma animus possidendi widać że przekonany iest, lub, zdaie mu się, że słusznie posiada. Lecz takim sposobem nawet i złodziey może bronić swey rzeczy przez Interdictum. Bo ieżeli w tym momencie nie stawię sprawiedliwie, musi pretor innym sposobem dochodzić sprawy. Tak zaiste, lecz dopiero po tem ukaranym wstanie dla tego miał animus possidendi.

F. p. zachodzi spór o rzecz, z tego co się dotąd wystawiło, przekonywam się że należyte przeczenie rzecz do przeciwnika należy, mam iednak animus possidendi, ovehuige, okoliczność która cały tok sprawy może zmienić. Za się bronię przez Interdykt. – Jeżeli kto ukrydam cięsze cum animo dominii, nie iestem iego, dopóki iego nie dokazał posiadania. Tam więc gdzie iest animus dominii, musi bydź także animus possidendi, lecz nie contra.

F. possessor rzeczy, powinien mieć animus possess., n. p. furiosus.

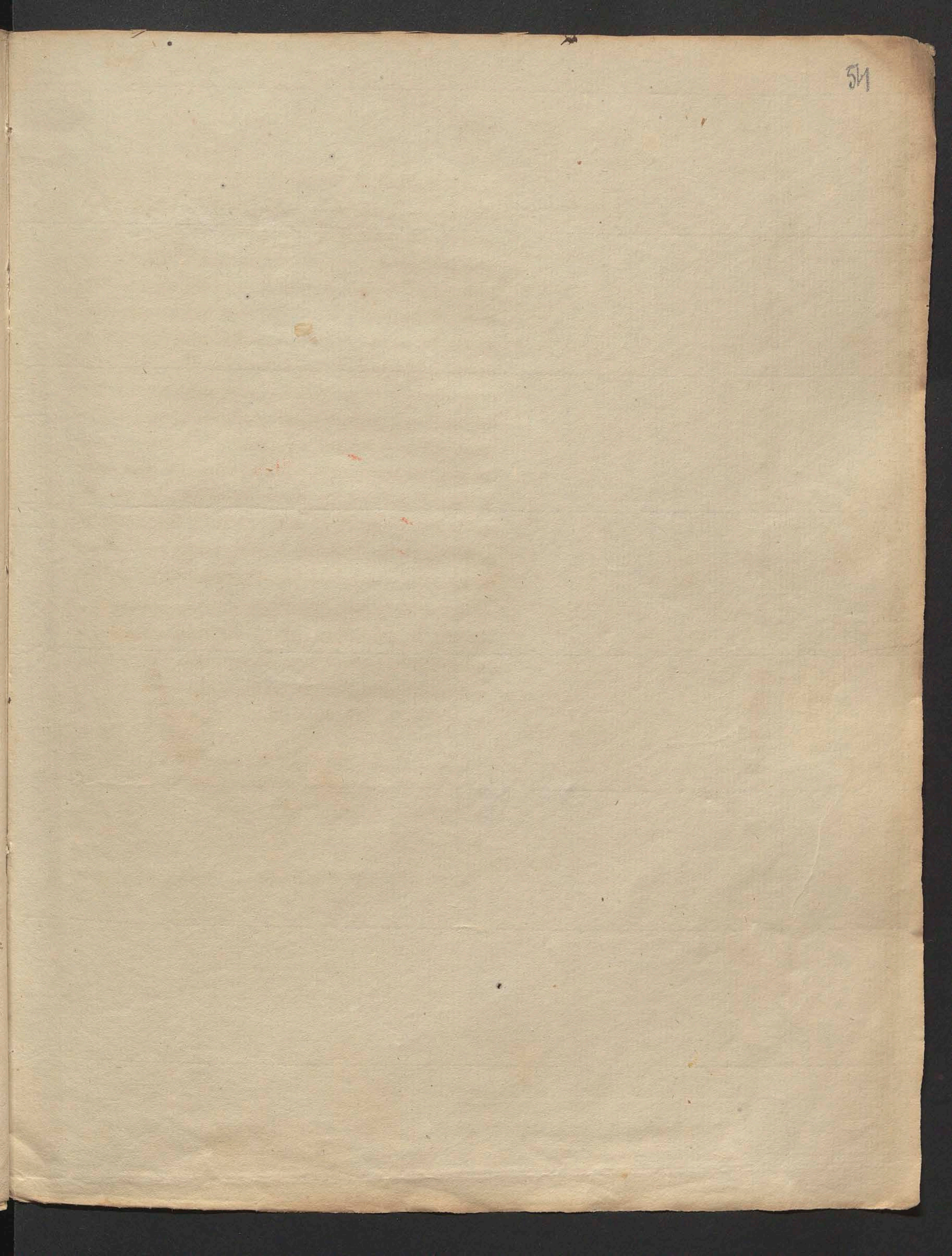
F. Podług przepisów moralnych obowiązany iestem znalezioną rzecz, a o którey wiem że do kogo innego należy, oddać. Nie tak sądzili ꝛc. – Lecz iakże kiedy kto wyiedzie na iarmarek, nikogo w domu nie zostawi czy mogę nabydź domu iego? Mogę ale nie wrukapować, bo nie mam bona fides. – A za tem nigdy domu tym sposobem pómego nabydź nie mogę? Tam gdzie zostaie, pewno. Lecz gdzie indziey to uchodzi, np. gdyby kto tak wędrował iako pius pater Aeneas, z Creuzą i małym Julliem – Co do res mobilis to nie podpada wątpliwości.

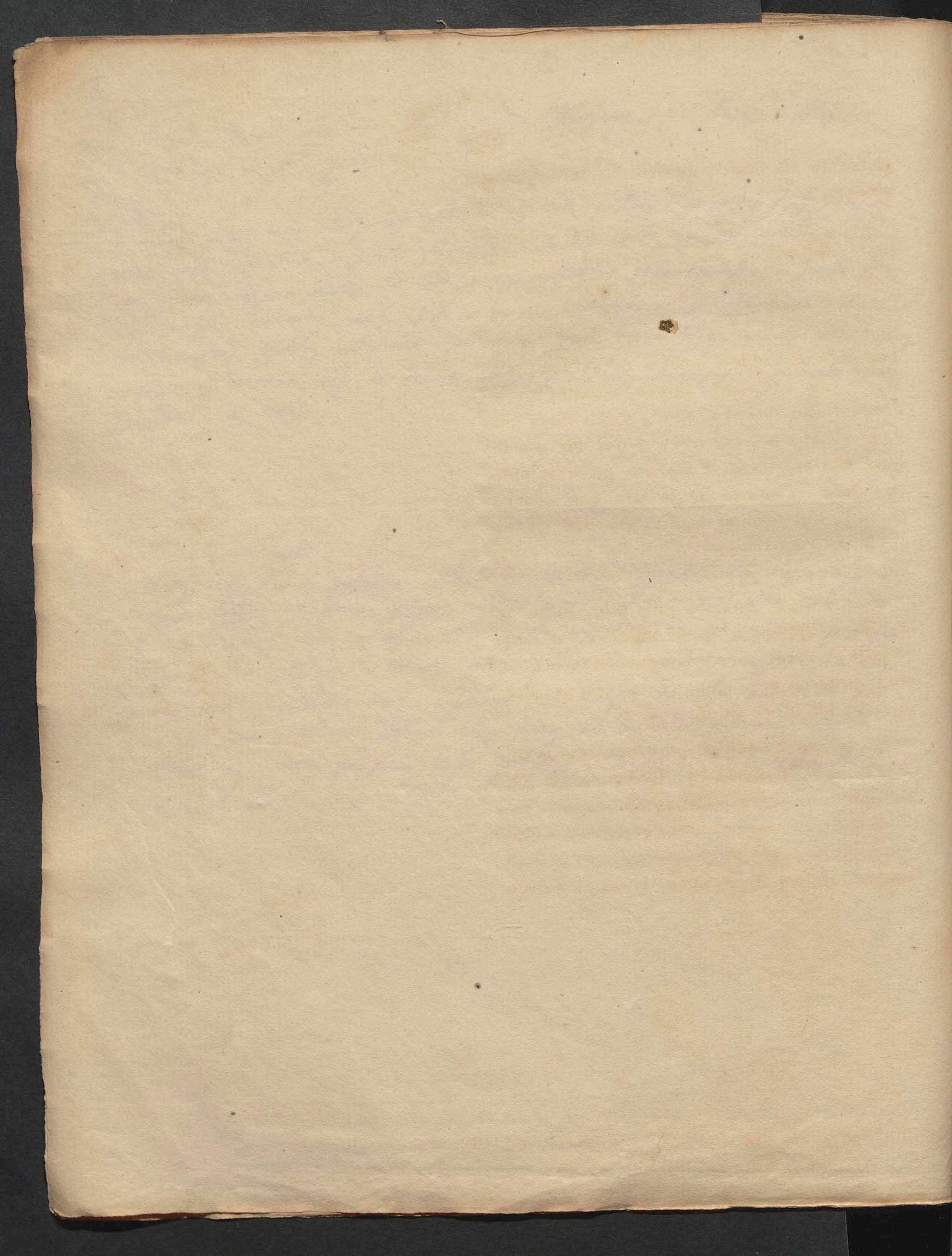
† Widzi dwóch iakąś rzecz, ieden odpędza drugiego, i sam chce rzecz obiąć, do tego nie ma prawa.

† Do nabycia więc rzeczy iakiey nie potrzeba nic iak factum i animus. Bądź to razem bądź oddzielnie. — Jeżeli oddzielnie zachodzi samo factum, posiadam w ten czas naturalissime, — nie wiedząc czy posiadam n. p. furiosus. — Jeżeli oddzielnie sam animus, musi być w ten czas moment w tym momencie nabycia rzeczy. — Każde sposoby nabywania wszystkie brevi manu longa manu. — Widziemy więc że niedoczesna iest ta teorya wszystkich którzy utrzymuią, że potrzeba zawsze dotykania się rzeczy.

†

Kiedy się kończy possessya i iako? Równie tym sposobem iak się nabyła, t. i. przez factum i przez animus. Albo razem (factum animus), albo osobno. — n. p. trzymam rzecz w ręku, ieżeli z ręki wypadnie iuż nie iestem w possessyi rzeczy. Nie posiadam w ten czas przez factum, lecz posiadam przez animus. Lecz ieżeli posiadana rzecz wypadnie mi z ręku do rzeki, ani facto ani animo nie posiadam. Jeżeli więc zaraz nie zachodzi moment nabycia utraconey rzeczy przestaie być possessio. — Pogodzić fr. 34. D. de A. v. A. P. fr. 44. § 1. D. eod.

prohibere me posset, deficiente ei jure, quo me prohiberet.

Aliam tamen theoriam recentiores excogitarunt, qui licet non negent, supra expositam theoriam Jurisprudentiae Romanae respondere, utilitatisque causa eam theoriam de dominio introductam esse, attamen adquiri posse contendunt si v. c. pedibus fundum calcavissem, manuque rem attigissem. Sed obliviscuntur illi secundum eam theoriam omnes partes fundi quas non calcavissem, omnesque partes rei mobilis quas non attigissem, a me non possessas putari debere. Possessio itaque talis non adquisita esset, nisi solidum diem in calcanda vel tangenda re contrivissem! Quaestio nunc oritur cujus juris possessio sit?

Possessionem naturalis juris esse, nemo est qui neget. Possessio enim amittitur, si ratio physica ob quam rem aliquam possideramus deest; aut si praesente facto ipso, animus rem possidendi aberit (*fr.* 1. *D. de A. v. A. P.*).

Quaeri potest, quo tempore possessio in usu apud Romanos esse coeperit? Diximus supra XII. Tabular. leges usucapionis meminisse; unde patet ab antiquissimis temporibus possessionem Romanos novisse, eamque per usucapionem in legitimum dominium mutari solitos fuisse. Ad illam

Interdicta referri videntur, quorum originem Niebuhr sequenti modo enucleat 6). Ager Romanus, ab antiquissimis temporibus duplex fuit, *publicus* sive is, qui hosti bello victo adimebatur, et ager *privatus*. Ager ille consentiente populo nonnullis civibus possidendus dabatur, ea conditione, ut cum respublica eo indiguerit, populus eum receperit. Cum tamen eo pacto ager traditus veluti proprius possidentis esset, constitutum fuit, ut qui possidentem prohibuisset quominus tranquille possidere posset, Interdicto ~~sive Decreto~~ prohiberetur. Re itaque constituta visum postea fuisse, supra laudatus auctor affirmat, id institutum privatis negotiis adaptari, ita, ut qui vindicatione rem a se usucaptam tueri non posset per Interdictum rem a se possessam tueretur.

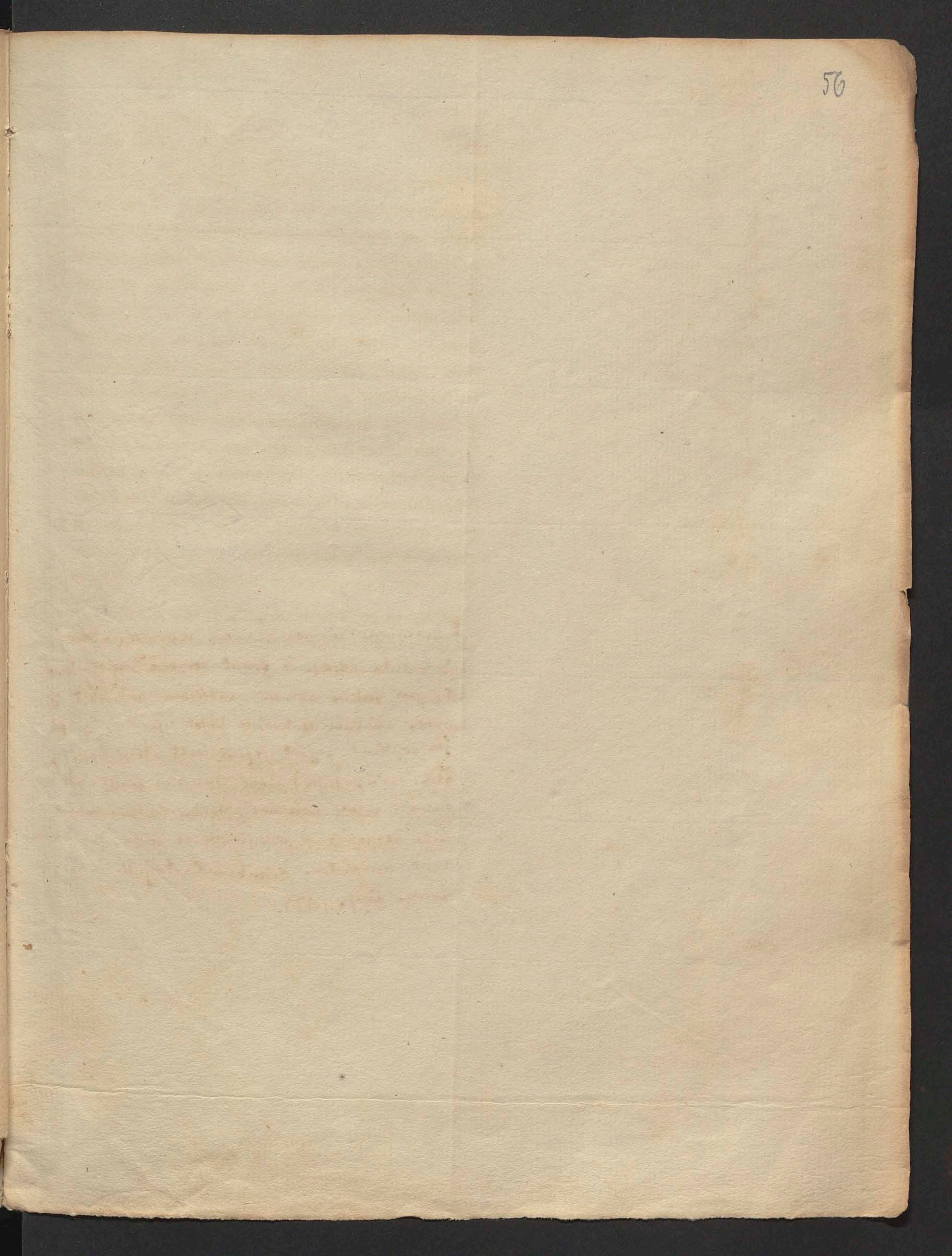
Hinc origo Interdictorum, quae cum alia judicia in longum traherentur, citissime ad rem recuperandam adducebant. Ad quorum instar medio aevo instituta sunt *possessoria summarissima*, de quibus v. Savigny l. c. p. 551.

~~4.~~ Adquiritur praeterea res, diverso a supra dictis modo, quas adquisitiones vel *relativas* vel *absolutas* esse, nonnulli, barbaris vocibus utentes, dicunt. Adquiro enim:

6) l. c. Tomo II. 370. Savigny *das Recht des Besitzes* p. 174. usque ad p. 188. (ed. 3tia).

et fortuito casu dispersa, quam concinnam dispositionem existimaveris (Marezoll de ord. Inst. p. 26.)

§. 4. quomodo res adquirantur, unilateraliter, ut vulgo loquuntur p. 262–266. p. 268–271. Quum in Ulpiano nec non in Compilationibus, quatenus mutati temporis ratio ferebat, acquisitiones civiles, accurate divisas, et secundum aptissimum ordinem singulas reperiamus descriptas: naturalium adquisitionum doctrina, qualis in Compilationibus traditur, tam adhuc est confusa omnisque artis expers, ut exempla potius, varie

‡ quocunque tempore eandem revocare; atque interdicta possessoria forent remedia iuris, quibus is, qui talem agrum publicum possidebat, se contra aliorum tentamina posset defendere. Egregie ita explicari possunt definitiones Aelii Galli (ap. Fest. s. v. possessio) atque Javoleni fr. 115. D. de V. S. quamvis negare noluerim, Aelium Gallum magis h. l. respexisse ad possessionem eo sensu, quo etiam nunc accipiatur. Heimbach c. A. Gall. de V. S. frag. Lips. 1823.

† Nie mogła być własności jak tylko na gruntach prywatnych; na gruntach publicznych był tylko gatunek własności.

‡ Podobne posiadłości bardzo się ubiegali patrycyusze przed Lex Licinia.

‡ Uti possidetis. To wszystko iest w Vicu (Vicat p. 819).

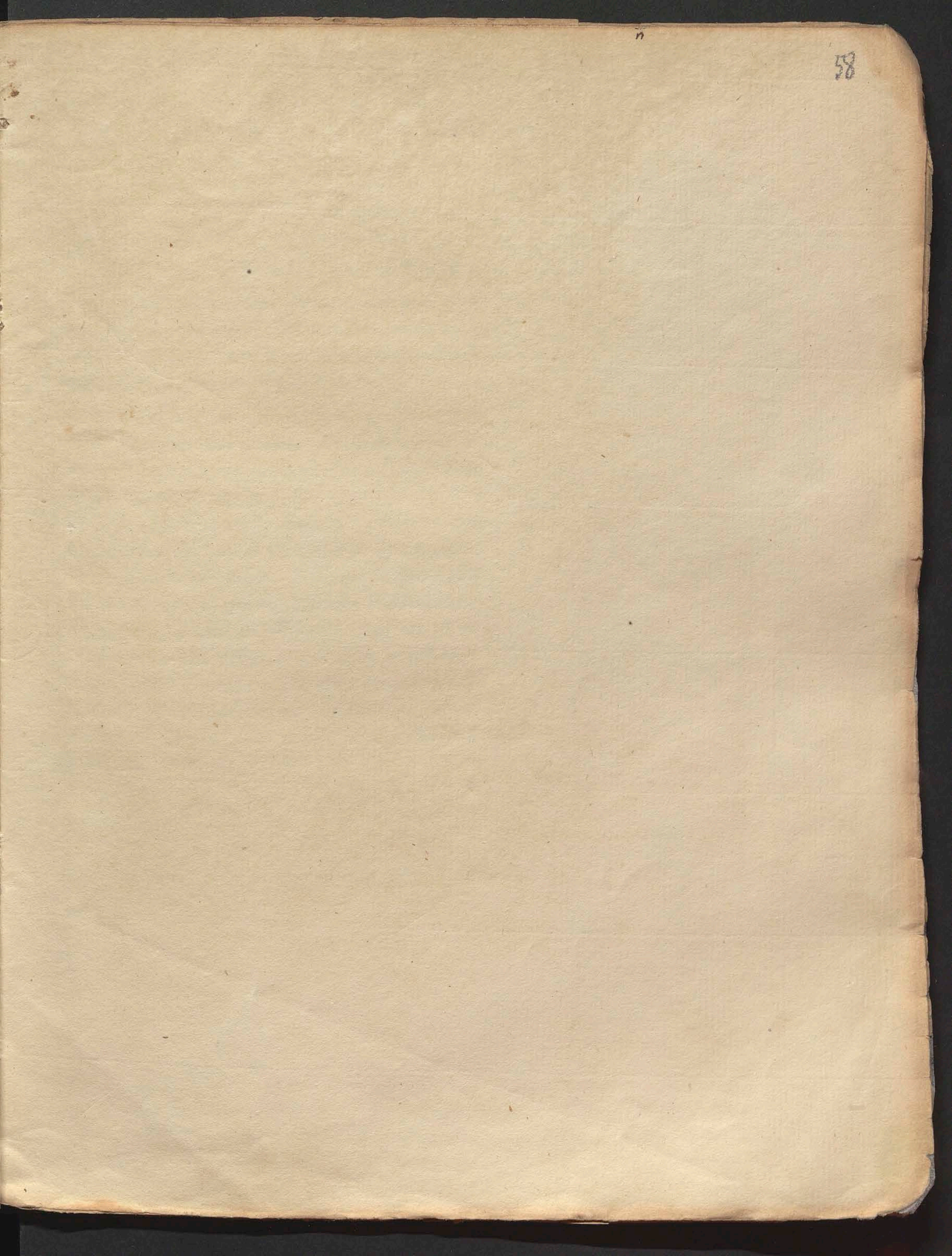
‡ Takie więc posiadanie, nazywało się dawniey szczególniey possessio. Do posiadaney przez siebie rzeczy, ieżeli nie była mancypowana, lub nie zamieniona per usucapionem ~~w~~ possessyą civilis, nikt prawa nie miał; wyiąwszy do posiadaney rzeczy od Rządu, i to szczególniey nosiło nazwisko possessyi. cf. Livius VII. 16. Bardzo piękne mieysce, tłomaczące tę rzecz, iest w Orozyuszu V. 18. Mówi on eodem anno (661. ab U.C.) loca publica quae in circuitu Capitolii pontificibus, auguribus, decemviris et flaminibus in possessionem tradita erant, cogente inopia vendita sunt. t.j. zamienioną została własność narodowa we własność prywatną. Ergo possessio e Niebuhrii et Savignii sententia esset usus agri publici, concessus civibus singulis, ea tamen lege, ut possit respublica E

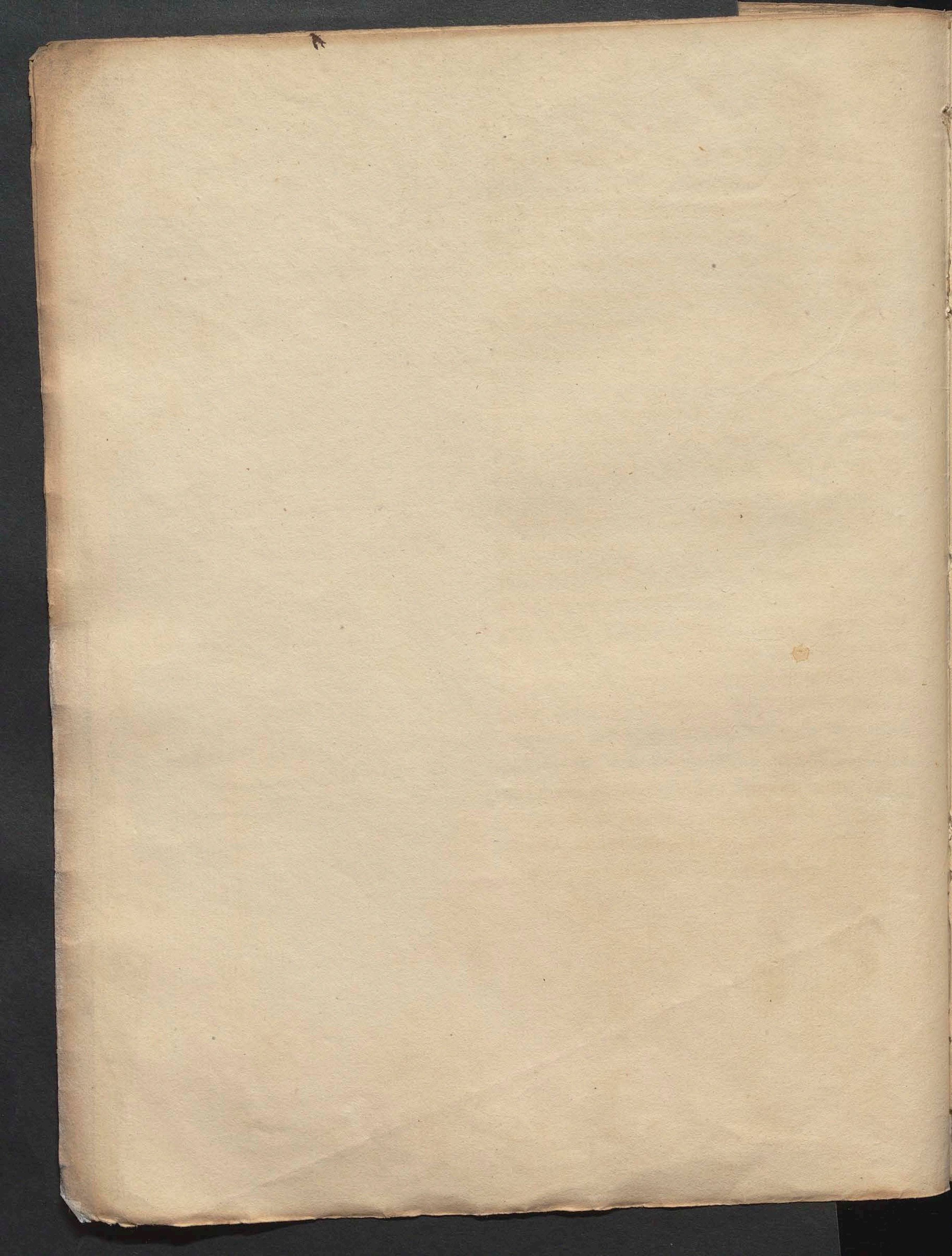
‡ Niekiedy mogą nastawać na to sporne ~~tedy~~ strony, ażeby w tym momencie było oznaczonym do kogo należy possessya rzeczy, o którą spór idzie. I tak n.p. mogę się nie kontentować ofiarowaną mi od przeciwnika kaucyą że mi rzecz wyda po ukończonym processie. Mógłem gwałtem dochodzić posiadłości mojej, rozsławiając to przeciwnikowi żeby mnie skrzywdził, sam dopilnować żeby się prędko spór ukończył. W Rzymie przez Interdict uti possidetis zakazywał takich gwałtów pretor, strony go słuchały ponieważ większe było zaufanie wzaiemne ludzi, niż w barbarzyńskich czasach wieku 13 i wieku 14. gdzie przemoc (Faustrecht) rozstrzygało. W ten czas pomimo zakazu nie raz wydzierał przeciwnik stronie oskarżoney rzecz o którą spór trwał. Stąd wypadało ażeby sam sąd sekwestracyą [illegible] na rzecz; to się nazywało possessor. summariss. Trwa dotąd gdzie niegdzie w Niemczech.

‡ Jeżeli zaś większe części, które dopiero można widocznie, przyrośnią się do rzeczy naszey, należą do pomienioney strony aż do czasu pewnego (Gaius in C. II ~~70~~ 71.) r. i. dopóki się drzewa nierozrosną, spaiaiąc moy grunt z cudzym gruntem.

‡ n. p. ieżeli wybudował kto na gruncie moim dom, lub co zasadził, rzecz ta do mnie należy

‡ Lecz skądże to? kiedy rzeka iest res publica czemuż nie wyspa powstaiąca na tey rzece? Ponieważ w uważaniu takiey teoryi, szczególniey na wszystko publiczny uważali Rzymianie. I iako wszyscy mogą użytkować z rzeki na rzece, tak do iako małey liczby musiałby należeć wszystko z wyspy?

a.) Rem editam ex re a me possessa, veluti fructum ex arbore.

b.) Nec minus si res aliena cum mea coaluit; quod vario modo accidere potest; si solum a me possessum nonnullas mutationes experitur.

aa.) *Alluvione*, cum pedetentim meo solo partes alieni soli ita accedunt ut aestimare non possimus, quantum quo momento temporis adiiciatur (Gaii Comment. II. 70).

bb.) *Accessione*, si majores partes quam quae alluvione intercedente adhaerere meo solo solent, fundo a me possesso adhaeserunt (Gaii Comment II. 73 sqq.).

cc.) *Alveo fluminis mutato.* Observandum est, flumina navigabilia ex opinione Romanorum in commercio non fuisse. Si itaque flumen alveum mutaverat, alveus ex opinione Romanorum, possessori adjacentis flumini ripae, cedebat. Cui casui adnumerari potest *Insula in flumine nata*, quae si propior meae ripae crevit, tunc mea, si in medio flumine tunc possessoris ripae ex utraque parte fluminis adjacentis, esse putabatur (Gaii Comment. II. 72.).

Id tamen solum in agro *arcifinio*, nunquam vero in agro *limitaneo* (*fr.* 16. *D. de A. R. D. fr. l.* §. 6. *de fluminib.*) locum habuit. Errant recentiores qui agrum arcifinium eum esse putant

cujus extrema definita sint finibus, id est signis per naturam constitutis ad flumen aliquod usque pertingentibus; destitutum vero iis agrum limitaneum vocant; cum inde coijciendum esset, quemlibet agrum finibus ejus generis non cöercitum limitaneum esse. Nos itaque verisimiliorem opinionem sequentes, eum agrum a Romanis limitaneum esse dictum, qui sacris caeremoniis adhibitis, ut agri coloniarum, obarari solebant, putamus; arcifinium, vero eum, cujus limites eo ritu non fuissent designati (cf. Auctores quos Brissonius s. v. *arcifinius* et *limes* citavit, quos optime explicuit Niebuhr l. c. Tomo II. p. 380 usque ad 395.).

c.) Non solum accessio in rebus immobilibus, de quibus hucusque disputavimus, sed in mobilibus quoque, locum habere potest. Saepe enim fit ut res mea *mobilis* cum re *immobili*, et quidem aliena coalescat; quo casu mobilis res immobili cedit, quae si a re immobili disjungi potest, a vindicanda ea non prohibeor. Excepto casu, si tignum meum junctum sit aedibus alienis; tunc temporis enim vindicare id non possum legibus XII. Tabular. id vetantibus, ne urbs ruina deformetur (cf. Hugo R. RGesch. §. 91.). Datur vero *actio tigni juncti* ad vindicandam rem meam, dirutis vel delapsis illis aedibus.

d.) Coalescere praeterea res mea *mobilis* cum

Secundum antiquam observationem, fluminibus, fossis, itineribus, viis arboribus ante missis, aquarum divergiis et per ea loca que antiquitus a possessores potuerunt obtineri, Aggenus Urbicus l. c. p 57. Apud Frontinum tamen (p 45) que ante a possessoribus potuerint obtineri. Ahlenfeldt Laurvig l. c.

ǂ n. p. ieżeli iest iaka rzeka, lub góra. Lecz takim sposobem byłoby więcey gruntów limitowanych niż arcifinius; na ~~więk~~ rzadszey więc części grunta nie byłoby accessio lub aluvio; co się rozumowi sprzeciwia. A iednakże mówi Frontinus: finitur ergo (ager arcifinius) (e-)

ǂ Każdy więc grunt iest limitowany, który został oddzielonym od gruntów Rzpl. Jeżeli n. p. część z roli do siebie należącey ustąpiła Rzpl. na wystawienie kolonii. Obrane mieysce na wystawienie kolonii było poświęconem, nie mogł więc z takim gruntem łączyć się grunt niepoświęcony. Każda więc reszta gruntu za znakiem granicy, chociażby ściśle połączona z gruntem kolonii, nie należała do kolonistów.

ǂ Accessio może zachodzić nie tylko ze strony rzeczy nieruchomey n. p. ager, lecz i ze strony rzeczy ruchomey

ǂ Mogę skarżyć iednak in duplum, a po upadku domu, chociażbym iuż dawniey otrzymał podwóyne wynagrodzenie, mogę windykować fr. 2. D. XLVII. 3. Podług Justyniana tylko w teraz każdym podwóyney wynagrodz. nie otrzymał §. 29. J. de Rer. Divis.

† n. p. ieżeli do zegarka któremu brakło kółka iednego, przypasie kółko z innego zegarka, które się nada, odmieniam rzecz, ponieważ z massy metalu rzecz robię całkowitą. — Jeżeli dewizki od zegarka od tąd zawsze będzie zegarek.

L i tak, iesli wezmę od innego dwa gatunki zboża zmieszać (commixta), czyli połączy się fizycznie; weźmę od innego mleko z wodą (confusio). Wtenczas nie będziemy mieli ani wody ani mleka. Tu będzie albo comunia bonor. albo partes divisae.

re mobili aliena potest; quo casu animadvertendum erit, num res ita junctae si disjunctae fuerint, naturam suam vel formam mutent. Quod ut fiat observandum prius esse puto atque investigandum, quaenam ex utraque parte res principalis sit, sive ea sine qua alia res consistere non potest, aut deterior fiat, deficiente re ei accessa. Quo casu semper accessa res illi rei cedit.

e.) Coalescit praeterea res nostra cum aliena si *qualitatem* et *quantitatem* spectamus, ita ut ex utraque re commixta, res una fiat. Quo casu communio bonorum possessoris rei accessae et accedentis oritur. Tales res vocantur *res confusae*, quae distinguendae sunt a rebus *commixtis*, quod accidit si duae res quae natura sua distingui possunt, commixtae aegre distinguuntur v. c. hordeum et triticum; quo casu res commixtae aut in communione bonorum, aut pro partibus divisis, possidebuntur.

Non audiendi sunt recentiores qui putant, eo modo rem accessam, in possessione solum non vero in dominio me habere posse. Nam si fundo meo aliena arbor accesserit, tunt certo illa Juris Quiritium erit. Res enim mea cui accessit valorem ei suum tribuit.

5. Sic dictas absolutas adquisitiones duplicis generis esse, nunc docebo. Sunt enim vel *bilaterales* vel *unilaterales*, sive tales ad quas adqui-

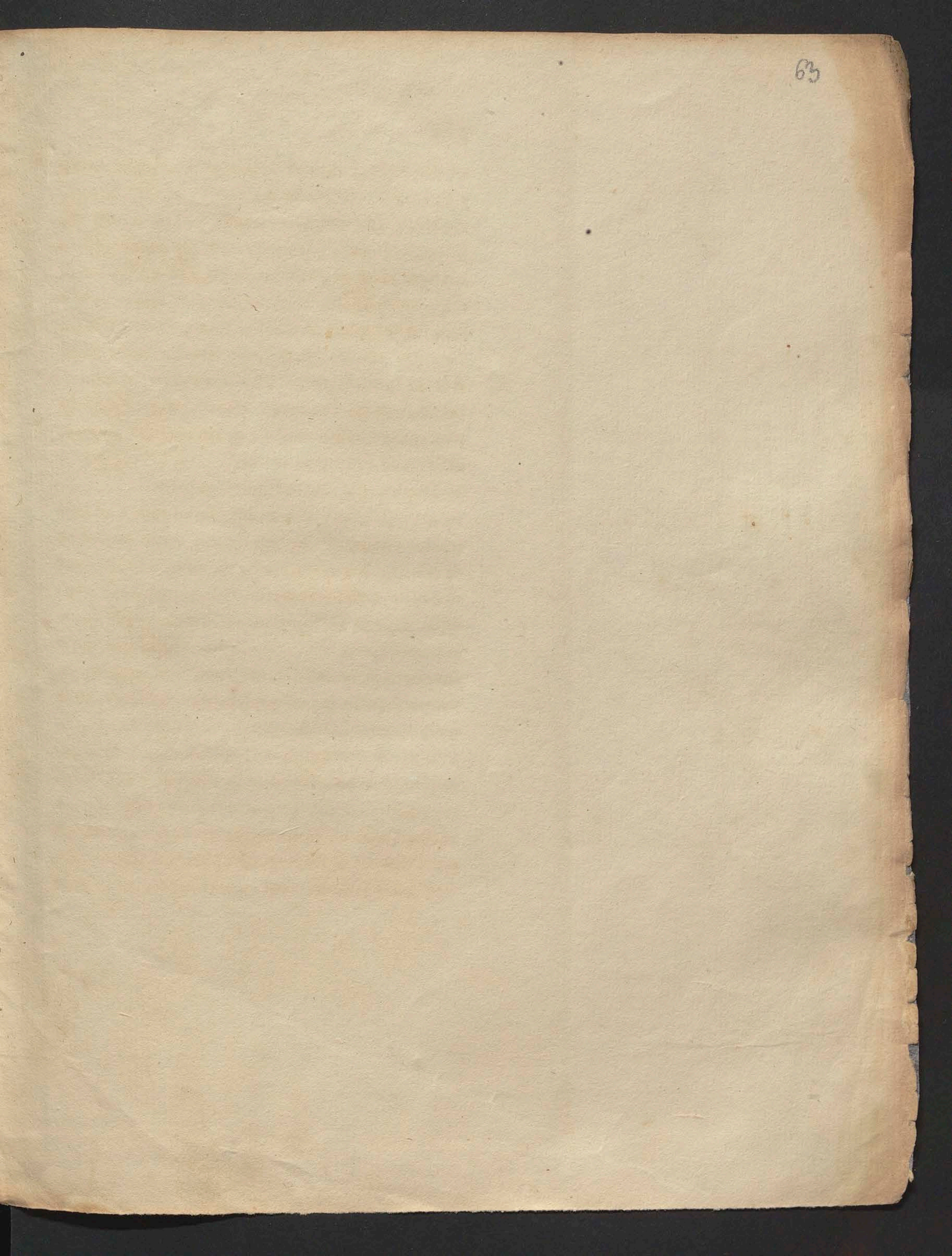
rendas vel cedendas duae personae vel una requiritur. De illis videamus.

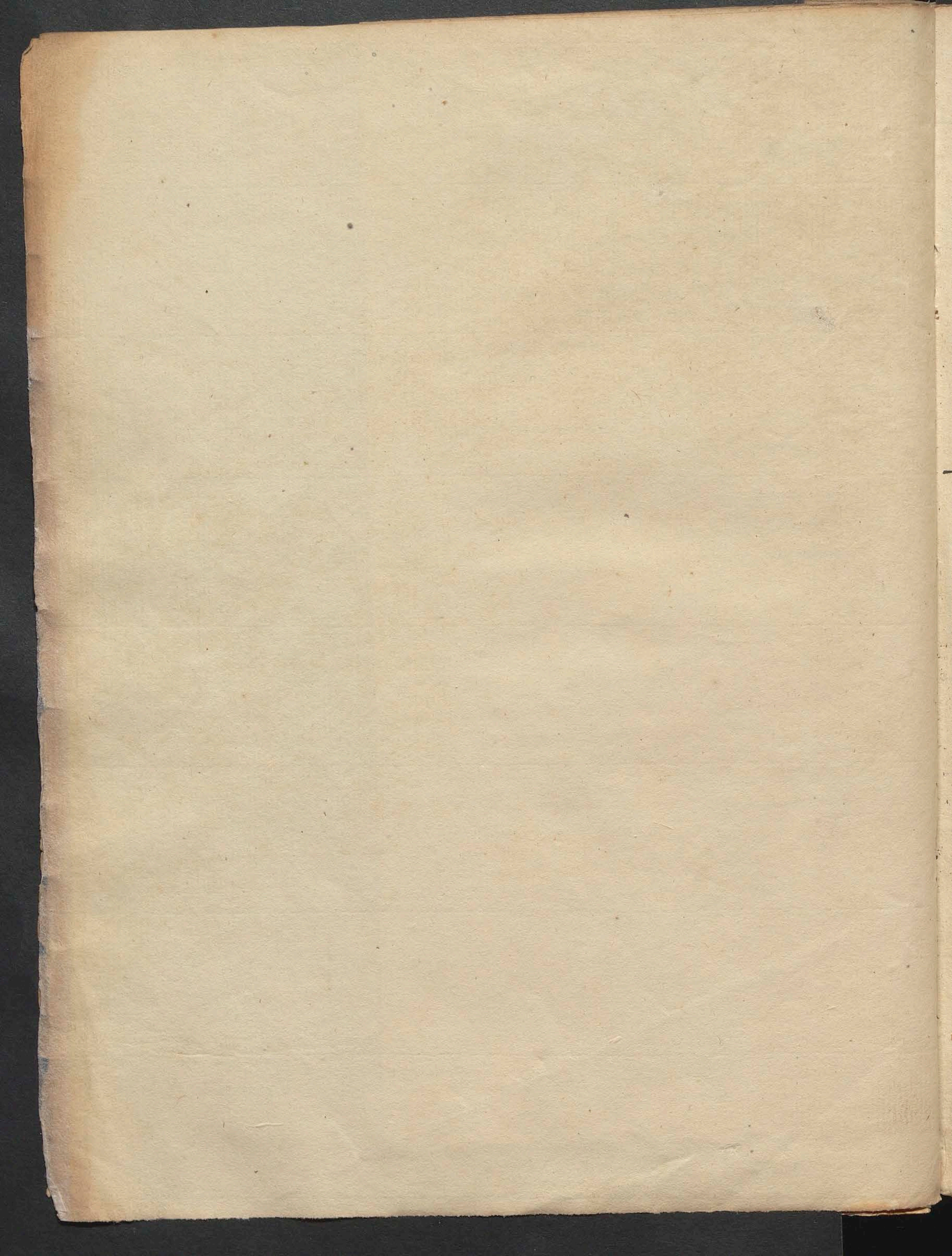
Huic adnumeratur Traditio (cf. Hugo R. RGesch. §. 92.), quae secundum jus recentius Romanum idem ac Mancipatio est, sed diversi juris, cum rem traditam in possessione solum habeamus. Augentibus sese indies rebus, commercioque florente, species haec adquirendae possessionis Romae invaluit, cum difficile esset, rem cujuslibet generis mancipare et remancipare. Quapropter consuetudine invaluit ut res traditae ejusdem juris quod usucaptae essent.

Duplex persona ad hoc requiritur:

a.) *Tradens*, sive is cui jus ad rem a se possessam competit. Excepto fisco, quem secundum opinionem Imperatorum, rem cujus dominus non sit, recte tradere constat. Exceptioni huic nonnulli pignoris venditorem adnumerant, sed quam maxime errant. Creditor enim rem sibi oppignoratam cum alii tradat, non tam rem ipsam tradere, quam jus ad eandem rem sibi competens cedere videtur.

b.) *Accipiens*, sive is cui traditur. Non tamen necesse est, ut eadem ipsa persona cui tradatur, accipiens sit, nam et per alias personas v. c. per personas nobis subjectas, traditas res accipere possumus. JCti Romani non putarunt traditionem esse recte factam, cum ipsum factum non inter-

7 Si venditor dominus rei est, dominium traditione in emptorem transfert (fr. 11. §. 2. D. de Act. empt.), sin vero possessor est, emptor nihil acquirit nisi possessionem, quia traditio nihil amplius tribuit, quam quod penes tradentem fuit. fr. 20. D. de A. R. D. fr. 54. D. de R. J. Recte itaque Wenchius, invito Th. dicit traditione postulare nos ut ius possidendi transferatur, iam enim eo ipso quod auctorem meum laudare possum, in possidenda re quietus ero, licet dominus rei non dicar.

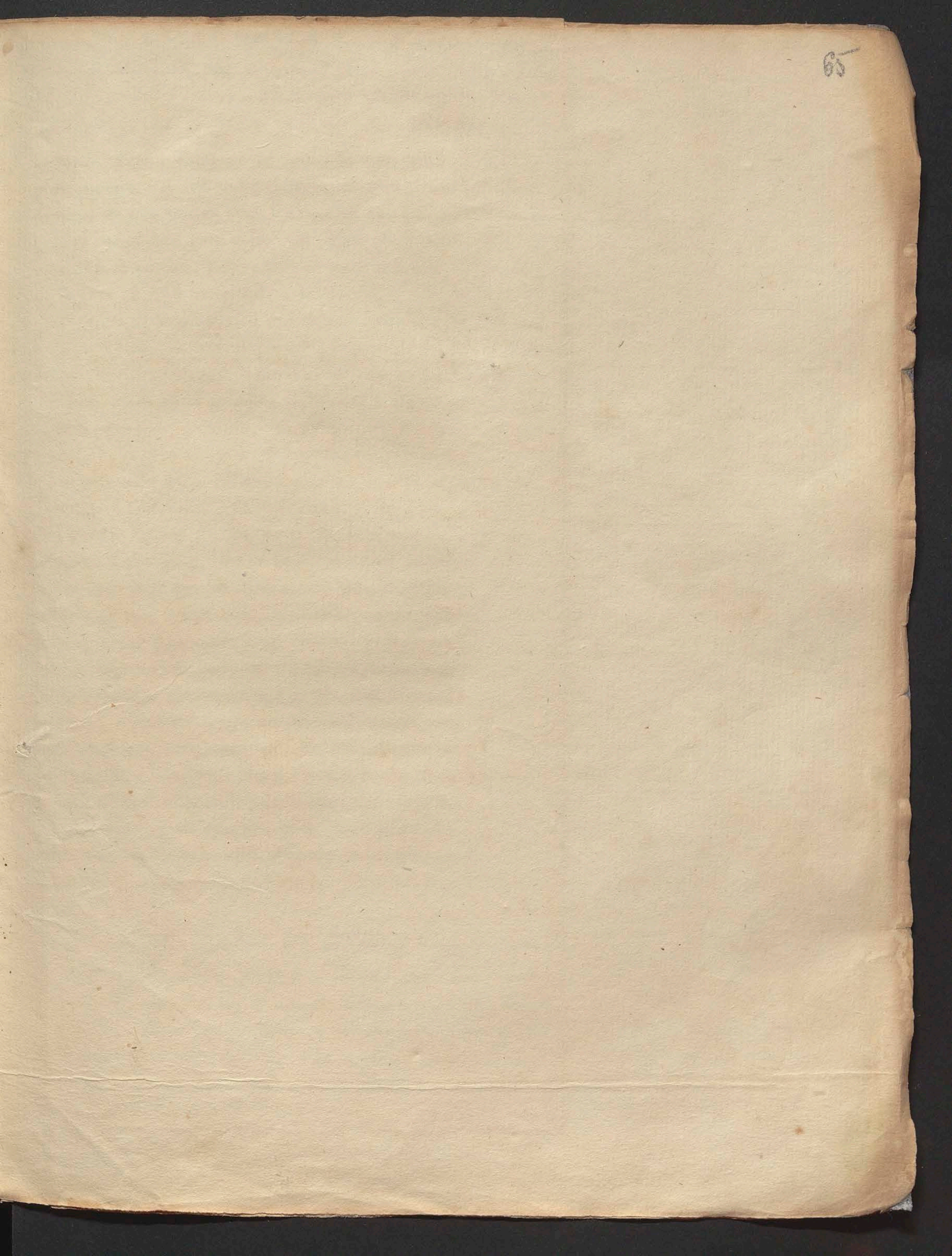
7 Jam vero nulla res, nisi quae alterius iam fuerit, in alterum transfertur, quo circa traditio successionem continet, quae fieri nequit, nisi si tradituus tradit, et accepturus id adprehendit. In hac autem conventione jus suum remittendi causam traditionis positam esse affirmo. (Hugo C. Mag. T. I. p. 192. 194. // T. III. p. 1019. IV. 179.). Quid quaeso, praeter hunc consensum in traditione, quae ad implendam aut solvendam obligationem praecedentem facta fuerit versatur? Num ideo quia actione ex contractu teneor, ut rem tradam, traditio aliam indolem sortiatur? Nequaquam: sed, quod in specie mihi proposita animus dominii transferendi ex mera liberalitate proficiscitur, et quod alio casu obligatione obstrictus sum, ut animus dominii transferendi mihi nascatur, id quidem in causa voluntatis; nec vero in ipsa voluntate, nedum in traditionis natura aut vi quidquam mutare potest. Reg. p. 30.

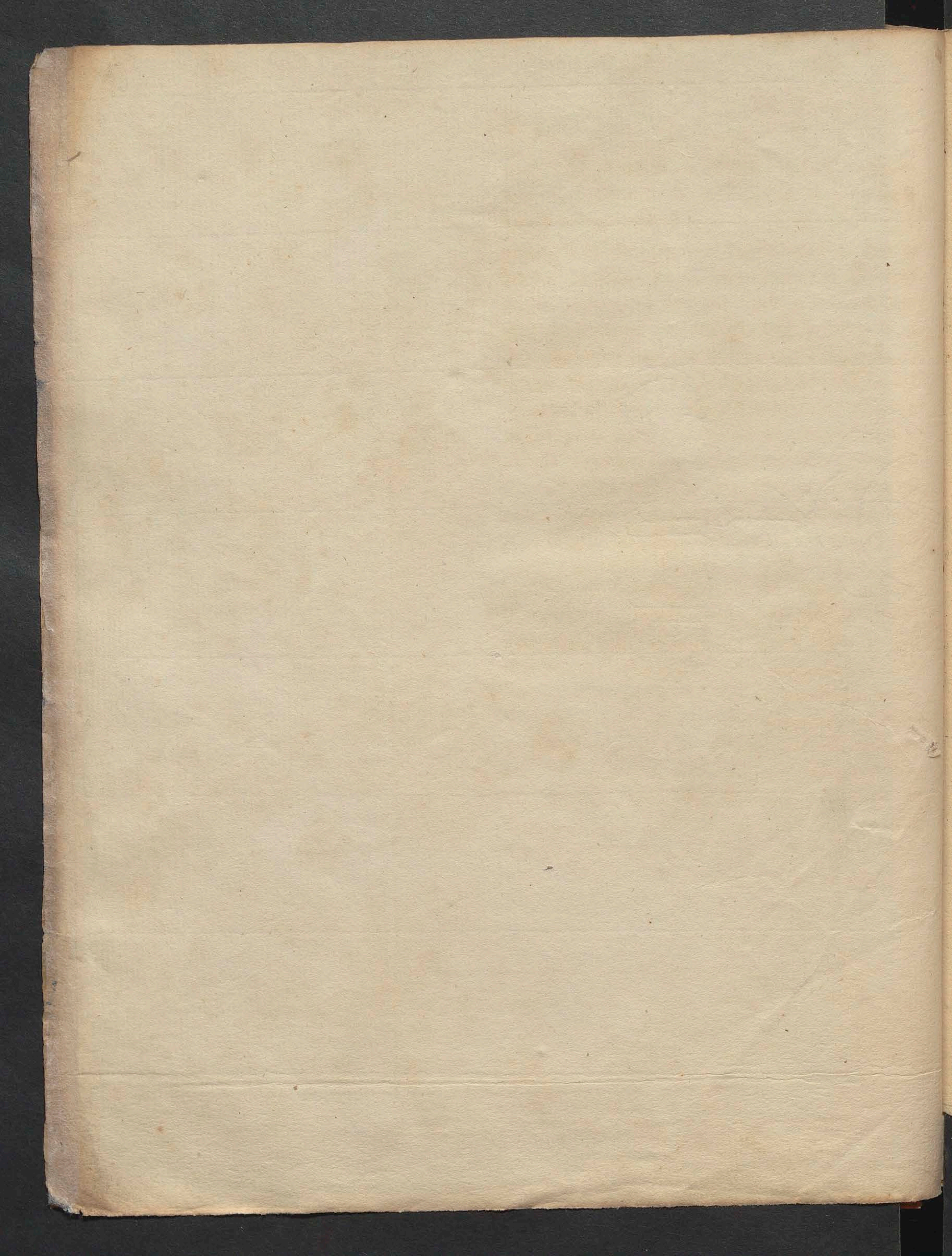
ieżeli faktum nie nastąpiło, wydanie rzeczy
W sprzedaży bowiem nie urzędownie zrobioney (wolno odstąpić od czynu kiedy go zatrzyma)
ie, wolno sprzedaż zerwać. Lecz niewolno kiedy rzecz iest manicypowana, czyli kiedy rzecz
oddana zaraz, czy nie.

Do okazania żem nabył rzeczy inaczey przez wydanie, i że mam
prawo do wydaney rzeczy, musi zachodzić justa causa. Lecz kie-
dyż poznać żem przez wydanie nabył domin.? kiedy poss.?

Th. p. 35. Difficile est ad discernendum, qui traditione rem adeptus sit, utrum
ejus rei dominus factus sit, an possessionem tantum adquisierit; adeo-
que ad animum tradentis domini respiciendum erit, qui tamen plerumque
dignosci non potest, nisi ex negotio sive traditionem precedente, sive
quod traditioni inest. Omnes fere doctores qui de traditione scripse-
runt, Paulo auctore, aut in omni acquisitione quam derivativam
vocant, aut in traditione certe obligationem precedentem require-
bant (Paulus fr. 31. D. de A. R. D.)

F JCti Rom. nunquam contractus et traditionem conjunxere, sed potius quasi di-
versas acquisitiones inter se opposuerant fr. 37. §. 3. D. de A. R. D. Sic quoque,
quod dominium nudo consensu adquiritur, ubi possessio iam tradita est, fr.
21. §. 1. D. de A. R. D. fr. 62. pr. D. de Evict. Unde id saltem efficitur, consen-
sum non necessario traditionem precedere, sed subsequi posse. — Ad obli-
gationem solvendam traditio plerumque in hominum comerciis usu veni-
re solet. Quo pertinet, quod hec questio de negotio precedente, quasi
indicio voluntatis domini tradentis, mota controversia, gravissimi momenti
est. Hoc autem animi dominium transferendi indicium, seu causa traditionis
cernitur: 1, vel in obligatione sive contracta sive soluta 2, vel in negotio
quod ipso traditionis actu perficitur v. c. in donatione 3, vel in negot. quod
traditionem subsequitur ut in contr. do ut des, do ut facias. Jeżeli daię komu
rzecz iaką pod kondycyą, żeby mi takie coś dał. Jeżeli się tamten exkuzuie że mi tylko
dał w posiadanie rzecz, równie i ia tak się bronić mogę.

cesserit. Pactio enim de re tradenda non parit possessionem rei sed obligationem ad rem tradendam de qua pactus sum. Aliter se res habet cum re mancipata; cum enim rem etiam absentem emancipare possim, patet, non necessarium esse, ut factum ad rem accipiendam intercedat.

~~Requiritur praeterea~~ ad traditionem *Justa causa*, sive *Titulus*, ut recentiores male loquuntur (cf. Hugo Civilist. Magaz. Tom IV. p. 137. sqq.). Traditio enim tunc primum recte facta putatur, si eam obligatio sequitur, vel actio quae ex re tradenda, et ideo obligata, mihi competit. Quando autem actio talis oriatur, plurimi frustra id investigare laborant. Nonnulli recentiorum (quibus Paulus fr. 31. pr. De A. R. D. ~~Ulpianus in Fragm. XIX. §. 7.~~ adstipulari videntur) tunc primum justam causam intercedere putant, cum solutio ob rem tradendam intercedens, locum habuisset. Quod falsum est, cum constet, rem donatam justam causam nobis parare ad eam poscendam nulla solutione intercedente (§. 40. *Inst. de rer. divis.*). Affirmare itaque aussim, *voluntatem* solum utrinque intercedentem, ex parte tradentis et accipientes, justam causam efficere.

Sic dictae unilaterali adquisitioni *adjudicatio* adnumeratur, quae tunc fit, cum judex rem alienam mihi adjudicavit, quo tempore judex persona tradentis fungi putatur.

6. Adquiruntur praeterea res modis naturalibus, (Hugo R. RGesch. §. 88. 89.) quorum hae praecipuae species:

a) *occupatio*; probatum Romanis fuit: rem nullius, cuilibet primo occupanti cedere. Res ejusce generis appellabatur *possessio* vacua vel vacans (cf. Gajus in Comment II. 51.), ut monuimus. Rebus autem nullius adnumerabantur, ferae bestiae, quae in aëre, quae in terra, quae in aqua vivunt. Gaii Comment. II. 66. sqq. In quas dummodo alienum jus non laeserim venari possum, si v. c. alienum solum damno non affecerim bestiam persequens. Idem juris esse putarunt de rebus *derelictis* quibus praecipue *Thesaurus* adnumerabatur.

Thesaurum autem appellabant Romani quamlibet rem pretiosam absconditam, cujus dominus evanuisset. Cum tamen non omnes, qui rem suam absconderint eam derelinquere voluisse putari possint, atque etsi ille non inveniatur, tamen haeredes suos eum habere quin credamus veri dissimile non sit, prudentissime constitutum est, ut is: qui thesaurum in suo solo invenerit, dominus ejus putetur; si vero in alieno, dimidium domino ejusdem soli reddat. Quodsi sponte sua vel cupiditate motus alienum solum perfodisset ut thesaurum invenerit,

‡ Thesaurus secundum jus romanum, ut Paulus inquit (fr. 31. §. 1. D. de A. R. D.) est vetus quædam depositio pecuniæ, cujus non exstat memoria ut jam dominum non habeat, vel ut Leonis constitutione dicitur, thesauri nominantur condita ab ignotis dominis tempore vetustiori mobilia c. un. C. de Thesaur.

‡ Doctrina de Thesauris etsi ad præcipua juris civilis capita nunquam evecta erat, minime tamen dubium est, quin tum temporis, cum Romæ maxima gloria imperio maximo imperio poneretur, libidine dominandi, audacia, avaritia imperatorum omnia regerentur, quæ quisque clausa et recondita habuit, ea pluris essent, quam hac hominum ætate, qua nos vitam securam et tranquillam vivimus, quia dies hodie non tam magna ac turbulenta tempestate sunt, quam apud Romanos, quibus cuncta mutabantur, miscebantur. De quæstione, quatenus debeatur thesaurus inventori, id quod §. 39. J. de rer. divis. fr. 3. §. 10. D. de jure fisc. et c. un. C. de thesaur. eadem re continent, hoc modo stabiliendum videtur: 1, in suis locis thesaurus unicuique inventori cedit, dummodo sine sceleratis ac puniendis sacrificiis, vel alia qualibet arte legibus odiosa eum quæsiverit. Thesaurus hisce artibus quæsitus fisco vindicatur. II, In locis alienis, etsi civitatis sint, in locis publicis, fiscalibus, Cæsaris, in locis sacris, religiosis et monumentis a, si quis invito vel volente vel ignorante domino aut civi-

tate aut Cesare thesaurum perscrutatur, sive arte
magica vel non, totus pertinet ad dominum, ad
civitatem vel ad fiscum, ~~[illegible]~~, b, si quis fortuito
vel aliquo casu thesaurum invenerit, dimidium in-
ventori, dimidium domino fundi, cedit. c, si quis
annuente vel sciente domino vel civitate vel Cae-
sare thesaurum perscrutatus sit, ad dominum
vel ad civitatem vel ad fiscum thesaurus totus per-
tinet, nisi aliud pactum sit. Si vero nec invito
nec ignorante domino artibus illicitis inventus
sit thesaurus, totus fisco vindicatur. (cf. Orlloff.
Comment. de Thesauris Erlangae 1818.)

pytanie zachodzi, które też wcześnieysze, lub wcześniey Rzymianom znaiomsze? Zdaie mi się że Cywilne, ponieważ Zrazem, wszelkie jus do jus Gent. ~~i ... dzieli do~~ ~~pośrednią~~ ~~narodowości~~ wprzód na Narodowości zważali, niż sposobem naiczęściey znaydziemy przynaymniey prawdziwym; i Ulpian w Gaiu tako Gotfryd iako ini ponieważ nie pisał o opuścił zupełnie rasiach sposoby ze nabywania własności cywilnego. Jeden tylko Justynian prawa, nie należy tylko do Prawa Cywilnego stosuie wszystko do Jus Gent.

Takim sposobem nabyte zwierze dopóki zostaie w ~~swoiey~~ własności do póki nie odzyska wolności naturalney, ~~i dopóki~~ a w tenczas znowu go może każdy złapać.

‡ Ważnem iest, w tym względzie odczytać fr. 44. pr. D. de A. R. D. gdzie mówi Ulpian, że wilk oswoiony uciekł, pasterz trzody za pomocą psów złapał go, czyim że iest? mówi nie, ieżeli tak iuż go obace, że były uciekł bez iego winy.

‡ Wiele iednakże w innego iest wziąść przez poss. vacua nec mnieyszey wartości, a wiele w innego skarb.

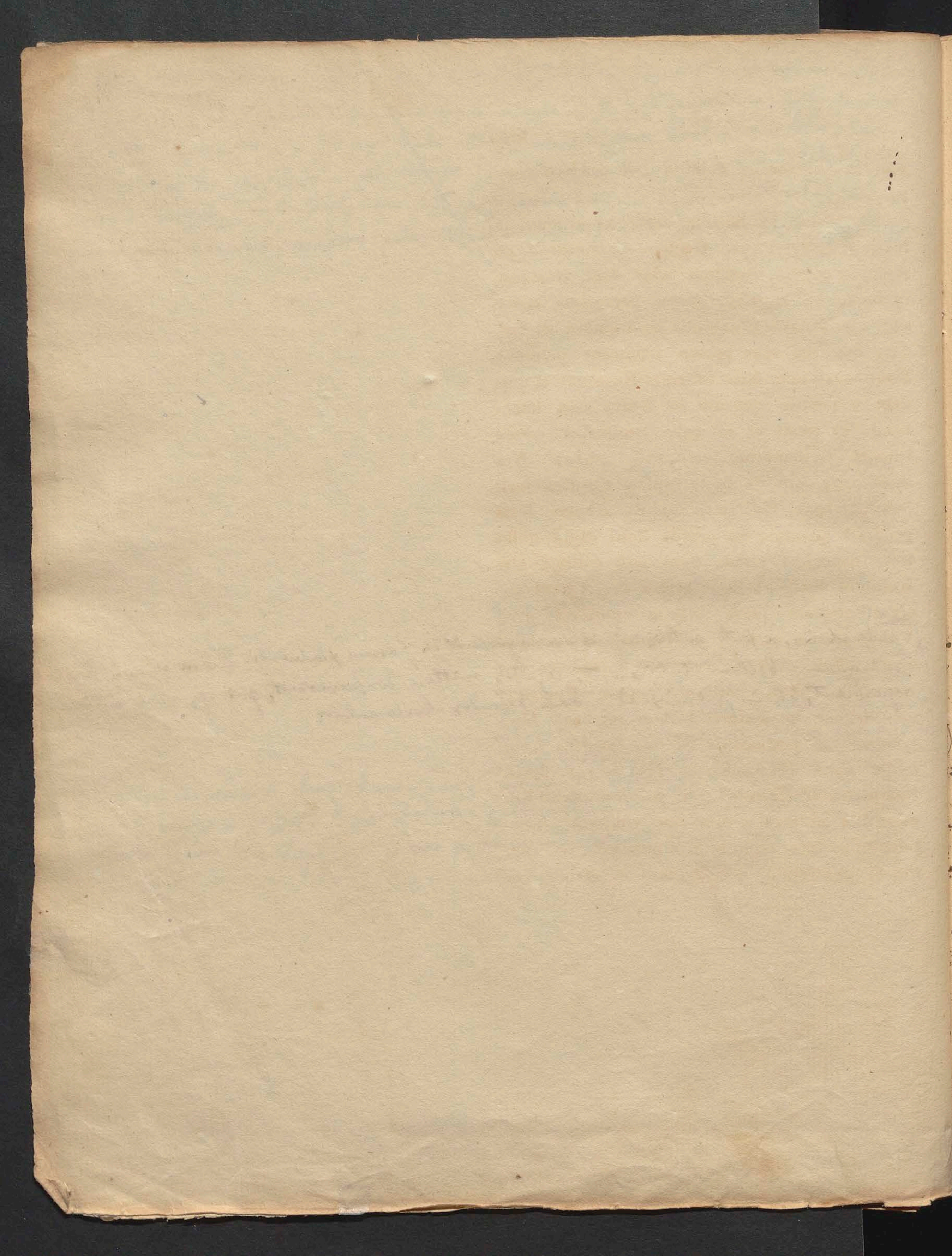
‡ Żył Ulpian za czasów Chr. gdzie wiele czerowano.

* §. 29. (39?) J. de rer. divis. ~~und~~ fr. 3. §. 10. D. de Jure fisci, pogodził tym sposobem Ortloff (Coment. J. R. de Thesaur. Erlangae 1818) że niczego w Justyn. wskazane, tylko zawiera podanie historyczne, i że dla tego trzeba oddać pierwszeństwo Pandektom. Dobre, lecz to tylko co do <u>praktyki</u> o tej teoryi powiedzieć można; sprzeczności jednak pozostanie zawsze. — Za Justyniana było postanowionem: że kiedy (nawet w ziemi własnej na swoim gruncie) używający magicas artes do wynalezienia skarbu, ma mieć znaleziony skonfiskowany.

† nazywali prim. bell. było tylko wezwanie Fecialis wypowiedz. Livius I. 32. Ad haec observavit Dirksen (l. l. p. 131.): Romani sicuti omnes gentes, quibus cum iis unquam res fuit, pro juris gentium praecepto habuerunt, ut, si respublica facinore civium alienae civitatis, in injuriam pacta esset, tum pulsatae com-

† Postliminio redeunt haec: homo, navis, mulus clitellarius, equus, equa, quae frena recipere solet. <u>Licet</u> doceat Gallus Aelius in Festo s. v. postl. quae genera rerum ab hostibus ad nos postliminio redeunt, eadem genera a nobis ad hostes redire possunt. <u>Festus</u>.

competeret ius, de facto autoris injuriarum cognoscendi et poenam statuendi. Quam obrem Romani antequam bellum indicerent, legatos mittere consueverant, qui res more maiorum repeterent, et in primis ad noxae dedendos hortarentur.

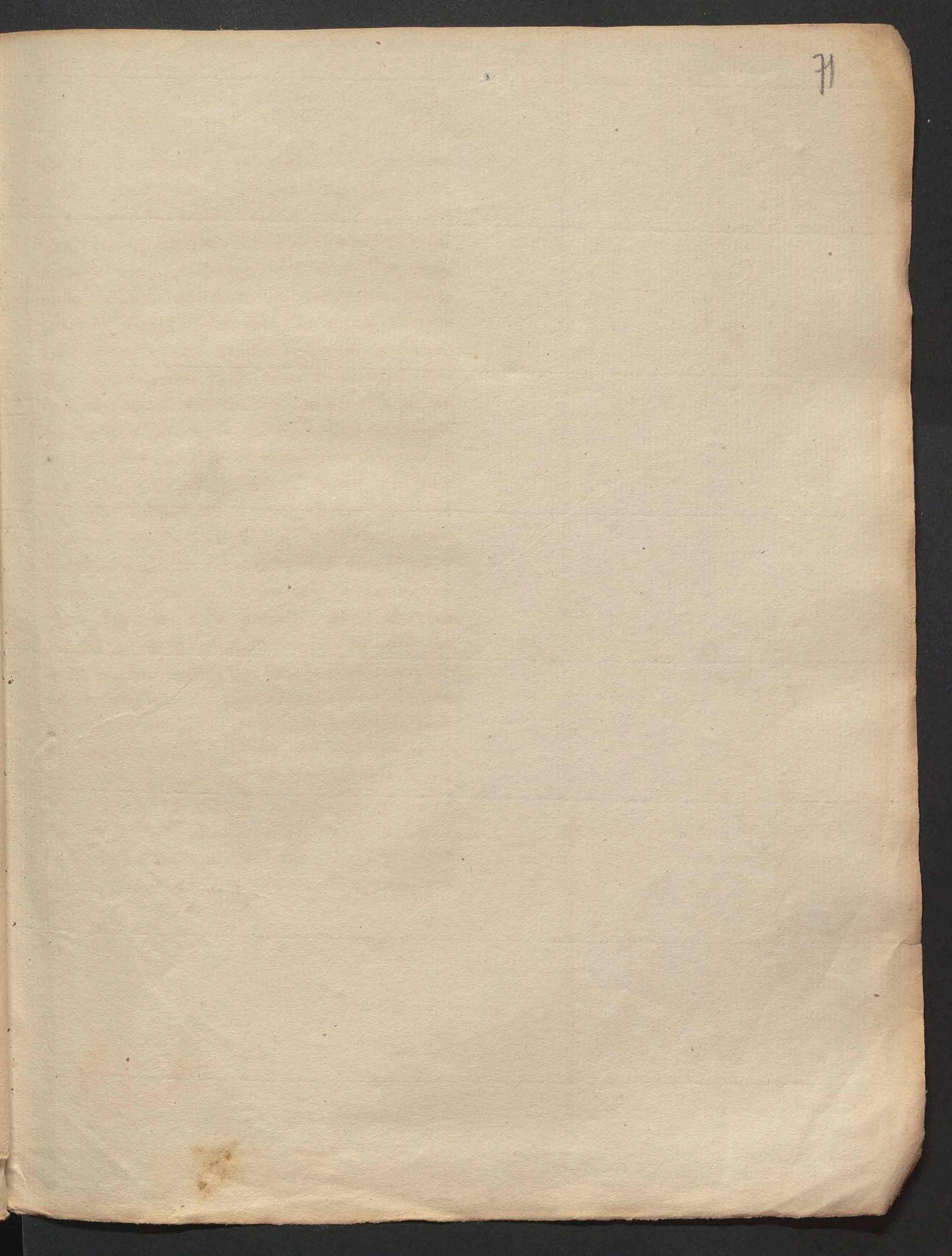

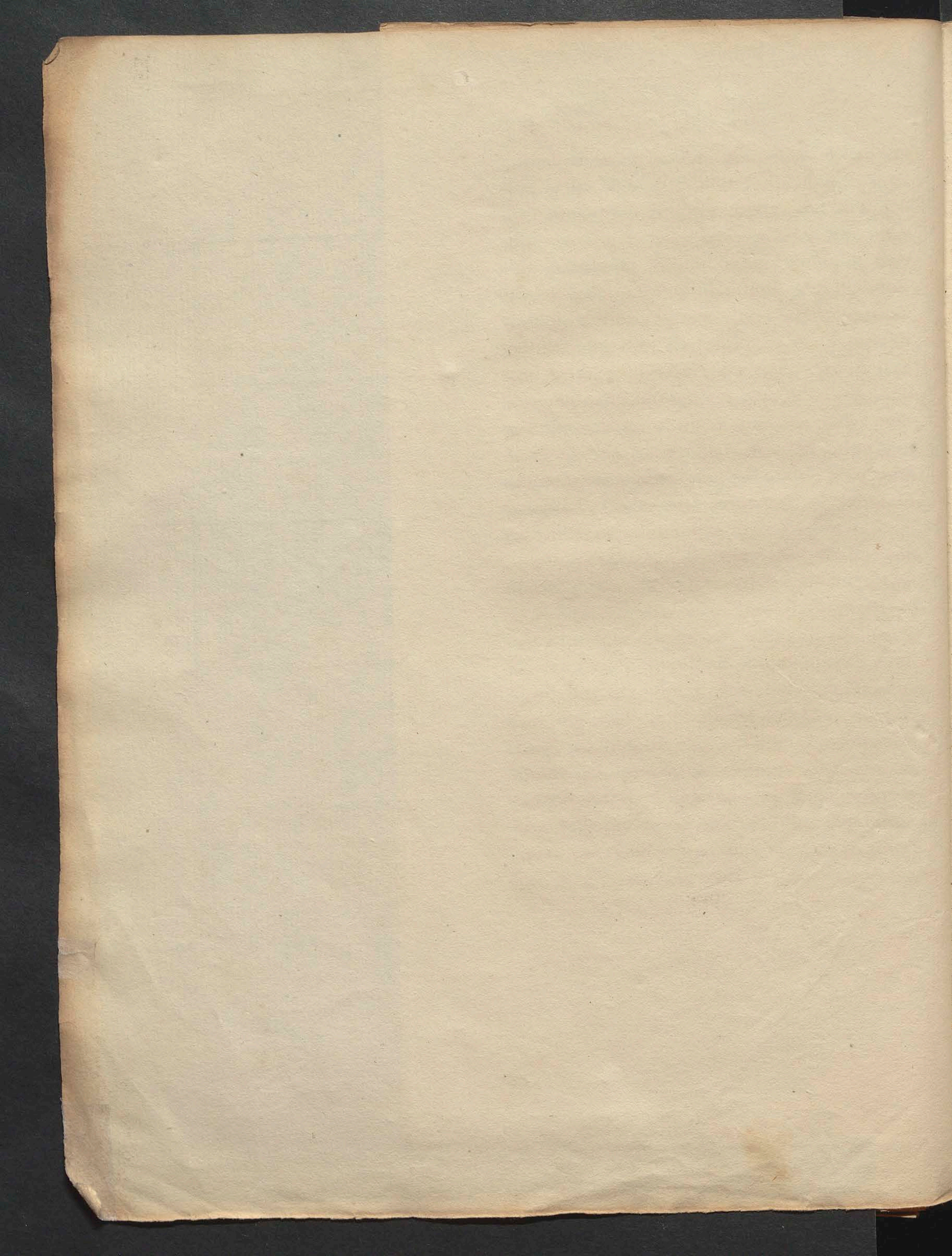
omnem thesaurum domino soli reddere cogatur.

b) *praeda* ex hostibus capta, adquisitioni naturali adnumerabatur. Gaius in Comment II. 96. Antiqui populi, nondum adeo Jure Gentium, ut hodie est exculto, omnes peregrinos hostes suos esse putabant, exceptis iis a quibus ex foedere icto res suas mutuo reposcere poterant. Naufragio itaque facto ad ripas Romanas et quidem a populo quocum iis foedus non intercessit, et navis, et ea quae continebat, primo cuilibet Romanorum occupanti cedebat. Nec minus praedam ex hoste captam ejusdem juris esse putabant, ita tamen ut ex arbitrio ducis penderet quantum ex praeda hosti capta militibus concedere vellet, cum non cuilibet civi latronum modo bellum gerere liceret, sed auctore quodam pium bellum oporteret geri. Vulgo tamen accidit, ut omnes res mobiles occupantibus militibus, cederent; immobiles vero v. c. fundi hostium, populo Romano, quo auctore Imperatores bellum gerebant. Huc refertur *Jus postliminii* de quo classicus locus exstat apud Ciceronem *in Topicis cap.* 8. cf. Interpretes ad Festum s. v. *postliminium.* Romani ubi id necessarium esse videbant, justitiam exercentes, aequum esse putarunt, ut cum omnes peregrinos esse hostes censerent, sui

quoque cives in hostium potestatem delati hostes, id est homines nullius juris, fierent. Quilibet itaque sive is bello captus erat sive rem suam amiserat in bello, in perpetuum eam amisisse putabatur. Placuit tamen postea, ut cum aeterna bella populus Romanus gereret, multumque detrimenti inde cives capere possent, per fictionem legis Corneliae, civem in potestatem hostium delatum, sua autem opera inde liberatum, servum hostium non fuisse eum fingere; nec minus res ejus amissas, eodem modo recuperatas ejusdem juris putare. Cicero l. c. enumerat nonnullas res quibus jus postliminii competit. Unde patet institutum id fuisse in gratiam rerum bello captarum.

c) *specificatio*. Mutatur res specificatione duplici modo. Res enim specificata aut accessoria est, sive ea, quae licet rei accesserit, non admodum eam mutat, v. c. si rei immobili res mobilis accedit ut manus statuae truncatae; aut talis generis quae accessa novam formam rei addit v. c. pictura tabulae, (de quibus §. 25. Inst. II. cf.). Rerum ita commixtarum vel confusarum quisnam dominus sit, quaestio oritur. Disputatio tam Proculejanorum quam Sabinianorum de ea re eo redit ut quaeramus, utrum res specificata ad priorem materiam reduci possit, vel non; cf. Gaii Comment. II. 79.

‡ Była ceremonia u Rzymian że oddalonego u niepr. iako umarłego, wpuszczano do domu przez dziurę w dachu; u Ateńcz. musiała takiego przez rozpuszczoną suknię przepuszczać kobieta iako nowo narodz.

‡ De lege Cornel. ap. ~~Hist~~ p. 99. Szczególniey to przypada za czasów woien domowych, nie za woien postronnych iako zeydzi Bach. ~~Była~~ Kiedy żołnierz wzenraz mógłby być oddać się w ręce niepr. spodziewaiąc się że ucieknie. Zagrodzono mu do tego drogę.

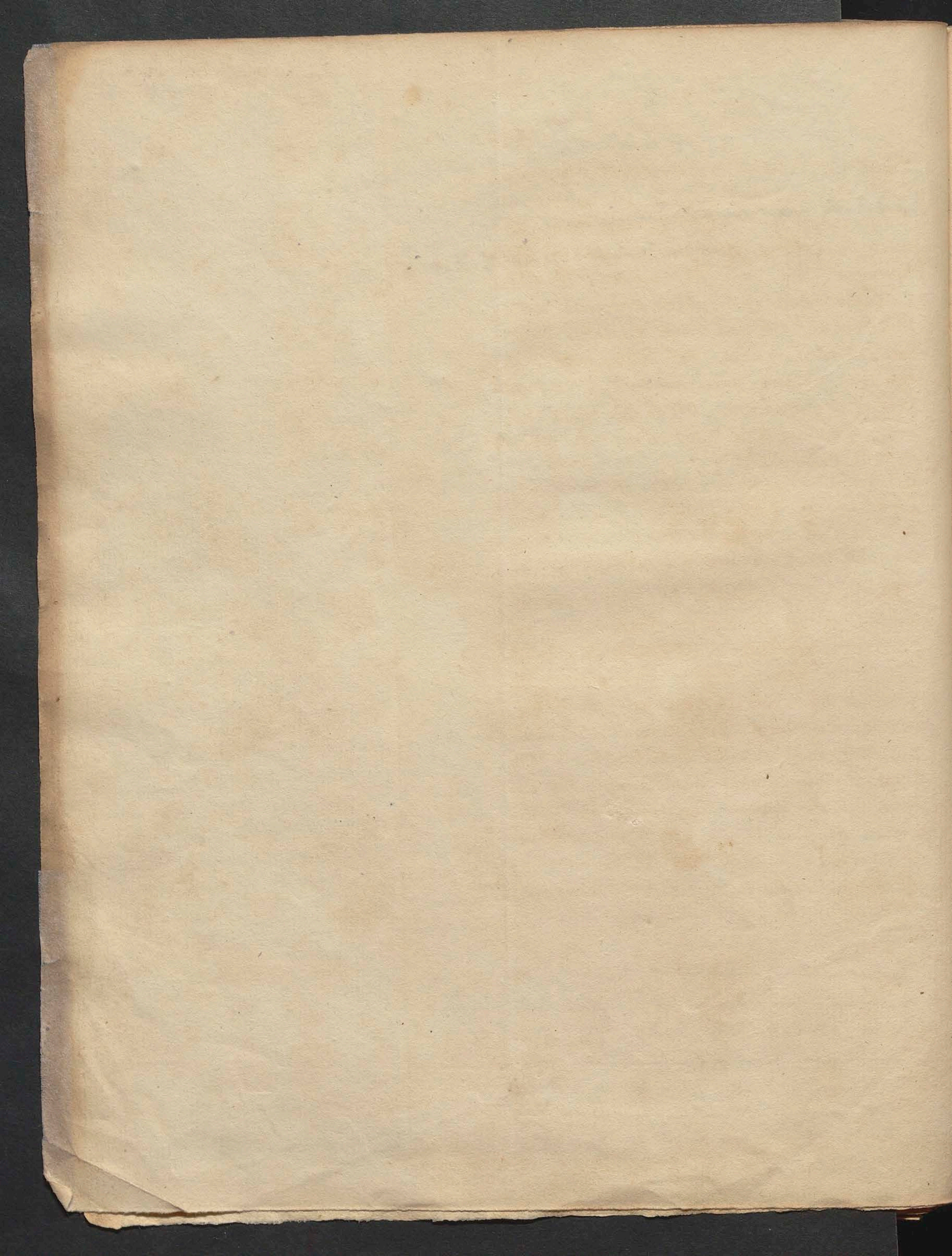
~~† roraui sięże bifz. bo contra non ieſt condictio~~

† Prewilejami trzymali się dawnych zwyczaiów; dawniey mało sobie co robili Rzymianie z nalowidet. / Zu porównai fr. 7. §. 7. D. de A. R. D. fr. 12. §. 3. D. ad Exhib.

† Dla czego nie poezyę? n. p. Homera? Bo w dawnym czasie było więcey mechanicznych ludzi, n. p. ~~poetów~~ malarzy, niż poetow.

† Instytut ten gruntuie się częścią na prawie naturalnym, częścią na cywilném. Rozum przypuszcza: żeby każdemu wolno było do nikogo należącą rzecz sobie przywłaszczyć; prawa cywilne, przez iakiś przeciąg czasu mam posiadać rzecz, ażeby nabydź na niey własności. Ale skądże poznam, że iaka rzecz nie należy do kogo? W stanie naturalnym każda rzecz na którey śladu kultury nie widzę, iest niczyią n. p. pusta wyspa: zadém ulegaiąca zaborowi; w stanie cywilizowanym opuszczona rzecz bądź nie uprawiona n. p. grunt, bądź przerobiona n. p. instrument iaki, właściciela ma lub miała. † Kiedyż sobie ią przywłaszczyć mogę? Wtenczas ieżeli się do niey właściciel nie zgłasza, ponieważ czas prawo iego przekluduie. Jeżeli przypuszczamy że lata pewne nadaią osobie prawa wolności, czyli usamowalniaią od cudzey opieki, czemużby i też lata nie miały chociaż ze szkodą drugiego, praw mi nadawać na rzeczy cudzey, kiedy i ze szkodą rodziców usamowolnienie rozum przypuszcza? Ale usamowolnienie od cudzey opieki pochodzi nie z lat które liczemy, tylko z doyrzałości rozumu! Tak, ale tę doyrzałość rozumu nie może sobie osoba sama przypisać, tylko iey obywatelstwo całe. Gdyby więc żył w stanie naturalnym mógłby siebie kto uważać iak chce, ale tu musi się do innych stosować. — Kto utrzymuie że w usamowolnieniu idzie o ulepszenie praw, a w przedawnieniu o pogorszenie lub utracenie myli się; bo w każdym razie ieden utraca drugi zyskuie. Przedawnienie, iuż od naydawnieyszych czasów musiało być znaném Rzymianom. Theophil ad §. 1. J. de Usucap. powiada, że wprowadzonem iest dla wprowadzenia pewności co do posiadania szczególniey gruntów, czego niepewność szkodziłaby rolnictwu. [illegible] (dem Publikum wegen Fund- [illegible] zu [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Grundbesitzung [illegible]; [illegible] [illegible] Grundbesitzung [illegible]

ꝑ im Verkehr allein der Edelen Standes: welches
ein guter Theil der Ursache ist, weshalb das
Gesetz der XII. Taf. keine weitern Possessio-
nen erwähnte Vicat p. 511. Aber in der Zeit
der Volksherrschaft kamen schon die Prätoren
und unterstützten die weitern Possessionen durch
die Interd. und die usucapio bonorum dominii adeptio zu
werden. Vicat p. 739.

Primo casu intercedente domino vel possessori ejus cedit, secundo, ei cujus rei immixta sit. Observandum tamen est, regulam hanc tunc solum intercedere, si commixtionem vel confusionem illam bona fide feceram. Itaque si purpureo colore casam meam pinxeram, aut lanam eodem vel pretiosiore pigmento fucaveram, id rei meae cedit. Praecipuum tamen quod hoc casu accidere solet, *scriptura*, *literae impressae* et *pictura* sunt. Priora duo materiae cedunt, picturam JCtis Romanis excipere placuit, cf. Gaii Comment II. 77. sqq.

CAPUT VI.

§. 6. usucapionis notio et historia p. 271–273.

De rei Usucapione et praescriptione. Inst. II. 6.

Dominirm rei tribus modis, quos supra enumeravimus, usucapionemque unum eorum esse indicavimus (cf. Hugo R. RGesch §. 95. 96.) adquiri posse, satis copiose, ut nobis videtur, disputatum est. Nec ad rem facit, quod juris naturalis scrutatores obiiciunt, num rationi congruum sit, quod usucapio recte instituta a JCtis Romanis dicatur, cum luculentissime illi exposuerint finiendarum litium causa de adquisita re inventam eam esse cf. Gaius in Comment II. 44. Verba XII. Tabular. haec de Usucapione sunt: *Usus auctoritas fundi biennium:* ita restituit Jacobus Gothofredus:

† quam ita effert Modestinus (fr. 3. d. de Usurpat.) ut sit adiectio dominii per continuationem possessionis Lege definitae.

caeterarum rerum annuus usus esto. Quae inveniuntur apud Ciceronem in Top. §. 4. in Orat pro Caecina cap. 19 (cf. Gaius in Comment II. 42)

Quid verba ista sibi velint, non difficile cognitu est. Dificilis attamen singulorum verborum interpretatio. Non enim hucusque expeditum est, num verba illa in Topicis a Cicerone ex ipsis XII. Tabular. legibus, vel num ex memoria citata sunt (cf. Histor. Cap. VIII. p. 44). Meminit enim Cicero hoc loco *fundi* quod praedia rustica designat. Quapropter Unterholznerus in praeclarissimo suo opere (Die Lehre von der Verjährung etc.) haec verba ita emendat: *usus auctoritas biennium, ceterarum rerum omnium annus esto.* Quid hoc loco *auctoritas* significet, quo casu verbum usus, num recto num obliquo intelligendum sit, id quaeritur. Unterholznerus l. c. dicit verbum *auctoritatis* idem h. l. significare quod verbum *auctoris*, cum, ut ille putat, is a quo rem traditam possideo de evincenda ea cavere mihi debeat, donec possessionem meam per usucapionem firmaverim. Equidem nullo modo hanc interpretationem probare possum, cum mihi persuasum sit, non semper nos posse ad actorem rem a nobis possessam referre v. c. rem bello captam. Itaque verbum id, significare id ipsum quod

ci

Breslau 1815.

cf. Lehre i usucapio pro suo, pro derelicto.

in bonis solummodo erat accipientis, nisi dominium ex jure Quirit. accessisset per usucapionem, adeo ut, qui evinceret rem, nullus omnino adesset. Propter hanc usucapionis rationem magnam probabilitatis speciem prae se fert conjectura quam nec repudiendam existimant Hugo, nimirum per usum dominium naturale indigitari, per auctorit. autem b. f. possessionem.

F De vero verborum Legis sensu magna inter doctos altercatio. Primum enim verba usus auctoritas, an pro disiunctis habenda sint, an verbo iuncto legendum usus auctoritas, sicut ususfructus, hesitant. Posterius probare videtur Gellius, quo teste veteres usucapionem iuncto verbo dixerunt. At vocabulum usus a verbo auctoritas esse seiungendum, vel ex hoc intelligi potest, quod Cicero in oratione pro Caecinna utrumque discernat, interiecta vocula et; ex quo simul apparet, falsam quoque eorum esse interpretationem, qui verbum usus secundo, et auctoritas casu primo positum sunt opinati. F Quod vero utriusque vocabuli significationem attinet, in eo plerique interpretum conspirant, legis decemviralis hunc esse sensum, usum id est possessionem praestare auctoritatem, F id est dominium, et quidem legitimum, si anni vel biennii spatium elapsum sit. Sed aliter iam visum Claudio Salmasio (de usuris L. B. 1638. p. 211. sqq.), qui auctoritatis vocabulo in duodecim tabulis hanc esse vim contendit, ut pro evictione, sive actione pro evictione accipiatur. Adstipulatores nactus est quatuor, quorum novissimus ill. Unterholznerus (Lehre von der Verjährung p. 33. sqq.), qui tamen in eo discedit a Salmasii sententia, ut vocabulum usus pro usucapione acceptum esse existimet, cujus metam lex in fundo jusserit esse biennium, nec longiorem vitam actionis pro evictione, adversus auctorem possessori competentis. Cujus sententiam post Criticos Heidelbergenses multis ~~docum~~ argumentis refutavit Carol. a Dilmar (in Comment. jurid. ad Legis Atiniae de rer. furtivar. usucap. historiam Heidelbergae 1818); ex quibus hoc mihi maxime placuit, quod scilicet vim suam usucapio tunc vel maxime exsereret, quando aut de alio haud constaret domino, aut possessor a domino ipso rem mancipi accepisset, quae, cum sine mancipatione translata esset

F cf. Puchta Abhandl. p. 26.

F von welcher Auctoritas gemeint würden diejenigen, von denen wir caussam dominii haben, und das domin. selbst. im Gesetz der XII. Taf. unter auctoritas gemeint wird. Vicat p. 705.

‡ na przedawnienie niechay nas nie dziwi. Rzplta była wtedy w małym zamknięta obrębie: można było sądzić że gdyby kto przywłaszczył sobie rzecz moią, a takim musiał być obywatel, nie mógłby uyść mo-iey wiadomości

(lecz ta kaucya, poręczenie.

‡ autoritas, nie znaczy to, co dominium). Bo, mówi, mowa de Harusp. nie iest Cycerona tylko iemu podrzuconą, iak dowiedli Markland i Wolf. oczywiście więc, że autor tey mowy, pobierał starego prawnicze, których nierozumiał. Mieysce w Cyceronie de Off. tak rozumi: ieżeli peregrinus iaki kupił co od obywatela Rz. wtenczas, gdy on przez przedawnienie tey rzeczy bronić nie mógł, musiał mu ciągle obywatel kaucyonować, że mu rzecz ta odebraną nie będzie: gdy przeciwnie, obywatel dla obywatela tylko rzeczy dwa lata, potem przedawniwszy rzecz, sam iey bronił. — Co się tyczy mieysca trzeciego przyznaie, że może autoritas toż samo znaczyć co dominium. — Tłomaczenie to podobać mi się nie może, nie dla tych przyczyn które przytoczył: bo Cicero, i Unterholzner, rozumi o takiey autoritas, która zachodzi przez dwa lata co do nabycia grunków. Na nieprzyiaciela raz nabyte grunta należały do Rzpltej: lecz dla tego, że autoritas toż samo znaczy, co dominium. A zatem po między wyrazy usus, autoritas, położywszy et, iak w mowie Cycerona pro Caecina będzie sens taki: usus et autoritas fundi biennium etc. przedawnienie i dominium gruntu nadaią dwa lata: lub i et opuściwszy, można tłomaczyć usus przez przypadek drugi, iak Boecyusz: ut si quis (biennio) fuerit usus (fundo), firma iuris athoritate possideat, ... Bo iakże inaczey słowa prawa Atyniusza rozumieć? czy tak: ieżeli komu rzecz sprzedam, a iemu będzie ukradziona, mam ciągle za nią ręczyć? Nazystem tylko nikt nie odbierze tey rzeczy, kiedy w kupnie przedaży, ręczyć trzeba było.

≠ W obydwóch tych miejscach mówi Cicero, że lub aedes sunt ceterarum rerum, quarum annuus est usus, jednakże co do przedawnienia liczy się aedes do fundi. Gaius odróżnia obydwa te wyrazy fundi i aedes. Toż samo przemilcza Gaius II. 42. krótki ten przeciąg nasz, wystawiający ≠

gdyśmy powiedzieli, że najwięcej wszystkich z pamięci cytował.

[et

≠ Utrzymuje Unterholzner, że ten usus stosi w przypadku 1, i że w 1. przypadku autor. Dla tego dodaje et w inni opuszczają. Tłomaczy (wytłumaczenie) posiadanie rzeczy cudzej i assekuracya trzeciej rzeczy, że nie jest kradziona, słusznie nabytą, ma trwać przez roku lub dwa lata. — Ja utrzymuję że usus powinien być w drug. przypadku, że auctoritas co innego znaczy. — Wystawmy sobie Unterholzn. czy zawsze mogę ~~moge~~ stawić takiego któryby mi posiad. rzecz assekurował, ażeby mi jej nikt nie wydarł n.p. rzecz nabytą w wojnie? Też rzeczy nieruchome w wojnie nabyte składały dobra narodowe. Dobrze, ale ruchome, które były w prywatn. majątku n.p. zebrane rzecz obywatel. Rzym. odbitem nieprz. wszystkie z niej, przychodzi ten obywatel utrzymujący rem ukradł. czyż mam stawiać nieprzyjac. któremu się odebrałem? Dość kiedy inni wiedzą rem jest zdobyta na wojnie. — Trzeba więc tłomaczyć: ~~auctoritas~~ (lub jure auctoritatis) ~~usus~~, ~~usus~~ prawo z posiadania cudzej rzeczy wypływającemu słuszniejsze nadaje dwa lata lub roku. czyli ażeby poss. mogła się nazwać possess. civilis, ex jure Quirit, trzeba roku lub dwóch. / Rozbierzmy znaczenie wyrazów: auctoritas. Do tego słowa przytacza wiele przykładów Forcellini, szczególniey z Cycerona, które mają oznaczać toż samo co dominium. Szczególniey tery mieysca są ważne, de Haruspicum respons. 7. multae sunt domus in hac urbe — — atque haud scio, an pene cunctae, jure optimo, sed tamen jure privato, jure hereditario, jure auctoritatis, jure mancipi, jure nexi. de Off. I. 12. adversus hostem aeterna auctoritas esto. Gellius XVII. 7. przytacza rozdział. Atinia: quod subreptum erit ejus rei aeterna auctoritas esto. Unterholzner. p. 35. ~~[illegible]~~. p. 79. ~~[illegible]~~. utrzymuje że w tych mieyscach wyraz /

7 Cicero de Haruspic. Resp. cap. 7. wspomina że można nabyć na rzeczy jakoś optime albo: jure hereditario, jure auctoritatis, jure mancipii.

† Czy wymagano już w XII. Tabl. bona fid.? Trudno oznaczyć albowiem, zdaje się że szczególnie przedawniano rzeczy obce (peregrinorum, hostium) o których każdy wiedział że do kogoś należą, lecz że nie uważano b. f. ponieważ rzecz nieprzyjacielska była rzeczą niczyją, a za tem b. f. tylko się ściągała do rzeczy obywatelskich. Czytamy wprawdzie o tem §. 2. J. de usucap. fr. 33. pr. D. de usurpat. lecz wszystko można czytać że XII. Tabl. postanowiły. Można powiedzieć, że przeszkoda nabycia rzeczy przez przedawnienie, tylko wtenczas zachodzić mogła, ilekroć taka wada przeszkadzająca (vitium rei inhaerens) w samey rozpoznana rzeczy; tak rzecz mi sprzedawaną lubo wiedziałem że jest tego a tego, rzecz opuszczoną chociaż wiadomy był jey pan, przedawnić mogłem, lecz nigdy rzeczy skradzioney! a za tem, czy to rzecz taka w ręku złodzieia, czy w ręku innego znaydowała się przedawnioną być nie mogła. Później to zmieniono w ten sposób: iż jeśli rzecz ukradziona powróci do właściciela, przedawnioną być może, jako wyjęta z kradzieży fr. 4. §. 6. D. de Usucap. Gell. XVII. 7. — Ponieważ traditio i occupat. także daie dominium, więc ten który rzecz nabywa w tedy

† Lex była znana za czasów Scevoli Bruta Manlius(a), jako świadczy Gellius. cf. Gell. l. c. in Verr. I 42. Unterholzner p. 110. nota c warte czytania. Ciceronis auctoritati obtem perandum est, qui nostram legem Atiniam vocant. Procul dubio Atinius quidam Tribunus plebis legis nostrae auctor fuit. (Ditmar l. c. p. 20. sqq.). Conjectura haud improbabilis est, legem XII. Tab. de re furtiva non usucapienda forsan paulatim in desuetudinem abiisse, adeoque nova lege in hanc rem fuisse opus, cum inutile alioquin fuisset disputatio, an lex Atinia de furtis quoque praeteritis sit intelligenda, si eodem tempore jus illud ex Lege XII. Tab. adhuc obtinuisset. (Idem p. 29.)

‡ si reverterit in potestatem i.e. in possessionem redierit, nam haec verbi potestas significatio hic locum habet.

-- będzie b. fide, jeżeli sądzi iż przez niego nabyta rzecz, nie potrzebuje być przedawnioną. Donellus (IV. 24. Com.) tak to wyraża: bona fide possidere eum, qui rem ex justa causa accipiendo putat se ea acceptione dominum fieri. Zresztą b. f. tylko na początku potrzebna fr. 48. §. 1. D. de A. R. D. — Semper a praescribente probandus est justus ~~titulus~~ quidem titulus, minime vero bona fides. Nec obstat, quod bona fides non minus necessaria sit ad praescribendum, quam justus titulus, et, quod hic quoque uti ceteris omnibus in causis, quaevis probanda sint, ad essentiam rei, de qua quaeritur, pertinentia. Nam hujusmodi si proponatur, argumentatione, quam maxime adversaretur necessitudo

‡ Est enim haec consueta furum astutia atque calliditas, ut, quae abstulerint, non solum ipsi sollicite occultent, ne apud se inveniantur, sed etiam si res ablatas alienent, id curent, atque provideant, ut, quo magis subterfugiant periculum evictionis, res eo loci transferantur, ubi difficile erit dominis eas investigare: igitur dominorum securitas necessariam fecit hanc legis provisionem.

bonae fidei cum justo titulo, quae utraque ut supra iam monuimus, quasi in unum et inseparabile quid conflant, ita tamen ut titulus externa causa demum sit, quae cum ita comparata sint, isto probato, haec praesumatur necesse est. (p. 7. Quaestiones quaedam de bona fide et justo titulo in doctr. de praescr. auct. C. Fr. Guil. Bollbrügge Rostochi 1822). Mala igitur fides ab eo est demonstranda qui ad eandem provocat (Idem p. 13.).

§. 7. de rebus quae usucapiebantur
p. 273–274.

quod ex *Jure Quiritium*, quin explicem, facere non possum. Quapropter carmen legis ita interpretor: *Usus rei ex Jure Quiritium possessae, annuus esto.* Verbum autem usus esse casu genitivo positum ex Böethii libro III. ad Topica Ciceroniana, probari potest.

Verbis itaque legis exegetica ratione persecutis, theoriam hujus instituti consideremus.

Ex ipsa natura Usucapionis adparet, eam eo tendere, ut alienum dominium tollat, ejus vero, constituat, qui bona fide ab initio rem possederit. Nec interest quaerere num bona fides jam in XII. Tabular. legibus requirebatur, cum id nec sola conjectura investigari possit, nec ad rem faciat, quid de hac re XII. Tabular. leges constituerint. Usucapiuntur autem tam res mancipi quam nec mancipi, cf. Gaius in Coment II. 43.

Non omnes res nec ab omnibus usucapi possunt. Rerum enim dominium per Usucapionem non adquirunt:

1. peregrini vel hostes (cf. Cicero do Off. I. 12.).

2. Non usucapi potest res furtiva, lege XII. Tabular et Atinia (Atilia) id prohibente cf. Gellius Noct. Att. XVII. 7. Ex Commentariis Gaii (II. 48) compertum habemus, cum etiam

usucapere non posse rem quam a fure bona fide emerit, legibus XII. Tabularum id vetantibus.

3. Nec possunt usucapi liberi homines, res religiosae, sacrae et sanctae, cum extra commercium sint, quales v. c. forum et bustum 7).

4. Quinque pedes. 8)

5. Res publica, praecipue vero ager publicus.

6. Res pupili, 9) et res mulieris, quae in agnatorum tutela erat; si erant res mancipi, usucapi non poterant, praeterquam si ab ipsa tutore auctore traditae essent: id ita lege XII. Tabular cautum erat (cf. Gaius in Comment. II. 47.).

Seriori tempore cum res publica Romana sub unius potestatem redacta fuit, novum institutum invaluit, *Longi temporis praescriptio* dictum, quo si quis inter presentes 10. annos, 20 vero inter absentes rem possederat, recte rem possidere putabatur, cum praescriptione longi temporis se tueri posset. Quod non adeo utile ut usucapio erat, cum usucapio minoris intervalli tempus requireret, et rem a me possessam cum dominio commutaret, cum longi tem-

7) cf. Cicero de Legibus II. 24.
8) Cicero de Legib. I. 21.
9) Cicero ad Attic. I. 5.

ǂ Nemo agrum tenere potuit, de quo prorsus nihil exstaret, quod documento esset, quodnam privatae possessionis initium fuerat, seu quomodo a republica ad privatos ager pervenerat. Quare vix credimus fieri potuisse

ǂ Duplicem autem iure antiquo usucapio habuit vim: partim ut dominium adduceret Quiritarium in re mancipi a domino tantum tradita, non mancipata, suppleretque id, quod alienationis solemnitati defuerat; partim ut ad dominium (Quiritarium) rei (sive mancipi, sive nec mancipi) non a domino traditae hoc invito adquirendum prodesset: Gaius II. 41. 43. 44.

ut contra rempublicam praescriptio immemorialis allegaretur. Quominus tamen inter privatos quis sibi possessionem adsciscere posset, cujus causam edere non valuit, impediverunt, ut nobis videtur, primo ratio assignandi, [quae ea erat, ut quisque, sive colonia, sive paterfamilias, certum modum agri limitati, cujus forma, publica fide aere incisa (fr. 8. D. ad Leg. Jul. peculatus) testimonium perenne quantum fuerit assignatum, acciperet], deinde mos, quo in limitibus ponendis utebantur Romani, apud quos hanc rem non parum religionis habuisse, tum ex auspicio, quo antiquioribus temporibus instituebatur limitatio, tum ex terminis sanctis et sacris, paraque effossi saxi, in limite positi, luculenter adparet. Adjuverunt deinde limitum servitutem, tam viae vicinales, de quibus Siculus Flaccus p. 4. quam intercapedo seu interstitium quinque pedum ab usucapione exemptum. Ex hisce concludere fas sit, possessionem quam dicimus immemorialem, tantummodo in agris arcifiniis ~~qu~~ frequenter occurrere potuisse. Eorum conditio non eadem in iure ~~erat~~ quae limitatorum, quod v. c. ex alluvione videre licet. cf. de praescript. immemoriali Fr. Guil. Ferd. Comes de Ahlefeldt – Laurvig Hauniae 1821. p. 69. sq. et Plinius (H. N. XXXVII. 77.) ne tamen talia usurparentur : publico dominio gemmarum jus dato.

7 Ne res vi ereptae possent usucapi. Lex Plautia Histor. p. 104. et Lex Jul. repetundar. ibid.

‡ Nie podpada wątpliwości, podług fr. 7. §. 1. D. de Justit. et J. że iak wiele innych, analogicznych dawnym instytutom powprowadzał pretor, tak i to, że pozwolił, posiadaiącemu rzecz przez czas długi, bronić się excepcyą. Ile lat z względu wymagał pretor, do użycia takiey obrony pozwalaiąc zagrożonemu, niewiadomo: może podług okoliczności postępował (Glück IX. §. 629. n. 19.). Co dawniey obroną tylko było przeszło na nabywanie własności przez praescriptio, a zatém nie tylko odtąd wolno było przeciwko skardze bronić się, lecz i skargą prawa swego dochodzić fr. 13. §. 1. D. de jurejur. a ztąd potrzeba, nadania temuż instytutowi pewnych granic, t. i. od iakiego punktu, do iakiego mógł się kto bronić, lub swego dochodzić pewnym przeciągiem czasu. Stósownie do praw starszych przytomnym i nieprzytomnym w obligacyach ustanowiono lat 10. i 20. fr. 76. §. 1. D. de contr. empt. Paulus V. 2. §. 3. Wymagano do niey tego samego co do usucapio; t. i. bona fides, i justa causa c. 2. C. de praescr. l. 4. c. 5. C. ibid.

† Justynian pomieszał razem usucapio i longi temporis praescr. a nazwał przedawnienie przez siebie wznowione longissimi temp. praescr. Co do rzeczy nieruchomych naznaczył ze termin ten sam który był w praescr. co do ruchomych lat trzy. Wymaga także b. fides. Do tego przyłączyło się w następstwie: przeciwko posiadaiącemu rzecz mógł mogłem wnieść zaraz skargę i dopiero Teodozyusz młodszy ustanowił: iż skargi nie wniesione w pewnym przeciągu czasu upadaią (c. un. C. Th. de act. cert. temp. fin.) t. i. że upadaią w lat trzydziestu c. 3. C. de praescr. 30. v. 40. ann. Przeciwko temu wniesioną excepcyą nazwano praescriptio longissimi temporis. Do przedawnienia tego nie potrzeba ~~iuż tych~~ relewi~~u~~ tytułu w dawnéy ~~b. fides~~, bo i res furtiva i bona vi rapta mogłem przedawnić c. 1. §. 1. C. de annali praescr. To wszystko iednak ściągało się do tego, kiedy byłem b. f. i kiedy miałem rzecz w posiadaniu, a ieżeli ią utraciłem, skargi o nią nie mogłem. Ale to postanowił Just. c. 8. C. de praescr. 30. v. 40. an. że będący kto b. f. w posiadaniu, lubo bez tytułu ~~iego poprzednika~~ ~~ieszcze~~ nie ma żadney przeszkody do posługiwania rzeczy, który właściciel p. 30. lat nie dochodził prawnie.

temporis praescriptione, (etsi illa id ipsum requirebat quod usucapio, id est bonam fidem et justum titulum), non dominium rei sed *possessionem* consequerer.

Diversi itaque juris l. t. praescriptio atque Usucapio erat. Per Usucapionem enim nisi praedia in Italico solo adquiri non poterant; per longi temporis praescriptionem vero, sive per exceptionem, etiam fundi provinciales, ut luculenter id exposuit laudatus a nobis Unterholznerus (l. c. p. 271.); qui praeterea admonuit *praescriptionem* sive *exceptionem* cum id ipsum significet, quod *paragraphe*, non in Jure Romano sed in Jure quo provinciae, praecipue Graecae, Romanis subditae, utebantur, originem habere.

exceptio

Justinianus iisdem rationibus motus quas in nudo Quiritium jure tolledo sequutus est, quasque supra exposuimus, constituit:

Ut differentia inter usucapionem et longi temporis praescriptionem tolleretur, utque praedia in Italico solo quae olim usucapiebantur (per decem vel viginti annos, si erant res immobiles, si vero mobiles, ut tribus annis) praescriberentur. Constituit tamen ut usque ad trigesimum annum actionem de re praescripta instituere liceret, qua non instituta, et quidem

tempore eo modo constituto, non solum praescriptione is qui adquisierit se tueri posset, sed etiam dominium rei adquisisse putaretur, dummodo bona fide ab initio possedisset 10).

Recentiores JCti ut eam praescriptionem, 30. annorum nempe, ab illa decimo vel vicesimo anno absoluta, distinguerent, hanc *ordinariam*, illam *extraordinam* appellant; Justinianus tamen cum longi temporis praescriptione nos adquirere dicit, utitur phrasi *longo tempore capere*, quae ubique in Pandectis interpolata videtur pro *usucapionis* verbo.

Ad praescriptionem longi temporis requiritur:

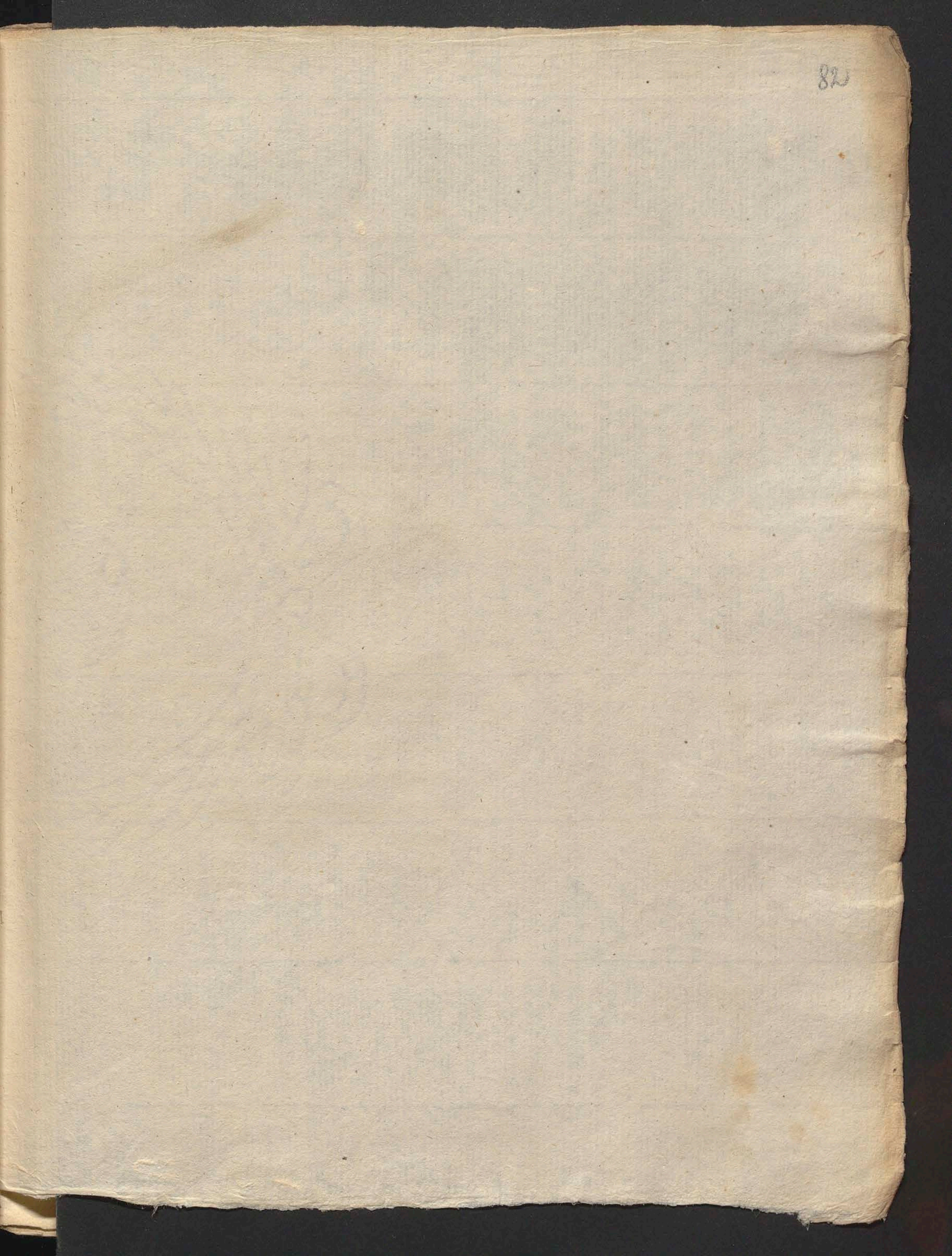
1. ut possessio rei adquisita sit et quidem bona fide.

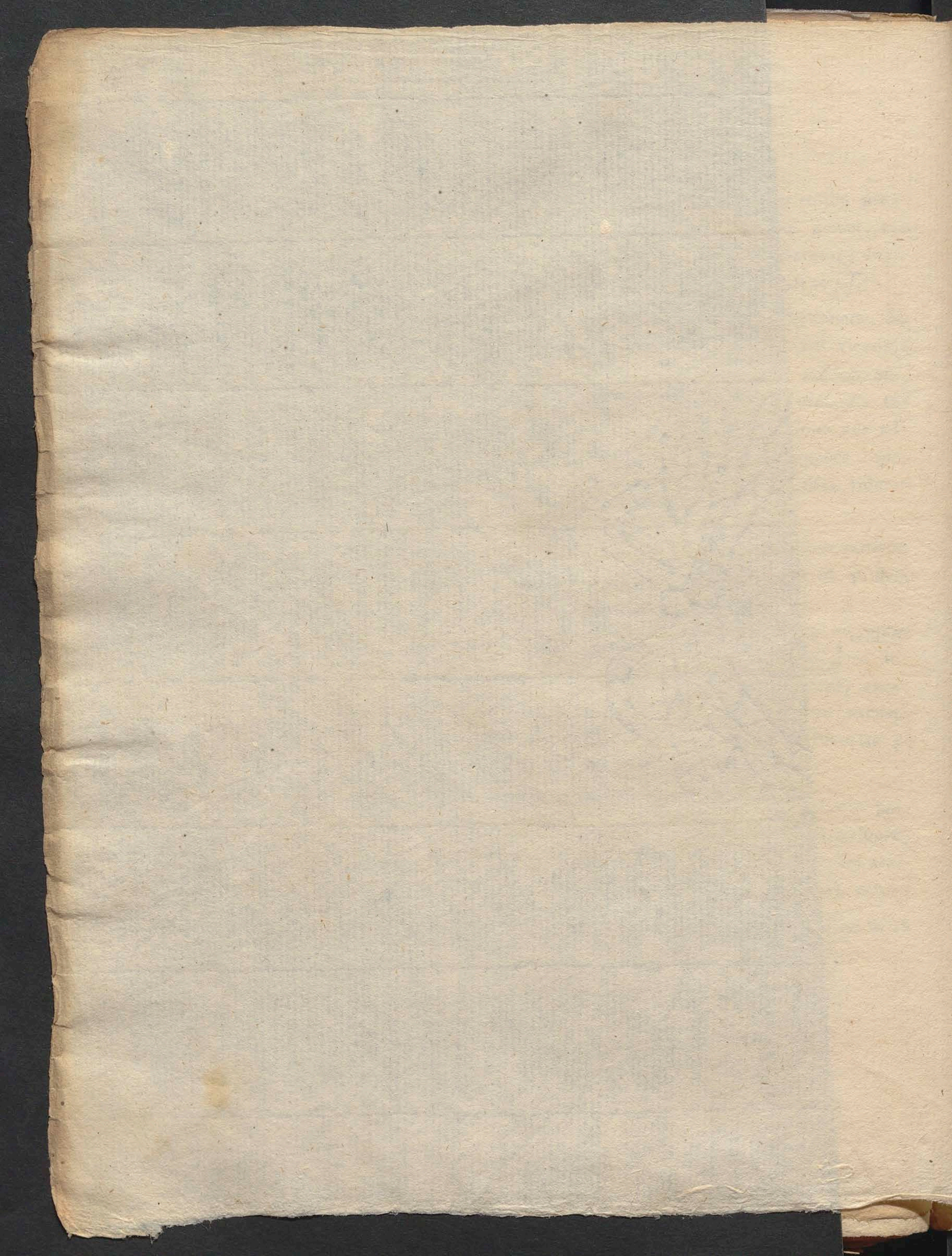
2. ut possessio talis rei adquisita sit quae usucapi possit, excepto fundo dotali, ex institutione legis Iuliae et Papiae Poppeae, exceptisque rebus vi possessis, quas nec usucapi nec praescribi posse, Capite XXI. Historiae p. 104. 105. monuimus.

3. neque minus ut rem ex justa causa possideam. Non requirebatur ad rei possessionem, nisi, conscium sibi esse, me nescivisse, rem alienam a me possideri. Varias itaque ob causas

‡ to dopiero za Augusta napisato.

10) *c. 8. C. de praescript 20. vel 40. annor. c. un. C. de Usurpat. transformand.*

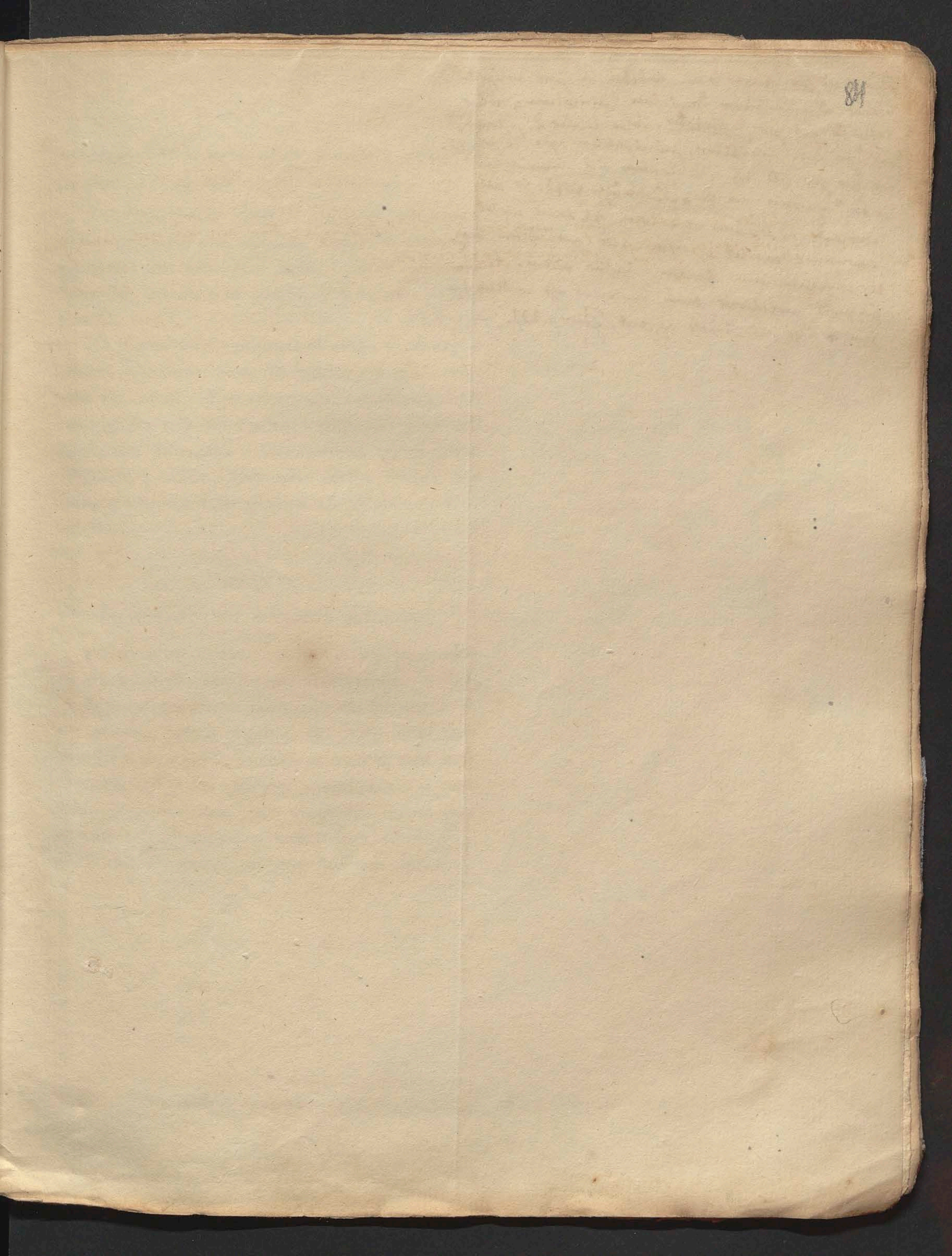

Z całey tey teoryi pokazuie się rezultat następuiący 1, przez usucapio mogli cives dostępować własności 2, przez praescr. cudzoziemcy i cives nabywali res in bonis, 3, ponieważ przez actio Publ. tak res in bonis iako dominium mogła być broniona, iednak, że większa pewność zachodziła co do res in dominio, ponieważ res in bonis mogła być kiedykolwiek windykowaną od prawdziwego iey właściciela; wypadała więc stąd inkonsekwencya, że posiadanie rzeczy in bonis tak było zapewnionem iak domin. że gdy przez mnieyszy ciąg czasu mogłem iednak wszelkie pretensye przeciwnika oddalić excepcyą dominii, przez dłuższy przeciąg czasu czyli przez praescr. nie mogłem bynaymniey. Wypadało więc ażeby Justynian po zniesieniu różnicy między domin. i res in bonis, pomnożył czas praeskrypcyi, któryby wszelkie kassował pretensye przeciwnika. Takim przeciągiem czasu było lat 10. z dodatkiem lat 20. iakie udzielono na praeskrypcyą.

† to na tey zasadzie, że wszelkie skargi umarzaią się po 30. latach, a zatem nie tak rzecz sama prze-
dawnieniem, iak raczey skargę poszukuiącą tęż rzecz.

‡ Wspomnieć wypada, że nowsi ieszcze, że nowsi prawnicy składaią tu
za rekwizyta titulus i modus adquirendi

I Jeżeli iestem prawym właścicielem (dominus) rzeczy, w tenczas odbieraiąc mi kto
rzecz gwałci moie prawo; ieżeli zaś tylko possessor rei, w tenczas tylko części
prawa mego, t.i. posiadanie momentalne; prawo zaś gwałci tego, od którego
rzeczy nabyłem. Zawsze więc w tym przypadku bronię części mego prawa, czyli to
całą possessyą kto mi odbiera, czyli iedną cząstkę z possessyi. p. 270.

‡ Titulus <u>pro suo</u> semper locum habebat in jure antejustinianeo ad usucapiendum dominium Quiritarium; sed hoc exstincto pro suo <u>possidebatur</u>. Totus titulus Digestorum, qui "pro suo" inscribitur, principaliter agit de possessione pro suo, ita ut una tantum vice inveniantur verba "usucapio pro suo" (Bollbrügge p. 17.). Is qui provocando ad titulum putativum sese tueri cupiat, demonstrare oportet errorem satis probabilem, ideoque per consequentiam bonam ipsius fidem. At hujusmodi probationis paulo duriorem esse conditionem, jam ex ipsa rei indole apparet (Idem p. 33).

possidere potui, nam licuit possidere rem aut emptam, aut donatam, aut legatam.

4. requirebatur quoque continua rei possessio; praescriptione triginta annorum etiam vi possessas res usucapere mihi licuit, dummodo bona fide essem, non possideri a me res vi ereptas.

Hi itaque modi adquirendi sunt, quos exposuimus, quorum nonnulli solum justam causam requirunt. Errant itaque recentiores qui justo titulo non intercedente adquirere rem nos non posse affirmant. Occupatione enim recte adquirere putabar, licet mihi justus titulus deesset, et quidem talis qualem illi requirunt, i. e. solutio.

~~C A P U T VII.~~

~~Ius possessori rei competens quotuplex?~~

Paucis nunc, quae jura nobis ex possessione rei adquisita competant, absolvamus.

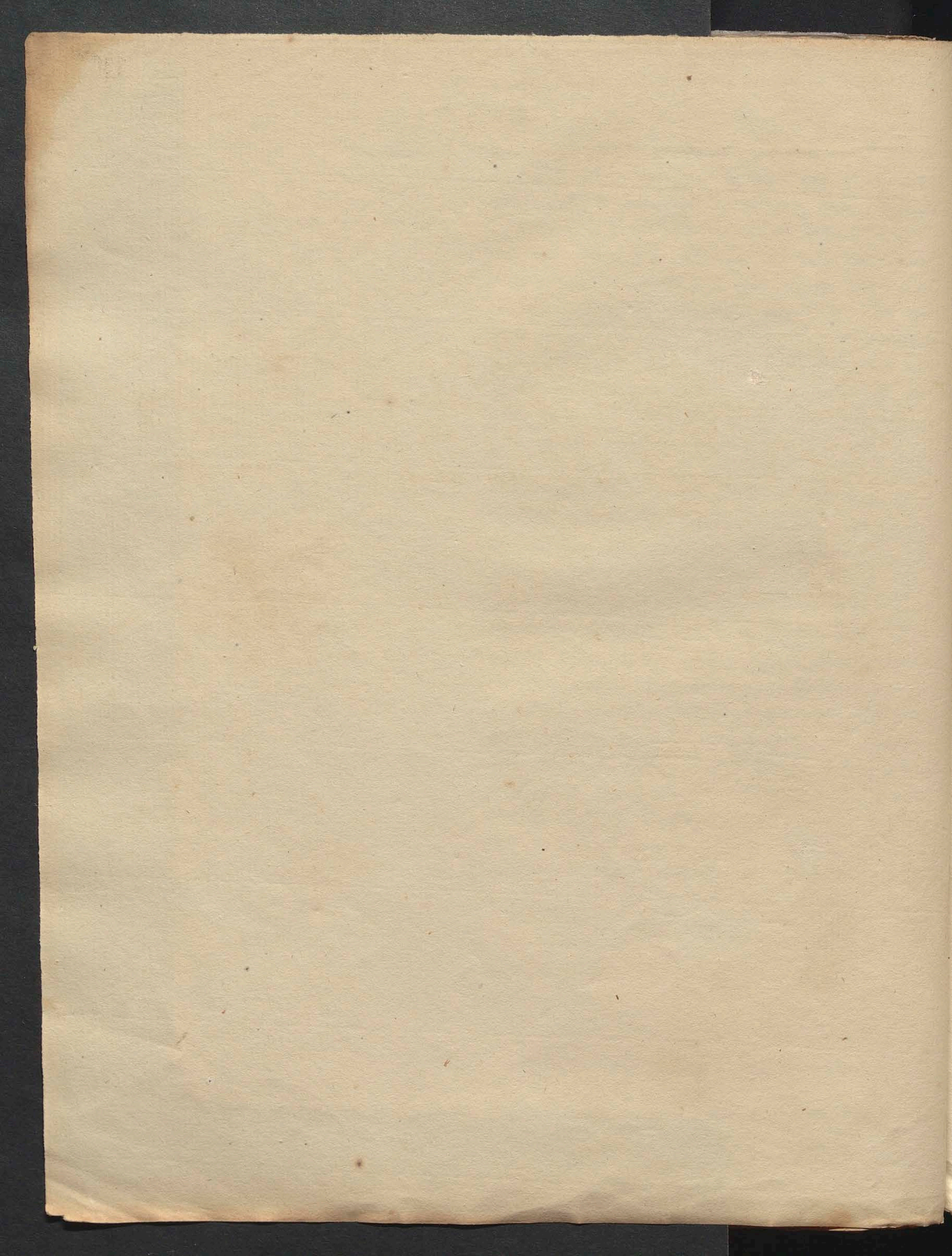
Supra monuimus nullo modo jus ex re a me possessa ortum diminui aut laedi mihi posse. Hoc si accidit, duabus actionibus rem meam persequi potui: *actione negatoria*, si pars solum juris mei non vero omne jus meum laesum fuit; *vindicatione* si contrarium accidit.

Vindicatio autem rei nonnunquam ipsi acto-

ri, nonnunquam possessori rei competit. Actori, qui ea uti voluit, probandum erat dominium rei. Hoc si accurate spectamus non semper commode fit, cum saepius ille nihil probare possit, nisi *rem sibi ablatam se olim possedisse.* Nec minus probandum ei erit, reum quem persequitur, ablatam sibi rem possidere. Fit tamen seape, ut eum persequamur, et quidem jure, qui fecit quo minus possideret, vel qui se liti obtulit quo minus possessionem rei adipisci possem. Convictus a me reus non solum rem ipsam reddere cogebatur, sed etiam, si rem deteriorem fecerit, pretium conveniens praestare tenebatur. Quod si mala fide rem mihi ablatam possederat, fructus exstantes, perceptos et percipiendos reddebat; si contra, exstantes solum. Observandum tamen est, bonae fidei possessorem post litem contestatam malae fidei possessori similem putari, si moram fecit quominus mihi res redderetur. Ante litem contestatam, fructus consumptos suos faciebat.

Quod autem actionem negatoriam adtinet, inde dicitur, quod illi qui negabat jus competere actori ad rem a se possessam, tribui solebat. Non solum ea actione omnem rem possessam defendere potui, sed etiam partem ejus.

Neque minus actione in rem Publiciana

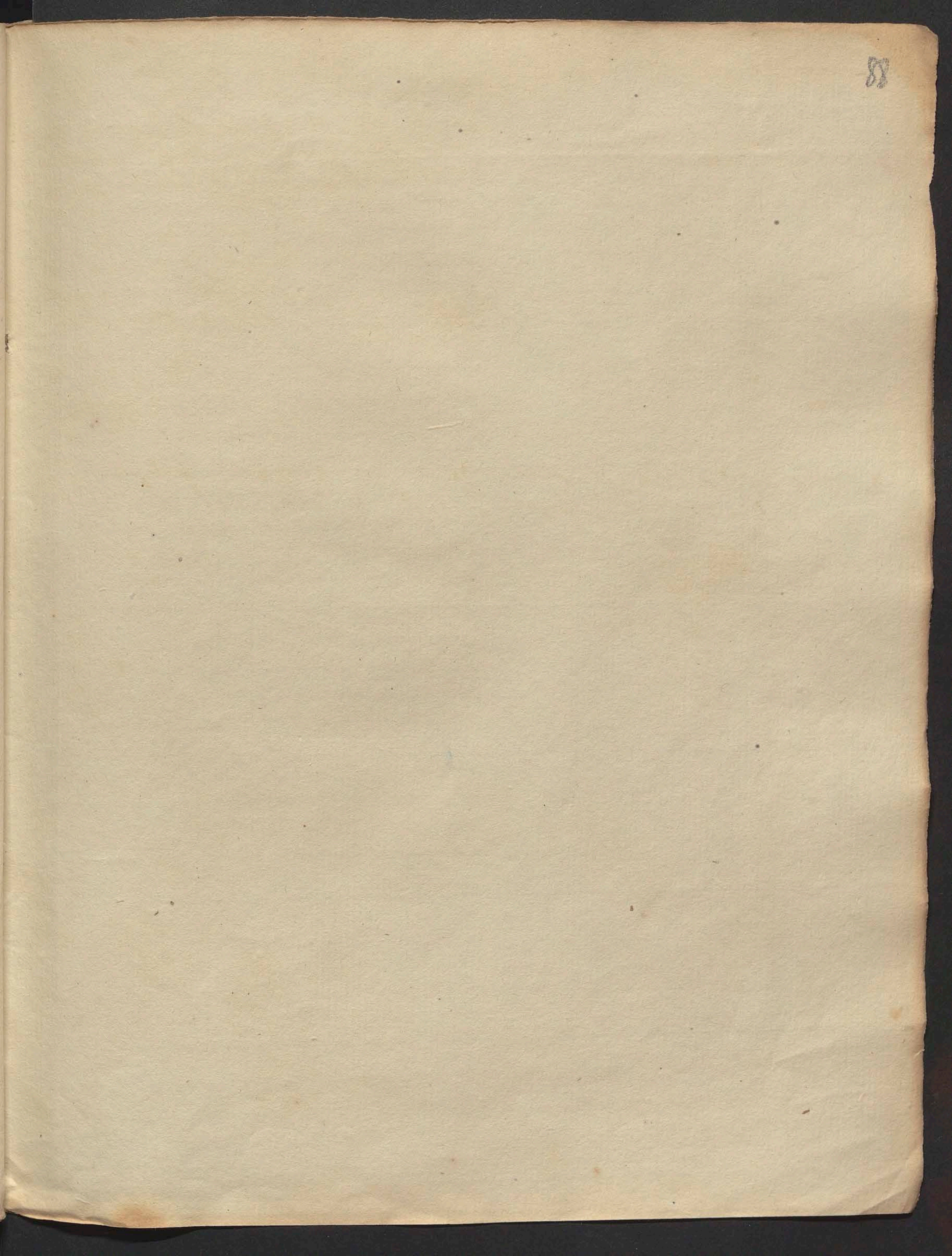
7 Stósownie do tego przepisu: actor probat actionem, reus probat actionem.

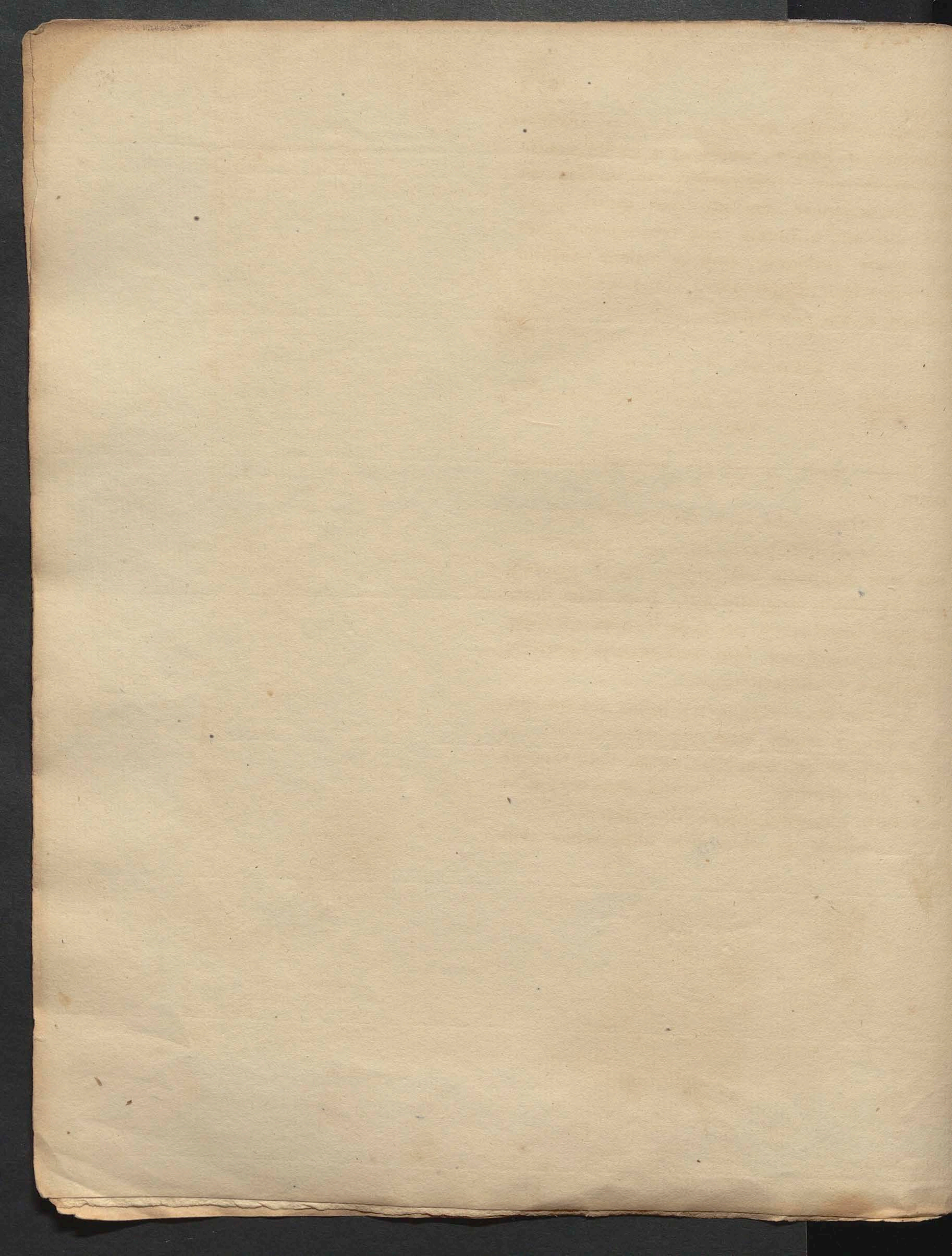
7 n. p. kupiłem rzecz iakąś od takiego który iuż miał in bonis, o tém nie wiem; iakże mam dowodzić rem miał domin.?

7 Rzecz idzie w ten czas, kiedy n. p. skarżę sługę ze posiadania mojej rzeczy, w tém dowiedziawszy się on o tém oddaie komu innemu rzecz moią. Kogóż mam skarżyć? czy tego kto posiada rzecz moią? Zdałby się [illegible], lecz ponieważ do tamtego relacyą mieć mogę, skarżę iego.

7 Ta iednak rzecz potrzebuie wyiaśnienia. Podług dawnego prawa, każdy który zebrał owoce z gruntu dobrą wiarą posiadanego, chociaż ich ieszcze nie zwyżkował, był ich panem fr. 4. §. 19. D. de Usurpat. Ale podług Justyniana, dopiero w ten czas, kiedy ie pożyie §. 35. J. de rer. divis. Zdaie się że iuż za Dioclet. i Maximiana ta zasada była w używaniu c. 22. C. III. 32.

‡ Można powiedzieć, że w ogólności temi się sposobami pozbywa jak któremi się nabywa. Szczegóły są następujące:

possessionem recte defendo, ad quam instituendam institutamque, omnia ea quae de vindicatione diximus, requiruntur. Fatendum tamen est actionem eam etsi tam actori quam reo utilis est, utiliorem ipsi reo nonnunquam esse quam vindicatio, cum ea actione exceptio dominii actori intendi posset, quod vindicatione instituta locum non habuit.

CAPUT VIII.

Quomodo dominium vel possessio rei ammittatur.

Variis modis dominium rei vel possessio amitti potest:

1. Eodem modo, quo adquisitum erat.

2. Derelictione rei, ut cedat primo cuique eam occupanti. Derelictio itaque ejusdem naturae atque occupatio est. Rem enim derelinquens incertus est cui cesserit, rem vero occupans, priusquam eam occupaverat nescîebat num eam occupatarus esset.

3. Amittitur quoque res ipsius rei interitu. Non semper tamen, nam

a) Sunt res nonnullae, quae licet interierint, dominium rei non omnino aufertur, v. c. superficie combusta superest ipsa arena.

b) commixtis rebus meis cum rebus alie-

nis non semper dominium earum amitto, sed tunc primum, si cognoscere non potero quaenam meae sint. v. c. nummis alienis commixtis. Nam si meos cognoscere possum, possessionem eorum retinere putor. Id ipsum casui illi, quem de occupandis feris bestiis tractantes proposuimus, adaptari potest; quod etiam ad res jure postliminii gaudentes recte a nonnullis refertur.

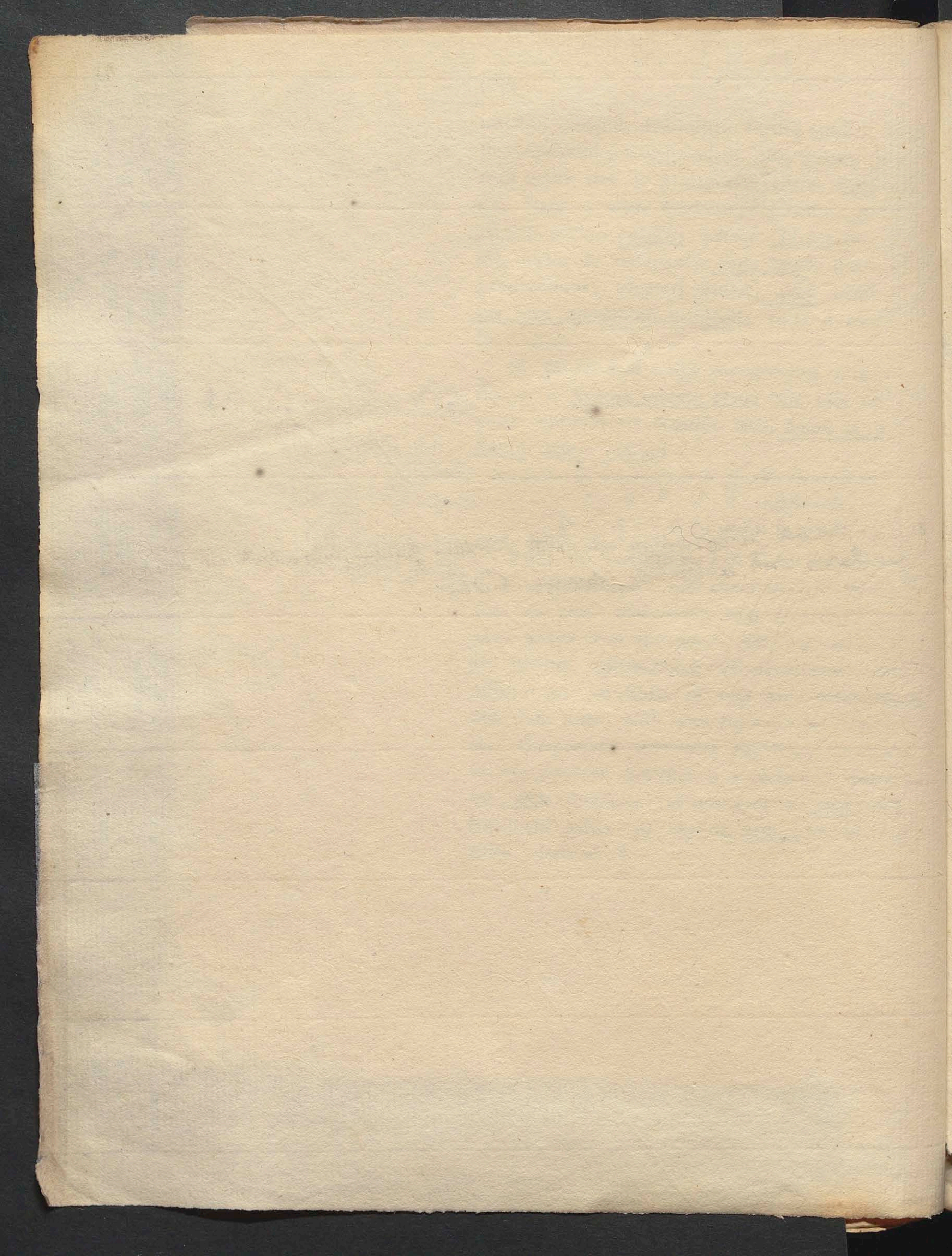
c) Si res mea extra commercium esse desiit, v. c. flumen mutato alveo suo, rem meam extra commercium eousque facit, donec in pristinum statum redierit.

CAPUT IX.

De Servitutibus.

Recte illi servitutem (cf. Hugo R. RGesch. §. 202.) definierunt, qui *diminutionem* dominii mei *non* vero *abolitionem* eam dixerunt. Duplex genus juris ejuscemodi est, jus servitutis sic dictum *affirmativum* et *negativum;* cum affirmo jus servitutis ad rem mihi competere, aut cum nego, nulli mortalium jus ad eam esse. Quapropter servitutes negativae servitutes in *non faciendo* consistentes a JCtis recte dicuntur, cum dominus vel possessor rei cogi nonnunquam soleat ad abstinendum jure in rem suam exercendo.

ℱ Inter instituta juridica, quae solo usu exorta disciplina JCtorum, interveniente nec legislatione, nec Praetoris edicto, excolerentur, prima est Servitus.

ƒ Moznaby takze takową dać defin. że servitus iest to prawo nabyte na rzeczy cudzey, mocą którego prawa staie mi się rzecz cudza obowiązaną, czyli poddaną do pewnego momentu, n. p. dopóki exystuie rzecz, lub do póki ia żyię.

ƒ Servitus affirmat. tą w tenczas, kiedy przeciwnik móy utrzymuie że ma prawo do uczynienia czego na moim gruncie. — Serviens contra naturam servitutum columnam reficere, et aliquid facere debebat; sed ita solebat lege aedium sive pacto, convenisse, quod deinde in usum abiit, ut tamen rem derelinquere liceret fr. 33. D. de S. P. U. To zdanie więc nie iest przeciwko regule: servitus in faciendo consistere non potest; bo ieżeli się umówię z sąsiadem ażeby naprawiał ścianę, to wychodzi z umowy nie ~~zobligowania~~ z servitus. Takie iest zdanie Serviusza Sulpicyusza fr. 6. §. 2. D. Si servitus vindicetur, przeciwnie utrzymywał Gallus. Hortorum vicinorum dominis communis est murus, quem vicissim alteri soli est reficiendi obligatio. Hunc quidem Pfeiffer (Vermischten Aufsätze § 224. jure servitutis ait teneri.

‡ Szczególniey i to godnem iest uwagi, że servitus dla zabawy, ale [illegible] być nie może.

† Ile razy ma zakładu servitus praed. rust. musi zawsze znaydować się ze strony służącey finitimum praedium, z tąd różnica że można sprzedać grunt bez odstąpienia servitus fr. 6. pr. D. Comun. praed. n. p. mam servitus należącą do domu mego, sprzedaię dom, mogę servitus ustąpić którem kolwiek z moich sąsiadów.

‡ Jest dwoiaki rodzay servitut. rerum i praediór. Löhr (apud Grollm. III. p. 124.) utrzymuie że dawniey nie mieli Rzym. servit. praed. urban. tylko rusticor., że ie dopiero zaczęli używać od przyięcia niektórych zmian, po zdobyciu Włoch. Lecz iakże mogły się domy w Rz. utrzymać bez servit.?)

‡ † n. p. przyrzeka mi ktoś nabyć servit. od przyiaciela swego, bo sam gruntu nie maiąc nabywam servit. nie od niego lecz od tamtego.

‡ Utrzymuie przeciwnie Unterholz. (Rheinisch. Mus. p 42 / 99). Na to odpowiada Löhr (l. c. p. 514.) że Ulpian podaiąc dokładną (?) definicyą rerum mancipi opuszcza ie; a że Ulpian daie definicyą rer. mancipi podług dawney teoryi za XII. Tabl. więc dawno nie znano servit. praed. urbanor.

Errant itaque qui tertium genus servitutis esse volunt, *servitutem in faciendo*; cum non ejus rei gratia servitutes inventae sint, ut aliquid facere cogamur, sed potius ut in re nostra fieri patiamur. Quapropter hoc jus magis ad ipsam rem et dominium rei referri debet, quam ad personas agentes, cum et deficientibus iis novisque dominis substitutis, ipsa res aliquid pati, semper cogatur 11).

Sunt autem servitutes vel *rerum* vel *personarum*. Servitutes personarum (quas etiam *personales* Pomponius *fr.* §. 3. *D. de liberat. legat.* vocat) sunt quae hominibus debentur et cum iis pereunt; rerum servitutes vero, quae rebus inhaerent, neque intereunt nisi interitu ipsius rei non vero personae cujus rei debentur.

Servitutes utrius generis infra exponemus, hic monendum est, non magnum numerum earum ideo exstare, quia Romanis visum fuit jura dominii non admodum diminui vel circumscribi debere. Ut enim dominium rei possessione afficitur, ita et jure ad rem, quod servitutem vocavimus.

Ut servitus praediorum instituatur, necesse est ut is qui eam constituere vult, atque ille qui sibi eam constitui cupit, dominium rei habeat. Nec

11) fr. 15. §. 1. D. de Servitutib.

minus ut servitus adquisita utilis sit praedio 12) rustico et urbano. Duplicis itaque generis servitutes praediorum sunt, *servitutes* scilicet *praediorum rusticorum* et *urbanorum*; hae in jure tantum cedi poterant, illas vero etiam mancipare licuit teste Gaio in Comment. II. 29. Monendum est Romanos olim omnia ea bona vocavisse *praedia* (sive illa pecunia sive mancipia sive res soli essent) quae a *praede* pignori dabantur obligabanturque et quidem reipublicae 13). Postea hoc verbum ad res soli quaslibet translatum est. Itaque non solum fundus, sed etiam aedes in eo sitae, *praedium* vocantur. Ad praedia primi generis tam ipse fundus quam aedificium sive praedium sic dictum dominans, requiritur. Ad praedia secundi generis, aedificium solum, cui servitus comparatur. fr. 6. VIII. 2.

fr. 2. pr. VIII. 2. fr. 2. pr. VIII. 3.

Sunt autem servitutes praediorum urbanorum hae 14).

1. Jus tigni immitendi.
2. Jus oneris ferendi.
3. Jus stilicidii sive jus quod constituitur ut aqua pluvia ex meo tecto in tectum vicini defluere possit. [illegible]

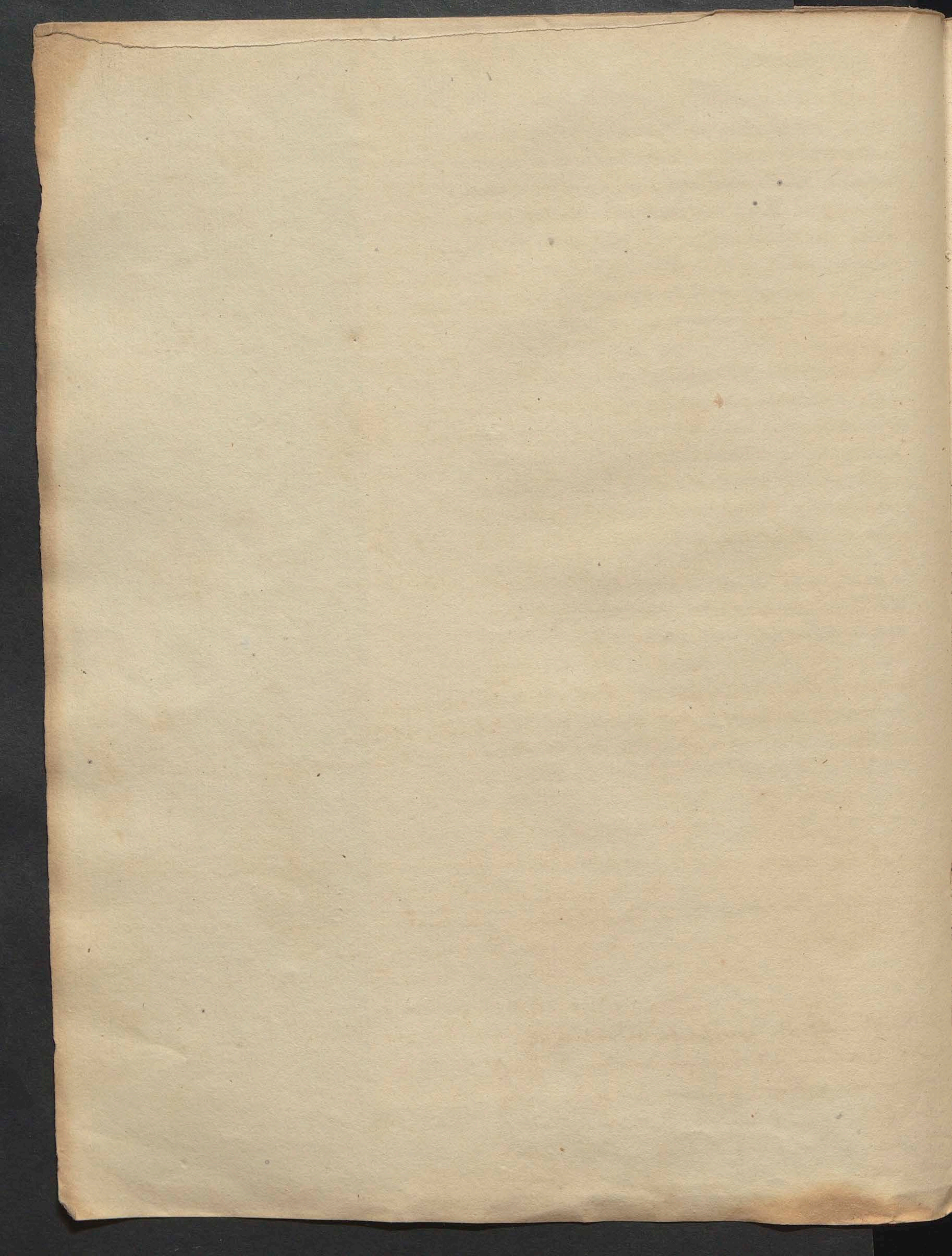
[illegible] Mucius Scaevola! (Cic. Top. 4. in f.)

12) fr. 15. pr. D. de Servitutib.
13) Varro de L. L. p. 11. (ed. l.).
14) fr. 2. D. de Servit. P. U.

Praedia ad habitationem parata, dicebantur urbana, licet ruri essent posita; quae agriculturae inserviebant, erant rustica, licet in urbe sita Varro R. R. III. 2. [illegible]

§. 2. de servitutibus rerum, quarum aliae servitutes praediorum rusticorum, aliae urbanorum sunt p. 282–284.

+ Rücksicht auf die gewöhnliche Bedeutung ver-fundet. Meermann ist dagegen der Meinung, daß hier unter praedium rusticum der bloße Boden ohne Rücksicht auf irgend darauf befindliche Gebäude, unter praedia urbana Gebäude allein zu verstehen seyen; wofür er zwey Stellen bei Cicero Top. 4. Caecin. 19. anführt. Ihm tritt wegen einer Stelle (fr. 60. D. de V. S.) Zachariae bei. cf. Man-hayn p. 81.

7 Jednak Laber (fr. 19. D. de servit.) powiada: quaedam enim habere possumus, quamvis ea nobis utilia non sunt. Szczęd wnioskuie Laber, że sprzedaiąc grunt mogę obciążyć tenże grunt służebnością chociażby nieużyteczną dla tego który nabywa służebności. Tłomaczenia tej względem: 1, że lubo temu który nabył (nobis) iest nieużyteczna, może jednak dla następców iego być użyteczna. 2, inni utrzymuią że wszystko zależy od słowa habere, a zatém ponieważ słowo habere est optimum, a słowo non habere pessimum, więc lepiéy mieć coś chociaż nie użytecznego, a niżeli nie mieć. Dobrze! ale owszem kiedy kto z czasem ma rzecz nieużyteczną to mu zaszkodzić może n.p. wilka lub lisa na łańcuchu chować. 3, naynowsze tłomaczenie Thibaut (C. Abh. p. 46/99) iest: sprzedaiącemu i kupuiącemu wolno warunki przyiąć lub nałożyć iakie mu się zdaią, tak samo i w do servit. Jeżeli więc nie mogąc wytargować na kim pewnéy sumy, nałożę servitus, a ten przystanie na to spodziewaiąc się, że nabywaiący tey servit. n.p. via, nie będzie używał maiąc ne grunt swoy drogę inną, zawsze na tém utraci; bo nabywaiący będzie miał po gruncie iego ieździć! ażeby więc pozbyć się tego musi mu się wykupić; bo cóż może go skłonić o to, ażeby mu wydał prawo którego nie potrzebuie?

7 Donellus Com. XI. 4. etiam quae hujus sunt generis in tres classes partitus est, ex triplici earum fine. Quaedam enim comparatae sunt ad aedes vicinas dilatandas, ut tigni immittendi; quaedam ad aedium interiorem comoditatem, ut altius non tollendi; quaedam ad aedes exonerandas, ut fluminis et stillicidii avertendi.

7 Podział tey servitus scz. servitus stillicidii vel fluminis recipiendi; i servitus stillicidii vel fluminis non recipiendi; pierwsza służebności iest wiadoma: druga zachodzi, ieżeli żądam od sąsiada ażeby sprzedaiący na iego dach deszczówka nie kapał, w mieysce na to sporządzone (cisterna), gdzie ~~woda kapie~~ ~~ten pozwalał~~ tém większego dla mnie dopływu. Ta szczególniey potrzebném się zdaie w kraiach, w susze obfituiących, zwłaszcza dla trudniących się rzemiosłem deszczówki potrzebuiącém. ~~fr. 3. 6. D. VIII. 3.~~ fr. 2. fr. 20. § 5. D. de S. P. U. Mogę sobie także wyrobić, ażeby kapiący deszcz nie kapał, lecz ia. Obfitszy będzie zaś, ieżeli wyrobiłem sobie od niego ius stillicidii; to ledy, z mego dachu i z dachu iego, zbiera się deszczówka.

+ do tey servitus podobna iest

~~Gatunek ten iest w kompendyum~~ 1, servitus luminum 2, ne luminibus officiatur fr. 4. D. de S. Praed. Urb. Że obydwie servitutes składaią tak nazwaną servitus prospectus. — Co znaczą obydway gatunki servitutum rożne tez zdania 1, niektóry sądzą n.p. Cujacyusz i Duaren, że servitus luminum iest prawo, wybiiania okien z budynku mego ~~w gruncie moim~~, na grunt sąsiada. Lecz na to nie potrzebuię servitus, to należy do prawa mojey własności.[2] Inni n.p. Seyffe, Hofacker, utrzymuią: że to iest prawo mocą którego ~~musi~~ mój sąsiad musi pozwolić wybić okno na gruncie swoim dla oświecenia gruntu mego iest obowiązany przez, zewsząd zabudowanego. Na to nie maią dowodów. 3, Vinnius sądzi, że kto ~~ma~~ servitus luminum ~~do~~ ~~spełnienia~~ musi budujący dwa części okna zostawić otworem dla światła sąsiadowi; kto ne lum. off. nie może nawet w części okna zamurować. Jest to niedorzeczny podział światła na tolkie i stopy! 4, Noodt i Hoeffner utrzymuią że obydwie servit. są iedno. — Nayleppiey tez rzecz wytłomaczył Feuerbach (Civilist. Versuche, Giessen 1803. p. 23); mówi on: że lumen znaczy to w okno (i na to ma dowody mocne); a za tem servitus luminum, znaczy światło które wypadaiące z okien moich staie się przykrością sąsiadowi; ieżeli więc tego sąsiad uciąć nie chce, powinien kiedy iemu zbywa na gruncie mnie prosić ażebym pod oknami moiemi zasadził drzewa dla cieniu. — Zaś servitus ne lum. off. kiedy grunt sąsiada mego dochodzi aż pod moie okna. Dla zasłonienia mi światła może sąsiad na gruncie zasadził drzewo. Żeby tego nieczynił powinienem sobie wyrobić. — Są to servitutes odwrotne. ~~Ja~~ Servitus lumin. szczególny iest własciwoscią Italii gdzie bardzo ~~pory słońce~~ wielkie panuią upały. Inszego zdania iest Griesinger, a obydwóch zdanie

+ Zgoła wszelkie przeszkody powinny bydź usunięte mogące się znaydować nad powierzchnią drogi. Tak n.p. ieżeli nad drogą zasadził mój sąsiad drzewa owocowe, mógłby mi, gdyby nie miał servitus zabronić przeieżdżać obładowanym wozem, żeby mu nie zatrącić owoców. Scaliger (epist. 183.) ex marmoribus et pictis docet, milites Romanos hastam rectam ferre solitos, id vero, illorum exemplo, non licuisse in actu, ne fructus, in nexis

[2] w dziele: De servitute luminum et ne luminib. offic. Lipsiae b. Guelser 1819. Jest iego zdaniem, że kiedy servit. iest na typne obiekcie, w tenczas serv. ne lum. off. ma bydź prawem większem do servit, a serv. l. prawem mnieyszem, czyli: quo lumen meorum aedium tollatur, h.e. penitus recludatur; i, quo lumen meorum aedium minuatur, vel minimum. Sądzi więc że w fr. 4. D. de S. P. U. wyraz ten vicinus, nie ściąga się do dominus praedii servientis, lecz do dominus praedii dominantis. Sądzi, że lumina nostra nie ściągaią się do lumina domini dominantis, lecz do lumina domini servientis; i że

odrzuca Eichstadt w programacie Jenayskim z Sierpnia 1829. którego nie czytałem. Sprawa o tę servitus
już była za czasów Cycerona de Orat. I. 39. Skarży się tam na prawników, którzy gdzie idzie o justum et
aequum, skoremi są do podawania rady, gdzie o jus, nawet sami sobie zaradzić nie mogą: jak n.p. nieiaki
M. Bucculejus, homo neque meo judicio stultus, et suo valde sapiens, et a iuris studio non abhorrens. Ten
sprzedał dom L. Fufiusowi: in mancipio lumina, uti tum essent, ita recepit. Fufius autem, simul
atque aedificari coeptum esset in quadam parte urbis, quae modo ex illis aedibus conspici posset, egit
statim cum Bucculeio, quod, cuicunque particulae coeli officeretur, quamvis esset procul, mutari
lumina putabat. — Rozumiał to tak Bucculejus: iż czyni, że mu na prospekcie nie będą zawarać domy,
t.i. bliskie, sąsiedzkie, bo od niego miał wyrobioną servitus; lecz źle się wyraził, bo mówiąc w kon-
trakcie ogólnie, o prospectu zawadzać żądał od niego przeciwnik zadość uczynienie, nawet i wtedy
kiedy o podal stawiany dom był na przedmieściu. Może to tem bardziej czynić że za czasów Cycero-
na trzymano się ściśle formuł. Za czasów Pomponiusza fr. 23. D. de S. U. P. nie uszłoby
to, mówi bowiem: si servitus imposita fuerit „lumina quae nunc sunt, ut ita sint" ea futuris
luminibus nihil caveri videtur.

⌈ Via quidem iter, quod ea vehendo teritur: actus iter in agreis, quod agendo teritur: etiam ambitus iter, quod circueundo teritur. nam ambitus circumitus: ab eoque duodecim tabularum interpretes, ambitum parietis, circumitum esse describunt. (Varro p. 6. v. 40.)

Ut ager, quod agi poterat, sic qua agi, Actus. Ejus finis minimus constitutus in latitudinem pedes quatuor, fortasse ab eo ~~quod~~ quatuor, quod ea quadrupedes agitur: in longitudinem pedes centum et viginti. in quadratum actus, et in latum, et longum, ut esset centum et viginti (Varro p. 7. v. 20.).

E... leges jubent in directo pedum octo esse, in anfracto sexdecim; id est, in flexu (Varro p. 118. v. 50.).

4. Jus fluminis, ut aqua pluvia per deliquia in tectum vicini defluat.

5. Jus altius non tollendi.

6. Jus altius tollendi. Servitutem hujusce generis plurimi ignorant, cum sibi persuadere non possint qui fiat, ne mihi in fundo meo altas et altissimas etiam aedes tollere liceat, cum id juris dominiique mei pars sit? Quapropter nonnulli ita hoc intellexerunt, ut crederent, per servitutem ejus generis significari: vicinum cogi posse aedificare murum in suo fundo, quo a sole vel pluvia tutus sim. Quod falsum est, cum servitus in faciendo nullo modo consistere possit. Equidem ita id interpretor: jus esse a vicino adquisitum, quo mihi liceat altius quam ejus aedes sunt meas aedes tollere, licet prospectui ejus eo offecerim. Quod tunc a vicino comparare debui, si ille jus altius non tollendi, jam prius a me sibi comparaverat.

Servitutes praediorum rusticorum sunt 15): 1, via, 2 actus, 3 iter.

Viam dicebant Romani, qua ire vehiculum posset, super qua, quoties porta, ut vulgo accidit apud Romanos, exstruenda erat, adeo alta exstrui debuit, ut hastam rectam commode ferre possem. Latitudo ejus lege XII. Tabular. definita est, in porrectum pedes VIII in anfractum

15) fr. 1. pr. D. de Servit. P. R.

pedes XVI. *Iter* est jus eundi, ambulandi homini, non etiam jumenti agendi. Iter enim est qua quis pedes vel eques commeare potest, jumentum vero ducere non potest 16). *Actus* qua quis non solum ire, sed etiam jumenta agere potest.

4. *Aquae ductus* id est iter ad aquam ducendam paratum. A quo genere servitutis non differt *aquae haustus*, sive jus aquam hauriendi. Caeteras servitutes hic recensere nolumus, cum re vera non tam servitutes, quam exempla proposita esse videantur, in quibus rebus constitui servitutes possint 17).

~~Personales servitutes sunt:~~

1. *Usus fructus*, vel usus et fructus, id est jus utendi re aliena salva ejus substantia, Gaii Comment. II. 92. Omnes fructus consumere, rem vero ipsam, qua fruitur, meliorem reddere, non licet ei cui servitus constituta est, etsi id perceptionem vel consumptionem ejus auxerit. Is qui re aliena utitur fruitur, *fructuarius* adpellatur, qui obligatur:

a) Ut donec rem possidet, tanquam bonus pater familias ex fide bona ea utatur, atque curet ut optime conservetur.

b) Ut finito praescipto tempore usuifructui, rem utendam fruendam acceptam, salvam reddat.

16) fr. 1. D. servit. praed. rust. fr. 7. 12. D. eod. tit.
17) fr. 1. §. 1. fr. 2. pr. §. 1. D. de servit. Praed. R.

Donellus Com. XI. 6. ad tria genera eas revocat; nam, ut ait, aut eo pertinent, ut per alienum fundum ad nostrum perveniatur, eove quid accedat (via, iter, actus, aquaeduct.); aut, ut quid ex vicino sumere liceat, quod ad usum praedii nostri aut pecorum, quae praedii causa habentur, transferatur; ... fr. 1. D. de S. P. R.); aut, ut praedium nostrum onere, quo initus premitur, exoneretur ut lapides e lapidicina mea ... in fundum vicini provolvantur, iminentes meis arvis (fr. 3. §. 1. 2. D. d. S. P. R.) — Ita analogi...

c'est jouir au plus tant que dure la substance (ou forme substantielle) de cette chose. Themis I. 260 docteur en droit).

— §. 3. de servitutibus personarum
p. 204. – 206.

L (qui tantum utitur *usuarius* vocatur)

prima esse vestigia servitutum viarum multi sunt qui affirment. Sed, ut ea, quae supra de Origine
XII. Tab. locuti possimus, prosequamur, nemo quidem nisi agriculturae plane rudis atque ignarus
inficias ibit, jus viarum apud Romanos antiquissimis jam exstitisse temporibus, singulas vero
leges XII. tab. hoc de jure comprehensas fuisse, minime contendere possumus, quin quod ipsi legis ra-
tioni repugnare videtur. Neque vero hoc solum impedit, quominus communem sequamur
opinionem, sed aliud quoque legis decemviralis fragmentum, quod aliam hic intelligendam
esse viam, luculenter nos docet, viam nimirum publicam, cujus latitudinis modus lege prae-
scribitur, ne possessores vicinorum agrorum rem publicam tentarent et diminuerent. Fragmen-
tum illud, sedes ac domicilium hujus argumenti, hoc est:

si via per amsegetes (ita dicuntur qui agrum habent per quem vicino servitus debe-
tur) immunita escit, qua volet jumentum agito.

qua lege agrorum possessores pro fundorum latitudine viam munire jubentur. Hoc quidem
fragmentum ad viae servitutem non posse referri, primo obtutu apparet. p. 10. Puchta. — Viae
seu juris viae duae sunt species: iter, jus eundi, nec non equo vel lectica vehendi, actus, jus agendi
vehiculum et jumenta. Utraque servitus, et actus et iter, jus continere videtur, vi cujus is, cui servi-
tus debebatur, per quamlibet fundi servientis partem, fructibus tamen non laesis, ire vel agere
poterat. Sane de certo viae loco convenire inter se licuit paciscentibus, et haec conditio in lege
tis tacite in favorem heredis accipiebatur. Cumque illud amplius jus ei, cui concessum
erat, magnum emolumentum non afferret, saepius autem servienti praedio summa exinde
incommoda oriri possent, pactum illud postea magis magisque in usum venisse videtur. Juris
apud quos tunc magna fuit auctoritas, vulgarem usum et consuetudinem sunt secuti, et
novam illis, quae jam antea obtinuerant, servitutem adjunxere, et haec fuit via seu ser-
vitus viae. Cui servituti ea, quae lex XII. Tab. de via publica quoad latitudinem edixerat, satis
apte accomodaverunt. Puchta de Itinere Actu via Erlangae 1820. p. 15. 16. Ultimum itaque
genus servitutum p. v. est via, ad praeceptum XII. T. de viis publ. adcomodata, quod vel ipsa
~~[illegible]~~ series, qua hae servitutes enumerantur, indicat. — Valde aliena esse videtur significatio
viae, quae est in fr. 157. §. 1. D. de V. S. ab hac, quae in doctrina nostra praedominatur.

7 Jakże więc, będzie szerszy niż dłuższy? Ma się rozumieć że in porrectum z jedney i drugiey strony, tak że razem to wszystko wyniesie 16 stóp. In eo fragmento XII. Tabular[um]

I wolno ierdzić, ponieważ i ten który chodzi prosto a rozpinie postrzelom może chodzić przez
L Ale iakże ten co na koniu iedzie iter, na rękach i nogach, wszakże nie sam wymaga tey servitus, tylko iumentum (Koń) i on sam. I W tenczas uważa się tylko na drogę którą trakuie idąc czy konno czy pieszo. Uważa się i na to ażeby było z nayrmnieyszem ukrzwodzeniem gruntu przez bytu[?] Nie może więc utrzymywać że idzie ciągniony na wozie, ponieważ inszy iest sposób d. i. konno dla lekkiego woiażu. — Lecz iednak to iest przepisano czy dla tego ażeby było wiele mieysca nie zabierało na krześle? i czy może przed sobą pędzić bydle? Nie może ponieważby w tenczas traktowałaby przez nóg szczęśliwych fr. 7. D. de servit. praed. urb.
(w marginesie: moiona)

7 iuż naydziemy wzmiankę liczo Zopicur. 3, Nie może być fructus bez usus, ani usus sine fructu. Paulus III. 6. §. 24. 25.

I Jako który ma ususfr. na winnicy nie wolno mu szpaleniów zakładać, lub skopać całey winnicy, ażeby się tem lepiey wino urodziło. Nam quod traditum est, posse fructuarium causam proprietatis meliorem facere (fr. 13. §. 4. De ususfr. et quemadm.) hoc ita intelligendum est, dum id faciat
L Żeby nie nadużywał rzeczy, excolendo quod invenit, qualitate rei non immutata Vin. p. 206.

I Zdanie to iest zupełnie satysfakcyjne, rozumie się bowiem że każdy servitus utracamy, ieżeli rzecz zaginie. Lecz co do salva ejus subst. może pytanie zachodzić n. p. dam konnu servitus na środzie owiec; ma w tenczas ususfr. na wełnie, lecz iagniąt żądać nie może, ponieważ z nich odradza się trzoda. Zresztą zdanie to nie iest nowe; iuż go bowiem tak rozumieli Theophil. i Epiphanius &c. Vin. p. 206.

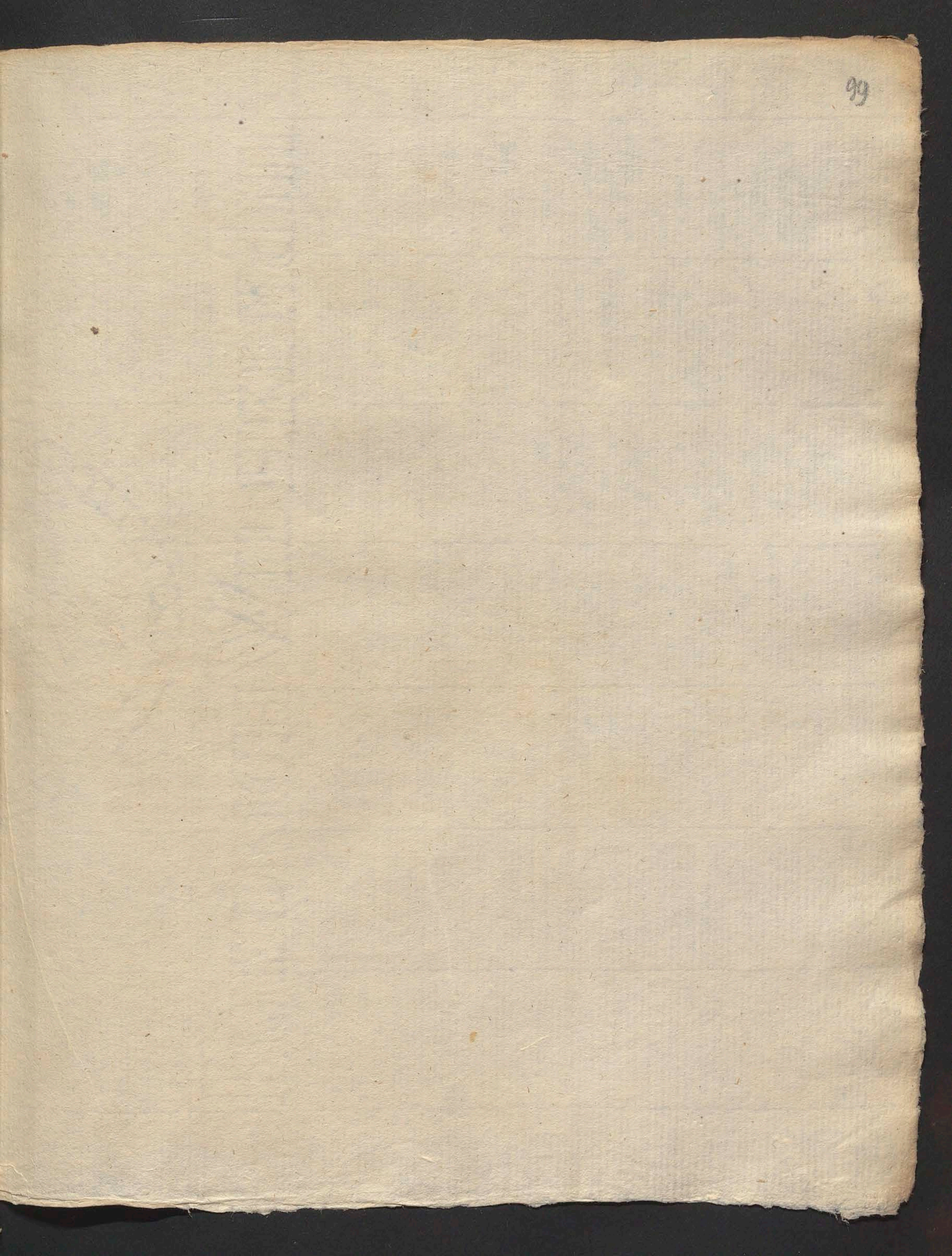
fr. 5. 6. d. de S. P. R. wspieraią się prawa nowsze: że servit. pasani, tylko o tyle bydląt cierpieć ma, o ile ich liczba może być przerimowana z paszy na gruncie dominans zebraney.

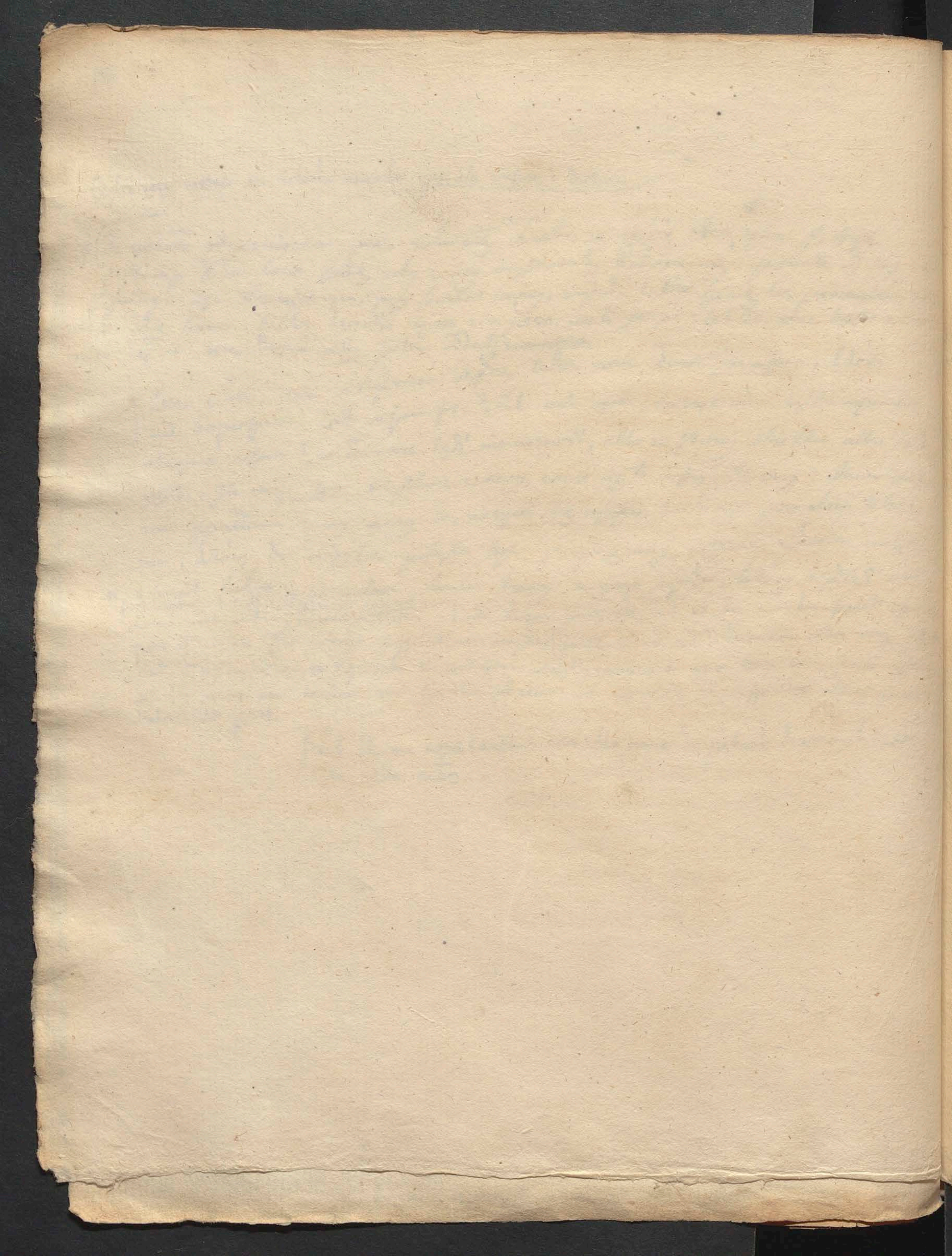
Czyliż więc można na takich rzeczach quae usu consum.? Można.

ǂ (To wszystko odmienionem przez uchwałę Senatu, za czasów Augusta. cf. Hist. p. 115. n.p. dałem komu summę żeby z niey użytkował. Pobiera więc prowenta od tey summy, i iest obowiązanym, przy śmierci swoiey, wydać tylko summę bez procentów. — Lub daię komu kilka beczek wina z r. 1820. ieżeli przyidzie z lat 20. owez beczka wino mieć będzie, bez dostać żeby pełen oddał ǂ ~~z r. 1820.~~

ǂ Bez iednak, ieśli znaydować będzie taka rzecz dana in usum, która nie dopuszcza iak usumfr.? Lub ieżeli osoba, mogąca mieć tylko usumfr. otrzyma usum? — Tu może być niemożności, albo ze strony obiektu albo subiektu. Ile razy sam użytkuię z rzeczy, zowie się to usus; ile razy i komu innemu sprzedam z tey rzeczy owoce, nazywa się ususfr. I tak n.p. pozwalam takiemu, który do miejsca pobytu iest przywiązany, używać z domu mego o mil kilka. — pozwalam komu trawy z mego ogrodu, który bydląt ani koni nie utrzymuie. fr. 12. §. 2. fr. 12. §. 4. D. de Ususfr. et quemadm. Modus utendi hujus juris est, ut ex his omnibus sumat usuarius quod ad victum sibi suisque sufficiat, non amplius (fr. 12. §. 1. D. eod.). Quantum autem cuique sufficiat, id aestimandum ex dignitate et conditione utentis; aliquando tam large cum usuario agitur, ut his rebus non tantum cum familia sed etiam cum convivis et hospitibus uti ei permittatur. Vin. § 219.

ǂ Lub kto ma aquaehaustus ma stósownie do potrzeb domowych, albo iter, albo actus.

Quod ita futurum cavere debet, seque re eo modo usurum, promittere. Cum autem ususfructus jus re aliena utendi fruendi sit, non constitui potest, nisi in iis rebus quae usu non consumuntur. Mutatum tamen hoc postea fuit, ut ex Institutionib. patet 18). Id recentiores JCti *quasi usufructum* appellant.

2. *Usus.* Jus hujusce generis nihil aliud est, quam, dimidium juris utendi fruendi re aliena. Supra enim diximus differre jus utendi a jure fruendi, esseque res quibus non nisi frui et alias quibus nisi uti non possumus. JCti itaque est interpretari, quoties constituto usufructu jus utendi, et quoties jus fruendi, constitutum sit. Sed quid de illis rebus dicamus, quae partim usum, partim vero fructum rei praebent? v. c. si mihi in silvam jus servitutis competit, et quidem servitus praediorum rusticorum *actus* dicta; atque rursus si ad arbores in eadem silva caedendas servitutem constitutam habeo, discrimine juris supra expositi non apposito, quale jus me habere putabis? Solumne usum vel fructum, vel tam usum quam fructum? Regula juris est, jus majus minori juri tunc praeferri; quapropter JCti erit interpretari jus utendi quoque mihi competere, id est: competere mihi servitutem actus in silva, in qua servitus arborum caedendarum mihi constituta est.

18) §. 2. Inst. de Usufr.

3. *Habitatio.* Est species servitutum supra expositarum, si in testamento jus habitandi in domo mea alicui lego. Servitus ejus generis et usus et fructus esse potest; de qua re cum JCti Romani contenderent, Justinianus, optime se facturum putavit, si statuerit, talem servitutem proprium servitutis genus esse debere 19). In quo laudandus mihi esse videtur, quod servitutem hanc ab illis secreverit, cum haec species juris minoris momenti sit, atque usus et fructus. Recentiores cum vidissent, posse hoc modo alimenta quoque legari, differentiam quandam inter *habitationem* et *alimentorum legatorum servitutem* statuere voluerunt. Non dubitarunt itaque more suo rem hanc confundere, habitationemque servitutibus supra expositis, id est usui et fructui, adnumerare.

4. *Operae.* Non solum habitationem et alimenta, sed etiam operas servi mei legare possum; Jus ejus generits ita ut supra exposita, huic solum competit, cui legatum est.

Licet omnia quae de adquirendo dominio et possessione supra diximus hic referri possint, excepta traditione, nonnulla tamen addenda de adquirenda servitute erunt.

Quod in adquirendo rerum dominio olim observatum fuit ut nisi

19) c. 13. C. de Usufr.

†) Regulae „servitus in faciendo consistere nequit" unicam forsan statuerunt except. idq in servitute quae competebat in servo alieno: operae servor. Hi enim, quamvis ratione status et jurium ab eo dependentium pro rebus haberentur, ideoq jura realia in iis competere possent, tamen, quum simul essent homines, facta praestare poterant, ideoq, cum ratio, cur servitutes in faciendo non consisterent, apud eos locum non haberet, ab servo alieno jure servitutis factorum praestatio exigi poterat.

<u>ilo stosownie do obiektu i subiektu.</u>

‡ fr. p. leguię mieszkanie w obszerney kamienicy całey którzennemu [illegible] wy się ma ...eniu do wspólnego wyszłowania? — Lub leguię takiemu który ma kamienicę wtenczas parę pokoi w domu moim. Czyż się tam ma sprowadzić? Tu gra rolę interpret. prawnicza. Często więc zachodziły sprzeczki między prawnikami. Jedni przypuszczali tylko usus inni ususfr. — Justynian postanowił, że ta servit. powinna składać osobny rodzay servit., a ma być interpret. stósownie i do usus i do ususfr. za tem wolno sprzedać, naiąć c. 13. C. de Ususfr. §. 2. J. de usu et habit. — Z tem porównać fr. 2. §. 1. fr. 4. pr. VII. 8.

‡ Tu nie masz żadney różnicy bo ieżeli komu, o którym wiem że ma dzieci, leguię rzymowi, w tenczas ta rzymowi należy się i dzieciom iego ‡

‡ Czy tylko na ieden rok, podług fr. 10. §. ~~7~~ 3. D. de usu et habit. na całe życie podług tego fragm. Bardzo się różni habitat. i aliment. od usus fruct. 1, ponieważ te servit. iako servit. mnieyszey wagi, nie zupełnie się stosują do teoryi przepisaney. Tak iako ‡

‡ Skąd iednak nie nabywamy szczególniey przez servitut. personal. fr. 2. D. de usu et Ususfr. et red. Tak iako ieżeli legowany niewolnik umrze, lubo ia żyję, nie mogę żądać aby mi drugi niewolnik tegoż pana, też korzyści przynosił. Nie mogę ustępować komu innemu niewolnika, lecz mogę go użyć do nayciężsey przeremnie pracy, fr. 12. §. 6. D. de usu et habit. — Mogę ustąpić sąsiadowi, ieżeli praca udzielonego zwierzęcia na ~~[illegible]~~ małoby się przydała bez iego sprzężaju

‡ obligat. mające w sobie coś naturalnego, nie giną przez capit. demin. minima, iak zamte servit. I nie zobowiązuie iak tylko osoby żyiące; może więc odebrać sukcessor tę servit. 2, usus i ususfr. jednakowo podpada iak nayściśley przepisom. (Thibaut C. Abh. p. 29. ~~199~~.) Tyżta ta servitus nie była tak wykształconą iak zamte, stąd, iako mówią Rz. in facto potius quam iure consistit.

servitutem constitui, usufructuarius ~~vero~~ enim per traditionem servitutem constituit. fr. 11. §. 1. D. de public. in r. act. — wyrażają to Rz. pati aliquem frui, uti; i to iest ieden z tych sposobów nabywania służebności, odpowiadaiących nabywaniu własności sposobem naturalnym.

~~‡ Czy nie mogę ciągle utrzymywać, że nabyłem servitus na rzeczy mojej dla tego, że często w przeszłości mogłem przejeżdżać przez grunt mój? — Powinien w tenczas okazać rem miał animus patiendi servit., że nie na moment też na czas dłuższy chciałem mu wydać servitus.~~

~~‡ Histor. p. 104. Lex Scribon. vide — Servitus nie może być nabyta ze strony mojej na gruncie cudzym, lub budynku cudz. ponieważ na gruncie powinna by być contin. poss. na budynku byłaby mała fides od początku. Dla tego fr. 4. §. 29. D. de usurpat. et usucap. Tylko co do usucapii ze strony tego który pozwolił servitus mówi, iż to tylko co do servit. praed. urb. — Nie podobna bowiem rzeczy się bronić tem, że nie ciągle używałem servitus, wszelako bowiem iey nie stosuie się ściśle do momentu; lecz przeciwnie co do servit. praed. urb. kto nie wspiera domu swego, wi- dać że się dom iego i bez wsparcia utrzyma. Stąd tego prawa: eam usucap. sustulit lex Scrib. quae servit. ~~[illegible]~~. wszelk miały się rozumieć tako, że dawniey wolna była usucapio i na servit. praed. urb. ‡ lecz że do później stosowano. — Lex Scribon. vide p. 104. dawać się~~ ‡ ~~być te same w wymienionej lex Scrib.~~ Jakim sposobem rozumieć lex Scribonia, powiedzieliśmy w drugiey Epoce. Wytłomaczywszy rozwinięcie się iey i wstęp[illegible]

‡ Lecz także tylko co do libertas usucaptio.

Jeżeli zginie dom, nie będzie servitus na placu pozostałym

I o tem będziemy mówić niżey.

‡ kto mógł iey używać od niepamiętnych czasów? Dopiero Justynian pozwolił i tu praeskrypcji c. 12. C. VII. 33.

na prawa starożytności. Wspomniony w XII. Tabl. usus auctoritas, rozciągał się, iak tylko ruchomych i nieruchomych rzeczy, a zatem tylko rzeczy Corporales: wszelkie więc rzeczy incorporales nie podpadały przedawnieniu. W krótce jednak jus civile, a zatem tłomaczenie prawników Rzym. naprowadziło na tę myśl, że kiedy przez usus nabywamy rzeczy nieruchomey, nie tylko sama rzecz iest dla nas nabyta, lecz i to wszystko co ściśle z nią iest złączone: hoc jure utimur ut servitus per se etc. fr. 10. §. 1. D. de Usurp. dosyć było powiedzieć: iż per biennium nie tylko rzecz sama, lecz i prawa z nią złączone nabywaią się. Papiniani liber Responsor. lib. 10. Paulus R. S. I. 17. §. 1. 2. — Od tego więc czasu usus auctoritas broniła prawa mego nabytego na rzeczy, a diuturnus usus, longa quasi possessio, broniła praw tych, które z nabytą rzeczą ściśle połączone były. Samey przez siebie servitus nabyć nie można było, t. i. servit. praed. rust. a to z przyczyn które Paulus fr. 14. pr. D. de Servit. wylicza. Tenże powiada: idem et in servitutib. praedior. urbanor.

observatur, t. i. toż samo iest istotnie na przeszkodzie temu, ktoryby chciał nabydź servitus praediorum urbanorum; lubo chociarby i to nie było, tem samem byłaby na obronę lex Scribonia, iako prawo, ktore co do ~~servit~~ praedia urbana, zabrania na nich servitus nabywać ieżeli kto same tylko servitus nabydź chce, a pozwalaiąc tylko uwolnic się od servitus. — Zgoła: ile razy nabyliśmy prawa do cudzego gruntu tym sposobem, iak się wyrażiło, będzie to zawsze prawem ktore na cudzey rzeczy wykonywamy, iak właściwa servitus; dla tego też sami prawnicy nazywaią takową służebność, quasi servitus fr. 1. §. 23. De aqua et aquae pluv. arcend. (39. 3.) z ktorym porównać fr. 10. Si serv. vindicet. fr. 5. §. 3. D. de itinere actuq. privato c. 1. 2. C. de Servit.

I Jakim sposobem nabydź można było servit. powiedziało się, teraz się pokażuie że temże sposobem utracać ktoś servitus, że iey drugi używał n. p. na gruncie mam servit. sprzedaie się, nowy właściciel używa mego prawa, a więc przedawnia wszystkiego to co się mnie należy. Jak o tem mówi Gaius fr. 6. D. de S. P. U. Hae autem jura (praedior urb.) similiter, ut rusticorum quoque praediorum, certo tempore non utendo pereunt: nisi quod haec dissimilitudo est, quod non omnimodo pereunt non utendo; sed ita, si vicinus simul libertatem usucapiat. Tłomaczy to dalej Gaius z tego, a z iego słow i innych takową podać można regułę: 1. ieżeli ~~kto~~ ma ~~prawo~~ servitus na moim budynku, nie wykonywa iey, a ia widząc to pewione factum prawu iego przeciwne biorę, upada servit. 2. nieużywanie servit. praed. rust. przez dwa lata utraca się, chociaż kilkanaście letni upłynął czyże, dopiero ~~sada~~ czynu rzecz obciążona; i nawet nie potrzeba pewione czynu do tego servitus. 3. osobiste służebności n. p. ususfr. takie upadaią per non usum fr. 25. 201. D. quibus modis ususfr. stosownie do rzeczy mobil. i immobil. Pauli R. S. III. 6. §. 30. Czemuż nie ginie servit. praed. urb. ieżeli właściciel domu nie przedsiębierze czynności pewionej? Dla tego że wykonywanie tey servitus powinno bydź ciągłe; kto nie ciągle używa okazuie że iey nie potrzebuie: powinien z tego zaraz korzystać i dowiedź mu że ciągle używać nie chciał, kiedy mi pozwolił czyn pewiony wykonać. Zaś servit. praed. rust. nie ciągle się wykonywaią; ale ieżeli przez tak długi czas iak dwa lata nie, okazuie prawo do niey maiący że iey mu nie potrzeba. Swobody odzyskanie tym sposobem, często szczegolnem nazwiskiem oznaczaią prawnicy Rz. nazywaiąc to usurpatio. Unterholzner p. 69. 199.

1 *In jure cessione*, et:

Mancipatione adquiri dominium posset, id quoque in servitutibus rerum mancipi locum habuit. Ab Justiniano constitum esse, ut ejusdem generis servitutes per traditionem adquirerentur, recentiores contendunt. Quod falsum est, cum in §. 4. Jnst. De servit. diserte dictum sit, nisi pactis et stipulationibus servitutes adquiri non posse, quas in §. 1. 2. 3. Inst. eod. tit. Justinianus enumerat. Intellige, (a domino non posse nisi hoc modo)

Adquiruntur praeterea servitutes 2. lege, 3. adjudicatione, 4. Usucapione, ex lege Scribonia quam Capite XIII. Historiae p. 70. explicuimus

Amittitur servitus: 1, consentiente possessore servitutis ad eam alii cedendam, *actu* quidem *legitimo* si antiquum jus spectamus; *pactione* vero, si novum. (Ulpian. in fragm. XIX. §. 11.). De hac re, sequentia apud Gajum (Comment. II. 31.) „Sed haec scilicet in Italicis praediis ita sunt, „quia et ipsa praedia mancipationem et in jure „cessionem recipiunt. Alioquin in provinciali„bus praediis pactionibus et stipulationibs id „efficere potest." 2. Non usu, ut supra diximus, 3. confusione et consolidatione, si rei servientis possessionem adquiro (§. 3. Inst. de Usufr.). 4. interitu ipsius rei (fr. 17. pr. D. de Usufr.). 5. capitis deminutione cujusvis generis, quod solum

podług umowy piśm. lub urzędowey

Idque hoc ita intelligendum, omnem servitutem amitti si nemo ea sit usus per constitutum continuum tempus fr. 6. D.

De S. P. R. Zawsze iednak zachodzi pytanie, czy mogę nabydź przez przedawnienie servit. praed. rust.? Dawniey nie można było dla krótkiego czasu usucapionis; przez praescriptio nabywano, ieżeli nec vi, clam, precario, fr. 10. D. Si servitus vindic. fr. 1. §. 23. D. de Aqua et aqua pluv. — Tem bardziey, kiedy za wiedzą oycież wykonywałem servit. n. p. brałem wodę c. 2. C. III. 34. — Lecz do servitutes personales zastosować tego nie było można, bo oycz ‡

in servitutibus personalibus observatur (Pauli R. S. III. 6. §. 29. c. 16. §. 2. C. de Usufr.).

Iisdem actionibus quibus dominium, etiam servitutem amissam persequimur, scilicet 1. *actione confessoria.* Ad actionem confessoriam requiritur: *a.*) ut is qui eam instituere vult, jus eam instituendi, habeat; *b.*) ut ostendat, sibi possessionem servitutis competere. *c.*) nec minus ut demonstret imminere sibi damnum, et ab alio intendi. Licet re vera non exstiterit damnum, ipsa suspicio de damno imminente ad intendendam hanc actionem sufficit.

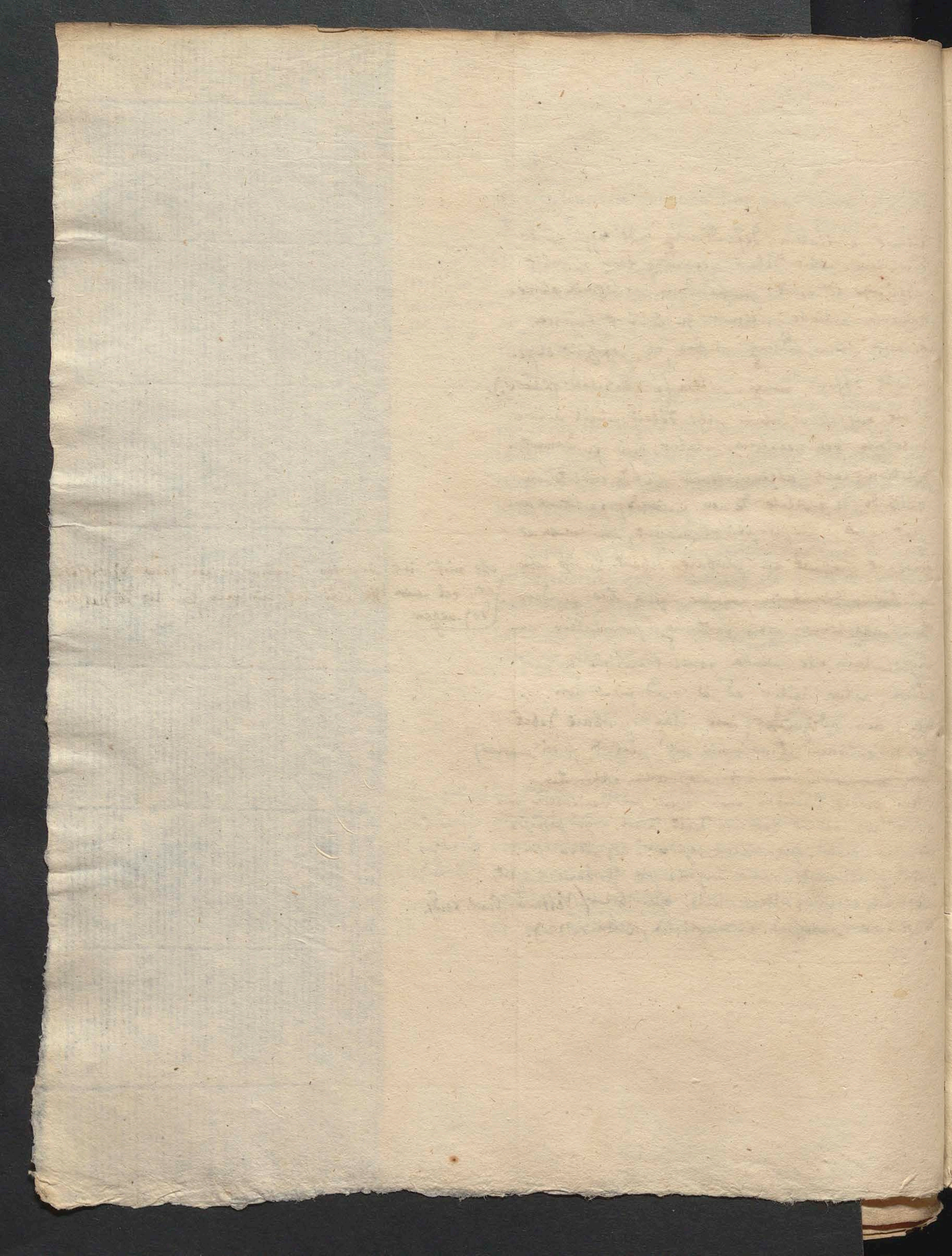
Amissam servitutem persequor etiam: 2. *actione negatoria*, qua, ut supra de dominio agentes ostendimus, negare solemus deberi actori servitutem; rei itaque tunc temporis probare erit, servitutem sibi deberi.

CAPUT X.

De Agro vectigali, Emphyteuticario et Superficie.

Praeter supra exposita jura alia supersunt, quorum origo licet in antiquo jure investiganda, cum tamen sint formata partim ex Edicto praetorio partim ex constitutionibus Imperialibus, non immerito recentioris potius juris quam antiqui ea esse dixeris. Sunt autem: Ager vectigalis, Em-

Petimus servitutem, defendimusque nos affirmando servitutem nobis deberi, negandoque eam a nobis deberi, ad quod probandum confessoria et negatoria actione utimur. In litibus hujusce generis una eademque persona et possessoris et petitoris officio fungi potest (fr. 6. §. 1. D. si serv.). Si is qui servitutem sibi deberi fingit actione confessoria vel negatoria utatur, quia fundamentum petitionis ejus affirmativum est (de servitute in patiendo de servitute de non faciendo) facilisque constat quae praesumptione carent, et probare ea potest et probare debet. Quodsi esse mihi ius in meo (servitus de non faciendo) confitear, vel esse tibi ius in meo (servitus de patiendo) negem, quia hoc fundamentum negativum est, factumque servitutem non constitutam esse nulla penitus ratione probari potest, actor igitur ad id quod fieri non potest, non adigetur; itaque probare debes ipse intentionem tuam, quae nisi probata fuerit, litem perdes. Quilibet enim asserti sui veritatem commodis argumentis evincere debet. Utut ergo propositio, qua actio ipsa circumvestitur, negativa sit, modo fundamento ratio insit, quae probatione egeat, actor semper probatione recte gravabitur (Veltheim [Carl. Ferd.] de Actione confessoria et negatoria, Kiliae 1822.).

I Jeżeli kto odmieniał stan (czy i małżeństwo? to nie było stanem podług prawa Rz.) utracał prawa, lecz tylko osobiste. Prawa do rzeczy przywiązane spadały na sukcessorów.

7 wyznanie: że jestem panem.

Z n. p. syn bez woli ojca nie może stawić.

I n. p. stojący dom nad drogą przez którą przejeżdżam ma co moment zapaść się; ktoś zapalił las w którym mam servit.

7 o Gruntach rzymskich. Heineccius III. 23. §. 9. nota 6. §. 13. Najlepiej o tem Niebuhr II. p. 349–394. Savigny d. R. d. B. p. 99 sq (ed 3.). Haec erat dominii ratio apud Romanos, ut quidquid quisque privatus possideret ex agris, id a republica in privatos quondam transierit. Cujusmodi agrorum, rursus diversa genera invenimus, pro modo, quo, quod publicum erat, privatum factum est (Niebuhr p. 377.). Agrorum quosdam fuisse assignatos, alios quaestorios, alios redditos, et occupatorios, ex scriptorum qui agrimensores vocantur reliquiis, constat

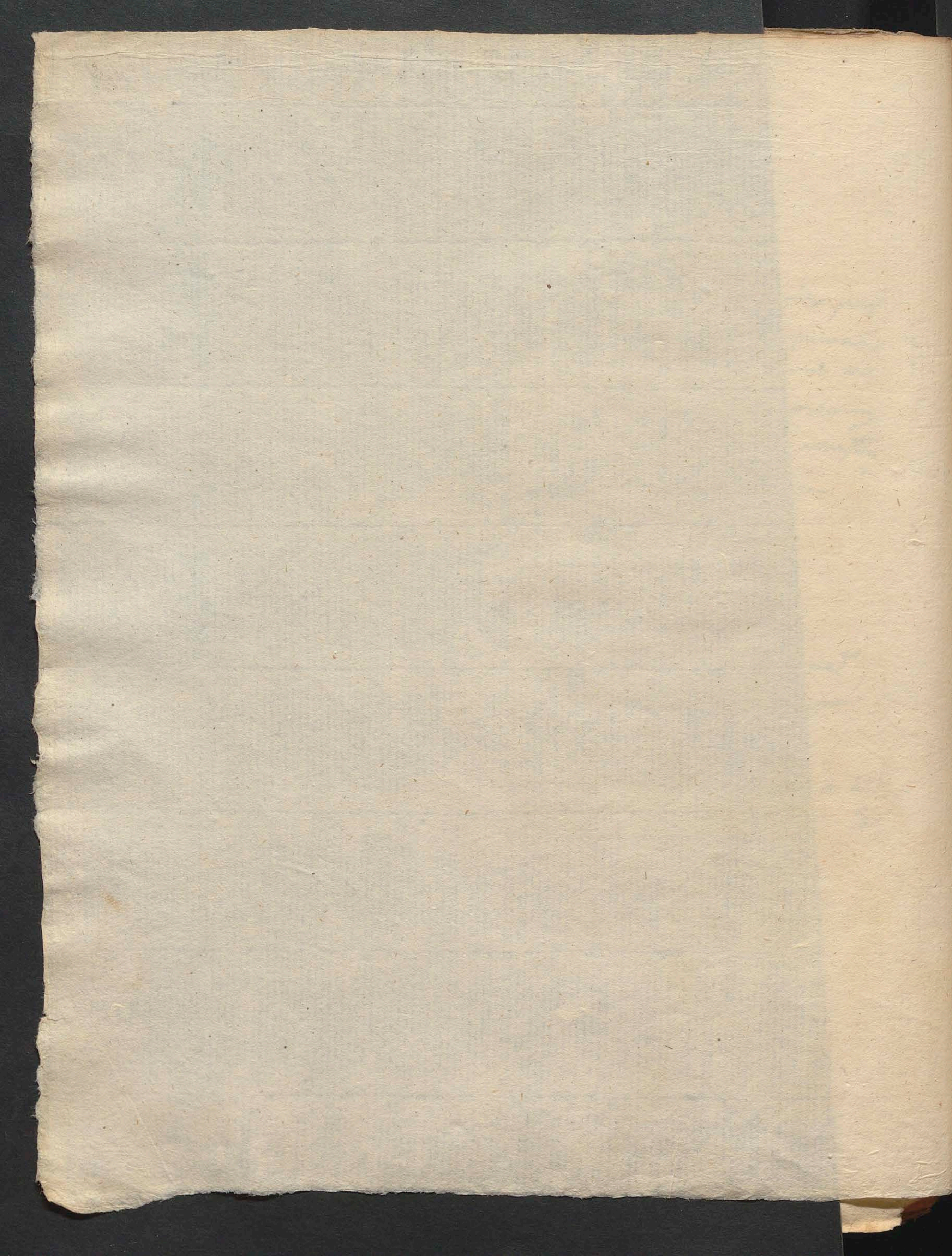
7 O tém wspomina Appian: że ilekroć razy zdobyli Rzymianie jakie okolice, że wolno było każdemu z obywatelów tyle okupować ile mu się dało. O tém jedyny Appian wspomina; nie słusznie więc Niebuhr przeszłym go kompilatorem nazywa. Taki okupowany grunt mógł być sprzedany etc. usucapio nastąpić nie mogła.

= Mówi Livius że w potrzebie dopiero nakazano posiadaczom gruntu płacić daninę.

Ƒ Okupowany grunt oddawał sukcessorom swoim obywatel etc. Jeżeli zaś grunt naiął od kogo miał prawo osobiste; następcy jego chcąc się przy gruncie utrzymać musieli na nowo kontrakt zawierać.

Ɉ Jeżelim posiadał rzecz cudzą, ten mnie powinien był bronić w jéj posiadaniu do którego rzecz należała; a zatém w tym razie trzebaby się było skarżyć przed sędem. Pretorowie dozwolili samym posiadaczom proces rozpoczynać.

7 od ἐμφυτεία sadzenie

Emphyteusis et Superficies. Primum historiam agri vectigalis persequamur.

Romani solebant agrum ex hoste captum, vel inter milites, quorum virtute captus ager erat, distribuere, vel inter cives, (ita ut quantum vellet quisque, ex agro occuparet Niebuhr l. c. T. II. 365) eum dividere, (quo casu non pendebant vectigalia ex talibus agris possessores Liv. IV. 36.), vel municipibus colendum dare, ea lege ut certum *vectigal* inde penderent. Hinc *agri vectigalis* origo, (de quo plura invenies apud Hyginum ed. Goesii 1674. p. 198. 205. 206. in Plinii Epist. VII. 18. in Pandectis Tit. *Si ager vectigal* et apud Niebuhrium l. c. T. II. p. 355.). Ager hujus generis quam plurimum differt ab agro conducto, cum is ad haeredes, ut ille ager, non transeat. Romani perpetua bella cum vicinis gerentes cum saepius agros ex hoste captos vectigales facerent, visum praetoribus est, in Edicto proponere: *se actionem in rem possessori agri vectigalis, contra quemvis ejus possessionem turbantem daturos.* Sub Imperatoribus invaluit, ut fundi municipiorum (Gajus III. 145) et fundi principis, sive fisci, agri patrimoniales etiam dicti, hoc ut diximus modo locarentur. Agri hi, licet re vera vectigales essent, diverso vocabulo, nempe *Emphyteuseos*, adpellati sunt; unde agri

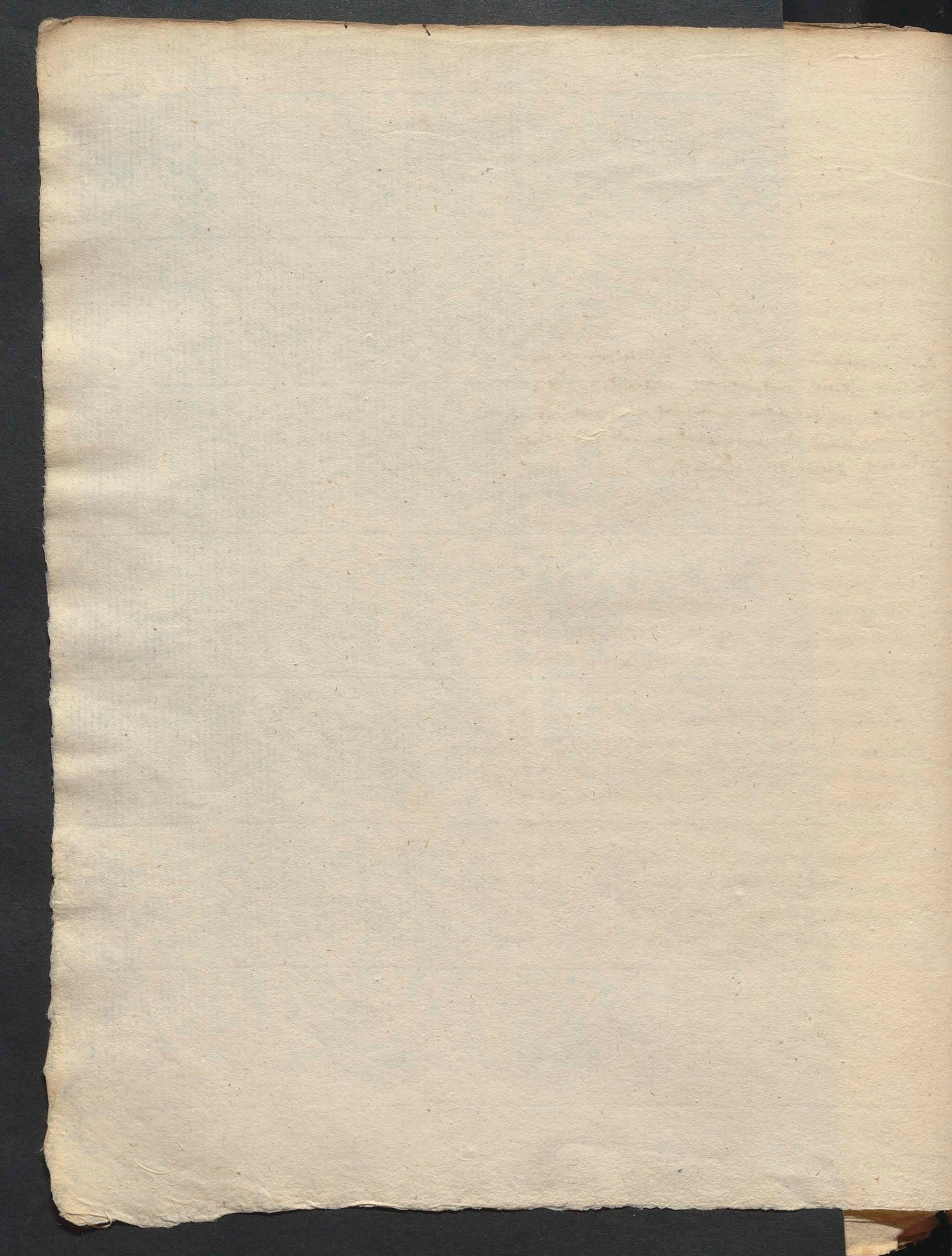
[Handwritten marginal notes:]
I Liv. V. 20.
† quinto quoque anno vectigalia et ultro tributa per censores persolvebantur. Varro de L. L. V. p. 54.
§. 2. agri Emphytheuticarii notio et historia p 289–290.

Emphyteuticarii, origo, de quibus cf. Cod. Just. XI. 61. In Digestis itaque ager *emphyteuticarius* idem significat, quod ager *vectigalis*. (fr. 15. §. 1. D. Qui satisd. cogant.). Justinianus concessit privatis hominibus, agros suos emphyteuticarios facere, unde *emphyteusis agri privati* originem cepit. (§. 3. J. De Locat. et Conduct. c. 1. 2. 3. C. De jure Emphyt.).

§. 3. de juribus quae ejusdem agri possessor, emphyteuta, habet. p. 290-291.

Si jura emphyteusi competentia spectamus, eadem ei inesse, quae usuifructui animadvertemus, eo discrimine, quod necessarium non est, ut personae injuncta sint, quod in usufructu constituto fieri solet, sed ad haeredes possessoris transeant. Contra turbatorem possessionis agri emphyteuticarii *actio vectigalis* datur, quae, si indolem ejus spectamus, est confessoriae actioni similis. Neque tamen emphyteusis dominium rei constituit, cum emphyteuta animum possidendi habere non possit; neque juris possessio est, ut servitus; sed illo jure, quod olim possessoribus agri publici competebat, praeditum est; idque ratione hypotheseos Niebuhrianae, quam, de dominio agentes, exposuimus. Animadvertere tamen decet, non omnino theoriam illam Niebuhrianam, doctrinae de emphyteusi respondere. Cum enim libera administratio possessori agri publici olim competeret, in jure emphyteuticario circumscriptum id fuit, ita,

f Praedia vectigalia, quae nonnisi a municipiis corporibusque sacris recte possideri poterant, si quae a privatis possidebantur hominibus, in eorum dominium haud ita transibant, ut ea per mancipationem obligare potuissent.

~~co się i dotąd utrzymuje~~

† na gruncie posiadanego przez servitus nie mogą robić melioracyi; przeciwnie na ager vectigalis. Sąd Stargi słuszny za osobą Grauka, że, kiedy marne zrobili melioracye na gruntach posiadanego, Possess. że im odbiera.

I Różnica jednakże między Emphyt: ager vectigal. jest w prawie nowszym, t.j. pod Imperatorami ta:

‡ Mówiłem także, iż ilerazy zachodzi domin. na całey rzeczy do dwóch należącey że wtenczas ~~pod~~ posiadaią rzecz także pro partibus divisis, bądź fizycznie bądź moralnie.

I iednakże tu nie masz facultas de re sua pro arbitrio statuendi. ‡ W tém iednak spółwłaściństwo do domin. że ~~moiey~~ tey rzeczy sam dochodzić mogę, nie odwołuię się do niego do tego, od którego mam tę rzecz

‡ Jeżeli naymę grunt na budę dla ke-ców, nie mogę po tym ogrodu tam zakładać.

‡ Dla tego nayczęściey naymuiemy place ażeby na nich stawiać domy. Naiem superficiei różni się od naymu prostego (locat. cond.) tém 1, że gdy tam w roku płacę, tu od razu 2, że tu sam działam, tam odbieram rzecz zdziałaną. — U nas nawet superfic. nazywa się Emphyteusis.

E. 4. de superficie p 291.

ut nisi ante duos menses emphyteuta domino emphyteuseos denunciasset, se jus suum cedere, vel vendere alii velle, jus emphyteuticarium amitteret. Quod ideo constitutum fuisse videtur, ut ad ejus venditionem dominus emphyteuseos primus accedere posset (c. 3. C. De jure Emphyt.).

Theoriam dominii exponentes monuimus, duos eandem rem in solidum possidere non posse. Putari tamen possunt nonnulli qui fundi sui partem aliis locent ut aedes in eodem aedificent (fr. 13. pr. D. De S. P. R.). Quod cum saepius fieret, dominique fundi, eousque donec res locata erat, jus ad fundum amisisse viderentur, praetor in Edicto proposuit: *se etiam possessori rei ejusdem generis jus in re, daturum.*

Differt autem superficies ab emphyteusi, quia jure emphyteuticario praedia solum rustica, jure superficiei vero praedia urbana, possideri solent (fr. 3. §. 7. D. Uti possid.).

Eidem juri provinciales fundi adnumerari possunt. Sunt plurimi recentiorum, qui fundis provincialibus nihil quam jus in re competisse dicunt, cum populo Romano dominium agri ex hoste capti reservatum esset. Quod minime probamus; nam etsi negare non possumus, saepe id accidisse (Gaius in Comment. II. 7.),

Jeżeli kto chciał osiąść w inney provincyi mógł porzucić grunt przez siebie posiadany, ten który mu wrócił za meliorayę kiedy kupna na grunt znaleźć nie mógł? Czy Rząd? Bynaymniey! Czy mógł osobno sprzedać grunt a osobno meliorayę? mógł ieżeli nie były ściśle z ziemią połączone, ten powiernie

• stawały się accessio gruntu który był niewolni poddanym. Justynian pozwolił się raz na zawsze okupić (commercium).

tamen saepius fiebat, ut provinciales putarentur domini redituum ex iis fundis, licet illis non competeret dominium stricti juris, id est, dominium Quiritarium (Cicero in Verrem III. 6. Niebuhr l. c. T. II. p. 357). Quapropter fundi provinciales nec mancipi erant, ut videre licet ex Gaii Comment. II. 27. nota 24. Justinianus id mutavit, commerciumque omnibus fundis concessit, testante Simplicio agri mensore, p. 46. 47. 76. ed. Goesii.

CAPUT ~~XI~~ 4.

De pignore et hypotheca.

§. 1. notio hypothecae ejusdemque historia § 292–295.

Jus pignoris et hypothecae ejus generis rei competit, de qua inter creditorem convenit, ut esset pro debito obligata. Qui *obligat* rem suam *debitor* vocatur, cui vero *obligata* est *creditor*. *Est jus pignoris itaque obligatio rei pro alia re obligata contractum.* Quapropter res tunc obligata esse eo jure dicitur, si separata a dominio tradita ei est, quo cum obligationem dominus rei contraxit. Jus pignoris itaque potius in rem obligatam, quam in debitorem competit, excepto nexu, de quo infra.

creditoris, lub debitoris

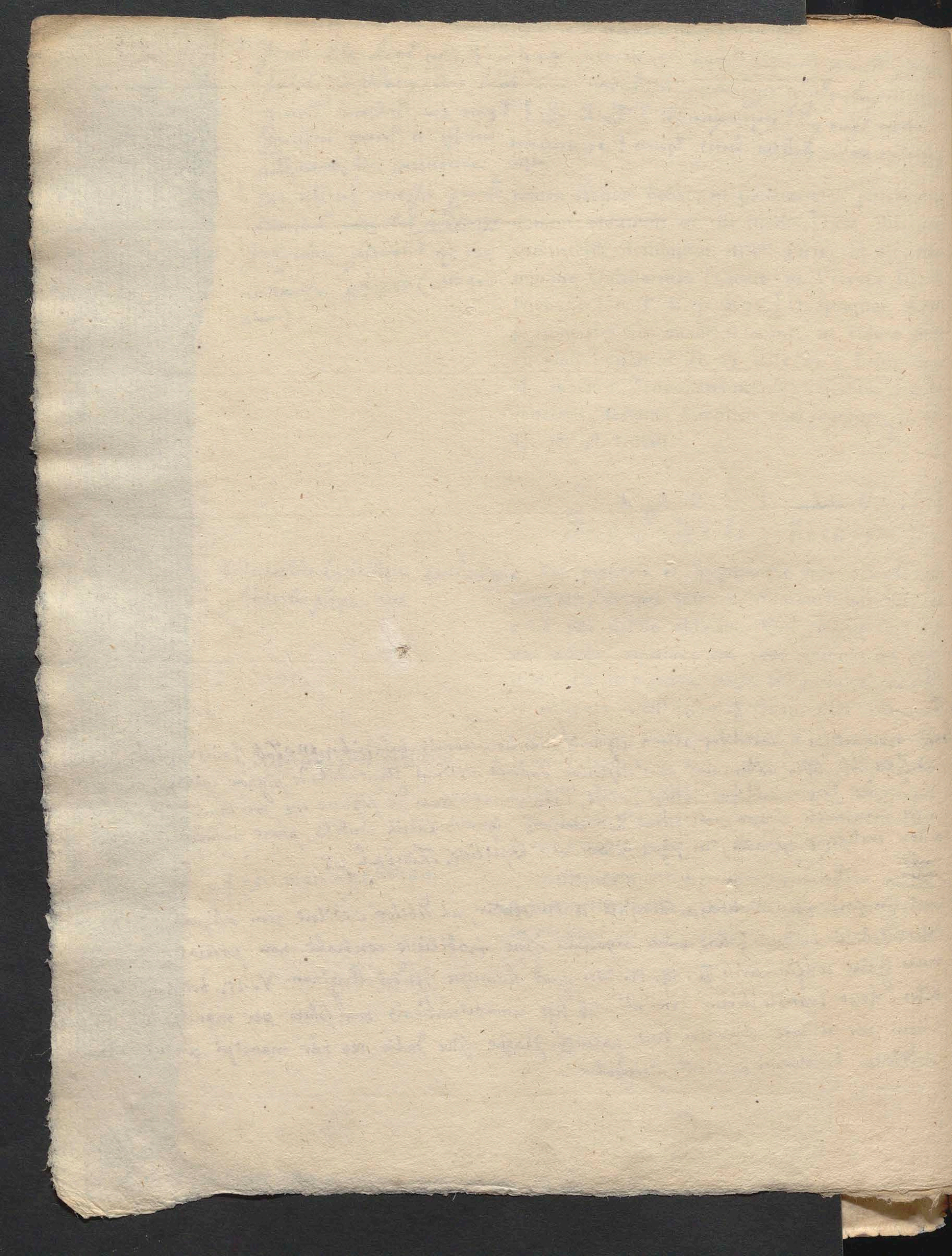
per mancipationem

~~Antiquissimis temporibus, solum~~ res ~~mancipi oppignorabantur, sive mancipabantur,~~ ~~addita~~ *clausula de remancipanda re*, quod pactum

†

Leges romanas perlustrantibus prima pignoris mentio occurrit in Legibus XII. Tab. Gaius enim in commentario ad L. XII. Tab. libro sexto, cuius pars posterior Tabulae ultimae respondet, de pignore egit fr. 238. §. 2. D. de V. S. unde iure meritoque colligi potest, Tabulam ultimam de pignore esse locutam. Quae mentio licet ita sit manca et obscura, ut, qualis hoc tempore pignoris fuerit conditio, plane nequeat intelligi, exinde tamen certissime apparet, ius pignoris iam vere extitisse. Thierbach p. 7

Pignus in sensu strictiori (hypotheca) ita contrahebatur, ut debitor creditori rem aliquam in securitatem debiti traderet; hoc enim negotium sine traditione contrahi non poterat. ✗ Nuper demum Gaius confirmavit II. 59. III. 201. quod hucusque Isidori Originum V. 25. tantum continebatur, hanc translationem dominii sub lege remancipationis non solum per mancipationem, sed etiam per in iure cessionem fieri potuisse. Itaque sine dubio res nec mancipi quoque ita in creditorem transferri poterant. Addebatur

I Po zdobyciu n. p. prowincyi iakiey oszacowano dochód każdego właściciela (to się nazywało kadaster). Stósownie do tego płacił podatek. Jeżeli zaś porobił melioracye iakie na tém gruncie dochód z tych stawał się własnością iego. Tego nic skarbowi nie płacił. Sprzedawszy grunt swoy kładł warunek na kupuiącego płacić podatek nałożony, za melioracye zaś albo osobny pobierał proc. albo zapłatę wynagrodzonym. Był więc właśc. lubo ograniczonym co do gruntu. — Jeżeli się na łaskę Rz. poddało Rzeczposp. Z

I Czy mogli sami wynaymować grunta? Mogli! Ale Cicero wspomina że grunta zabrane Sycylijczy.

I Czy mogli sami wynaymować grunta? Mogli! Ale Cicero wspomina że grunta zabrane Sycylijczy. Toż samo wspomina Liwiusz 42.19. o gruncie Kon. i oddane im, wynaymuią Cenzorowie? Toż samo wspomina Liwiusz 42.19. o gruncie Kapuańskim. Za się ma rozumieć że nie grunta wynaymowali, lecz ~~dochody~~ podatki, płacone vectigalia. Urząd niechciał się ich wybieraniem trudnić, iak i u nas kosiernem.

L Kwitnęło kłótnie Agrimensorów za Jnp.

Z w okolicach tylko gdzie nie dosięgł oręż Rz. nawet nie taxowano gruntu, tylko wprost nakładano podatek. Savigny in Abh. v. J. 1814–1815. § 48.

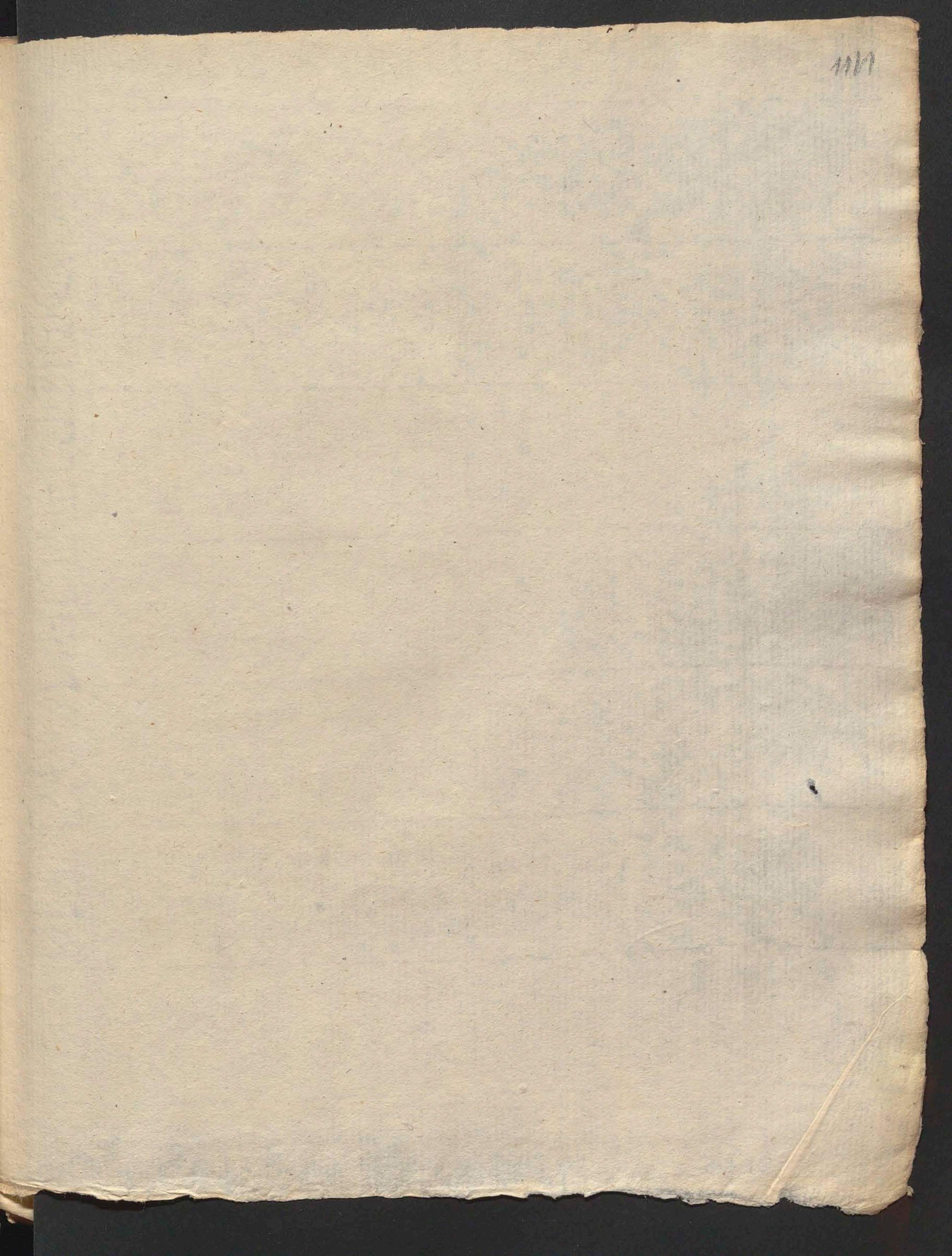
Ŧ et debitorem

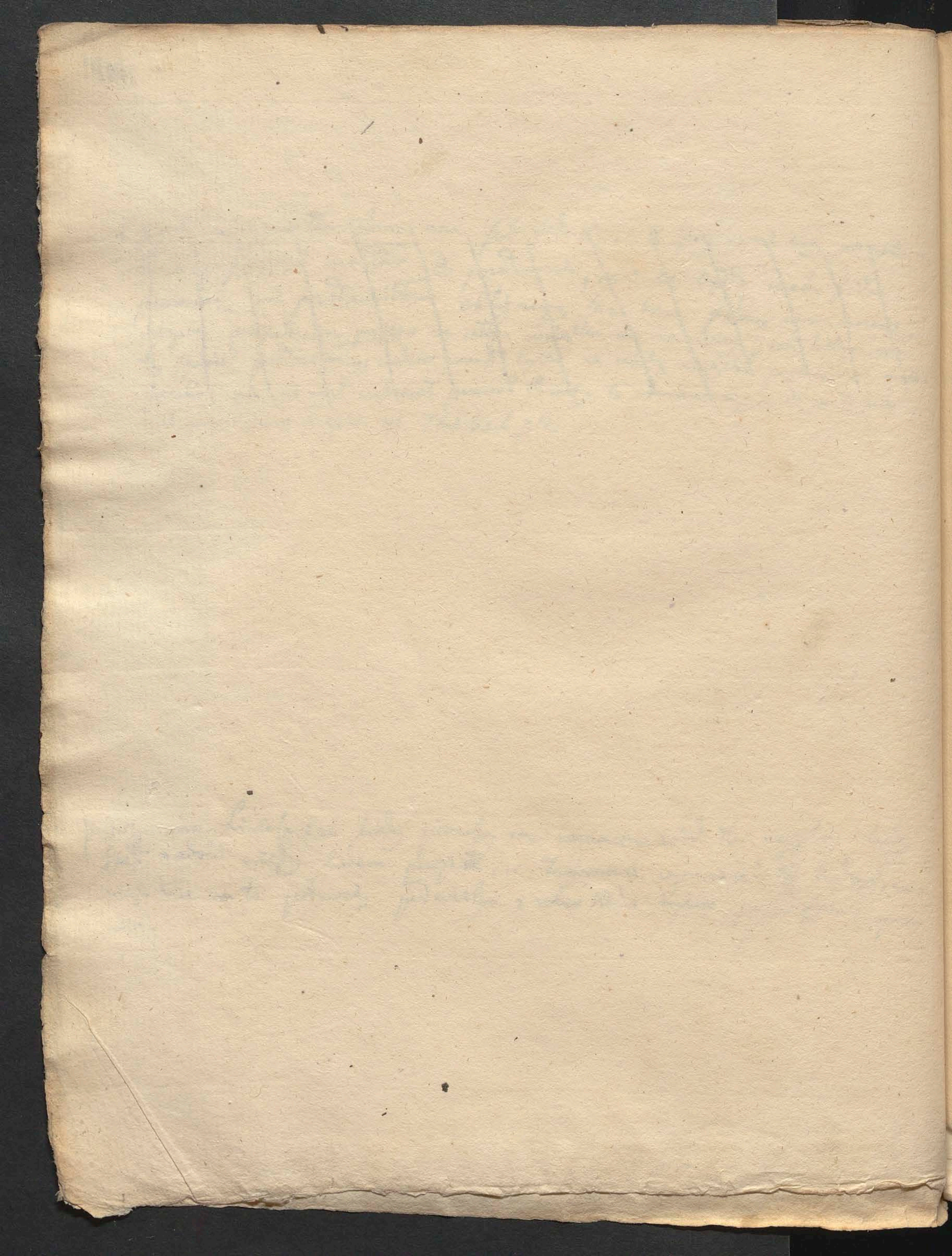
Ŧ Jest to zaciągnienie obligacyi na rzeczy moiey za obligacyą przezemnie zaciągnioną na rzeczy cudzey, lecz innego gatunku n. p. ~~za~~ obligacie, dom moy za pożyczane mi pieniądze

I Nie wolno było dochodzić rzeczy swoiey tylko przez vindicat. lecz właśnie vindicat. wymagała mancypacyi nie było iescze w ten czas actio publ.

7 Jezeli mancypowatem komu rzecz sub fiducia, a ta przy mnie się pozosta-
ła w possessyi mojej tę przedawnia, ani ta była miała fides,
ponieważ nie przedawniającym obligacya lecz bona fides rzecz może-
obligacya powstała, lecz przestała na całym majątku nie na rzeczy. I tak kiedym rzecz
tę sprzedał przedawnioną, creditor musi tylko na resztę majątku poszukiwać mnie.
Jeżelim mu nie miał ustąpić prawo! Poźniej to odmieniono. — De pacto fidu-
ciae nuperrimus scriptor est Thierbach p 13.

7 Wspomina Liwiusz że kiedy pierwszy raz narzucono żołd dla wojska, i kiedy
stąd radość między ludem powstała, że Trybunowie wymawiali to ludowi, mó-
wiąc że na to podwoją podatki z woli których ~~tylko~~ [illegible] [illegible] wyma-
wia.

fiduciae, sive *fiducia* appellatum fuit. Nisi enim a debitore fidei commissum esset creditori, ut soluto debito rem sibi remanciparet, nullo modo ad eam reddendam cogi ille posset, cum emancipatae sibi rei unusquisque dominus haberetur.

Oppignorabantur per fiduciam res immobiles, ita ut res oppignorata in possessione debitoris permaneret, et quidem jure precarii, eousque, donec debitum solverit. Vocabatur autem debitor pignoris ejus generis *praes*, quia praedium quod obligaret, habuit. Praecipue autem illi eo nomine designabantur, qui praedia sua populo Romano oppignorabant, sive de fiducia Aedilibus, qui reipublicae negotia ejus generis gerebant, praediis suis cavebant. Plurima in auctoribus classicis, hanc rem tractantia inveniuntur. Talia praedia populo obligata, si ea populus vendiderit eaque dominus possederit, concessa fuit usureceptio: quo casu praedium biennio usurecipiebatur, quae possessio dicebatur ex praediatura *usurecepta*; nam qui mercabatur a populo praediator appellabatur (Gaii Comment. II. 61. III. 201.).

Cum ex Servii Tulli regis antiquisque 20) institutionibus solum Urbis agri, pro maxima parte plebei (Liv. IV. 60. XXII), vectigal rei-

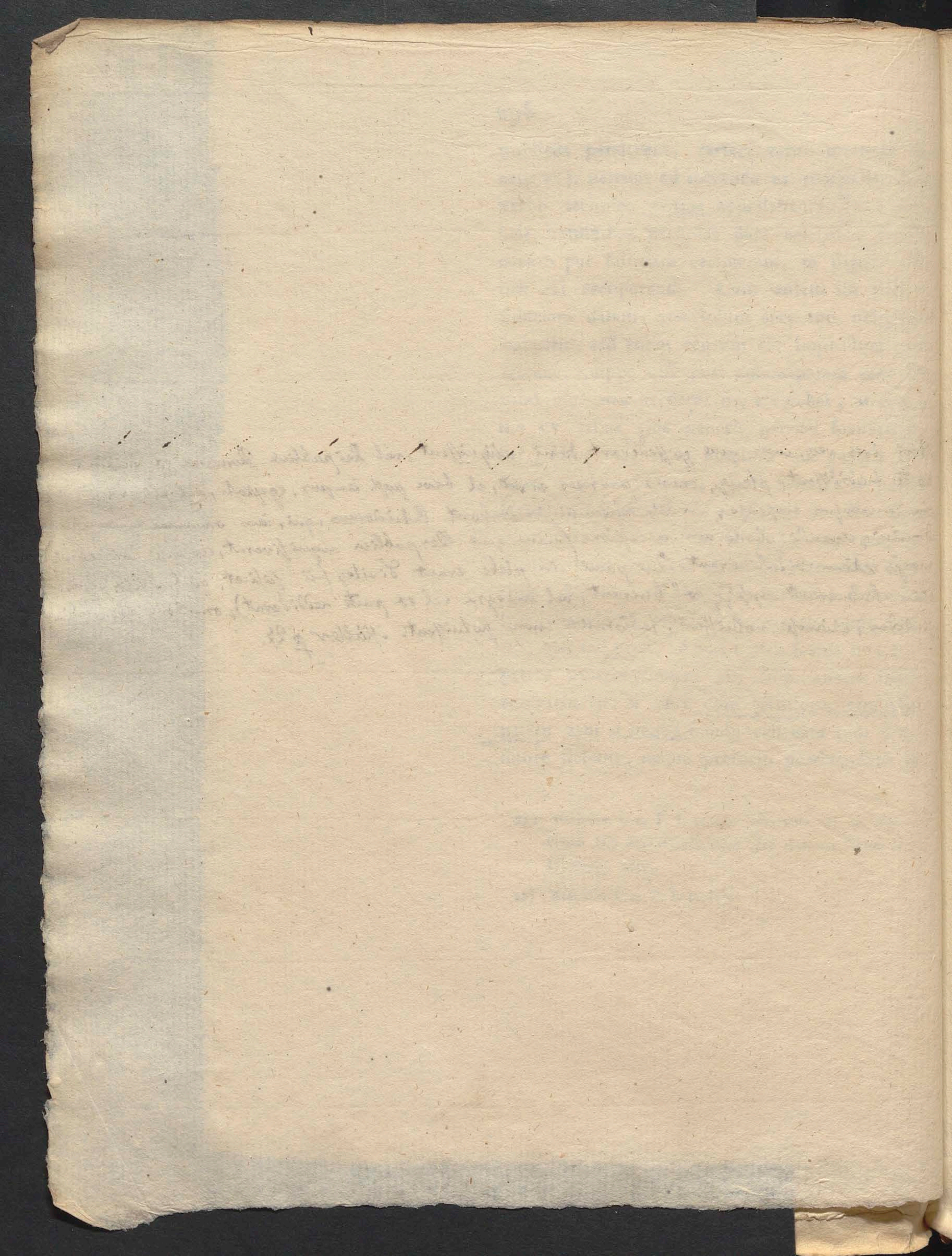
20) Niebuhr l. c. T. I. p. 259. 398. 453.

publicae penderent, caeteri vero immunes essent 21), patricii ad solvenda ea vectigalia, quae verbo technico census appellabantur, 22) plebeis hominibus pecunias dare solebant, fundos eorum per fiduciam recipientes, in pignus debiti sui recuperandi. Cum autem illi rem in fiduciam datam, non solum aere suo obligatam haberent, sed etiam censum illi impositum conferrent, quippe qui post emancipatam eam domini ejus esse crederentur, accidebat, ut maxime ex rebus ejus generis patricii foenerarentur. Hinc magnae in homines ejus generis querelae a plebe jactatae, apud Historicos passim leguntur (Niebuhr. l. c. p. 594.). Ex Commentariis Gaii l. c. (ib. II. 49) compertum habemus, eum qui rem alicui fiduciae causa mancipio dederit, vel in jure cesserit, si eandem ipse possederit, potuisse usucapere, anno scilicet, etsi soli esset. Addit tamen Gajus non competere usureceptionem nisi cum amico fiducia contracta sit: si vero cum creditore, non competere eam si neque conduxerit eam rem a creditore debitor, neque precario possidendam ro-

21) Niebuhr. l. c. T. I. p. 260. 261. nota 31. p. 384. 385. Böckh Die Staatshaushaltung. der Athener Tomo II. p. 45. Berlin 1816.

22) Niebuhr. l. c. T. I. p. 402.

I Novi cives vero, cum quæ possederant, domi reliquissent, vel Reipublicæ Romanæ ex maxima parte tradidissent, plerique omnes pauperes erant, et brevi post tempus, egestate, ut fit, rapide in immensum crescente, in æs alienum incidebant Patriciorum, qui, iam omnium agrorum domini, recenti bonorum accessione (nam quæ Respublica acquisiverat, ea ipsi possidebant) magis etiam ditati erant. Qui pauci in plebe erant divites (ii scilicet, quibus Rex, quæ olim habuerant ipsique exhibuerant, vel integra vel ex parte reddiderat), omnibus ære indigentibus, etiamsi voluissent, satisfacere non potuissent. Müller p. 27.

I Był więc cenzus dwojaki 1, gdzie wszyscy obywatele stósownie do majątku tak ruchomego iako nieruchomego na wydatki woienne składali się, a ścięż podział na klass 6. a 2, podatek z gruntów posiadanych a należących do Rzpltej. Dobrowolnie sami obywatele o te grunta ubiegali się. — Musieli z nich więcej płacić bez względu czy z nich wyciskowali lub nie. Chociaż więc nieraz i opuszczone były grunta w ogólnie podatek płacono.

~~I Musieli płacić więcej którzy ich zastąpili patryc. i procenta od więcej sum; nadto obligacyę za- ciągnionej debitum i proc. od debitum.~~

Dla czego? nie wiem!

(Lecz kiedy zaciągnąwszy długu nie wydałem mu pignus? On trawił czemu się nie upominał o iey wydanie

czemu w ten czas? To się wyiaśnia z tego co następuie. Od kogo innego, nie od przyiaciela, musiałem wprzód obligowany będąc, nabyć pieniądz w posiadanie, lub mu wypłacić. Jeżeli w ten czas nie chciał oddać rzeczy musiałem usucapere. — Jeżelim raz zawarł obligacyę z przyiacielem, więc ten oszczędzał nas przy przypadkach. Była to więc usureceptio lecz nie ex praediatur.

Lub kiedy się upominał a ia nie wydałem iey byłem karany.

Dawniey [illegible] pignoris rozpoznawat [illegible] następujący [illegible]:

Serwiusz ustanowił: że wolno nie obligowaney rzeczy dochodzić, które rzecz nie była mancypowana lecz tylko oddana. Postea autem receptum est.

Dochodzona przez niey i innych rzeczy

[illegible] nie było wszędzie debitora mogła być [illegible] tej każdego posiadającego rzecz, [illegible] posiadał [illegible].

Servium Sulpicium id constituisse multi putarunt, Ottone adfirmat, Thierbach p. 23. 26. cum autorem huius actionis plane ignorari.

Ante ipsum creditor pignori incumbere debebat, et rem custodire contracta fiducia sibi mancipatam; sed quia id valde molestum erat, utilitas pignoris et JCti suaserunt, ut pretor urbanus quisquis ille fuerit, duo nova edicto suo proponeret: nimirum, ut et nudo pacto pignoris adversus debitorem et adversus tertium pignoris possessorem agi posset. Data fuit haec actio tantum propter res coloni expresso pignore obligatas, pariter ac interdictum Salvianum. Sed JCti ad ejus exemplum formatam, ad fructus tacite obligatos extenderunt et tandem ad omne pignus, sive id lege sive pacto hominum expresse vel tacite sit obligatum. Otto. p. 527.

gaverit, neque creditori pecuniam exsolverit (Gaii Comment. II. 60.).

Hypotheca eo modo instituta multis ambagibus circumdata erat. Curabant itaque JCti Romani ut simplicius quoddam institutum exogitarent. Id consequuti sunt, licet paulo serius, *Pignore* constituto, cujus theoriam priusquam expediamus, observare liceat, rerum Romananarum statum id tulisse, ut libera republica non introduceretur. Pignore enim, ut quovis jure in re, dominium ~~rei~~ arctis limitibus circumscribitur, quod Romani aegre patiebantur, donec corruptis moribus id introductum fuit ita excultum, ut in Digestis expositum est. Fuit tamen jam olim simile quoddam apud eos institutum, *Actio in rem Serviana*, ~~qua rem per traditionem mihi oppignoratam persequi licuit (§. 7. Inst. De actionib.). Haec actio cum postea ad alias res, ejusdem generis, adhiberi caepta esset, actio quasi Serviana, vel Serviana utilis, vel denique actio pignoratitia, appellata est (c. 1. C. De precario.).~~ Neque tamen propositi tenaces Romani fiducia uti desinuerunt, licet pignus introductum esset (cf. Marini Papiri Diplomatici Nro 73.).

§. 2. pignoris notio p. 296.

Pignus nihil aliud est nisi *pactio* seu conventio *de re pro alia re obliganda* (fr. 19. pr. D. De datione dependisse.

Postea autem receptum est, ut absque rei traditione nudo contrahentium consensu verum pignora constituerentur, quae graeco nomine hypothecas dixerunt. Neque vero ius in re hoc modo, nec omnino ius aliquod utile, nisi actio accederet, qua possessionem rei obligatae peteret, creditori pari potuisse, res ipsa prodit. Hufschke p. 12. Vinnii sententia placet quasi Servianam actionem ex prudentum interpretatione descendisse. Non enim obstat Justinianum (§. 7. J. de Act.) eandem actionem ex Praetoris iurisdictione derivasse, cum satis constet, illas quoque actiones, quae ad imitationem Edictorum a prudentibus sunt compositae, praetoriarum nomine venire, quippe quae et ipsae causam et initium ex jurisdictione praetoris habuerunt. Contigit vero huiusmodi accomodatio vel ante Ciceronem, vel eo vivente, quantum ex eius narratione (ad famil. XIII. 56.) apparet. Thierbach p. 28. 199.

Si ad ianuam meam tabulas fixeris, et ego eas, priusquam tibi denuntiatem, refixero, deinde invicem interdicto quod vi aut clam exegerimus: nisi remittas mihi ut absolvar, condemnandum te quasi rem non restituas, quanti mea interfit, aut exceptionem mihi profuram, si non vi nec clam nec prec. fecerit.
fr. 22. §. 1. D. Quod vi aut cl.

Jeżeli przybiiesz na domie moim kartę, a ia, wprzód nim ci o tém doniosę, zedrę tę kartę, a po tém nawzaiem ostarsai się będziemy przez Interdykt quod vi aut clam wypada arebyś odstąpił twey skargi (remittas mihi ut absolvar), przegrasz bowiem, albo 1, żeś mi nieurynagrodził szkody iaką mogłem ponieść z takowego przybiiania ~~zerwania~~ karty 2, żeś to uczynił vi clam prec.

mno infect. fr. 3o. D. De noxal. act.). Nonnulli inter hypothecam et pignus ita distinguunt, ut putent *hypothecam* esse, cum *res immobilis* oppignoratur, *pignus* vero cum res *mobilis* obligatur, (fr. 9. 2. D. De pign. act. fr. fr. 238. §. 2. D. de V. S.). † Obligantur autem pacto ejus modi, omnes res:

1. Quas habeo habiturusve sum (fr. 29. pr. D. De pign.). 2. Obligantur non solum pactione inter debitorem et creditorem intercedente, sed etiam tacite quaedam res oppignorari solent. Id cum antiquis temporibus raro adhiberetur, sub Imperatoribus frequentius esse coepit, praecipue in gratiam foeminarum, quo magis dotem suam salvam haberent, licet talibus privilegiis doctrina haecce maximum detrimentum ceperit. Nec minus hoc perplexa theoria pignorum apud eos erat (aliter apud Athenienses id obtinuit, 23) quod nullo indice cognosci potuit, quanto aere alieno res oppignorata esset, cum constitutum non fuisset ut tabulas, unde hoc discere potueris, evolvere tibi liceret. † Optime itaque recentioribus temporibus, quod saeculo XVIII. constitutum esse scimus, huic rei prospectum est, cum instituti sint libri, sive indices, ad mentem institutarum hypothecarum apud Athenienses; nec minus, quod no-

23) Niebuhr l. c. T. II. p. 316. Boeckh. l. c.

† a zatém że również vi clam precar. żadnéi nie mają tém. Lecz taka compensatio nie uchodzi!

ξ. 3. pignus quomodo contrahebatur p. 296–297.

‡ genuinum discrimen utriusque pignoris in rei traditione et retentione subsistebat. Thiers. p 31.

‡ ctus praestaret, cum, si genus debetur etiam casus a debitore ferendus, sin species, ad summum culpa omnis praestanda sit. Quapropter regula valet: "generalem nullam aliam esse hypothecam nisi omnium bonorum, quae quis habet, quaeque habiturus sit, vel omnium omnino vel ceterorum praeter res specialiter hypothecae nomine datas." Specialiter enim, hanc significationem habet, ut contrarium ejus rei significet, quae voce: generaliter in quovis negotio designatur.

† iurium genera sunt, ut ususfructus, servitutes praediorum, pignora, obligationes, aliaque, quorum omnium ea inter ipsa similitudo est, quod incorporeis rebus accensentur, neque ab uno ad alterum ita, ut dominium transeant, utrumque profecto corporalium rerum, quae in dominio sunt, dissimillima. In quibus in hypothecarum numero recipiendis quamvis fieri non poterat, quin multa ex vetere et propria pignorum ratione remittenda essent, praevaluit tamen utilitatis intuitus; et id unum, quomodo recipi possent, spectatum est. Multa, ait Julianus (fr. 51. §. ult. D. ad leg. Aquil.), iure civili contra rationem disputandi pro utilitate communi recepta esse, innumerabilibus rebus probari potest. ‡ Pignore pignorato nomen tacite obligatum intelligitur fr. 13. §. 2. D. de pignorib. et hypoth. (locus quo vix alius magis interpretes vexaverit!). Verum necesse est, ut creditor debitoris debitorem, cujus nomen sibi obligatum est, de obligatione facta certiorem faciat. Priusquam enim certioratur de eo, quod actum est, nequaquam creditoris creditori tenetur, quod quam aequum sit, ipsa res prodit. Ante omnia non denunciationem, sed tantum certiorationem (c. 4. C. quae res pignori) opus est. ‡ Multum enim inter utramque interest, potissimum vetere jure, cum denunciatio esset solemnis et propria juris civilis certioratio, certioratio autem quaevis admonitio, fide digna. (Mühlenbruch p 54. ~~199~~)

‡ Jmo denunt. Gaupp p 72. nam non inde a cessione, sed a denuntiatione debitorem ~~denunmento~~ ~~debitorem~~ cessionario teneri juris regula valet.

Cum extremis Reipublicae primisque Imperatorum temporibus totus fere orbis terrarum a Romanis subactus esset, cives Romani autem omnes ejus partes peragrarent, et impeditior facta esset vita consuetudo auctusque numerus eorum, qui nisi ea quae in nominibus essent, nihil in bonis haberent: nonne hi omnes magnum inde detrimentum cepissent, si nomina pignori dare iis non liceret. Gaupp de nomine pignoris Berl. 1820.

7 pignus wręcza się creditorowi; hypotheca zostaie przy dłużniku. Tak pignus iak hypoth. może być specialis i generalis (cf. Alb. Merz de vera indole divisionis hypothecar. in generales et special. Tubingae 1818). Jest wtenczas specialis, ieżeli obiekt hypoth. tak dokładnie oznaczamy, iż widocznie stąd się pokaże że tylko pewna rzecz (~~species~~ genus) n. p. trzoda iedna, danej iest na hypothekę; ieżeli raz ogólnie rzecz oznaczamy (species) n. p. Daie moią trzodę (rozumie się wszystko bydło) iest hypoth. generalis. — Specialem hypothecam esse, cujus obiectum ita accurate indicatum est, ut hujus solius descriptionis ope singulae eo pertinentes species a ceteris probe distingui possent; generalem, cujus obiectum non ita accurate, sed solis generis characteribus indicatis descriptum est. — § 19. — Hanc vero speciei, tanquam singulae rei, significationem cum crederet autor, apud Jctos ubique habemus, neque alterum ~~ungaram~~ apud eos invenimus, in errorem inductus est. Cf. Coplick de generalis speciali[s] hypoth. discrimine Berolini, v. Gottingae 1820. Res si enucleata foret, multos in jure esse ‡

~~7 Zdejmuię bańkę, raz za dom muszą mi wynagrodzić; tej muszą się bronić rem vi clam precario, wyst. prawa, przybijając bańkę na cudzych drzwiach. Sąd wstrzymie oraz stosownie na sprawę~~

~~‡ możemy się nawzajem rozpoczynać, i przez Interdykt Quod vi aut clam dochodzić sprawy. W tym razie ieżeli nie odstąpisz od procesu, równie by iako ia przegrać możemy; by, że niedoniesł by nic o rzeczy exhiberetis moim interesson. ~~Fac, rem tego nie wyjęt vi clam precario bronić się mogę.~~~~

7 W niektórych okolicach Grecji n. p. Pokidei były bliżej hypoteczne cf. Aristot. Oecon. II. 12. w Atenach były ὅροι, στῆλαι. Czy i w Rzymie? Niektóry z nowszych prawników to utrzymuje, że to iest zakres wyrażony w niej wyprawie: Legum Mos. et R. coll. comparat. w nocie n. Lex JX. Scania wyłożonej który był dawniej już przeciwnego zdania miał się za tem zdaniem (Pamiętnik Warsz. z r. 1819. Nro 12. Dowody JX Kanonika są l. fr. 22. § 2. D. Quod vi aut clam. Jest to miejsce z dzieła o Interdyktach przez prawnika Venulejusa: ~~Jeżeli przybijesz na drzwiach moich bańkę (tabulę?), a ia bez doniesienia tobie o tem zdejmę bańkę ‡ ieżeli mnie oskarżysz przez Interdykt, rzecz gwałtem położoną te rzecz wyjęt, a nie wynagrodzisz mi wyrwę za to aż przybiiał na domie moim, powinieneś mnie uwolnić od sprawy; lub bić tę bańkę ex opposo, si non vi nec clam nec precario.~~ — Gdyby tu było o tablicach hypotecznych, czy mówiłby się słowami że vi, czy przybił bańkę na monumentus? — Że przez tabulę wrzuci się publicznie afisz. Ktoś przybiiał na cudzym ~~gruncie~~ na domie afisz, i zapewne że do tego ~~przez to zdawał się~~ nabył prawa przez przedawnienie. Widząc to porzuconym go ostrzeż; ieżeli raz gwałtem zadał może się bronić, że ~~...~~ quod vi aut clam. — Nic nie dowodzi fr. 20. D. de

Iniuriis, że obsiężnicie domum nie mamy ieszcze w Atyckiem prawie signa imponere, (lub adfigere)
lecz zapieczętować. Mówi też Modestin: kto zapieczętowanie dom nie opowiedziawszy się
wprzód urzędowi, lub wierzycielowi popełnia injurię. — Bo inaczej gdyby to było o hypo-
tekach nie potrzebaby prosić na to o pozwolenie. To samo ma się rozumieć o c. 1. 2. C.
ut nemini liceat sine iud. autorit. — N. 17. cap. 15. i N. 163. cap. 1. ściągają się do
prowincyi Grackich. — Zgoła, gdyby tako było, trzebaby przypuścić że to był zwy-
czaj Atycki, lecz że ten exystował w prawach XII. Tabl. nawet ci, którzy
wywodzą stamtąd te prawa, nie przypuszczają.

† Jest zatém u nas różnica między pignus i hypotheca.

† Gdyby mam wiedzieć, że nabytość od którejkolwiek rzeczy zdatnéj do
oppignoracyi? Dosyć więc na tem, który mi wskazuje, że jest in com-
mercio. Podług naszego prawa muszę obligacyą zapisać, ponieważ
nie potrzeba mancypacyi do założenia kontr. In bonis et alia praeter dominium †

† kto ma n.p. ususfr. rzeczy, wolno mi ią sprzedać, czemuż nie ma być wolno
dadź w zastaw?

† I tako n.p. dałem rzecz moję w zastaw za 500 Złł. która warta 1000, mogę
też samą rzecz za drugie 500 zadłużyć.

† I tako n.p. dał mi kto rzecz in servit. tu iest jus in re; ia sam mogę do-
chodzić prawa mego; toż samo in jure superficiei.

† L. 1. actione Serviana.

† Lecz tylko podług prawa nowszego, przez samą tradycyą. Nie potrzebnie hypotheca tra-
dycyi, jako powstająca przy dłużnika. Tak nazwane pignus voluntar. ma swoję zasadę w legatach, i prze-
chodzi tém bardziej zastrzedz wypłatę legatu legując pignus.

† Per procuratorem pignus olim comparari non potuisse Ulpianus autor est fr. 11. §. 6. D. de pigneratic. act. quod usque ad Justinianum c. 2. C. per quas person. valebat, qui hoc antiqui iuris principia plane abrogavit.

stris temporibus praedia tantum hypothecae dari solent.

Imperatores hoc modo jus pignoris circumscripsere:

1. Pignus nullo modo constitui posse, nisi praescripto modo obligatum sit, id est, pactione vel stipulatione, de quo infra. 2. Ut res oppignoranda idonea oppignorationi sit. Itaque non solum res a me possessas, sed etiam jura mea ~~secundum opinionem Justiniani~~ oppignorare possum (fr. 11. §. 2. D. de pignorib.). 3. Res etiam nostras ab aliis possessas ut oppignorare mihi liceat, (fr. 28. pr. D. de pign. act. fr. 16. §. 1. fr. 26. fr. 1. D. de pigno.). 4. Si pluribus meam rem oppignoraverim, tunc creditores vel in partes ut concurrant, vel prior tempore jure potior habeatur (fr. 15. §. 2. D. de pign. fr. 9. §. 3. D. qui post.). JCti enim Romani jus pignoris ejusdem naturae esse, atque reliqua jura in re putarunt, quae, licet nolente rei domino, creditor persequi potuit. Persequebar autem pignus actionibus illis, quas supra enumeravimus.

Constituitur pignus:

1. Consentientibus debitore et creditore. Id autem vel pactione fit, nec solemnes formulae ad constituendum hoc jus requiruntur. 2. Agente ipso magistratu (fr. 26. pr. D. de pign. act.) sive id *praetor* constituit, quod recentiores *pignus*

praeter ... oppignorare ... pignus

[illegible]

§. 5. quo modo pignus constituebatur p. 297–298.

§. 4. quae res oppignorari poterant. p. 297.

De rebus quae pignori dari possunt nunc agendum videtur.
1, pignori nequeant dari, res divini iuris c. 22. C. de SS. Eccles.
2, liberi homines, quanquam id concessum fuisse olim et interdum hoc jus exercuisse patres, non desunt argumenta.
3, res agriculturae pernecessariae, ex constitutione Imperatorum non poterant oppignorari.

praetorium vocant, sive *judex* jubente praetore; quod *judiciale pignus* adpellant. Haec distinctio non respondet juri Romano, cum judex apud Romanos nihil per se agere posset, nisi a praetore jussus. Subdivisio itaque haec ita inepta est, ut illa juris divisio in jus et judicium. Constituebat autem praetor pignus missione in possessionem; judex vero jussu praetoris id constituebat pignus in causa judicati capiens. Si debitor non praestitit obsequium judici, in pari causa erat ac si praetori ipsi non obedisset. Apud Romanos enim si minori magistratui obsequium praestitum non erat, eo ipso magistratui superiori non obsequutum esse putabatur (Niebuhr l. c. T. I. p. 341. II. p. 70.). 3. Necessitate expressum, seu *pignus* sic dictum *necessarium*. Solet fieri, ut ob periculum imminens creditori pignus constituatur et quidem per necessitatem expressum, quod nonnulli *pignus legale* vocant. Quo casu subintelligitur pignus id consentientibus partibus datum, coactus enim voluisse debitor apparet. Sunt nonnullae personae, quibus eo ipso, pignus contrahitur tacite. Sunt autem *a.*) fiscus ex causis infra proferendis. *b.*) pupillus in bonis tutoris sui c. 20. C. De Administr. *c.*) liberi in bonis parentum suorum, et quidem ex jure recentiori, si parens uterque, mortuo alterutro, secundas nuptias contraxit. *d.*) mulier ob dotem

§. 6. quibus taci- te contrahe- batur f 290.

4, iura praedior. urbanor. fr. 11. §. 2. D. de pignorib. et hypoth.
5. bona restituenda, v. c. legata c. 3. C. com. de legat.

‡ Hanc divisionem ineptam dixit Hugo Donellus de pignorib. et hypoth. c. 5. contra disputat Thierbach, et alii quos laudavit p. 5.

‡ ~~Co przyięły widoczny sposob~~ Rzecz zafantowana oddaną była w posiadanie interessenta, i do tego miałem rekurs ieżeli rzecz mogę uszkodzić n. p. fantowany dom.

‡ Jeżeli sędzia wydał wyrok zabierał rzecz mógł i oddawał interessent.

‡ Szczęd pochodziła kara multa; każdy urzędnik miał moc karania tym sposobem, bądź to urzędnicy od siebie wyznaczeni n. p. urzędnicy królewscy, będź to dzierżawcy w ich imieniu n. p. judices. (że zaś na mocy lex Aternia ~~Livius~~ x. 50. Dionys.) nikt nie mógł większej nakładać multa nad 30 wołów i 2. owiec cf. Festus s. v. Peculatus. Wspomina Gellius że dla tego, ponieważ dawniey rzadsze były owce w Italii niż woły (N. A. XI. 1.); iest to fałszem. Ma się rozumieć że każdy Magistratus ~~naymnieyszy~~ był multę przyiął od 2. owiec, wyższy na 30 wołach. 1 Naymnieysza kara przez innych stanowiona była 1. owca. — Później była ustanowa nie chce kto domu swego naprawiać, i ... iest wpuszczony w posiadłości iego, chciał tego, bo nie chciał naprawiać domu. Ordo autem ‡

‡ podług prawa dawnieyszego należało wszystko do oyca co posiadały dzieci; podług nowszego miały dzieci na dobrach matki dominium, oyciec zaś ususfr. że to pochodzi z prawa nowszego pokazuie się 2. C. 6. §. 2. c. D. §. 4. C. K. 9.

Trzecią kara pieniężna stosowna do multy wspomnioney 100 — 10 asses.

Ƒ kto wynaymuie, się, ile u nas mówię, kto wy-
naięt

Jakiez ma prawa creditor na rzeczy zastawioney?
Ƒ po śmierci mojey nie ginie pignus.

* capiendi non ex mera iudicis voluntate pendet, sed ut et facillima creditori minimeque molesta debitori sit iudicati executio, receptum est, ut initium capiendi et distrahendi a rebus mobilibus fiat, tunc si earum pretium no sufficerit, res soli capiantur, postremo ad iura et nomina perveniatur (fr. 15. §. 2. D. de re iudicat), idque ita, opinor, ea de caussa, vel quia impropie iura capiuntur, vel facilius controversias admittunt.

§. 7. ex contractu pignoris quae iura oriuntur p 299.

in bonis mariti; (c. 6. §. 2. c. 8. §. 4. C. de secund. Nupt.) nec minus sponsa in bonis ejus qui promisit dotem cf. mea diss. de Vita Decii p. 83. 84. sqq. *e.*) locator in invectis et illatis conductoris. Neque minus locatori praedii rustici pignus competit. fr. 4. pr. D. de pact. fr. 4. pr. fr. 6. D. in quib. caus. pign. *f.*) Creditori ob pecuniam in aedificandam domum creditam. fr. 1. D. In quib. caus pign. *g.*) legatarius in omnibus bonis haeredis, pignus contractum habet c. 1. C. Commun. de Legat.

Ut ex hereditate ita etiam ex pignore heredes obligantur. (c. 1. C. Si unus ex plur. hered.). Creditori itaque quaevis obligationes competunt, speciatim vero: creditor pignus persequens, vel ipse ad persequendum id jus habet, vel plures creditores putari possunt, quibus idem competat. Si unus est, tunc habet:

a) Jus *pignoris possidendi*, eousque donec solutum fuerit. Nec minus possessionem pignoris persequi potest si alius ea gaudet. c. 3. C. De pign. *b.*) Jus *pignoris vendendi*. Summum hoc jus est quod creditori competere potest. c. 9. C. Qui pot. Oppignoratam sibi rem creditor vendens quasi dominus ejusdem vendere eam videtur, quod jus jam ipso pignore constituto ei competere putatur. Quousque enim rem oppignoratam quis habet, dominus ejus esse putatur, licet alius eam

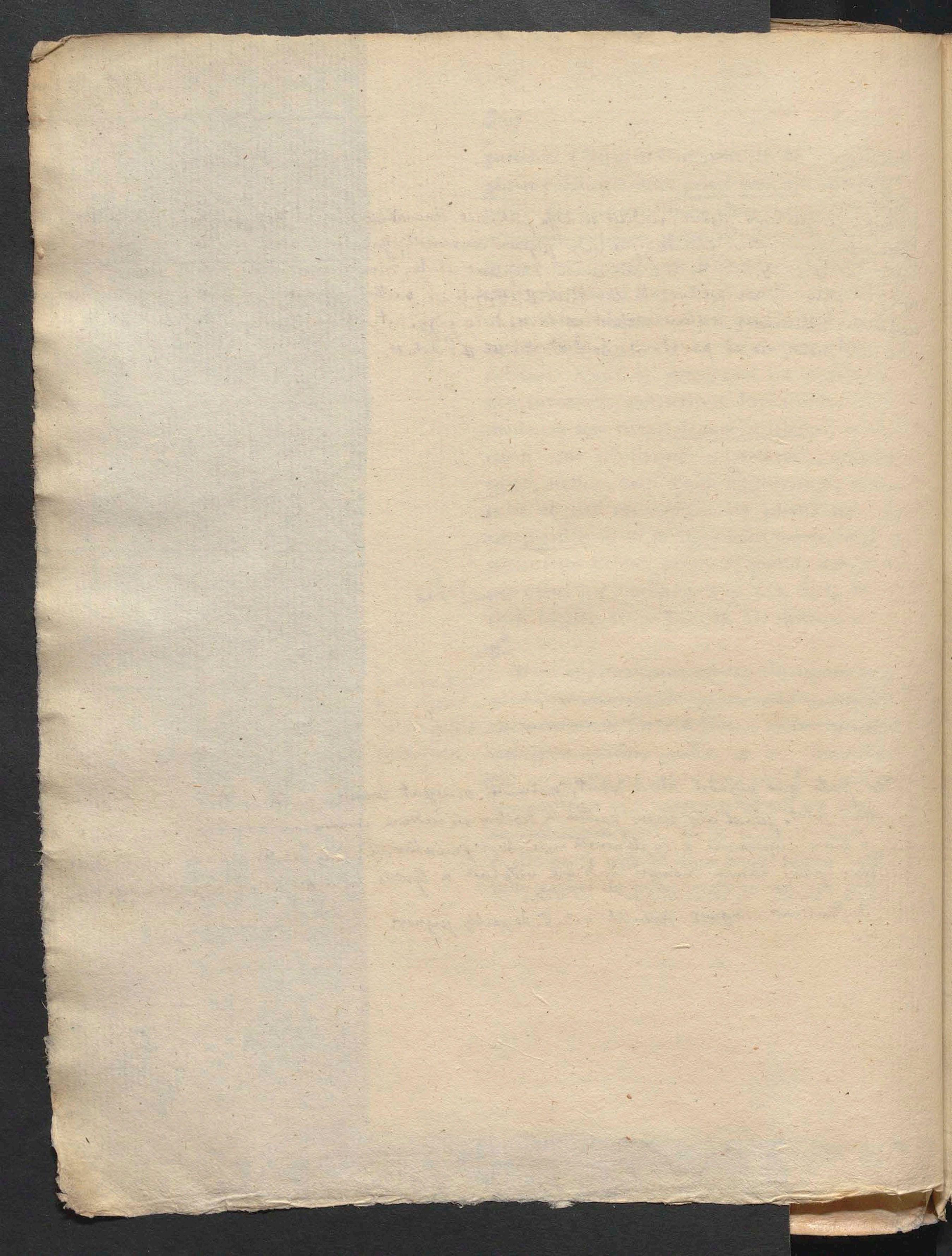
possideat (Gajus in Comment. II. 64.). Si autem plures creditores sunt, priori tempore id jus competit. De ipsa venditione observandum erit, Justinianum statuisse: creditori pignus vendere non licere, priusquam post debitum contractum, duo anni praeterlapsi sint. Constitutum praeterea est, ut pecuniam debitum suum excedentem, reliquis creditoribus conferat, et deficientibus his, ipsi debitori. Quod si emptorem rei oppignoratae non invenerit, praescripsit Justinianus, ut quo modo res sese habeat denunciet debitori, atque si etiam tunc solutionem detractaverit, principem adeat, nullum vero alium magistratum, eumque petat ut sibi res oppignorata adjudicetur. Post adjudicationem etiam intra duos annos, rem oppignoratam debitor exsolvere potuit; sed his elapsis omne jus amisit (c. 3. §. 1. 2. 3. C. De jure dom. impetr. fr. 7. §. 1. D. De distract.).

Rem oppignoratam debitor alii legare potest, quod legatum valorem suum recipit, cum creditori satisfactum fuerit. Neque minus ipsi creditori eam vendere potest, si *lex Commissoria*, id est pactio ex parte creditoris, ut nisi certo tempore rem oppignoratam exsolverit sua esset, non intercessit. (fr. 16. §. 9. D. de pign. c. 3. C. De pactis pign.). Concessum tamen creditori fuit, pacisci de distrahenda re minore pretio si

f Si convenisset de distrahendo pignore, venditio permissa fuit, nec denunciatio desiderabatur, quam male alii ex fr. 4. D. de distr. pign. requirunt. Si nihil de distrahendo pignore convenerit, Javoleni tempore venditio creditori non permissa fuit ex fr. 73. D. de furt. Licuit tamen Ulpiani aetate, dummodo trina denunciatio creditoris praecessisset, ut pignus lueret debitor, Paulus R. S. II. 5. §. 1. Si pactum expresse fuerit, ne vendatur pignus, distractionem nihilominus licitam censent ex fr. 4. D. de pign. act. si creditor ante debitori ter denunciaverit, ut solvat, nec ei pareat. Haubold ad H. ~~III.~~ II. 1. §. 10.

I Inter pacta quae pignori adjici solent, primum occupat locum, quod Pactum antichreticum appellari solet, scilicet ejus generis pactum a debitore et creditore initum, ut ille huic jus concederet quo in locum usurarum re oppignorata uteretur frueretur. Originis pacti nulla ad nos pervenit notitia; ipsum tamen nomen indicare videtur a Graecis usurpavisse id Romanos. Lex Com.

f quam Constantinus Magnus sustulit c. 3. C. de pactis pignor.

[illegible]

Jakież prawa ma do rzeczy zastawioney debitor?

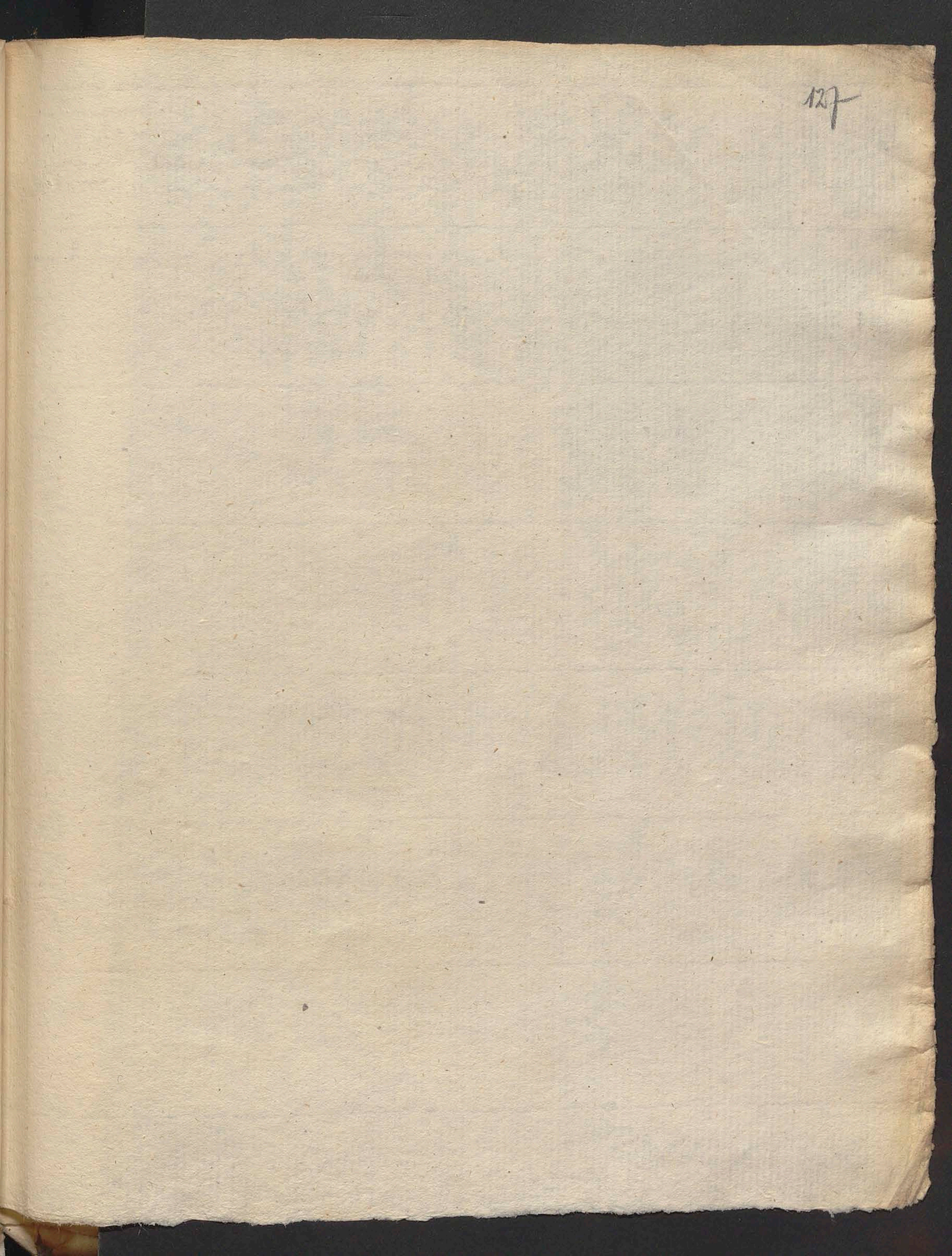
Pytanie zachodzi, czy rzecz dana w zastaw a potem skradziona przez daiącego w zastaw może bydź przedawniona? Może bydź, ieżeli się od niego w cudze dostanie ręce. Bo lubo ta rzecz była kradziona, iednakże [illegible], czyli wada kradzieży wszystka umorzona, ponieważ się rzecz dana w zastaw dostała w ręce pana właściwego, który nie iako właściwy rzecz ukradł; nie ukradł zaś rzeczy iako tylko obliguiący, rzecz więc może bydź przedawniona tem nie obliguiąca. ~~c. 10. C. De reb. furtivis~~. fr. 4. §. 6. D. De Usurpat. ~~c. 6. C. pro Empt.~~

Nikt nie popełnia kradzieży na rzeczy własney.

Szkodliwość tego pokazuie się szczególniey w kraiach gdzie lichwa wielka panuie.

† utracam prawo moie, ieżeli rowne mam prawo na hypoth. a ~~prz~~ creditor drugi rzecz dzierżi posiada fr. 16. §. 8. D. de pignorib.

‡ Jeżeli dwóch lub kilku kredytorów do ktorych się na summę iaką w równych części[...], wszyscy maią równe prawo do moiey rzeczy. Przypuśćmy że A, B. C. ktorzy się po 20,000 na zafantowanie rzeczy moiey. Jeżeli stracę maiątek, tak że odtąd rzecz moia nie będzie warta iak 20000, chociaż na niey ciężą 60,000 iednakże 20000 muszą się kredytorowie kontentować. W tym razie przypuszcza prawo że iest fantów 3. i każdy stosowną traci część. — Jeżeli nieobecnemi będą B. C. a konkurs otworzy się na maiątku moim A. odbierze całkowitą swoią summę i nie ma potrzeby części z niey ustępować kredytorom B. C. bo na to nie odebrał zlecenia, a prócz tego fant iego równie dobry iak kredytorów innych, którzy utracaią swoie ponieważ vigilantibus jura. To rozumi się tylko, ieżeli ~~z tey przyczyny~~ zaciągniony ~~iest~~ dług; bo pignus więcey znaczy niż hypoth. bo vigilantibus jura. — Równie i w teraz ‡ n. p. za mieszkanie winien iestem, tego na tylko meblach które wprowadził iuż od dawna cięży pignus. Locator nie może konkurować z kredytorem moim. Ale to iest dozwolonem, żeby będący niższy prawem ~~[...]~~ wierzyciel ofiarował wyższemu prawem wypożyczoną summę, a sam posiadał fant; to się nazywa ius offerendi c. 22. C. VIII. 14. c. 1. C. VIII. 18. — Et hoc denique notandum est: competere creditori jus, debito soluto, pignus retinendi, ob debita alia quae eidem debeantur.

‡ creditori possessionem hypothecae, debito non soluto, proprio ausu occupandi cedebat. Sed pactum hoc ~~non~~ multi reiectum contendunt, Thierbach § 66. Et hoc notandum: rescripsisse saepe Imperatores, quod testamento quoque pignus constitui posset. Evenit forte, ut testator heredem, a quo legata sub die vel conditione reliquerat, ipso testamento legatariis certas res in securitatem legatorum tradere damnaret, aut legatarios eas res, quas iam possiderent, pignoris titulo ob eandem causam retinere, permitteret. Thierbach § 70. sqq.

E. g. de fructibus pignoris et si plures creditores de pignore litigant. § 301.

‡ Creditor fructus rei percipiebat, quibus sors ipsa minuebatur Paul. R. S. II. 13. § 2.

exsolvi eam noluerit debitor. fr. 4. D. de pign. act: Pactum quo debitor

Quod fructus rei oppignoratae attinet, v. c. si praedium rusticum oppignoratum est, hi non creditoris sed debitoris sunt. Sed vulgo fit, ut creditori concedantur, loco usurarum ob rem oppignoratam ei debitarum. Si plures creditores erunt, quibus in solidum jus in rem oppignoratam competit, (puta si tres vel quatuor creditores pecuniam ad rem oppignorandam debitori dederunt), tunc ejus pignus erit, qui magis de persequendo jure suo vigilaverit. Nec obstat, quod eo casu concursus in partes nonnunquam fiat, nam si recte casum ejusmodi animadverterimus, conspiciemus tot pignora esse quot partes. Quas plures creditores si pignoris valor diminutus est non consequentur, sed is suam, sive integram sive majorem illarum partium, consequetur, qui primus ad eam accesserit. Concurrere autem in partes tunc solum creditores possunt, si in eadem re pignus contraxere, tunc enim plurima pignora in eadem re contracta esse intelliguntur. Diversis vero ex causis si contraxerant, pignora diversa esse putantur, itaque possidenti creditori ex prima causa in solidum jus suum persequi licebit. fr. 9. §. 2. D. qui pot.

quanquam cum re oppignorati putantur, fr. 29. §. 1. fr. 1. §. 2. D. de pign.

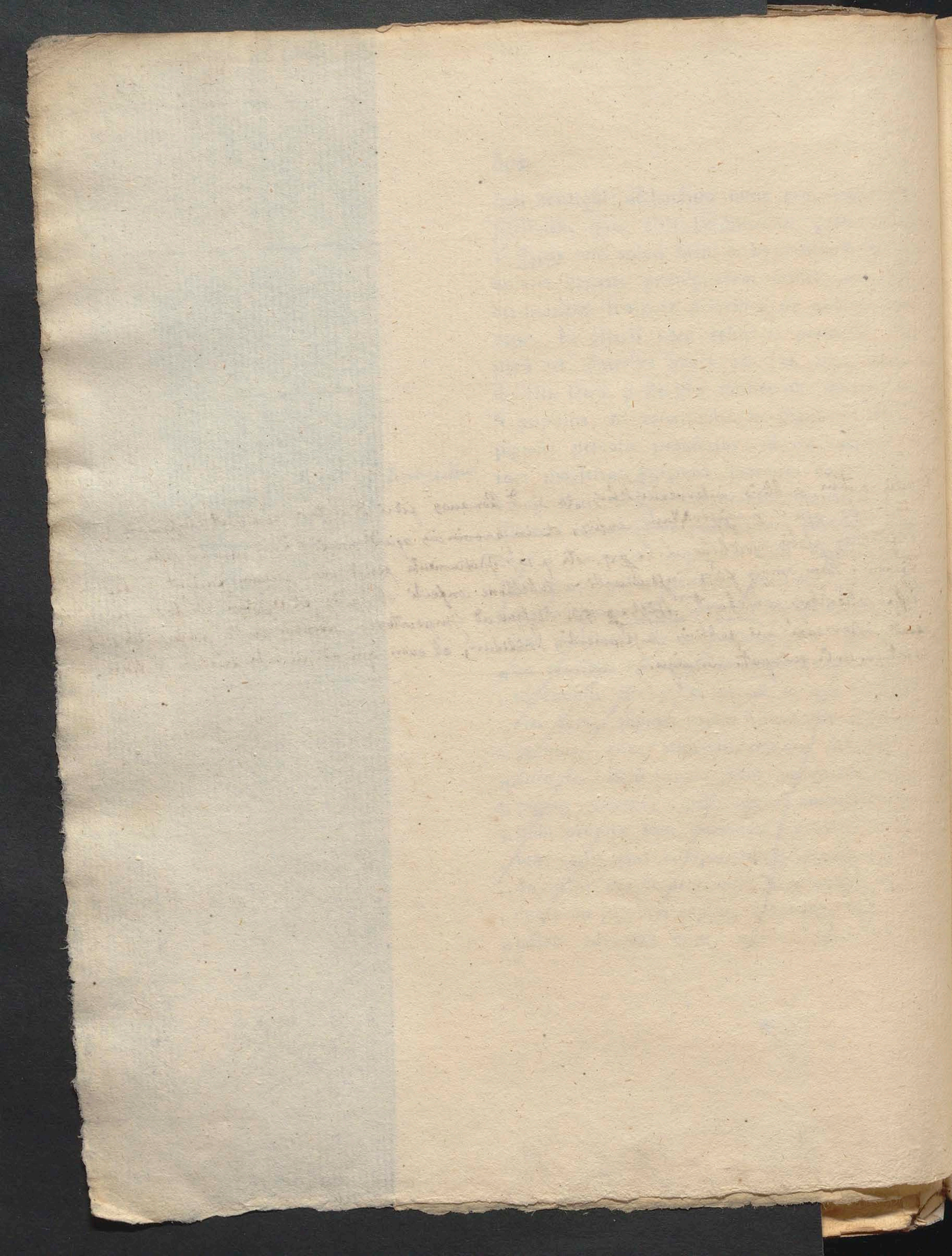
De privilegiis hypothecarum nunc agamus. Supra monuimus nonnunquam *tacite* hypothe-

§. 10. privilegio hypothecae qui gaudeant p. 301–302.

cam contrahi; addendum nunc erit, esse etiam personas, quae aliis creditoribus praeferuntur. 1. fiscus non solum tacitam hypothecam ob tributa et causam primipilarem habet, sed etiam creditoribus tempore prioribus ob eadem praecedit. In ceteris vero rebus si posterior tempore est, deterius habet jus. (cf. mea dissert. de vita Decii p. 84.) 2. mulier ob dotem suam 3. pupillus, ut monuimus. 4. pignus publicum pignori privato praefertur, id est, pignus coram magistratu pignori privatim contracto (c. 11. C. Qui pot.). 5. Sequuntur omnes alii creditores, ita ut prior posteriorem excludat. Accedunt nonnulla, quae ex Gaii Commentariis (IV. 26. sqq) nobis innotuere. Dicit ille: „per pignoris captionem lege agebatur de quibusdam rebus moribus, de quibusdam lege. Introducta „est moribus rei militaris (*actio*) nam propter „stipendium licebat militi ab eo qui tribuebat, „nisi daret, pignus capere; dicebatur autem ea „pecunia, quae stipendii nomine dabatur *aes* „*militare*. Item propter eam pecuniam licebat „pignus capere, qua equus emendus erat, „Item propter eam pecuniam, ex qua hordeum equis erat comparandum: quae pecunia „dicebatur *aes hordiarium*. Lege autem intro„ducta est pignoris captio, velut lege XII. Ta„bular. adversus eum, qui hostiam emisset,

praefertur

Tabulis autem publicis intervenientibus ea apud Romanos fieri dicuntur, quae sunt insinuata
in urbe apud magistratum census, et in provinciis apud magistratus municipales vel
defensores plebis Trebcke l.l. p. 9. nota 9. 10. Instrumenta per se non plenam faciant proba-
tionem. Nam omnis fides instrumenti a tabellione confecti ab ipsius et testium adhibitorum
depositionibus pendebant Hiss. p. 158. Usque ad Imperatorem Leonem nulla praeferentia fuit
~~erat~~ inter eum qui publicis instrumentis nititur, et eum qui ad privata tantum se trans-
fert (c. 11. C. qui pot. in pign.)

‡ pod to prawo podciągnięto i urzędników innych a nawet i tych którzy prywatnemi dobrami Imperatora lub Imperatorowey zarządzali.

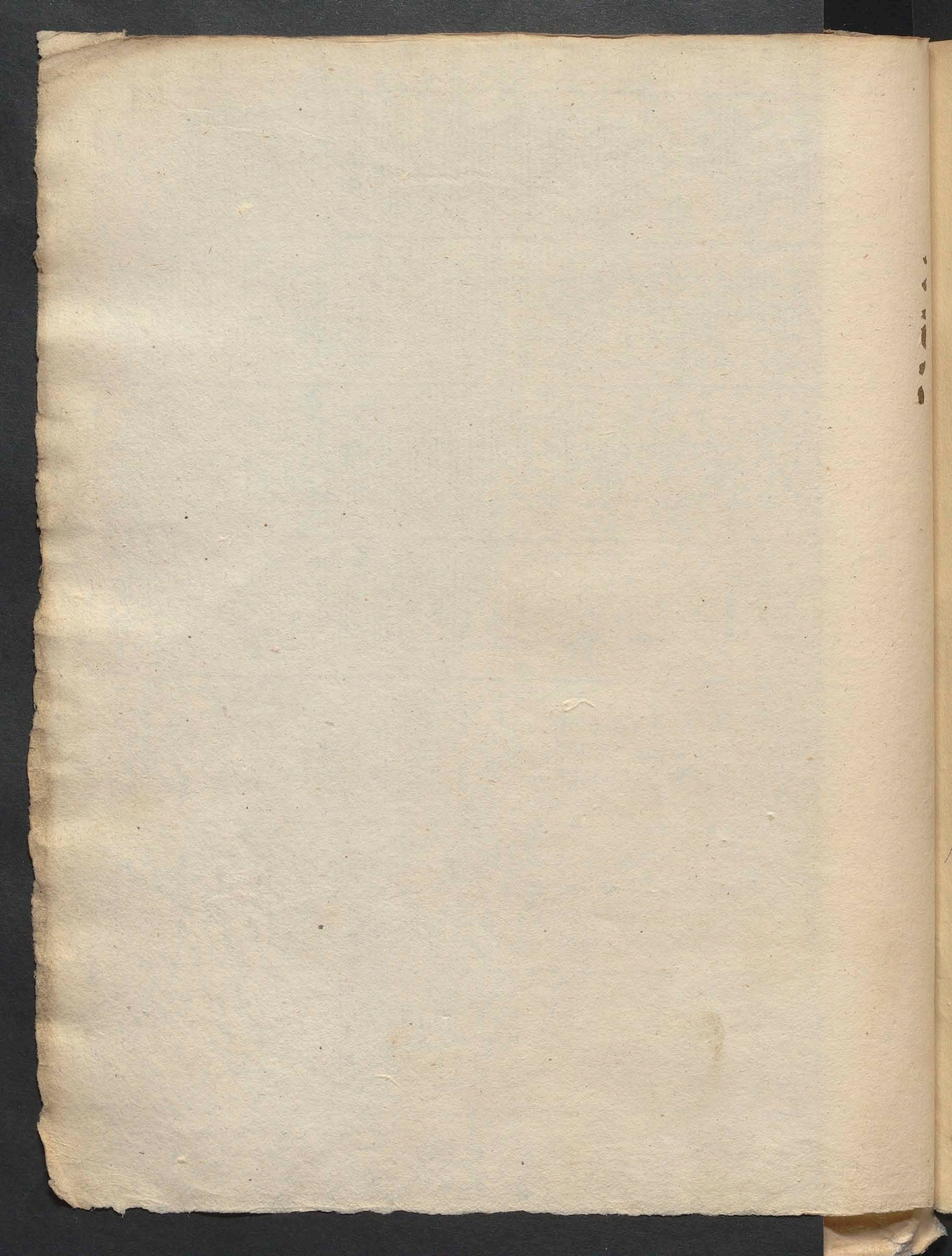
‡ Hist. p. 107. Lex Jul. de fund. dotal.

‡ O konkursie będzie [illegible] niżey.

⊥ dawniey składały ten podatek wdowy.

⊥ Dochodzono rzeczy swoiey prawnie 1, sposobami ustanowionemi przez prawo, (agebatur lege) 2, prawem zwyczaiowem (moribus). I tak zwyczaiem nastało a) że ile razy zabrakło w kassie woienney na żołd, płatnik (tribunus aerarius) wskazywał żołnierzowi obywatela, który podatku na żołd nie złożył, a ten mógł go fantować; to nazywało się aes equestre. ⊥ b) brali przez tego pieniądze od obywateli na jęczmień dla koni, nie używano albowiem owsa, i za to wolno było fantować c, wolno było fantować tych którzy mieli składać pieniądze na zakupienie koni, dla obywateli uboższych którzy [illegible] w woysku konia sobie kupić nie byli w stanie. Pozwolono prawami XII. Tabl. a) że wolno fantować tego, kto kupił bydlę na ofiarę a nie zapłacił go b) kto naiął konia chcąc pieniądze stąd zebrane dać na ofiarę in dapem d. i. na ucztę dla pontifices c) mogli fantować dzierżawcy dóbr narodowych tego, kto się skarbowi, a ze tem im samym, nie uiścił. Cicero in Verr. III. 11.

† Nie podpada wątpliwości, że przez usucapio lub praescriptio, hypotheki nabydź nie można, ponie-
waż, nabycie prawa tego opiera się na umowie, a ta za wiedzą osob zawiera się fr. 44. §. 5. D. de usu
Lecz czy przez praescriptio uwolnić się nie można od hypotheki? Sam dłużnik zawsze pozostaie obo-
wiązany, ale osoba której sprzedał rzecz zahipotekowaną, może przez praescript. nabydź prawa, a-
by creditor poszukiwał swego prawa nie na rzeczy, lecz na dłużniku fr. 5. §. 1. fr. 12. D. de divi.
temp. praescr. c. 1. 2. C. si advers. cred. praescr. opp.

„nec pretium redderet: item adversus eum, qui „mercedem non redderet pro eo jumento, quod „quis ideo locasset, ut inde pecuniam acceptam „in dapem, id est in sacrificium impenderet. „Item lege data est pignoris captio publicanis „vectigalium publicorum populi Romani ad- „versus eos, qui aliqua lege vectigalia debe- „rent. Pignoris captio extra jus peragebatur, „plerumque etiam absente adversario; praete- „rea nefasto quoque die."

In actione de pignore instituta probandum actori erit: rem sibi obligatam fuisse indeque actionem sibi ortam esse; nec minus, fuisse tunc temporis debitorem dominum rei cum rem suam oppignoraret (fr. 3. pr. fr. 15. §. 1. D. de pignorib.). Ad haec omnia ea creditor proferat, quae supra de vindicatione rei agentes exposuimus.

§. 11. jus pignoris quomodo persequi possimus f 303.

Persequimur autem *pignus* actione hypothecaria, quae actio arbitraria est, nam conceditur reo, vel pignus ~~suum~~ exsolvere, vel rem oppignoratam actori restituere: quod ni fecerit, condemnatio sequitur (§. 31. Inst. De act.). Quod si condemnatus sum, nec jus suum actor ultra persequitur, id est, post condemnationem triginta annos praeterlabi sinit, tunc si rem quam a me vindicavit bona fide a principio possederam, praescriptione longi temporis repel-

Podług c. 8. C. de Praescr. 30. vel 40. annor. jeżeli nabędę rzeczy obciążoney hypoth. nie może odemnie windykować jey właściciel [illegible] dając za nie wykup. Przeskoczywszy więc ta służyć się do trzeciego, nie do kredytora.

letur. Justinianus addidit, ut ea praescriptione etiam ipsum dominum rei repellere possem, et abhinc dominus ejus rei putarer. ‡ Hoc tamen magis in favorem debitoris constitutum fuisse videtur, ~~nam si is~~ qui si rem a se oppignoratam sit possederit, nec eam creditor persequutus ~~fuerit~~, tum primum recte possedisse, vel potius pignus exsolvisse videbatur, cum ~~per triginta annos possideret.~~ per longum illum tempus possideret. ‡

~~Olim concessum fuit, actionem hypothecariam vel in ipsam rem vel in personam intendere. ‡ Quod Justinianus mutavit, cum statuisset, ut in debitorem tunc primum intenderetur, si in ipsam rem, id est, in tertium eam possidentem intendi non posset. Hoc institutum recentiores JCti *Beneficium excussionis* vocant (c. 19. C. De fidejussor. Nov. IV. cap. 1.).~~

‡ Cum jus pignoris et hypothecae jus in re sit, patet exceptione hypothecae contra tertium eam vindicantem memet tueri posse. Actio hypothecaria admodum adjuta fuit, ~~Edicto~~ Interdicto sic dicto *Salviano*, (§. 3. Inst. De interdict,) unde actio hypothecaria derivari videtur (Gaii Comment. IV. 147.).

Creditor jus pignoris remisisse vel potius amisisse videtur: 1, si ipse concessit creditoremque alium tempore posteriorem sibi praeferri passus est, vel debitori rem oppignoratam

‡ Jakie w dzisiejszy czas będzie, kiedy creditor poszukuje u mnie rzeczy sobie zafantowaney, a ja jey nie posiadam, czy ma wybor pomiędzy actio in rem, i actio in person? Tu trzeba rozróżnić: 1, jeżeli ustąpiłem całego maiątku mego dla moich wierzycieli, pozostawi mi tyle (przez tak nazwane benef. compet.) ile potrzeba do życia, §. 173. pr. d. de R. J. a tego nie może mi odbierać creditor. 2, jeżelim zaś sprzedał rzecz, zawarłszy contract hypoth. na całym maiątku (pignus generale), ma creditor ~~pr~~ recurs po sprzedaniu rzeczy do reszty maiątku mego. 3, jeżelim sobie wymówił [illegible]

§. 12. jus pignoris quomodo amitta-
tur.

‡ dodać jeszcze o tak zwanem beneficium excuss. Jure antiquo creditores pignoratitii quem convenire vellent, aut debitores sibi obligatos in personam actione, aut pignora possidentes in rem actione, eligere poterant l. 14. 24. C. de pignor. l. 14. C. de O. et A. Jure novo ei, qui pignus aliquod possidet (nisi ipse debitor est) contra creditorem agentem exceptio aut beneficium excussionis datum est, id est, hypothecaria actio inhibetur, donec cum ipso reo et intercessore actum est. Gaupp. p 62. n. 7. cf. N. IV. 2. auth. Hoc si in C. de pignor.

‡ Sam właściciel rzeczy przez praescriptio umarza dług ciężący na hipotece w ten czas, ieżeli odebrał ią od osoby którey tę rzecz wydał creditor. W ten czas ieżeli iest b. f. ieżeli n. p. rozumi że ta rzecz została sprzedana osobie tey od którey ią nabył, a dług atoli na niey ciężył, zawsze przez praescriptio oddala prawa creditora swego v. l. C. de praescr. 30. vel 40. annor. ma w ten czas creditor osobistą skargę przeciwko mnie, którym rzecz właścicielowi wydał

~~‡ Posiadam n. p. rzecz na którey fant ciężył, przychodzi A. i dowodzi mi że ma fant na tey rzeczy od B. po otrzymaniu wyroku nie odbiera mi tey rzeczy, ieżeli ieszcze 30 lat nie upłynęło może B. nawet odebrać mi tę rzecz, daiąc wynagrodzenie. Lecz po upłynionym tym czasie tak A. iak B. mogą być oddaleni.~~

‡ skargę A. że mi nie chciał wydać rzeczy fant, którą sam zafantował. Skargę B. że niechce mi wydać rzeczy zafantowaney od A.

Inaczey mnie kto że ma prawo do mey rzeczy, poniewarz ią kupił; lecz ia wprzód zawarłem pignus, i mam exceptio hypothecae.

Salvius i Servius pretorowie szczególniey dokładnie opisali w swoich edyktach teoryą pignoris. Nie wolno dawniey było przez actio poszukiwać pignus co oni ustanowili.

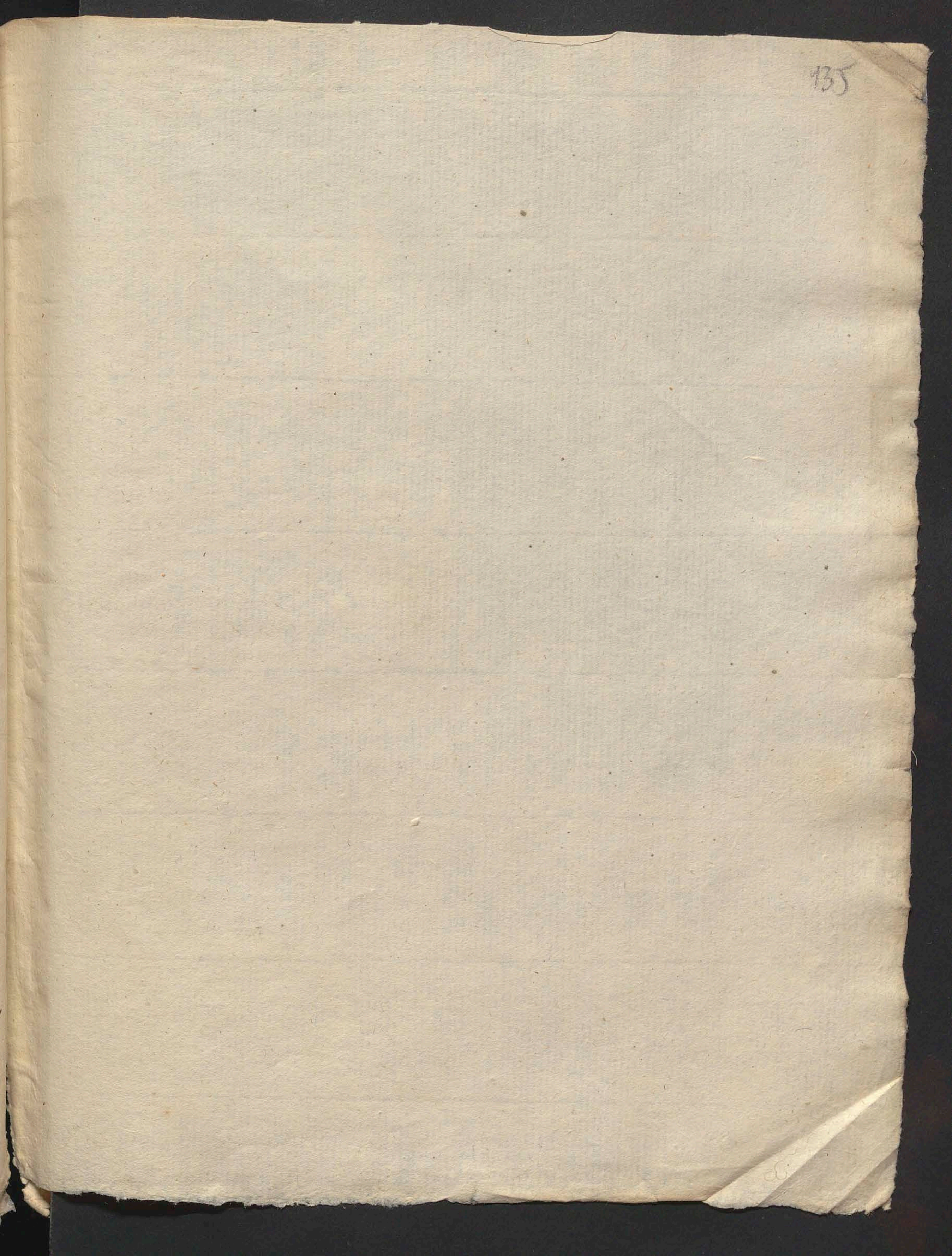
Lecz iakże mógł awansować go na Hipotekę pierwszą kiedy księgi Hipotecznych nie mali Rz.? Jeżeli drugiemu cred. z którym później zawarłem pignus pozwoli creditor pierwszy sprzedać rzecz zafantowaną.

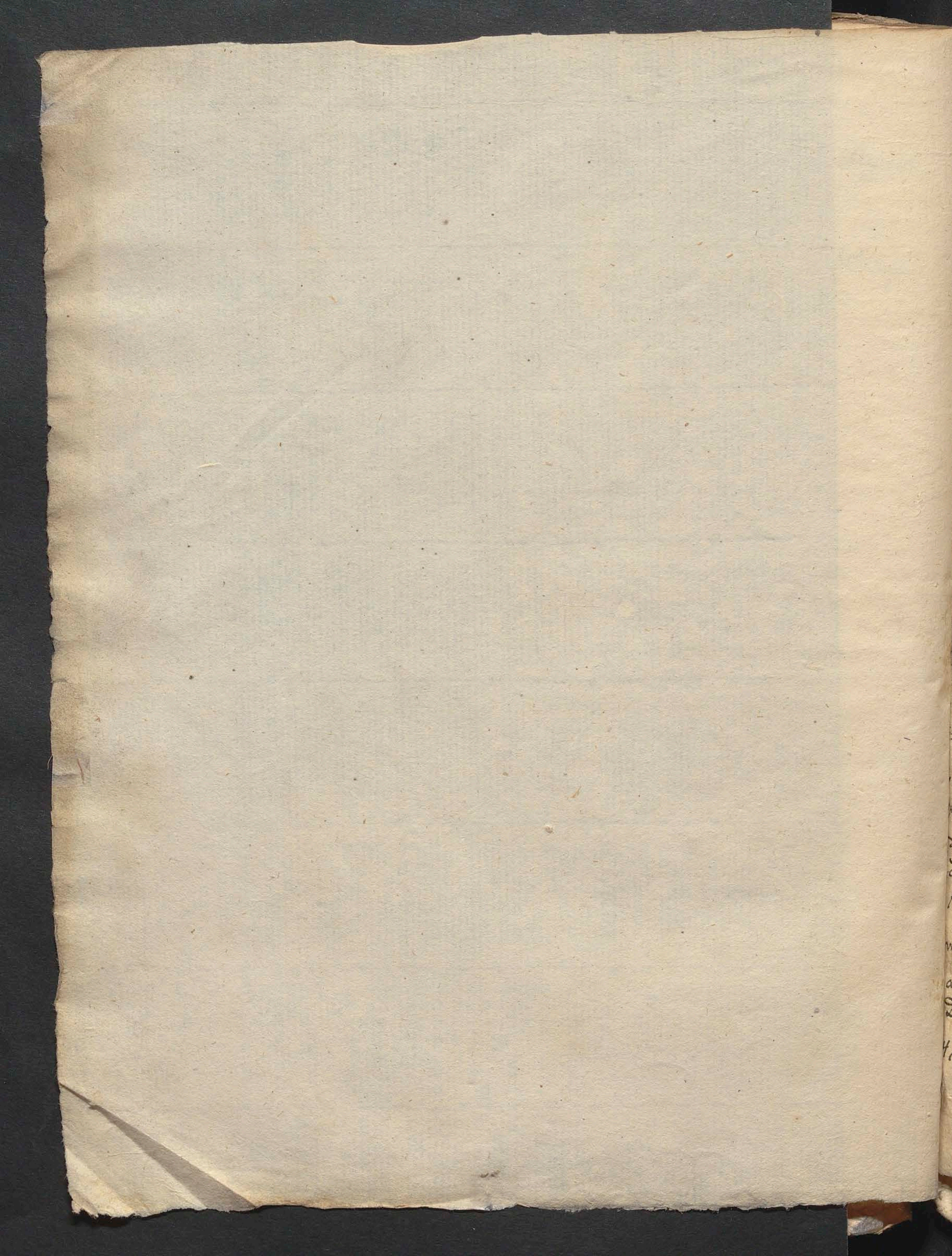
‡ tylko na rzeczy iedney ma mieć hypothekę (pignus speciale), a tę rzecz sprzedałem dolo malo, ma do mnie skargę osobistą; ieżeli sprzedałem b. fide, trzymać się musi rzeczy fr. 16. §. 3. D. de pignorib. — Salvius pretor, zastrzegł Interdyktem, że daną rzecz na hypothekę przez nayemnika grunt poszukuie na ...bie iego, w potrzebie tylko mam być zmuszony poszukiwać me... na rzecz... [illegible] D. de Salviano Interd. [illegible]

‡ Kto rezwala na sprzedaż fantu, okazuie, że prawo i obligacya do fantu zczęgo utracić realne.

I Ieżeli prawa cred. pomieszaią się z prawami debit., n. p. przez sprzedaż, sukcessyą.

‡ Pretor Servius wprowadził nową formułę skargi 1, na przypadek zachodzący hipoteki 2, na przypadek gdzie possessor tylko daie pignus fr. 10. d. XX. 1. Lecz równie iako Publ. actio nie powstała na model vindykacyi, tak i ta; równie iak Publ. act. mogłem pokrzywdzić i domin. tak i tu pignus którego debitor był dominus.

135

[...]tam vendere concessit (fr. 4. §. 1. D. Quib. mod. pign.) 2. praescriptione (c. 8. §. 1. C. De praescr.) 3. confusione. 4. interitu ipsius rei (fr. 8. pr. D. Quib. mod. pign.) 5. solutione, 6. venditione pignoris, jeżeli sam creditor sprzeda.

Za czasów Justyniana częściey zaciągano obligacye na hypotekę niż pignus. Przed nim następujący był sposób prowadzenia processu pignus lub hypoteka

[...] miał rzecz sub fiducia, dopóki się nie remancypowała, był uważany za dominus rzeczy. Posługiwać mógł się rzeczy takiemi tylko chciał sposobami actio civilis [...]

Nie dochodzą tym sposobem swey rzeczy creditor pignoris i hypo[...]theki, nie maią oni ani rei vindicatio ani actio Public. (fr. 13. §. 1. D. VI. 2.). Maią tylko (iako Emphyt. superfic.) vindicatio utilis (fr. 16. D. VIII. 1.).

[...] creditor pignorat. mógł użyć actio pignorat. ieżeli od samego początku kontraktu prawnie zaszedł ten kontrakt, a pignus znaydowało się w dominium civile debitora (fr. 7. §. 12. D. X. 3.); ieżeli przeciwnie mógł tylko użyć pignoratic. utilis actio (fr. 13. pr. D. XII. 6). Jeżeli rzecz nie była in domin. civil. debitora mógł użyć actio Serviana, która była w tym stosunku do actio pignorat. w iakim actio Public. do rei vindicat (fr. 18. D. XX. 1.);

[20]

4. creditor hypoth. miał actio Servian., czyli actio quasi Serviana lub hypothecar. nazwana. Różni się od niey actio Serviana utilis, i iest w tym stosunku do actio Serviana, iak pignorat. utilis do pignoratic. (fr. 1. §. 2. fr. 10. D. XX. 1.). Już prawie od czasu Justyniana [ustały te pojęcia]

PARS II.

De Jure Obligationum.

Sectio I. De obligationibus in genere

CAPUT ~~XII.~~ I.

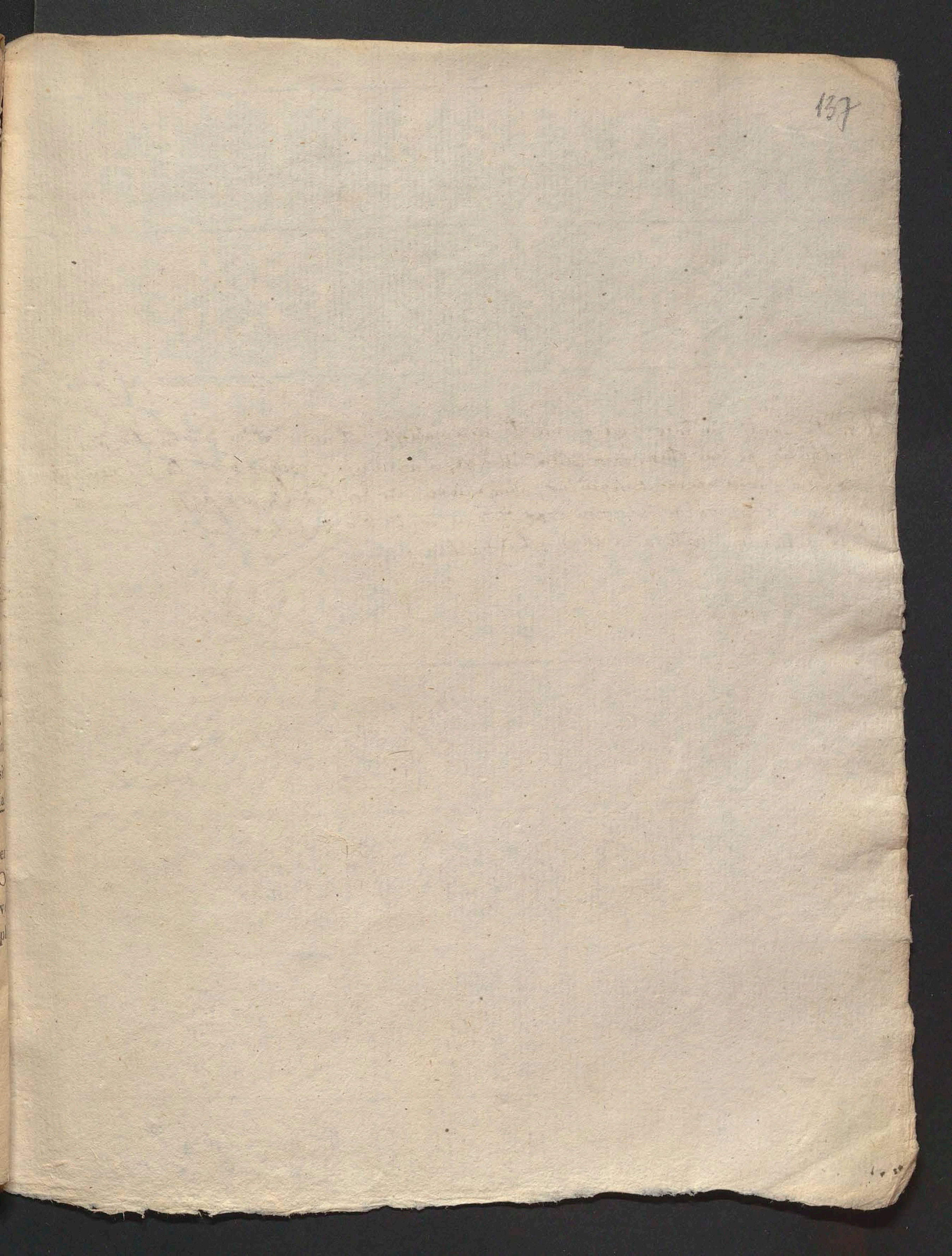
~~Obligatio; dolus, culpa, casus; de Usuris.~~

praecipue obligationum causae recensentur.

§. 1. notio et divisio oblig. p 309.

Obligationem definimus: *esse modum inter as personas ita illas afficientem, ut aliquid alterius personae detrahatur, quod juri alte personae cedat.* Nulla ratione id adsequi te , nisi duae personae, creditor et debit (fr. 10. 11. 12. D. de V. S. Hugo R. R §. 119.) et quidem *personae certae*, non in cedant. Collisio itaque juris, quam in do nio et jure in re accidere posse monuim nunquam in obligationibus intercedit (fr. 3. D. de Obl et Act.). Ex quo apparet defini nem obligationis in Institutionibus proposi (pr. Inst. De obligat) esse potius specia quam generalem.

Modum illum inter duas personas inte dentem, plurima verba circumscribunt. O me designatur per Vinculum, cum in v obligationis, a *ligamentis* corporeis metap

* relatio tanti in jure nostro merito aestimata est, ut cum alter mutaretur, omnis obligatio perimeretur. Hoc autem illud est, quod dicitur; obligationes alienari non posse; ex quo sponte fere consequitur, obligationes in dominio esse non posse. Dominii enim ea est ratio, ut vim extrinsecus venientem patiatur, quo nihil magis ab obligationum natura alienum est. (Huschke § 9.)

..ez obligacya rowniey stopniem zaciekawiey nigdy dwoma osobami, który iedney ..nich odeymuie, a drugiey dodaie praw. Quae quidem inter creditorem ac debitorem.

D. de V. S.

..miejsca przytoczonego godzien iest uwagi fr. 12. (mówi tam Ulpian że: kiedy kto ..ubliorem sądem kogo oskarży, że nie iest creditorem oskarżonego, aż póki liteę ..wczest. przedtem albowiem nie wiadomo było, czy rzecz dotrzymać sprawy.

..W dawnych prawach, przed Imperator. nazywał się każdy reus, tako cred. iako deb. czyli oskarżony i skarżący, ponieważ po wniesieniu sprawy dokładnie niewięc nie wiadomo kto przegra. – Później zaczęto rozróżniać spor wyrazami cred. deb.

Ktokolwiek zgwałci mnie już in re iest mym debitorem; lecz który zgwałci? iest to osoba niepewna. Zaś prawnie pewne, oznaczone, osoby być powinny.

Można podać rozmaite definicye obligacyi, lecz tę którą podaie Justynian: że to iest zobowiązanie się podług praw krajowych (secundum nostrae civitat. jura) tylko się stosuie do praw szczególnych n. p. Rz. lecz nie do ogólnych.

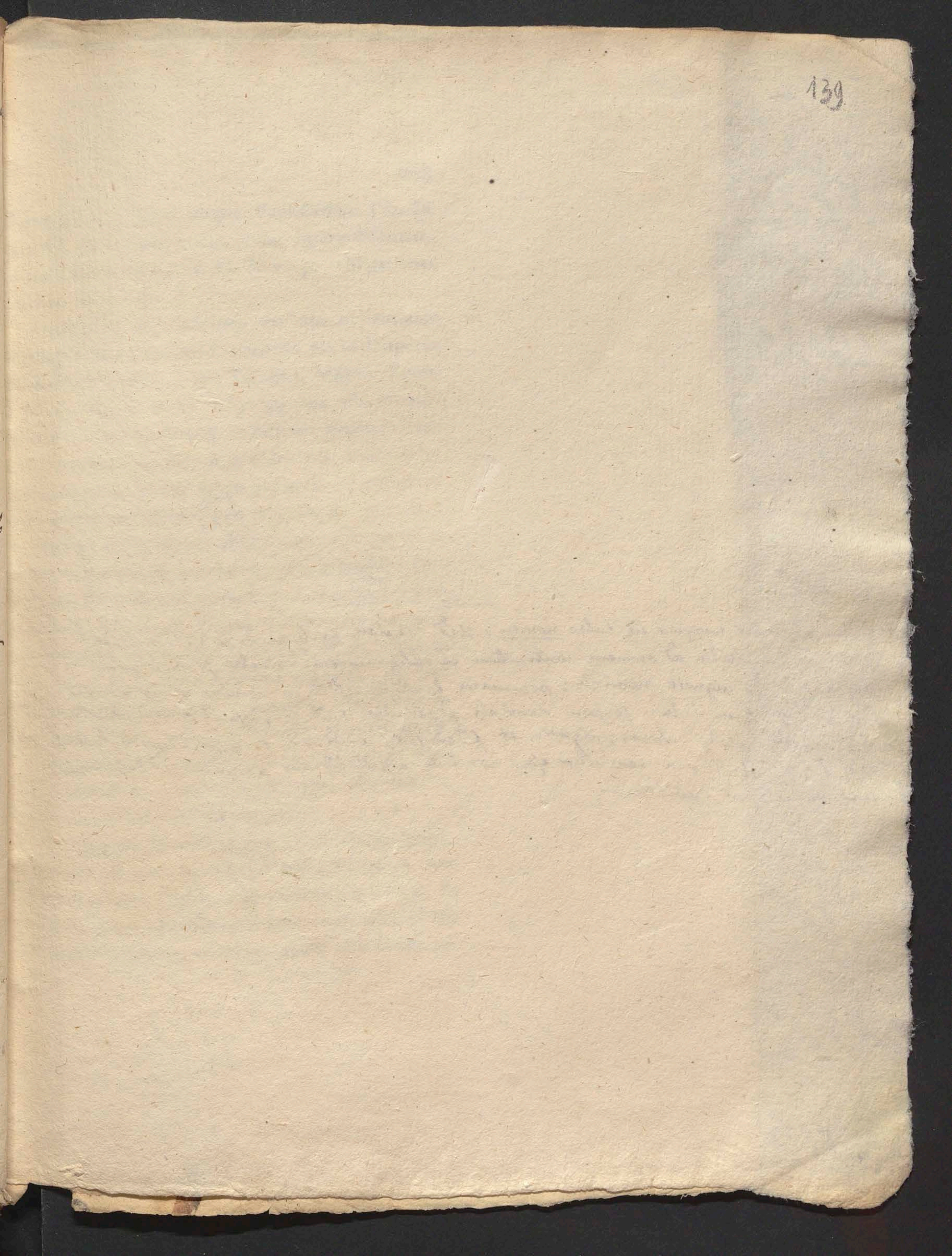
Mówi w tem mieyscu Horacyusz: choćiażbyś iako naybardziey z tego [illegible] zrobonizał, nawet [illegible] obligacyami, (mille adde catenas) [illegible] potrafi się on zawsze wymknąć.

Ztąd iako zaniechana wszelka różnica między vindicatio i actio, każda skarga czyli actio gruntowała się na obligatio, gdy przeciwnie vindicatio gruntowała się na dominium.

n. p. iest mi rzecz iaka w sądzie przysądzona, więc ztąd mam do tey rzeczy obligacyą.

wszelkie prawa wypływaiące z działania, lub z działania przeciwnie, lub przez osoby mnie podległe

Szczególniey w razie contr. hyp. gdzie lubo sam nie działam mam obligacyą

7 Często obligatio nazywa się także nomen, stąd Ulpian fr. 6. pr. D. de V. S. pertinet nominis appellatio ad omnem contractum et obligationem. Jednakże słusznie uważa Huschke D. de pignore nominis: pecuniaria tantum debita eo nomine venisse videntur. Cum autem tam latam sensum nominis adpellatio nacta sit, ipsa et omnem obligationis caussam, veluti usuras, pignora et fideiussores continet (fr. 6. fr. 23. pr. D. de hered. vel act. vend.). Id vero tenendum est, nominis adpellationem perpetuo ad debitorem referri, non ad creditorem;

desumpta sit; recte itaque Papiniamus (fr. 52. §. 2. D. de fidejuss.) ait, *verba ligare homines*, et recte Horatius Satyr. II. 3. v. 70. obligationes *catenas juris* vocat.

Quotuplici significatione verbum obligationis intelligi debeat, optime expositum est in Hugonis R. RGesch. §. 230. §. 362. Civilist. Magaz. Tomo I. p. 141. sqq. et Tom. V. p. 99. sqq. ubi monuit Riedel: 1, obligationem significare *ipsum actum* inter personas agentes intercedentem, unde obligatio nascatur, et hoc sensu quamvis obligationem pro contractu haberi (fr. 20. D. de judiciis.) 2, *quod* ex intercedente obligatione inter personas *oritur*, talemque obligationem, adquisitam dici (pr. Inst. de Adquis. per adrogat.). 3, *jus in pignore contracto*; adquirere itaque vel amittere *pignoris obligationem* nos posse (fr. 11 §. 6. D. de pignoratic. act. c. 6. C. de remissione pignoris.) 4, Nec minus *scripturam*, qua obligamur, hoc verbo significari (c. 6. C. de fidejussorib. et mandator.).

His omnibus significationibus respondent verba: *contrahere*, *nectere*, *obligare*, *obstringere*, *vincire*; *solvere*, *distrahere*.

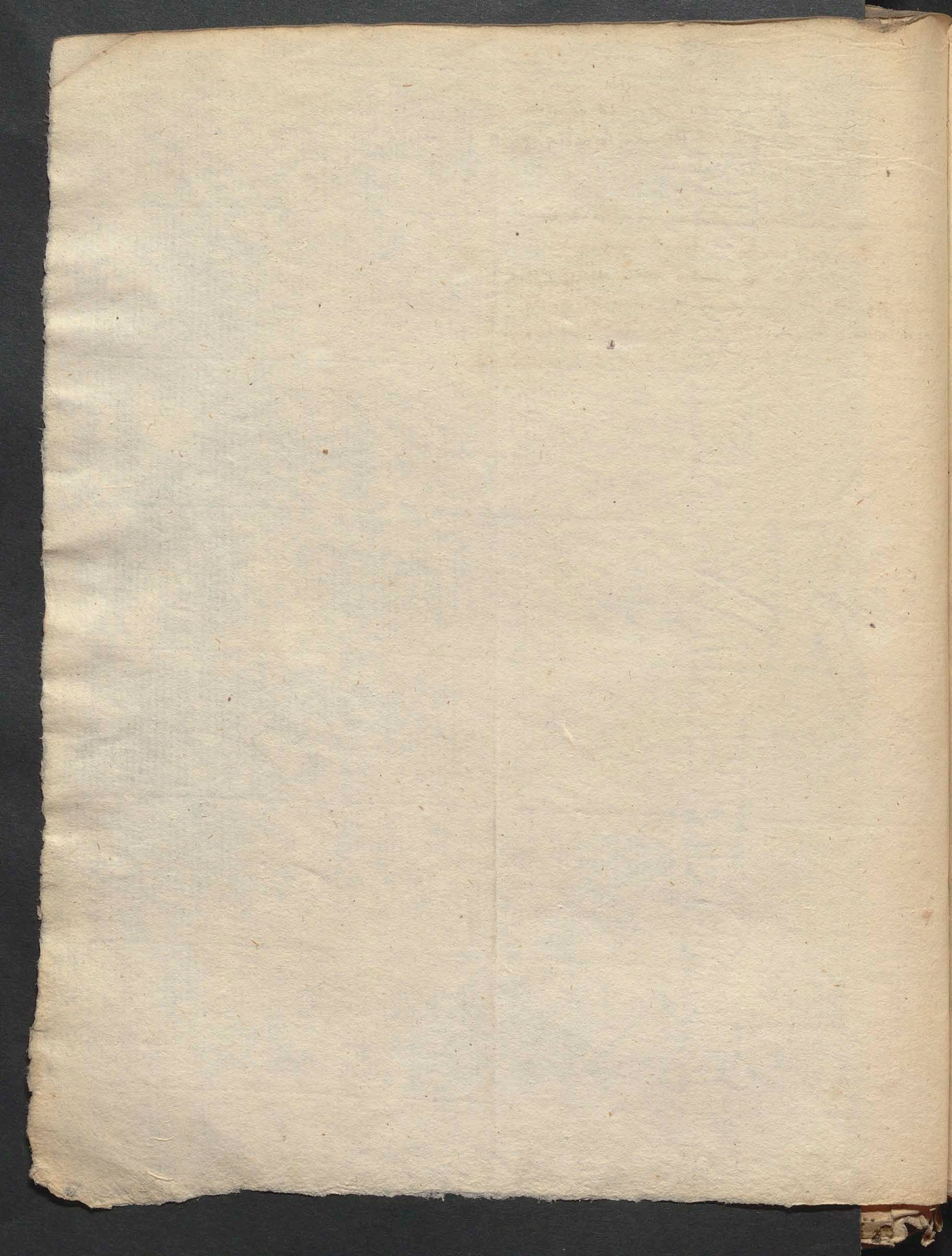
Fundamentum obligationis, sive causa, *necessitas* ipsa est eam rem praestandi, ad quam nos obligaveramus. Hinc obligationum divisio: 1, in Civiles, quae *actionem* praebent *creditori*, id est personae obliganti, ad *adigendum debitorem* si-

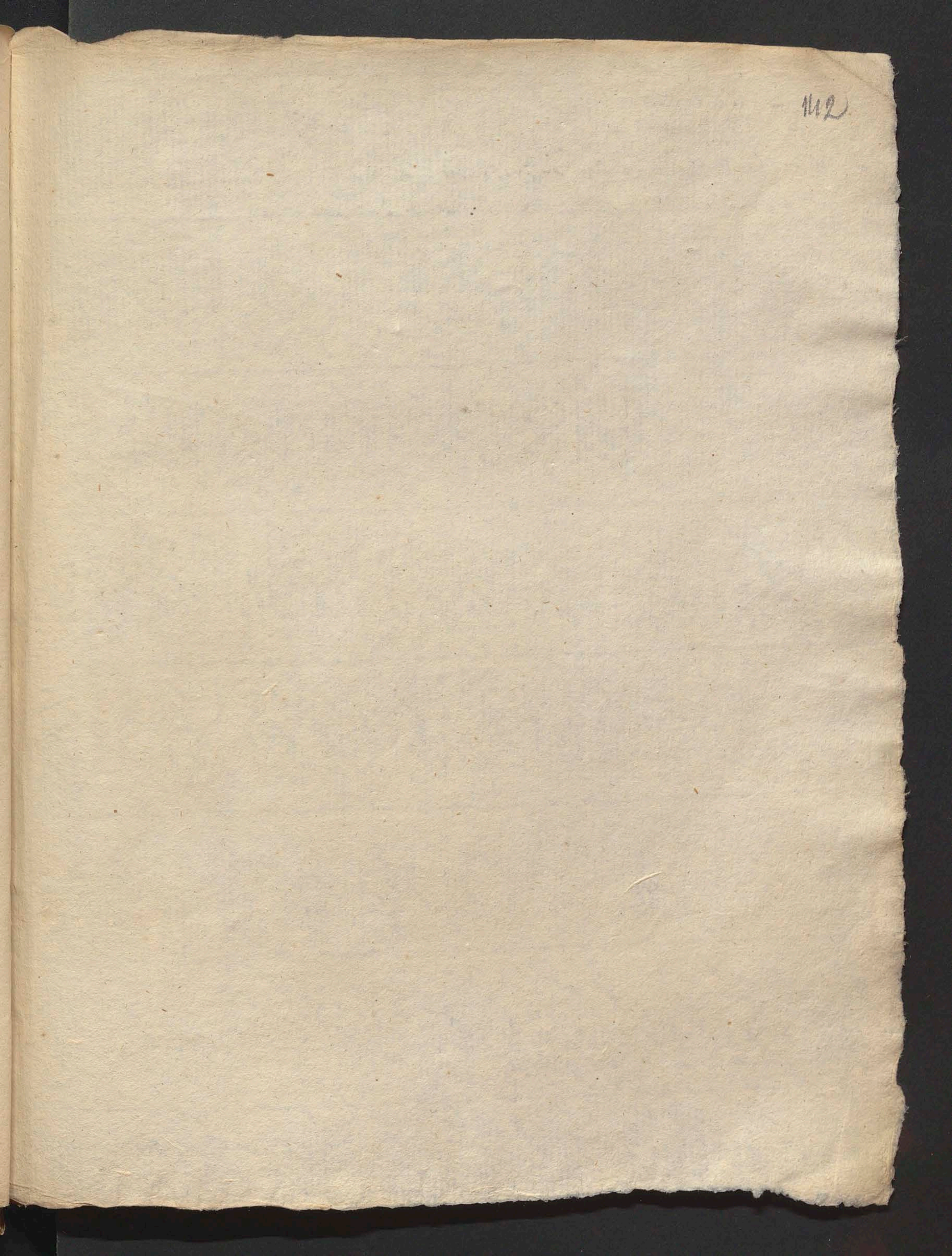
ve personam obligatam, ut rem praestet. O[bli-]
gatio civilis autem ideo dicitur, quia ipsum [jus]
civile auxilio creditori est in obligatione ejus [ge-]
neris adigenda (fr. 84. §. 4. §. 1. D. de R[.] [J.]
fr. 7. §. 4. D. de pact. Hugo R. RGesch[.]
120. 121.). 2, *Naturalis* (differt ab obligati[one]
inani) (fr. 95. §. 4. D. de Solut.) quae n[ul-]
lam actionem creditori praebet et quae credi[tor]
nisi quacunque necessitate, modo ne vi, ad o[bli-]
gationem exsolvendam debitorem adegerit, [in]
perpetuum perit. Creditor itaque a debitore j[am]
naturali obligato, debitum repetit *a*) per sol[utionis]
retentionem fr. 16. §. 4. D. de fidejuss. *b.*) [per]
compensationem, Gaii Comm. IV. 66. c.) per [de-]
ductionem, Gaii Comment. IV. 65. 67. 68. *d.*) [per]
varias accessiones obligationum, quae illis q[uasi]
robur accedunt. Sunt autem *aa.*) *novatio*, q[ua]
ex qualibet causa, etiam naturali, ortam oblig[a-]
tionem debitoris sui, creditor in aliam mutare p[o-]
test. *bb.*) *constitutum* (debitum) a creditore, ap[ud]
debitorem, *cc.*) *fidejussio*. *dd.*) *pignus*.

Nonnunquam ipsa civilis obligatio irrita fit
quidem *ipso jure* v. c. stipulatio cum surdo h[o-]
mine contracta. Saepe, si id aequitas poscit, pra[e-]
tores fingunt obligationem, etsi civiliter contra[cta]
est, contractam non esse, si v. c. metu ad ineu[n-]
dam stipulationem adductus eram; talis obliga[tio]
dicitur exceptione, vel per exceptionem, subla[ta].

Habere potest etiam fur et nequam: possidet nemo, nisi qui rei aut relictae aut donatae, aut emptae dominus est. Ita in habente onus, possidente jus est. Cornelius Fronto apud Godofred. p. 1331.

nam manum, bonum dicunt. Servius Aen. I. 110.
manum antiqui bonum dicebant: ibid I. 139.
manum, unde est mane, bonum dixere veteres II. 268. id.
nam manum ut supra diximus, bonum est III. 63. manum enim bonum dicitur. Unde κατ' ἀντίφρασιν dii manes, minime boni (Isid. X. p. 1076. 8. ed Godofr.).

Conciliatur fr. 7. D. de divers. tempor. praescr. (ubi legendum <u>haud</u> alterum) et fr. 75. D. de usurp. et usucap.

Conciliatur fr. 14. pr. D. de pign. ~~et~~ cum fr. 5. §. 1. D. quib. mod. pign. Lucem accipit utrumque ex c. 4. C. quae res pign. et praecipue fr. 11. pr. §. 1. Qui pot.

7 Taką obligacyą nazywali Rz. contractus, lecz dopiero później; dawniej nazywali się nexus. W prawach XII. Tabl. nie było tego wyrazu, lecz podobny iemu ~~wyr.~~ wyraz vinculum. Gdzie nie było causa civilis nie było contractus.

7 przez obligatio inanis rozumiey obligacyą wszelką która lubo zachodzi ~~zatwierdzone~~ kassowaną zostaie przez ustawę n.p. ex Scto Vellejan. ‡ 7 tak ieżeli zobowiążę się bez mojey woli do mego niewolnika, iest w ten czas obligatio naturalis, niewolnik nic nie posiada swego, zobowiązać się więc nie może: Może być ta obligacya civilis, ieżeli nastąpi zezwolenie moie. Obligatio iednak ta zawarta przez mego niewolnika nie była obligatio inanis, ponieważ prawo nie zabrania w ~~ub~~ umowy wchodzić z niewolnikami.

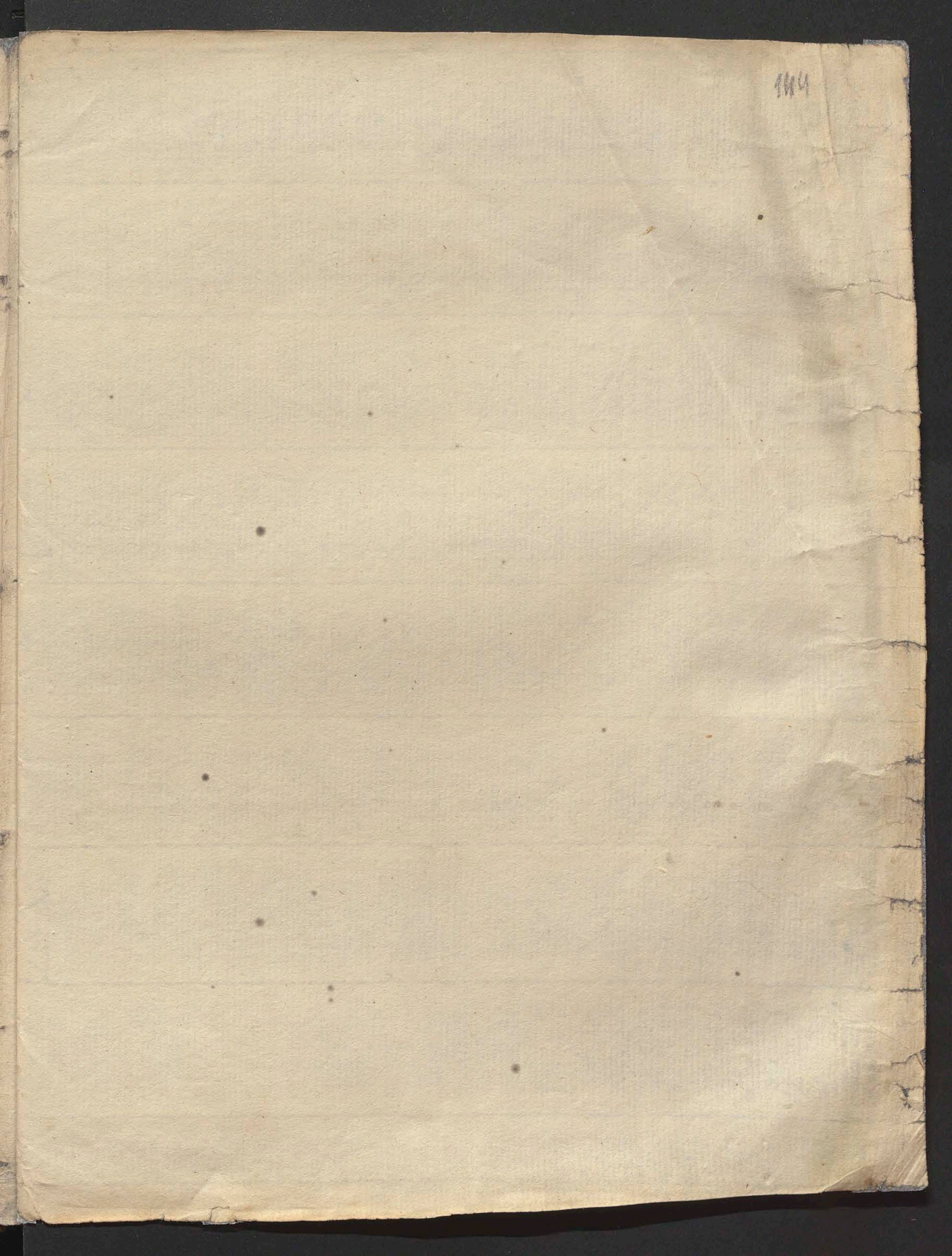
‡ n.p. winienem ~~przeciwnikowi~~ memu credytorowi 1000. On zaś winien mi a) za zastaw 200, za naiem 500, z natural obl. 100, ponieważ go mam w ręku, więc z nim porachunek, przestaię więc 200 dopłacić mu; na to więc nową obligacyą na 200, a dawną umarzam.

‡ winien mi A. z obl. nat. 100, pożycza mi 100 na obl. cywilną; nic mu nie oddam.

‡ winien mi 100, z nat. obl. Daię mu rzecz na fant za 100, ieżeli wypłaci 100 mogę iednak zatrzymać fant, dopóki mi nie wypłaci z obl. nat. 100. Jedne obligacye są, które się tylko iedney strony dotyczą, czyli ta ona obowiązuie, lub iest obowiązana; obligacyami takiemi są te, które pochodzą ex lege, ex formula etc. Inne są tak nazwane συναλλαγμα, które iak mówią Rz. ultro citroque obligant, n.p. na zgodzie (consensus) oparte. fr. 19. D. de V. S.

Ztąd nazwane to Sct. dla większego wrażenia i podania w pogardę pamięci niecnotliwego syna, nazwane że uparawą od imienia iego. Bauko sądzi, że od imienia lichwiarza, lecz w tychże wyrazach: cum inter ceteras sceleris causas Macedo, quas illi natura administrabat, etiam aes alienum adhibuit. Słowko etiam (nawet) dowodzi w tey mierze. Bo inaczey wcaleby potrzeba, że ten nie masz mowy o lichwiarzu. Jakie bowiem tak mówić można: kiedy Macedo nawet i lichwą się zaczął zatrudniać? kiedy był znany lichwiarzem? Lecz można to stósować do syna: że kiedy mu na innych sposobach obrukania oyca zabrakło, wziął się do lichwy zaciągania.

Dziwny iest podział obligacyi Ulp. lecz tylko na oko. Mówi że się dzielą: trna civiles naturales; odrzuca potém ten podział i mówi, że się dzielą: na civiles i praetor., i ten odrzuca mówiąc: że się dzielą na praetor. To wszystko na iedno wychodzi, i zmienki żadney civiles ~~praet~~ natur. tak Ulpiana. Ile razy wrna praetor obligatio natural. a stosowny staie się czyli necess. iest tylko dwie civilis i praet. Nim się wytworzyła sprawa do praet. było to, ~~co~~ mim praetor osądził za stosr. natural. a ztąd podział na civilis natural. Widziemy więc że ~~nat~~ praetor. obl. niczem nie iest, iak obligat. nat. uznana za stosowną przez praet. — Lecz, spyta kto, czemu na cóż nie przestał Ulpian? czemu oboko natur. i civilis, umieścił iescze obl. honorar. czyli praetor, bo iuż honor. i praet. to samo znaczy? Słusznie, bo obl. natural. w przód nim zostanie zaplacz. iest natural. potém staie się czém więcey, odtąd nie wolno pozbawić z niey praw swoich, iako z natural.

§. 2. de eo quod accidit, si obligatio praestari non potest. f 312.

A za tem obligatio nie jest czem innem, jak prawem obowiązującem mi nerz bardziej moralnie niż fizycznie; przeciwnie jus rerum. Dla tego Gaius II. 38 mowi, obligationes quoquo modo contractae, nihil eorum recipiunt.

Fit tamen saepe ut sublata obligatio civilis cum obligatione naturali commutetur nam v. c. si *a.*) obligatio mea per praescriptionem sublata est, salva naturali obligatione sublata putatur; *b.*) si judex errore ductus obligationem meam sustulit, obligatio quidem per rem judicatam subfertur, sed manet obligatio naturalis, *c.*) per exceptionem SCti Macedoniani (Histor. Cap. XXI. p. 118.).

Dividuntur obligationes in Inst. §. 1. De oblig. in *civiles* et *praetorias*; Ulpianus vero fr. 1. §. 1. D. de Novat. dividit eas in *naturales*, *civiles* et *honorarias*; in fr. 8. §. 3. D. de fidejuss. in *naturales* et *civiles*. Quae omnes divisiones reduci possunt ad illam quae in Institut. exstat. Supra enim monuimus (in Hist. Jur. cap. XVI. p. 80.) quam late pateat verbum juris civilis, et quo modo praetores Edictis suis id adjuvarent (in Hist. Juris cap. XII. et cap. XV.), obligationem, etsi naturalem, ex aequo et justo tuentes.

De objectis obligationum haec observanda: Paulum fr. 3. pr. D. de Oblig. et Act. dicere, obligationum substantiam *non* in eo consistere, ut aliquod corpus nostrum, aut servitutem nostram *faciat*, *sed* ut alium nobis *obstringat*, ad dandum aliquid, vel faciendum, vel praestandum. Itaque in *faciendo* et *praestando* obligatio potissimum versatur. Utrius, tam faciendi quam praestandi, spectanda erit *Quantitas* et *Qualitas*.

byle tylko nie 30 lat.

Heinecc. IV. 7. 4. 6–8.

kiedy musi byc wezwany o compensat. u pretora.

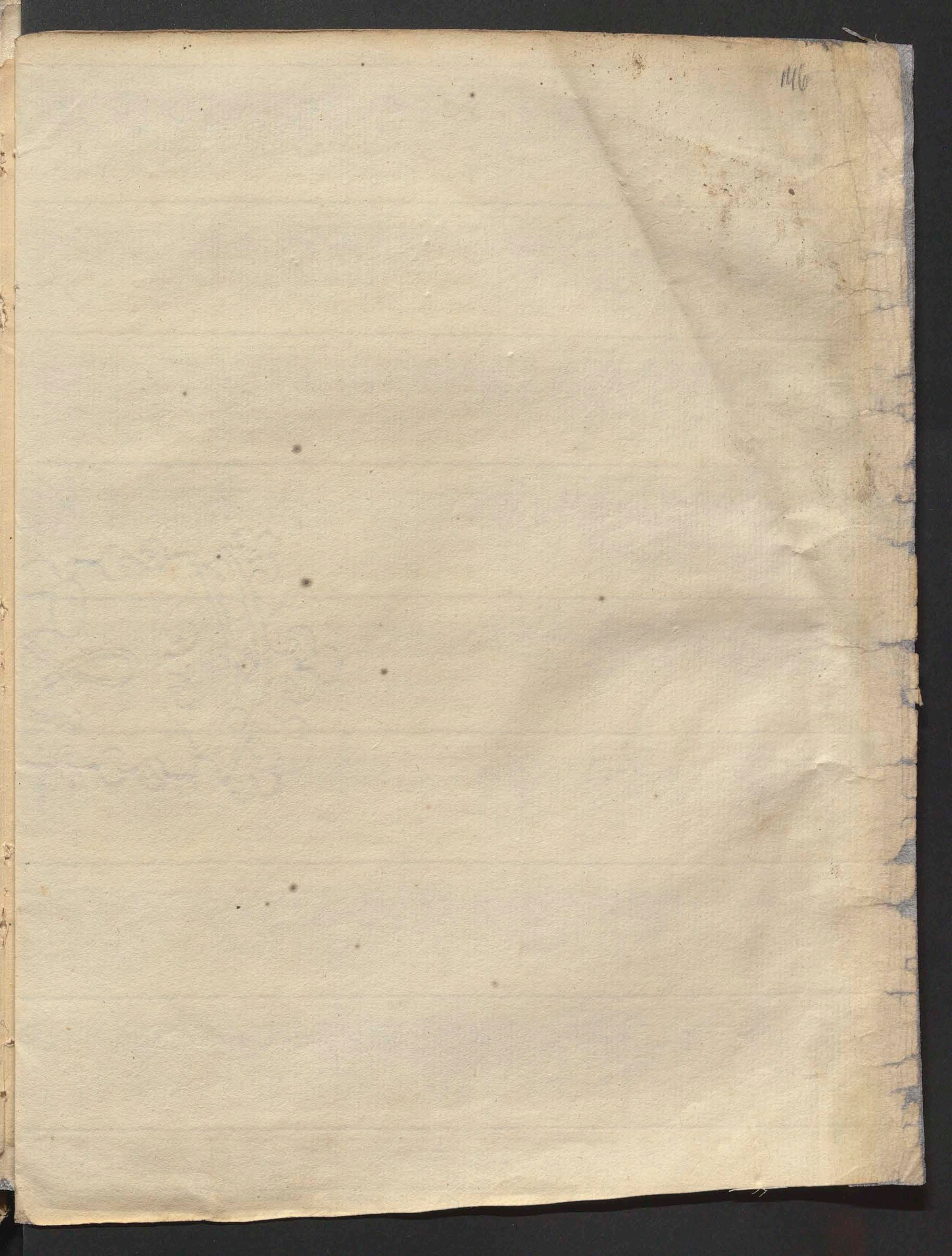
Obiektem obligacyi iest wypelnie prawo, przez które toruiemy sobie drogę do zabezpieczenia należytości naszey na rzeczy cudzey. – Nie potrzeba więc iako tylko, azeby rzecz cudza była nam zobowiązaną, bo ieżeli rzecz cudza własnością się naszą staie, zachodzi wtenczas domin. lub ius in re

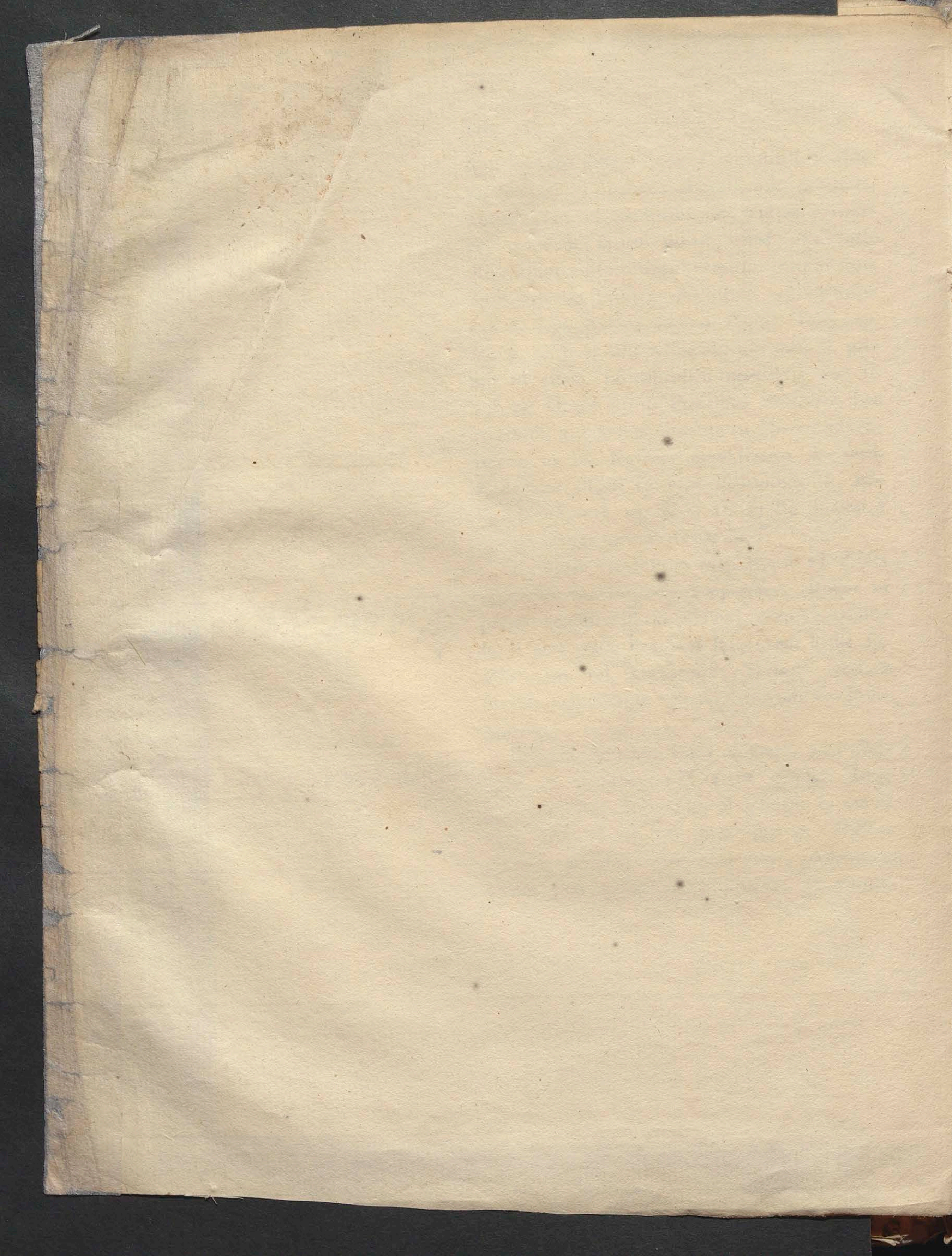
Lecz iako dalece, lub w iakiey ilości, ma nam bydź zobowiązaną rzecz cudza?

Non semper debitor cogitur, quantitatem obligationis, id est, omnem obligationem, praestare, nonnunquam ei concessum est, tantum praestare, quantum facere potest, quod recentiores *Beneficium competentiae* vocant. Constitutum enim fuit in gratiam debitorum obaeratorum (cf. de lege Poetilia Papiria Histor. Juris cap. IX. p. 45.) ut illis relinquerentur quae in primis ad vitam sustentandam necessaria sint fr. 173. pr. D. de R. J. Praecipue observare hoc coguntur: 1, uxor et maritus. 2, liberi erga parentes, et illi invicem erga liberos 3. socii. 4, donatus aliqua re erga donatorem. 5, miles (fr. 16—18. 19. §. 1. D. de Re judicat.) quoque hujus juris particeps est.

Si plures creditores cucurrerunt ad debita repetenda antiquissimis temporibus, debitor in partes secabatur: cui sectioni corporis addita brevi post sectio bonorum fuit, quam hodie *Insolventiam* vel *Concursum*, barbaris vocibus utentes, appellamus. Sectio bonorum ita instituebatur:

Ademtis omnibus bonis debitori, *plus licitanti* ea vendebantur, ita ut emptor debitori succedere fingeretur, et quidem in omnia ejus bona, id est, per universitatem. Debitor civiliter mortuus esse credebatur, cedebatque omnes suas obligationes, passivas et activas,

‡ n. p. tam chce, właśnie oddaie gdzie chce, dla dokuczenia mu

† Jeżeli debitor zaciągnął dług u iednego, wtenczas przysądzano debitora kredytorowi. Jeżeli u wielu credytorów mówi prawo XII. tabl. partes secanto, si plus minusve secuerint, sine fraude esto. ‡ Co znaczy tu partes, co secare? czy tu pars znaczy maiątku, pars bonor. czy secare kraiać fizycznie, lub czy dzielić się? ‡ Prawnik Rzymski Sabinus (bardzo poważany, sam Ulpian pisał komentarz nad dziełem iego) mówi u Gell. XX. 1. że debitora w sztuki rozbano-na karę, że przekonani starożytn. Rz. iak wiele szkodzi Kraiowi zgwałcenie kredytu, ustanowili: że kto się poważy zaciągać przez wexel nexus długi, ma bydź odpowiedział. osobiście ~~ma bydź~~ bez stratu liber servus. Dodaie Sabinus, że odtąd iako naywiększy panował kredyt, tak dalece że nie widziano potrzeby exsequowania tego prawa. Nowsi prawnicy, iak gdyby lepiey znali kr. R. od Sabina, radzą temu prawnikowi zatrzeć 1, Heineccius rozumie to o sprzedaży i podziale pieniędzy, lecz cóż kiedy go nikt kupić nie chce? czyż ma bydź iednemu przysąd iako parasit. Plauta? lecz nie po prozniaku? 2, Hugo, żeby się kontentowali pewnej części (partes secanto) iako u nas w konkursie, lecz cóż będzie znaczyć si plus minusve sec. — To prawo często było wyśmiane często wznawiane, zmiotł ie iuż Servius Tull. przywrócili X. viri; nie pochodzi zaś z Aten. Było podobne prawo u Niemców; stąd dowodzi Zacharie że Rz. od Niemc. pochodzą. — Co do prawa niemieckiego stosuię się przysłowie: Kraiać żywcem [illegible] nach dem Leibe schneiden, Hundsfell. — Zresztą przyznać trzeba, że lubo nowsze prawa Rz. względem wypłaty kredytorom (I. 19. VII. 71. Cod.) stanowią: iż Rząd może wbrew umowy dłużnika z wierzycielem, dozwalać pewnemu wyż. pewnego przeciągu czasu do uiszczenia się w długu, to iednak z arbitralności, nie z samego prawa pochodzi: a wspólna wiara, na której życie dawni Rz. polegali cierpi na tém.

...tui post legem Poet. Pap. addicebantur, etsi nec vendi nec adeo occidi possent, servilem tamen notam et deinceps subibant. Quid? quod e veterum superstitione non aliter fieri potuit, ut civis Romani pecunia eo vivente ad alium transiret, nisi adsumta illa mortis atque servitii imagine, unde cum quoque dicere fas est cuius ex edicto bona possessa proscriptave essent, tum sacrorum, tum omnium omnino expertem fuisse, quae ad vitam civium pertinerent, certe ante aetatem. Sane tant. Romanis haesisse religionem ex orat. Ciceron. pro Quinctio intelligi potest, ubi ~~tam~~ eorundem verborum [illegible]tionibus capitis indic. vocat, quod de P. Quinctii causa agebatur. Mühlenbruch Dissert. I. Reg. Monti 1810.

*) nie mógł się znajdować na zgromadzeniach, w mowach za nadto wszelkim tem gdzie o przeniesienie do wszystkich się ściągało.

Hinc Cicero, pro Quinctio et Roscio, creditores qui bona proscribunt, toties carnifices vocat; qui foenore trucidant, lacerant, et distrahunt miseros debitores. —

Za dług zaciągniony przez ojca musiał odpowiadać syn, u wszystkich prawie ludów starożytnych. Wiadoma jest historya Cymona, którego ojciec życie w więzieniu skończył. U Rzymian nie więziono, lecz była kara infamii. Syn jako następca ojca otwierał konkurs, jeżeli ojciec tego innego sukcessorem nie wyznaczył.

*) Po zaaresztowaniu dóbr ~~[illegible]~~ debitora (missio in poss.). O sprzedaży tey wiedzieliśmy dotąd naywięcey z Cycerona pro Quinct. Gaius uzupełnia te wiadomości; wspomina bowiem, że przez

*) czyli magistrum Hugo §. 229.

*) sprzedawano dobra naywięcey licytującemu creditoribus ejus qui plurimum servat (Hugo §. 229.) który nazywał się sector. — Jeżeli żyjącego debitora sprzedawano maiątek, wyznaczano sprzedaż za dni 30, odebrawszy mu ie; a jeżeli zmarłego w dni 15. — Przysądzenie jeżeli w pierwszym razie następowało w dniach 30; jeżeli w drugim, w 20. dniach. Gaius III. 19. Theoph. ad J. pr. 12. III; żyjącemu więc dłuższy przyznawano termin.

Observabantur fere eadem, quae olim in Sech. corp. nisi quod olim corpus, nunc corpus dissecantur, quapropter creditor Quintii, ut Romam ipse venit, postulavit a praetore ut sibi ille judicatum solvi satisdet ex formula: quod ab eo petat, quoniam ejus, ex edicto praetoris, bona dies 30. possessa sint. Cicero pro Quint. c. 15.16. Jeżeli wyprzedawał majątek dla Kredytorów, nie więziono, czyli nie przyznawano Debitora, wierzycielom. Nie był więc zupełnie wolnym aż od lex Julia, kiedy sam ustąpił majątku c. 4. C. qui bonis.

Wszystkiego idąc na sprzedaż dobra, nie tylko żyjących, ale i zmarłych Debitorów. Do żyjących liczy: a) tego który ukrywa się przed Kredytorami fraudationis causa, albo będąc nieprzytomny nie ma prokuratora, b) który ex lege Jul. ustąpił dóbr swych c) który w 30 dni po zapadłym wyroku nie zapłacił. — Z martwych, jeżeli nie zostawią heres, b. possessor, lub jakiego kolwiek successora Gaius III. 77.

✝ Jakiegoż prawa były kupione tym sposobem rzeczy? Varro mówi, że ie posiadał kupuiący ex j. Q. Gaius III. 80. i Theophil. l.l. że in bonis; iakoż w rzeczy samey, była bonorum emptio wynalazkiem pretora. Jednakże iak sam Gaius wspomina mógł mieć i ex j. Q. (_interdum_ quidem Gaius l.l.), ponieważ (IV. 35.) mówi, że kupuiący _ficto_ herede agit, że skarżyć mógł ex persona sua, et ejus cujus bona emerit sumpta intentione; tak więc miał i windykacyą i actio, a zatém na tychże dobrach, dwoiakie prawo. — Musiał zaś przeiąć stan debitora, dla tego Cicero de LL. II. 19. zamiast: de creditoribus ejus plurimum servet; radzi Savigny (Zeitschft II. 377) czytać: creditoribus ejus plurimum servet. — To odbywało się później per missionem in bona.

ut nunc loquimur. Quod autem fidem fefellisset, scimus talem debitorem Romanos esse solitos afficere infamia. Quapropter cives Romani morituri qui solvendo non erant, testamento servum suum liberum esse jubebant, poenas, quas ipsi meruere, daturum (cf. Gaii Comment. I. §. 21. II. 154.). Quo tempore id apud Romanos invaluerit, certo determinari non potest. Apud Gajum (in Comment. IV. 35.) legimus: a Praetore Publilio Rutilio (qui actionem Rutilianam introduxit) bonorum venditionem introductam esse. Creditoribus de vendendis bonis obaerati debitoris instantibus, iisque in possessionem bonorum missis, unum instituere solebat praetor, *Curatorem* dictum, qui personam debitoris gerens bona ejus venderet et pecunias inde collectas, inter debitores distribueret. Priusquam id fecerit, solebat separare a bonis debitoris ea, quae quoquo casu bonis ejus se immiscuissent, sive ea aliorum hominum, necessitudine vel adfinitate debitori conjunctorum, sive creditorum erant, quae debitor, nondum consumpserat. Id verbo technico *Seperatio* vocabatur. cf. Brissonius s. h. v.

Hoc peracto, bonisque debitoris venditis, debita pro parte creditoribus exsolvebantur. Quibusnam creditoribus primum solveretur, quaeritur. Rem hanc quomodo olim se habuerit,

ignoramus. In Digestis legimus: quinque classes creditorum institutas fuisse; quae tamen, exceptiones vocandae potius sunt, nam solum quinta classis, ut apparebit, ~~nomine~~ concursus vocari debet. In I. Classem vocantur JCti, judices, et illi, qui expenderint in venditionem bonorum debitoris vel in funus si is afflictus tristitia animam exhalasset (fr. 8. D. depositi fr. 72. D. ad Leg. Fals. fr. 45, D. de religiosis.). In II. quibus privilegia hypothecaria competunt, ut supra diximus. In III. creditores, eo tempore priores, quo obligationem cum debitore contraxerunt ut monuimus de pignore et hypotheca agentes. In IV. quibus jus exigendi est, sive, qui, licet privilegia hypothecaria illis non competant, ante alios aes suum jure exigere possunt. v. c. municipia (fr. 38. §. 1. D. de Rebus auct. judicis.). In V. caeteri omnes creditores chirographarii, et quidem pro rata debiti (c. 6. C. de Bonis auct. jud.).

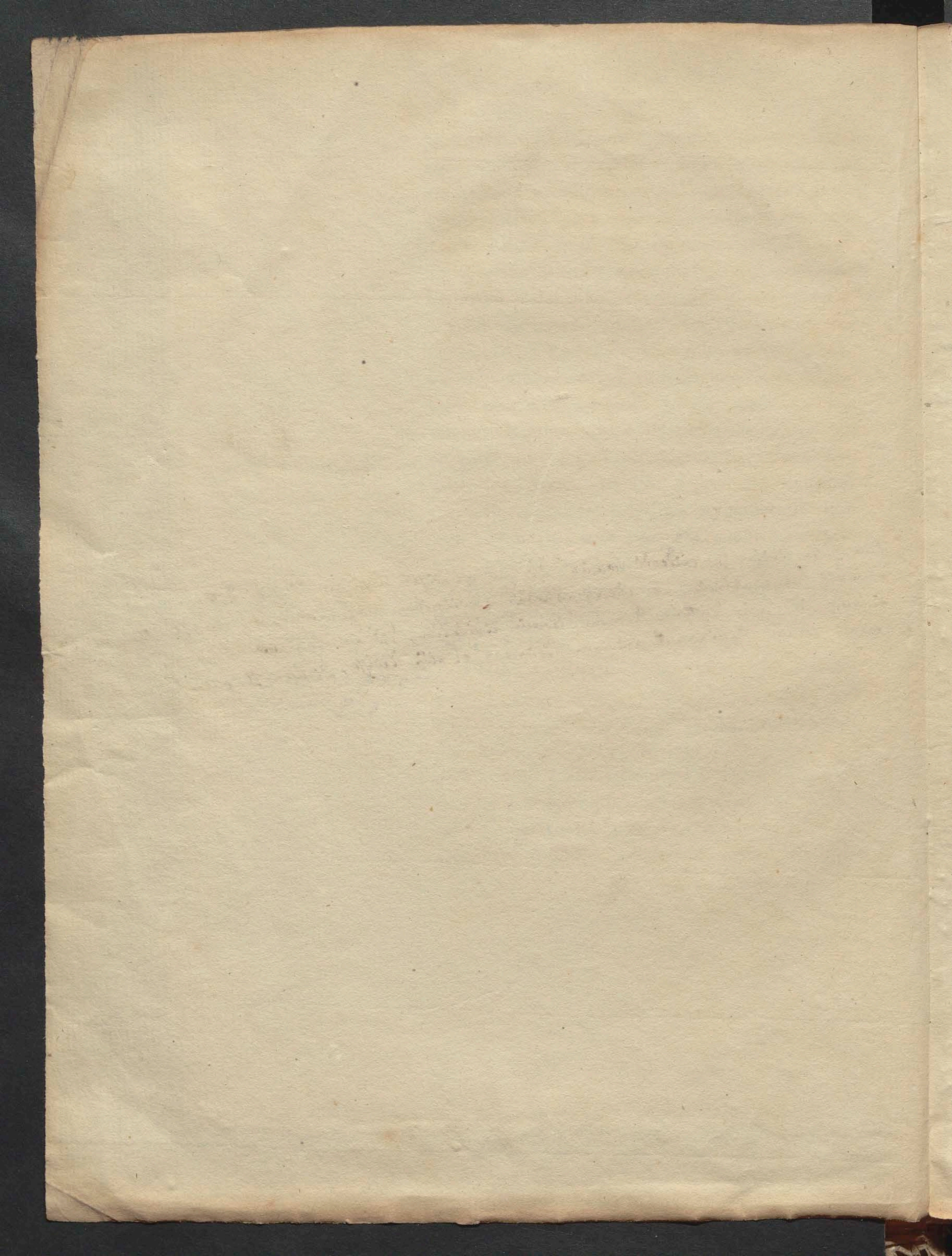
Obligatio statim atque inita est, exsolvi debet. Non solum enim in quantitate, sed etiam in tempore, minus et plus intelligitur; plus est enim statim aliquid dare, minus est post tempus (Gaii Coment. III. 113.). Qui itaque in hac re perficienda cunctatur, in *Mora* est. Causa autem morae esse potest, tam in creditore, debitum accipiente; quam in debi-

t. i. publice contractum

χειρογραφον [illegible]

§. 3. quid si pacto tempore praestitum non sit p. 313.

Olim nulla civitas jus excudendi habuit, nisi quae ostendisset privilegio id sibi datum. Brevi post omnibus rebuspublicis, ut chirographariis creditoribus praeferantur, concessum est; tandem et ecclesiis id juris datum. Primum Graecis civitatibus id esse largitos Romanos, quo sibi magis eorum inclinarent animum, deinceps et aliis dedisse, Dirksen (II. p. 103. (99)) suspicatur.

7 Nie rozumi się tu żeby _w tym samym_ momencie potrzeba wypłacić, moment bowiem czyli termin wypłaty, zależy od umowy. Kto nie uiszcza się na terminie, ten _zmnieysza_ obligacyą, to nazywa się _mora_.

† Kradło się nadre aneby dla pros. niechciat przez dtyn.

Tu novi Marcianus re: non ex re, sed ex persona

Jeżeli się z małoletnim zaręczę, więc ten potem favor minorennis aetatis compellet praeter rei receptaint

Dies adjectus efficit, ne praesenti die pecunia debeatur. Ex quo apparet, diei adjectionem pro reo esse, non pro stipulatore. Ulpian.

tore, debitum solvente. Debitorem in mora ab eo inde tempore esse Romani dicebant, quo jussus est debitum exsolvere, et admonitus id non fecerit; talis debitor a tempore, quo de reddendo debito interpellatus fuit, usuras solvere cogebatur (fr. 32. §. 2. D. de usuris et fruct.). Non audiendi sunt illi qui affirmant, a momento debito exsolvendo constituto moram currere, dicentes: *diem interpellare pro homine.* Hoc enim nec rationi, nec Juri Romano congruum est (fr. 32. pr. D. de Usuris c. 5. 6. de Act. Empti vend. *fr.* 41. §. 1. *D. de V. O.*). Obligantur autem ex mora licet non fuissent admoniti. 1, fur, qui in perpetua mora esse putatur (fr. 8. §. 1. D. de Condict. furt) 2. debitor pupilli, et fisci.

Adiiciunt nonnulli: si re obligationem contraxeram, debitor vero obligationem non exsolverat, in mora eum esse. Sed talis exceptio nulla est, cum ex ipsa rei natura eluceat, me talem obligationem ineuntem obligari, ut cum solutum fuerit, rem praestem. Itaque de obligatione non praestita, non vero de mora, actio erga me instituetur (c. 3. C. in quib. caus. in int.).

Oritur praeterea obligatio ex *dolo*, *culpa*, *casu*, si vel dolo vel casu vel culpa debitoris accidit, quominus rem quam praestare mihi co-

C.

§. 4. de dolo, culpa, casu

p. 321.

gebatur, non praestitit. Legibus praescriptum fuit, qui fieri debeat, si aliquis praetendere voluerit non sua sponte sed casu obligationem non esse exsolutam. Si probare hoc non potuerit, justum et aequum esse JCti Romani putabant (sive fructus rei deficientes praestare eum judex damnaverit, sive damnum ortum sarcire aestimaverit) debitorem cogi, id quod mihi desit, ut praestet.

Culpa alterius damnum sentimus duplici modo: nam vel debitore, damnum nobis inferente, quod damnum *directe* nobis illatum, sive *dolus* dicitur; vel damnum *indirecte* nobis inferente quod *casus* vocatur.

1. *Dolus* nisi volente ipso homine committi non potest. Nec minus id dolus est, quum aliud agitur, aliud simulatur ut C. Aquilius Gallus apud Ciceronem in Topicis §. 9. ait. Labeo JCtus optime dolum definivit, dicens: dolum malum esse omnem calliditatem, fallaciam, machinationem, ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum, adhibitum. Opponitur itaque *dolus malus*, *dolo bono* (de quo non loquimur), quem veteres pro sollertia dicebant, maxime si adversus hostem vel latronem quis machinaretur (fr. 1. §. 3. D. de dolo). Prawne znaczenie

Theoria haec doli et casus sufficeret ad im-

dolo, zamyka się w wyrazie bona fides. Bierze się on w dwoiakiem znaczeniu, iuż to tyczy się nabycia posiadłości, iuż to, tyczy się zawierania obligacyi. Rozumiemy przez to drugie znaczenie ufność którą w kim pokładamy, że chęć iego którą wyraził słowy, także się i w czynności okaże takąż. Dla tego Ulpian fr. 11. §. 1. D. de act. empt. nihil magis bonae fidei congruit, quam id praestari, quod inter contrahentes actum est. Powinna ta ufność w każdym ~~obligacyi~~ mieć mieysce kontrakcie, a szczególniey w tak nazwanych contractus bonae fidei, tutelis, societatibus, fiduciis, mandatis, rebus emptis, venditis, conductis, locatis, quibus vitae societas continetur, iak mówi Cicero de Off. III. 17. Stąd Obligacye stąd które się do tak zwanych contractus zaliczą. — Bona fides co do obligacyi znaczy: nie tylko to co iest ~~przeciwnem~~ dolosum; ale i to co w sobie mieści equitas i wymaga zaspokoienie interessenta.

† n. p. daie mi kto do schowania rzecz, opuszczam się, wcale iey nie pilnuię, tu
iest culpa directe popełniona

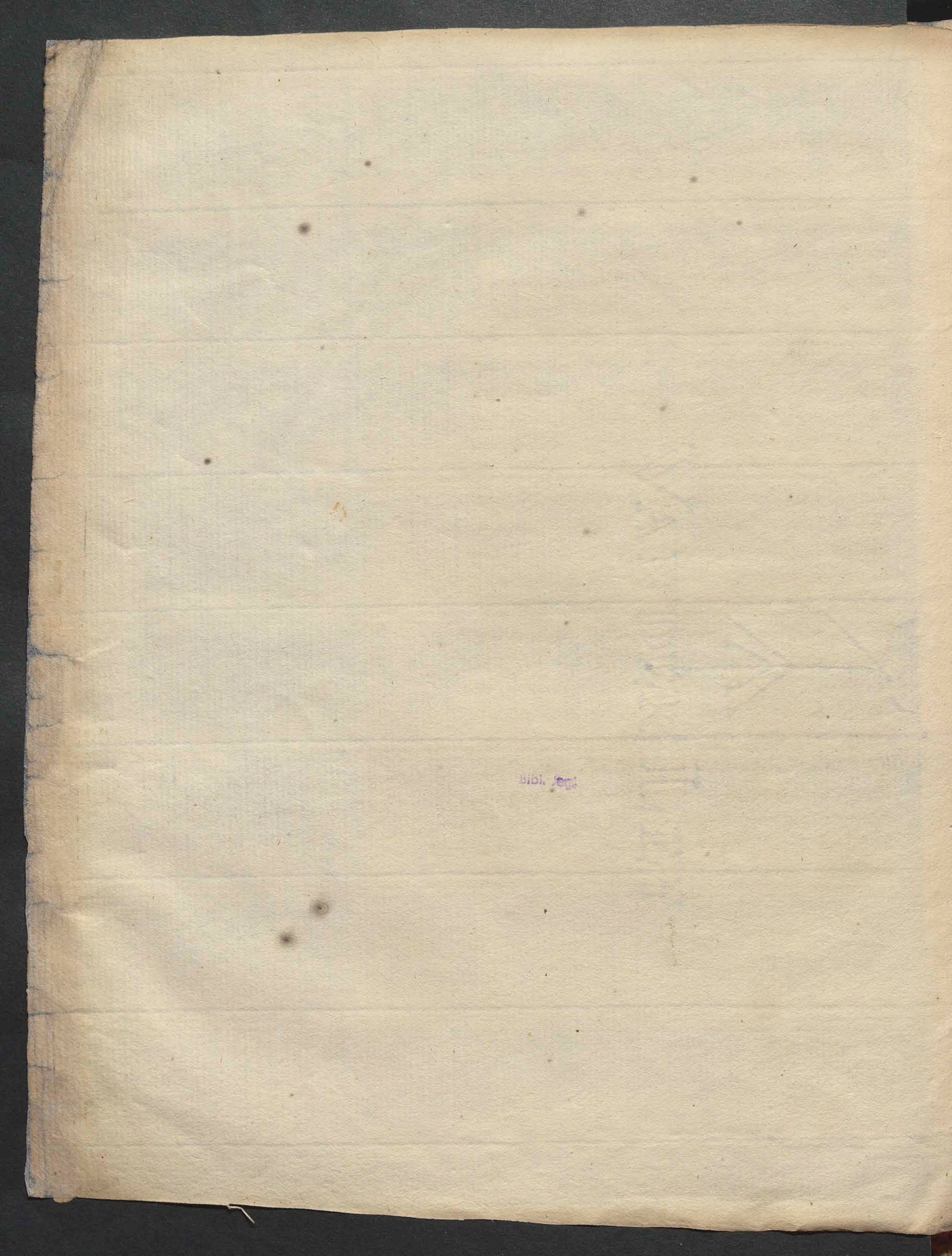
‡ culpa popełniona indirecte iest w ten czas, kiedy w pilnowaniu rzeczy iakiey
spuszczam się na kogo innego.

‡ Podstęp zawiera wszelkie działanie samowolnie przedsięwzięte azeby komu szkodzić,
gdy przeciwnie mogę popełnić przewinienie przez lekkomyślność. i t. d.

Rachuią się tu stopnie [tak że co iest nayinnieyszem z narwiska, naywięcey znaczy, iako wymagaiące] ~~przewinienia iako w odezwach. To co iest naywiększem w liczbie,~~
~~iest nayinnieyszem co do godności; równie iako culpa trzeciey klassy mniey zwiąga prze~~
~~winienia za sobą niż culpa klassy pierwszey.~~

~~Rachuią się tu stopnie przewinienia, iako w odezwach; od naypierwszego~~
~~stopnia naynizszego zaczynaią, a kończą na naywyższym; tak że ten~~
~~stopień naywyższy iest nayniższym co do liczby; bo w 3, to nie iest~~
~~1, lub 2. Stała iest trzecia klassa przewinienia, ieżeli biorę czyią rzecz na~~
~~schowanie i przynaymniey sam nie powinien szkodzić azeby zginęła n. p. podkła-~~
~~dać ognia azeby zginęła. Utrzymuią oni że sam rzecz szkodzę w ten czas~~
~~kiedy wiem że zgraza niebezpieczeństwo też rzeczy, a zaraz nie zapobiegam.~~

tarania takiego, ktore i w naydrobnieyszey ilości nie uczyte, pociąga karz. Latam alii: latam, levem, levissimam; alii: simplicem et levem; alii: mediam et breviorem; alii: magnam, mediam et parvam; alii denique: latam, levi latiorem, levem et levissimam, volunt. A. Vollgraff. p. 17. 101.

putandum debitori damnum creditori illatum; si gradus non superessent, tam doli quam casus. Supputatur enim diligentia certa quae adhiberi debet in rebus quas tractamus, quae si omissa est, negligentia nostra id accidisse creditur, diciturque ~~culpa~~ nostra culpa illatum esse damnum.

2, *Culpa* autem nihil aliud est, quam negligentia, ut ait Gajus (fr. 72. D. pro Socio.). Varii autem generis est, cum et ipsa negligentia varia sit, alia quam directe, alia quam indirecte committimus. Differt culpa a dolo, quia in dolo sponte aliquid a nobis commissum creditur, culpae vero id etiam adnumeratur, quod incuria nostra accidit. Itaque *dolus* semper *in faciendo*, *culpa* vero *in non faciendo* consistit (fr. 91. pr. D. de V. O.). Denique culpa a dolo eo differt, quod in certos gradus subdividitur, si v. c. minorem vel majorem negligentiam adhibemus.

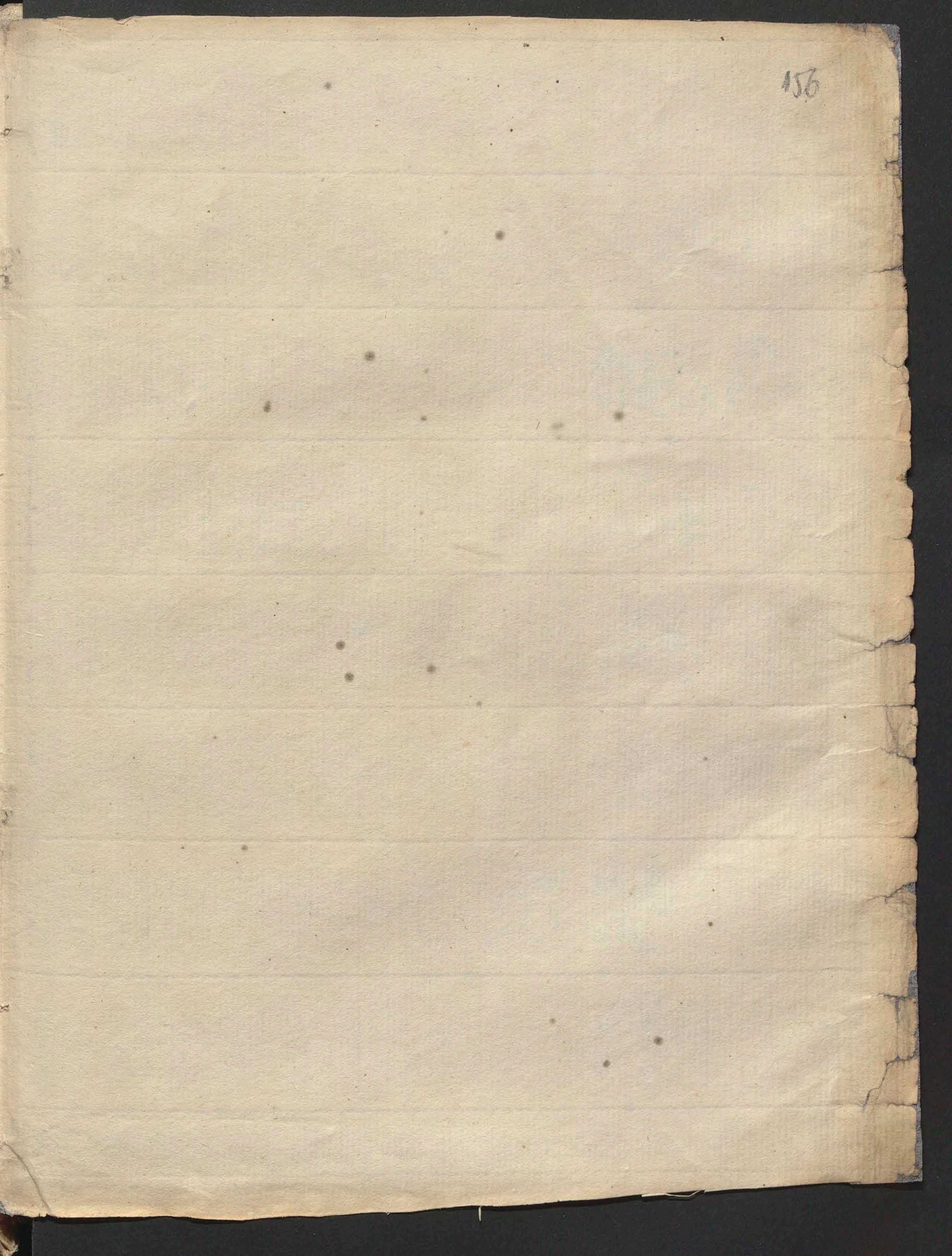
Obtinet a multis saeculis opinio, quam etiam hucusque nonnulli JCti fovent, culpam *triplicis generis* esse: culpam latam, culpam levem, culpam levissimam. *Culpam latam*, (quam nonnulli magnam negligentiam, sive manifestam, aut crassam, supinam, vel dissolutam negligentiam, definiunt,) me committere putant, in negotiis ex quibus *lucrum alii* cedere potest; quo

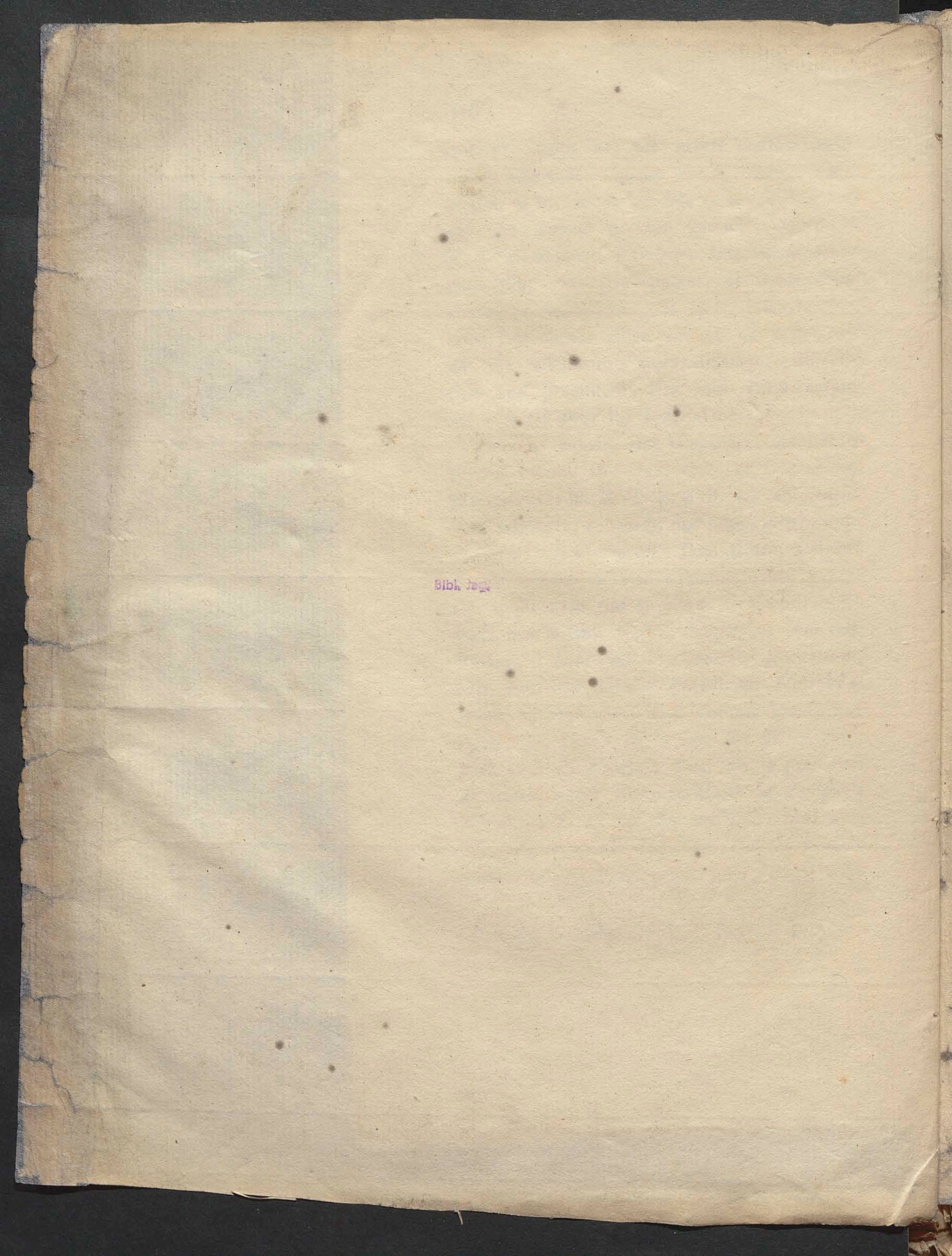
n. p. daie mi kto rzecz do schowania, słuszność wymaga abym przynaymniey zamykał szafę moię wychodząc, choćiażbym dotąd, maiąc tylko cztery kąty i piec piąty, nie zwykł był zamykać szafy

casu pro culpa lata me cavere creditori meo debere affirmant. *Culpam levem* committi a me putant, si in negotio gerendo eam commiseram, ex quo *uterque nostrum* lucrum perceperat v. c. in emptione. *Culpam levissimam* denique, tunc occurrere putant, cum custodiam alienae rei suscepi, ex qua *solum mihi* lucrum cessit. Si minus diligentem in ea custodienda me adhibuero, exactissimamque diligentiam non praestitero, levissimae etiam culpae me accusari posse illi contendunt.

Cum ita culpam jam Glossatores dividerent, primus exstitit Donellus, qui (in Commentariis juris Civilis XVI. 7. XIII. 1.) opinionem hanc refelleret, affirmans: *duo* solum *genera* culpae esse, *latam* et *levem*. Cum tamen, etsi veri sibi conscius, ipse in nonnullis rebus errasset, multi hanc ejus theoriam deridentes, oblivioni mandarunt. Nostris temporibus cum eam *Thibaut* et *Löhr* veluti e mortuis suscitassent, adeo accerrime *Joannes Christianus Hasse* defendit, adeoque concinne et distincte omnia tractavit, (in libro: Die Culpa des R. Rechts, Kiel. 1815 cf. *Le Brun* Essai sur la prestation de fautes, quem recensuit Hasse in Savigny's Zeitschrift T. IV. p. 159. sqq.) ut, nisi paucos excipias, omnes doctrinam Donelli profiteantur. In recentiores tamen juris Codices irre-

† Kritz Die Culpa nach R. R. Leipzig 1823.

157

† Większego mam dokładać starania, ieżeli ma wszystk z nas ią i mnie partyzant, tu powinienem się bardziey tą rzeczą interessować.

† Naywiększego n. p. in ~~[illegible]~~ comodato; iak zginie ~~się~~ obowiązany credytor ~~nie~~ za ~~[illegible]~~ wszystko.

Również i z usposobienia osoby uważa się, czy osoba powinna była pewien stopień pilności dołożyć; i czy nie dołożywszy go mniejszą lub większą popełnia winę. — Przepisać raz przypadek w którym każdy za najmniejsze przewinienie odpowiedzialnym bydź ma, jest to samo co przepisywać że każdy powinien bydź tak a tak usposobiony, co się rozumowi sprzeciwia. Kiedy zachodzi culpa levis usposobiony lepiej, powinien bydź karany bardziej niż nie usposobiony. — Ten który swe interessa z jak największą skrupulatnością traktuje, podjąwszy się cudzych interessów, czy tak tylko akuratnym bydź powinien jak prawo wymaga? Byłoby to contra bonam fidem!

Trzeba uważać jak daleko wciąga się samo przewinienie, ażeby wyprowadzić można definicyą

Mówi w tem miejscu Cicero że trudno oznaczyć stopnia usposobienia człowieka naturalnego. Mówi o tem i w miejscu drugiem; lecz nie robi żadnych podziałów stricte.

n. p. daiesz mi znać zbójcy, jak się często we Włoszech i Rzymie zdarzało, że mnie jutro obrabować przyjdą. Skądże mam z tem odpowiedź, kiedy sprowadzi wojsko, kiedy otworzy wszystkie drogi do mnie? Lub, daje mi kto [illegible] do noszenia futro, takie nadpsute jest przez mole, że jeżeli za parę dni oczyściwszy go nie zaprawię z jedzą go mole; nie mogę go dostać!

Eisenhardt Deutsches Recht in
Sprüchwörtern
Eichorn Deutsche Rechtsg.
Mittermaier Franz.-Prozeß.

